

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การวิจัยและพัฒนาพื้นที่ทางวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยางกาฬสินธุ์
(Research and Development of Dvaravati Mueang Fa Daet
Song Yang Kalasin cultural area)

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ทรงกรด พิมพิศาล และคณะ

มีนาคม 2564

บทคัดย่อ

โครงการวิจัย การวิจัยและพัฒนาพื้นที่ทางวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยางกาฬสินธุ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สร้างและพัฒนาแผนที่ทางวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการวางแผนพัฒนาพื้นที่ทางวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยางกาฬสินธุ์ 2) เพื่อพัฒนาศักยภาพพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรม 3) เพื่อพัฒนาศักยภาพการจัดการทุนทางวัฒนธรรม 4) เพื่อวัดและประเมินผลความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจบนฐานวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยาง จังหวัดกาฬสินธุ์ และ 5) เพื่อพัฒนาแผนการบูรณาการภารกิจของมหาวิทยาลัยนำไปสู่เป้าหมายของการวิจัย ผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ทำให้เกิด 1) แผนที่ทางวัฒนธรรมเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการวางแผนพัฒนาพื้นที่ทางวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยาง 2) ได้ระบบสารสนเทศวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยาง และ 3) ได้ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ที่ตั้งของแหล่งวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยาง วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ทำให้เกิด 1) จากการวิเคราะห์ศักยภาพกลไกการขับเคลื่อนการจัดการพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรม ได้รับทราบประเด็นที่ชุมชนต้องการให้มีการยกระดับและแก้ไขปัญหา 3 ประเด็น (1) แนวทางการบริหารจัดการใช้ประโยชน์ (2) การประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการกำกับดูแลพื้นที่ให้มีความชัดเจน (3) การเพิ่มศักยภาพการหารายได้ของชุมชน 2) ชุมชนได้รับองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาบทบาทของกองทุน เพื่อเป็นกลไกขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่ทางวัฒนธรรม โดยได้มีการยกร่างระเบียบและคณะกรรมการบริหารกองทุน 3) ชุมชนมีองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการจัดการรายได้ที่เกิดจากโบราณสถานและโบราณวัตถุ และสามารถแลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อที่จะให้ชุมชนอยู่กับโบราณสถานและโบราณวัตถุที่ถูกต้องตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง 4) เกิดเครือข่ายการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของจังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อแลกเปลี่ยนและวางแผนการบริหารจัดการในการต้อนรับนักท่องเที่ยวได้อย่างประทับใจ 5) ร่างแผนบริหารจัดการพื้นที่อย่างมีส่วนร่วมการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ทางวัฒนธรรม ทั้ง 3 ประเด็น (1) การพัฒนาสภาพแวดล้อมทางพื้นที่ทางวัฒนธรรม (2) ระบบกลไกการบริหารจัดการพื้นที่ (3) การพัฒนาระบบเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงกับแหล่งวัฒนธรรม ทั้งนี้ โดยเฉพาะการผลักดันในการถ่ายโอนอำนาจการบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรม (พระธาตุยาคู) และ 6) กิจกรรมการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เมืองฟ้าแดดสงยาง วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ทำให้เกิด ระบบและกลไกในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมด้านผลิตภัณฑ์และการบริการ โดยชุมชนมีการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมด้านผลิตภัณฑ์ 2 ประเภทคือ 1) รุ่ง 5 ชนิด และ ผ้า 5 ชนิด ส่วนด้านการบริการพบว่าการพัฒนาด้านบริการ 2 ประเภทคือ 1) โฮมสเตย์ มีจำนวน 5 หลังที่เข้าสู่มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย และ 2) การพัฒนาทำร่ำที่เพื่อใช้สักการะพระธาตุยาคู เชื่อมโยงกับเรื่องราวของใบเสมาตามตำนานสมัยทวารวดี จำนวน 2 ทำร่ำ คือ ทำร่ำพิมพาพิลาป และทำร่ำพิมพาโสมนัส วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 ทำให้เกิด การวิเคราะห์ผลตอบแทนจากการลงทุนทางด้านเศรษฐกิจ (ROI) และผลตอบแทนจากการลงทุน

ทางด้านสังคม (SROI) ในชุดโครงการวิจัยและพัฒนาพื้นที่ทางวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยางกาฬสินธุ์ โดยใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลักจากโครงการวิจัยจำนวน 5 กิจกรรม ซึ่งใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ผลการวิจัยพบว่า ผลตอบแทนจากการลงทุนทางด้านเศรษฐกิจ (ROI) เท่ากับ ร้อยละ 21.11 และมูลค่าปัจจุบันของผลประโยชน์ทั้งหมด 4,822,362.17 บาท และสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) อนุมัติใช้ทุนอุดหนุนการวิจัย 1,500,000 บาท ทำให้เกิดผลตอบแทนจากการลงทุนทางด้านสังคม (SROI) เท่ากับ 3.21 แสดงถึงการสนับสนุนทุนอุดหนุนการวิจัย 1 บาท จะได้รับผลตอบแทนทางสังคมกลับคืนมา 3.21 บาท มีความคุ้มค่าในการลงทุนเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนบนฐานวัฒนธรรม ให้คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เกิดรายได้ที่เพิ่มขึ้น และความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนอย่างยั่งยืน และวัตถุประสงค์ข้อที่ 5 ทำให้เกิดแผนการบูรณาการภารกิจของมหาวิทยาลัยนำไปสู่เป้าหมายของการวิจัยจำนวน 3 ด้าน คือ 1) บูรณาการกับการเรียนการสอน 2) การบูรณาการกับแผนงานด้านศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัย และการบูรณาการกับการวิจัยและบริการวิชาการของมหาวิทยาลัย ตามตัวชี้วัดการบูรณาการจำนวน 4 ตัวชี้วัด โดยภาพรวมงานวิจัยนี้ทำให้เกิดบทเรียนสำคัญในการทำงานวิจัยร่วมกันของนักวิชาการ ภาศิเครือข่ายในพื้นที่ และประชาชน เกิดกลไกการทำงานร่วมกัน นำสู่ความสำเร็จของการยกระดับเศรษฐกิจบนฐานวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยางกาฬสินธุ์ตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ร่วมกัน

คำสำคัญ: วิจัยและพัฒนา/พื้นที่วัฒนธรรมทวารวดี/เมืองฟ้าแดดสงยางกาฬสินธุ์

Abstract

Research Projects Research and Development of Thawarawadee Cultural Area, Muang Fah Daet Song yang Kalasin Intended to 1) Create and develop cultural maps as a tool for planning the development of Thawarawadee Cultural Area, Muang Fah Daet Song yang Kalasin. 2) To develop the potential of cultural capital areas 3) To develop cultural capital management potential 4) To measure and evaluate economic changes on the Thawarawadee Cultural Base, Fah Daet Song yang City. 5) To develop a plan to integrate the university's mission leading to the goal of research. 1) Cultural map to be used as a tool for planning the Development of Dvaravati Mueang Fa Daet Song Yang Kalasin cultural area. 2) get the Thawarawadee Cultural Information System in Fah Daet Song yang city and 3) get the geographic information system located of Thawarawadee Cultural Center, Fah Daet Song yang City. Objective 2 Causes 1) By analyzing the potential of the mechanism for driving the management of cultural capital areas, the community has acknowledged the issues that the community wants to raise and address 3 issues(1) Guidelines for utilizationmanagement (2) Coordination of relevant agencies to supervise the area.(3) Increasingcommunity earning potential 2) The community has gained knowledge about the development of the role of the fund as a driving force for the development of cultural areas.Experience in order to keep the community with the relevant legitimate archaeological sites and antiquities. 4) The cultural tourism network of Kalasin province was formed to exchange and plan management when receiving tourists. Drafting a plan to manage the area in an engaging way, utilization of cultural (3) (1) Development of culturalenvironment (2)Management mechanism system(3) The development ofthe economic system linked to culturalsites, especially the push to transfer the power of cultural area management (Phra That Yaku). And 6) Development activities of the Fa Daet Song Yang Learning Center Objective 3: The system and mechanism for the development of cultural capital in

products and services by the community has developed two types of product cultural capital: 1) 5 types of throngs and 5 types of fabrics. 1) There are 5 homestays that have entered the Thai homestay standard and 2) the development of the ram to pay homage to Phra That Yaku. Linked to the story of bai sema according to the legend of the Tawarawadee period. The 4th objective is to analyze the return on economic investment (ROI) and return on social investment (SROI) research and development projects for Thawarawadee Cultural Area, Muang Fah Daet Song yang Kalasin. The data was based on in-depth interviews with key contributors from five research projects, which used a specific sample selection. The results showed that the return on economic investment (ROI) was 21.11% and the present value of the total benefits was 4,822,362.17 baht, and the Office of the Science, Research and Innovation Commission (NSTDA) Approval of research subsidy of 1,500,000 baht. The return on social investment (SROI) is 3.21, representing the support of research grants of 1 baht, will get back 3.21 baht of social returns, have the value to invest to drive the community economy on a cultural basis, provide better quality of life. The 5th objective is to achieve the university's mission integration plan, leading to the goal of three areas of research: 1) teaching and learning, 2) integration with the si roadmap. Overall, this research provides an important lesson in the joint research work of academics. Local network parties and citizens A collaboration mechanism has occurred. Leading to the success of the economic upgrade on the Tawaravadee Cultural Base, Fah Daet Songkang Kalasin, according to the objectives laid together.

Key Word: Research and Development, Dvaravati cultural area, Mueang Fa Daet Song Yang Kalasin.

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อ	ก
Abstract	ค
สารบัญ	จ
สารบัญภาพ	ช
สารบัญตาราง	ฎ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมา หลักการและเหตุผล	2
1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ	7
1.3 ขอบเขตการดำเนินการวิจัย	7
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม	9
2.1 กรอบการดำเนินงานระดับเศรษฐกิจพื้นฐานวัฒนธรรม	9
2.2 บริบทของพื้นที่เมืองฟ้าแดดสงยาง	10
2.3 เศรษฐกิจชุมชน	30
2.4 วิธีการจัดทำแผนที่มรดกทางวัฒนธรรม	30
2.5 แนวคิดและทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรม	31
2.6 ทฤษฎีเกี่ยวกับการประเมินความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์	35
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	47
3.1 วิธีการศึกษา	47
3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	49
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา.....	49
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	49
3.5 แผนการดำเนินการ (15 เดือน).....	50
3.6 กิจกรรมดำเนินการ	54
บทที่ 4 การดำเนินงานด้านการวิจัยเพื่อตอบโจทย์ของพื้นที่และผลลัพธ์	55
4.1 บริบทของพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรม	55
4.2 การพัฒนาแผนที่ทุนทางวัฒนธรรม.....	90
4.3 การพัฒนาระบบและกลไกการบริหารจัดการพื้นที่.....	94
4.4 การพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ทุนทางวัฒนธรรม.....	107

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

4.5 การพัฒนาศักยภาพด้านบริการทางวัฒนธรรม	135
4.6 การวัดและประเมินผลความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ	188
4.7 การพัฒนาแผนการบูรณาการภารกิจของมหาวิทยาลัยนำไปสู่เป้าหมายของการวิจัย ..	212
4.8 กิจกรรมการคืนข้อมูลงานวิจัยสู่ชุมชน และการสะท้อนบทเรียนการวิจัยทางวัฒนธรรม.....	217
บทที่ 5 สรุปและอภิปรายผลการวิจัย	220
5.1 สรุปผลการวิจัย	220
5.2 อภิปรายผลการวิจัย	223
5.3 ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาแนวทางการทำงานในระยะต่อไป.....	223
บรรณานุกรม	224
ภาคผนวก	226

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1.1	การลงพื้นที่เพื่อพัฒนาโจทย์วิจัย ณ เทศบาลหนองแปน ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ และ สนทนากลุ่มกับชมรมผู้สูงอายุ ณ สวนดงยางนา	4
1.2	กรอบแนวคิดการวิจัย	6
1.3	ขอบเขตพื้นที่วิจัย	8
2.1	การประสานความร่วมมือมหาวิทยาลัยกับภาคีหลักเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ผ่านศิลปะและ วัฒนธรรมท้องถิ่น	10
2.2	พื้นที่โบราณสถานในการขึ้นทะเบียนโบราณสถานของชาติ	12
2.3	พระธาตุยาคู ศูนย์รวมจิตใจที่ก่อให้เกิดพลังศรัทธาของชาวจังหวัดกาฬสินธุ์	20
2.4	ใบเสมาในวัดโพธิ์ชัยเสมาราม	21
2.5	เจดีย์ฟ้าหยาดที่อยู่กลางทุ่งนา	22
2.6	เจดีย์พระยาฟ้าแดด	23
2.7	พระธาตุโนนสาวเอ้	25
2.8	หนองยางและป่าสงายที่อยู่กลางชุมชน	25
2.9	แผนที่โบราณสถานทั้ง 17 จุด	27
2.10	งานมาฆปุริมีทวารวดีมิ่งหล้า เมืองฟ้าแดดสงยาง 2562	28
2.11	งานวิสาขบูชาปุณณมี จังหวัดกาฬสินธุ์	29
4.1	การสร้างแผนที่มรดกทางวัฒนธรรมร่วมกับชุมชน	56
4.2	การลงพื้นที่สำรวจที่ตั้งมรดกทางวัฒนธรรมร่วมกับชุมชน นักศึกษา	57
4.3	ภาพมุมสูงแสดงขอบเขตพื้นที่บริเวณพระธาตุยาคู	60
4.4	การแสดงเขตพื้นที่รับผิดชอบบริเวณพระธาตุยาคู	60
4.5	ข้อเสนอต่อแนวทางการพัฒนาระบบกลไกการดูแลพื้นที่ร่วมกัน	67
4.6	การระดมปัญหาการบริหารจัดการพื้นที่	68
4.7	การฝึกซ้อมใหญ่พ่อนสมมาบูชาในงานวิสาขบูชาปุณณมี ๒๕๖๒	89
4.8	แสดงแผนที่มรดกทางวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยางกาฬสินธุ์	90
4.9	ระบบสารสนเทศมรดกทางวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยางกาฬสินธุ์	91
4.10	ระบบแผนที่ทางภูมิศาสตร์มรดกทางวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยางกาฬสินธุ์	92

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
4.11	แผนที่สำหรับสแกน แอปพลิเคชัน AR KSU และภาพ AR	92
4.12	หน้าจอการเข้าใช้งานแอปพลิเคชัน AR KSU	93
4.13	ตัวอย่างแสดงภาพ AR ผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม	93
4.14	ตัวอย่างแสดงภาพ AR โบราณวัตถุและโบราณสถานเมืองฟ้าแดดสงยาง	94
4.15	กิจกรรมการบริหารจัดการพื้นที่อย่างมีส่วนร่วม	97
4.16	กิจกรรมเก็บข้อมูลศูนย์เรียนรู้เมืองฟ้าแดดสงยาง	105
4.17	พื้นที่ศูนย์เรียนรู้เมืองฟ้าแดดสงยาง	106
4.18	การระดมสมองเพื่อถอดบทเรียนการต่อยอดผลิตภัณฑ์	107
4.19	การระดมสมองเพื่อถอดบทเรียนการต่อยอดผลิตภัณฑ์	108
4.20	การนำเสนอผลสรุปแนวคิดและความเชื่อสู่การออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่	110
4.21	นางรุ่งกิตติยา บุตรโพธิ์ศรี ประธานกลุ่มผ้า	110
4.22	การออกแบบเสื้ออัตลักษณ์ที่ได้แนวคิดมาจากการระดมสมองของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง	111
4.23	การตัดเย็บเสื้ออัตลักษณ์เมืองฟ้าแดดสงยาง (เสื้อต้นแบบ)	112
4.24	นางแบบแสดงแบบโชว์เสื้ออัตลักษณ์เมืองฟ้าแดดสงยาง	112
4.25	ตัวอย่างกระเป๋าคาดอกไม้ลายทอมือปักลายธงประยุกต์	113
4.26	ตัวอย่างเสื้อมีผ้าลายทอมนำสมัยปักลายธง	113
4.27	ตัวอย่างผ้าปูโต๊ะปักลายธง	114
4.28	การสนทนากลุ่ม เพื่อนำไปสู่การทอผ้าใส่อัตลักษณ์	114
4.29	นางระเบียบ สุนทรภูมิ์ สมาชิกกลุ่มผู้ประกอบการผ้า เป็นผู้ทอผ้าใส่อัตลักษณ์	115
4.30	ผ้าใส่อัตลักษณ์เมืองฟ้าแดดสงยาง	115
4.31	นางภักดี กล้าวิจารณ์ ประธานกลุ่มธง	116
4.32	ตัวอย่างผลิตภัณฑ์โมบายธงและพระธาตุยาคุใช้แขวนหน้ารถ	116
4.33	ตัวอย่างผลิตภัณฑ์กรอบรูปจากธง	117
4.34	ตัวอย่างผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากธง	117
4.35	ตัวอย่างผลิตภัณฑ์ที่ประดิษฐ์จากธง	118

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
4.36	ตัวอย่างการออกแบบกล่องใส่ผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม	123
4.37	กิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้และสนับสนุนกระบวนการขยายผลในการนำทุนทางวัฒนธรรมไปใช้ในทางปฏิบัติและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง	124
4.38	นักศึกษา นักวิจัย จัดฝึกอบรมทำผลิตภัณฑ์จากทุนทางวัฒนธรรมขยายผลกับสมาชิกกลุ่มผู้ประกอบการ	124
4.39	การดำเนินการเผยแพร่ทุนทางวัฒนธรรมด้านผลิตภัณฑ์ มีผู้ว่าราชการจังหวัดกาฬสินธุ์มาเป็นประธาน มีการประกวดผลิตภัณฑ์เพื่อนำไปสู่การพัฒนา	125
4.40	กิจกรรมการฝึกปฏิบัติการจำหน่ายสินค้าในช่องทางแบบออนไลน์	126
4.41	กิจกรรมการศึกษาดูงานจากธุรกิจการแปรรูปผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ประสบความสำเร็จ	127
4.42	การปักลายธงบนเสื้อยืดสำหรับกลุ่มวัยรุ่นและบุคคลทั่วไปที่สนใจ	127
4.43	นายทรงพล ใจกริ่ม ผู้ว่าราชการจังหวัดกาฬสินธุ์(ปัจจุบัน) สวมใส่เสื้ออัตลักษณ์เมืองฟ้าแดดสงยาง	131
4.44	ผู้บริหารบริษัท แดรี่โฮม จำกัด ใส่เสื้ออัตลักษณ์เมืองฟ้าแดดสงยาง	132
4.45	เสื้อยืดปักลายธงสินค้าต่อยอดจากการไปศึกษาดูงานของกลุ่มผู้ประกอบการผ้า	132
4.46	การดำเนินการเผยแพร่ทุนทางวัฒนธรรมด้านผลิตภัณฑ์ทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส	132
4.47	กิจกรรมพัฒนาศักยภาพกลุ่มโฮมสเตย์	143
4.48	ทำรำพิมพาพิลาป	149
4.49	ทำรำพิมพาพิลาปท่าที่ 3 ได้มาจากภาพจำหลักใบเสมาพิมพาพิลาป	150
4.50	ทำรำท่าที่ 5 ได้มาจากภาพจำหลักใบเสมาพิมพาพิลาปในส่วนข้างล่างใบเสมา	150
4.51	ทำรำท่าที่ 11 ได้มาจากใบเสมาพิมพาพิลาปส่วนบนของใบเสมา	150
4.52	ท่าที่ 20 ได้มาจากภาพจำหลักที่ปรากฏในใบเสมาพิมพาพิลาป	151
4.53	ท่าที่ 53 ได้มาจากภาพจำหลักที่ปรากฏในใบเสมาพิมพาพิลาปแต่เป็นลักษณะทำยื่น	151
4.54	ใบเสมาพิมพาพิลาป	187
4.55	ธง ชุมชนบ้านเสมา อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์	192
4.56	ธงสำหรับถวายพระธาตุยาคู	194

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
4.57 ผู้ประกอบการร้าน จำหน่ายธง เครื่องไหว้ และผลิตภัณฑ์ชุมชน	195
4.58 สินค้าพื้นเมือง	195
4.59 ห่วงโซ่ผลกระทบ (Impact Value Chain)	201
4.60 การลงพื้นที่เก็บข้อมูลทางเศรษฐกิจ	212
4.61 กิจกรรมการดำเนินงานวิจัย	217
4.62 จัดกิจกรรมคืนข้อมูลการวิจัยสู่ชุมชน	218
4.63 จัดเวทีแสดงผลงานและโมเดลจำลองการท่องเที่ยวแบบปกติวิถีใหม่	219

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
3.1 แผนการดำเนินงานโครงการวิจัย	50
4.1 การประเมินความเสี่ยงขั้นต้นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมทราวดีเมืองฟ้าแดดสงยาง ประเภทแหล่งประวัติศาสตร์	58
4.2 แสดงผลการวิเคราะห์ศักยภาพด้านการบริหารจัดการพื้นที่พระธาตุยาคู	66
4.3 ผลตอบแทนจากการลงทุนทางด้านเศรษฐกิจ	196
4.4 วิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโครงการวิจัยและพัฒนาพื้นที่ทางวัฒนธรรมทราวดีเมืองฟ้า แดดสงยางกาฬสินธุ์	200
4.5 ห่วงโซ่ผลกระทบ	202
4.6 แสดงผู้ได้รับประโยชน์และผลลัพธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นจากโครงการใหญ่	206
4.7 ผลการดำเนินงานตามแผนบูรณาการ	213

บทที่ 1 บทนำ

สัญญาเลขที่ RDG62A0025

ชื่อโครงการ : การวิจัยและพัฒนาพื้นที่ทางวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยางกาฬสินธุ์

หัวหน้าโครงการ : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทรงกรด พิมพิศาล

หน่วยงานต้นสังกัด : มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

หน่วยงานร่วมโครงการ

1. เทศบาลตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์
2. ชมรมผู้สูงวัยตำบลหนองแปน ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์
3. วัฒนธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์
4. ท้องเที่ยวและกีฬา จังหวัดกาฬสินธุ์
5. สมาคมส่งเสริมธุรกิจการท่องเที่ยว จังหวัดกาฬสินธุ์
6. สำนักงานจังหวัดกาฬสินธุ์
7. การศึกษานอกโรงเรียน (กศน.)
8. หอการค้าจังหวัดกาฬสินธุ์
9. องค์การบริหารส่วนจังหวัดกาฬสินธุ์
10. องค์การบริหารส่วนตำบลโนนศิลาเลิง อำเภอฆ้องชัย จังหวัดกาฬสินธุ์
11. องค์การบริหารส่วนตำบลกมลาไสย อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์
12. กรมธนารักษ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
13. สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดกาฬสินธุ์
14. สำนักงานเกษตรจังหวัดกาฬสินธุ์
15. สำนักศิลปากรที่ 9 อุบลราชธานี
16. ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ (NECTEC)
17. วิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์
18. สถาบันออกแบบนานาชาติชนาพัฒน์
19. คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
20. กลุ่ม OTOP จังหวัดมหาสารคาม
21. สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอกมลาไสย
22. อำเภอกมลาไสย
23. โรงเรียนกมลาไสย

24. กลุ่มพัฒนาบทบาทสตรีอำเภออมลาลัย
25. สมาคมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจังหวัดกาฬสินธุ์
26. โรงเรียนกาฬสินธุ์พิทยาสรรพ์
27. โรงเรียนห้วยเม็กพิทยาคม

ระยะเวลาดำเนินการ : 1 ปี 5 เดือน (วันที่ 1 เดือน สิงหาคม พ.ศ. 2562 ถึง วันที่ 31 เดือน ตุลาคม 2563)

1. ความเป็นมา หลักการและเหตุผล

ในประเทศไทยมีแหล่งอารยธรรมของมนุษยชาติ ศิลปะและวัฒนธรรมที่หลากหลาย ในแต่ละกลุ่ม ในแต่ละพื้นที่และในแต่ละจังหวัดที่ต่างกันไป ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ลักษณะของกลุ่มชนต่างๆ มีอยู่หลายชาติพันธุ์ หลายวัฒนธรรมที่ต่างกันไป โดยคนภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้อาศัยอยู่ในดินแดนแถบนี้มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ มีอายุกว่าหนึ่งหมื่นปี มีหลักฐานยืนยันว่า คนภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยเฉพาะที่อยู่ในเขตแอ่งสกลนคร เริ่มอยู่รวมกันเป็นชุมชน โดยเลือกชัยภูมิที่เป็นเนินดิน น้ำท่วมไม่ถึง มีลำน้ำไหลผ่าน หรือมีแอ่งน้ำอยู่ไม่ไกลนัก และมีพื้นที่ราบโดยรอบพอสมควร เพื่อประโยชน์ในการเพาะปลูก ตามสภาพทางภูมิศาสตร์ของดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แบ่งออกเป็นสองส่วนคือ ส่วนที่อยู่ในบริเวณแอ่งสกลนคร อันได้แก่ จังหวัดสกลนคร หนองคาย อุดร ฯ หนองบัวลำภู นครพนม และจังหวัดเลย กับส่วนที่อยู่ในบริเวณแอ่งโคราช ได้แก่ จังหวัดกาฬสินธุ์ ขอนแก่น มหาสารคาม ยโสธร ศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ ชัยภูมิ และจังหวัดนครราชสีมา โดยมีเทือกเขาภูพาน เป็นสันกั้นระหว่างสองแอ่งนี้ การขยายตัวของชุมชนโบราณของทั้งสองแอ่ง ได้ดำเนินสืบเนื่องมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ มาจนถึงยุคต้นประวัติศาสตร์ บริเวณแอ่งโคราช มีการขยายตัวทางวัฒนธรรม และการเมืองเพิ่มขึ้น ทำให้เกิดนครรัฐที่มีวัฒนธรรมอินเดีย เช่น พุทธศาสนาฝ่ายมหายาน อักษรปัลลวะหรืออักษรคฤนท์ ดังนั้นในดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือจึงมีลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมหลายยุคสมัย

ดินแดนเขตจังหวัดกาฬสินธุ์ในอดีตมีร่องรอยอารยธรรมของมนุษย์มาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์จนถึงยุคประวัติศาสตร์ เช่น หลักฐานในสมัยหินกลางในจังหวัดกาฬสินธุ์ที่พบ เช่น เครื่องมือหินกะเทาะที่พบกระจายตามแถบเทือกเขาภูพาน นอกจากนั้นยังพบภาพเขียนสีที่ถ้ำลายมือภูผาผึ้ง และถ้ำเชียงเมี่ยง เขตภูพาน ไกลบ้านห้วยม่วง ตำบลหนองห้าง อำเภอภูพานิชย์ และอีกหลักฐานหนึ่งที่พบในหลุมฝังศพของเมืองฟ้าแดดสงยาง อำเภอ อมลาลัย เช่น เครื่องสังเวยในหลุมฝังศพ แต่ละหลุมจะมีคุณค่าแตกต่างกันไป แสดงให้เห็นถึงฐานะและระบบสังคม ความเชื่อ ดินแดนจังหวัดกาฬสินธุ์ มีกลุ่มชนลื้ออาศัยอยู่หลายกลุ่มไปมาหาสู่กันในพื้นที่ดินแดนของอาณาจักรทั้งสาม คือ อาณาจักรทวารวดี อาณาจักรโยนก และอาณาจักรโคตรบูรณ์ ซึ่งอาณาจักรเมืองฟ้าแดดสง

ยาง เป็นชุมชนโบราณของชาวละว้ากลุ่มหนึ่ง ตามประวัติศาสตร์ได้กล่าวถึงเมืองกาฬสินธุ์ไว้ว่า รกรากเดิมเป็นถิ่นของชาวละว้า ตามตำนานสมัยขอมเรื่องอำนาจ เมืองกาฬสินธุ์เดิมชื่อเมืองฟ้าแดดสงยาง เป็นเมืองที่สวยงามมากเมืองหนึ่ง เมืองโบราณยุคทวารวดี ที่พบในเขตจังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีขนาดเล็กยังพบที่บริเวณบ้านส้มป่อย ตำบลสระพังทอง อำเภอกุฉินารายณ์ บริเวณบ้านโนนศิลา อำเภอสหัสขันธ์ บริเวณวัดกุฎีดาวพุทธรินิต บ้านโสกทราย อำเภอสหัสขันธ์ บริเวณวัดโนนมะขาม บ้านห้วยม่วง อำเภอกุฉินารายณ์ มีการขุดพบหลักฐานต่าง ๆ เช่น จารึกวัดบ้านมะค่า พบที่บ้านมะค่า อำเภอท่าคันโท จารึกฐานพระพุทธรูป พบที่บ้านโนนศิลา อำเภอสหัสขันธ์ จารึกสถาปนาสีมา ที่วัดโนนมะขาม บ้านห้วยม่วง อำเภอกุฉินารายณ์ จารึกบ้านส้มป่อย พบที่วัดบ้านส้มป่อย อำเภอกุฉินารายณ์ จารึกภูค่าว พบบริเวณภูค่าว ตำบลโนนศิลา อำเภอสหัสขันธ์ จารึกบ้านสว่าง พบที่บ้านสว่าง ตำบลหนองแบน อำเภอกมลาไสย กลุ่มใบเสมาหินแผ่นเรียบ พบที่วัดภูค่าวพุทธรินิต บ้านโสกทราย อำเภอสหัสขันธ์ พระพุทธรูปไสยาสน์รูปอ พระพุทธรูปไสยาสน์รูปอ อยู่ที่บ้านโสกทราย อำเภอสหัสขันธ์ โกลนพระพุทธรูปสมัยทวารวดี ใบเสมาสมัยทวารวดี ที่วัดบ้านดงสว่าง ใบเสมานายสมใจ บ้านสงเปลือย ตำบลสงเปลือย อำเภอนามน เป็นต้น จากงานวิจัย พุทธสถาปัตยกรรมในสมัยทวารวดี (รศ.วัชรวิชรสินธุ์, 2556) พบว่าลักษณะทางกายภาพของเมืองโบราณในกลุ่มน้ำชี-มูล เมืองโบราณฟ้าแดดสงยาง ตำบลหนองแบน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาคนสมัยก่อนมีความชาญฉลาดในการสร้างบ้านแปลงเมืองของชาวชุมชนโบราณ ด้วยความเข้าใจในคุณค่าทางทรัพยากรธรรมชาติและการสร้างสภาพแวดล้อมให้สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติ รวมถึงงานวิจัยของ วิชาภรณ์ ชานิกำจร (2557) ได้วิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่แหล่งประวัติศาสตร์ กรณีศึกษาเมืองฟ้าแดดสงยาง อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนการจัดทำแผนพัฒนาการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองฟ้าแดดสงยางอยู่ในระดับมาก (3.51) เมื่อพิจารณารายด้านการมีส่วนร่วมด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (3.53) และการมีส่วนร่วมระดับการดำเนินการ (3.75)อยู่ในระดับมาก ส่วนการมีส่วนร่วมด้านผลประโยชน์และการประเมินผลอยู่ในระดับปานกลาง (3.51) รวมถึงงานวิจัยของ จารูวรรณ ธรรมวัตรและคณะ (2549) ได้วิจัยเกี่ยวกับการจัดฐานข้อมูลวัฒนธรรมเพื่อการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมไทยพื้นที่ภาคอีสาน โดยเฉพาะในภาคอีสานได้จัดทำเฉพาะในส่วนของพิพิธภัณฑ์ของดีเมืองกาฬสินธุ์ และพิพิธภัณฑ์ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมโรงเรียนสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ ซึ่งจะเห็นได้ว่ายังขาดฐานข้อมูลทางด้านศิลปะและวัฒนธรรมที่ครบถ้วนในจังหวัดกาฬสินธุ์

ในปี 2553 ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยร่วมกับจังหวัดกาฬสินธุ์ ในโครงการศึกษาจัดทำแผนแม่บทพัฒนาเมืองฟ้าแดดสงยางอำเภอกมลาไสย ได้จัดทำแผนแม่บทพัฒนาพื้นที่เมืองฟ้าแดดสงยางเพื่อกำหนดกรอบรายละเอียดในการปรับปรุงพัฒนาเมืองฟ้าแดดสงยางโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและมีการศึกษาปัญหาและศักยภาพในด้านสถาปัตยกรรมและภูมิ

ทัศน์ของพื้นที่ชุมชนเมืองฟ้าแดดสงยาง ซึ่งการวางแผนแม่บทดังกล่าวยังติดปัญหาในการนำสู่การปฏิบัติเพราะการออกแบบและปรับภูมิทัศน์มีการออกแบบปรับปรุงในพื้นที่ในเขตที่ดินโบราณสถานที่ทาง กรมศิลปากรประกาศในราชกิจจานุเบกษา จำนวน 910 ไร่ 3 งาน 75 ตารางวา ต้องได้รับอนุญาตจากกรมศิลปากรก่อน ทำให้การขับเคลื่อนตามแผนทำได้บางส่วนเท่านั้น จึงขาดความต่อเนื่องในการพัฒนาพื้นที่

ภาพที่ 1.1 การลงพื้นที่เพื่อพัฒนาโจทย์วิจัย ณ เทศบาลหนองแวน ตำบลหนองแวน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ และ สนทนากลุ่มกับชมรมผู้สูงอายุ ณ สวนดงยางนา

จากการลงพื้นที่ของคณะผู้วิจัยในช่วงเดือน มิถุนายน 2562 คณะผู้วิจัยได้สังเกตการณ์ สัมภาษณ์ และการจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกับชุมชน พบประเด็นและโจทย์วิจัยในพื้นที่หลายประเด็น ดังนี้

1) ชุมชนยังขาดกลไกในการวางแผนและพัฒนาพื้นที่ทางวัฒนธรรมซึ่งจากการระดมสมองพบว่า มีหลายหน่วยงานเข้ามาใช้พื้นที่ในการจัดกิจกรรมหรือโครงการแต่ยังขาดการประสานงานกันของหน่วยงานต่าง ๆ และขาดความต่อเนื่องในการพัฒนาพื้นที่

2) พบว่าชุมชนยังไม่มีแผนและทิศทางในการพัฒนาพื้นที่ทางวัฒนธรรม เนื่องจากติดกรอบของพื้นที่โบราณสถานตามประกาศของกรมศิลปากร ทำให้ขาดความชัดเจนในการพัฒนาในพื้นที่และไม่ได้มีการแลกเปลี่ยนและวางแผนการพัฒนาจากทุกภาคส่วนโดยเฉพาะร่วมกับกรมศิลปากร

3) ข้อมูลเบื้องต้น พบว่า รายได้ที่เกิดจากมรดกทางวัฒนธรรมทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ อันดับหนึ่งเกิดจากช่วงเทศกาล 2 งานสำคัญ คือ วันมาฆบูชา และวันวิสาขบูชา ซึ่งจะมีนักท่องเที่ยวมาเป็นจำนวนมาก เป็นผลมาจากการยกระดับการจัดงานเป็นระดับจังหวัด ซึ่งมีหน่วยงานของจังหวัดหลายภาคส่วนเข้ามาช่วย ทำให้เกิดรายได้จากการจัดงานวันวิสาขบูชาที่ผ่านมา (วันที่ 16 -26 พฤษภาคม 2562) รวม 11 วัน มีรายได้รวม 18,506,772 บาท แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า รายได้ของผู้ประกอบการของอำเภออมลาลัย มีรายได้จากการขายสินค้าในตลาด ของดี อำเภออมลาลัย เพียง 194,562 บาท (6 วัน) ซึ่งอยู่ในอันดับที่ 10 จากรายได้ของผู้ประกอบทั้ง 18 อำเภอ ซึ่งจากการวิเคราะห์ร่วมกันของชุมชน พบว่า การจัดการในพื้นที่ของตลาดยังไม่เหมาะสม คือ พื้นที่ขายสินค้าต้องจับฉลาก (ผู้ลงทะเบียนเยอะกว่าจำนวนพื้นที่ที่จัดสรร) ซึ่งชุมชนจับฉลากไม่ได้พื้นที่เหมาะสมและสินค้าของชุมชนยังไม่เป็นที่ต้องการของนักท่องเที่ยว และมีมูลค่าของสินค้าไม่แพง เมื่อเทียบกับอำเภอที่มีรายได้จากการขายมากที่สุด คือ อำเภอสามชัย ซึ่งสินค้า คือ ผ้าไหมแพรวา มีมูลค่าต่อชิ้นในราคาที่สูง และพบว่าผู้ประกอบการทางศิลปวัฒนธรรมในพื้นที่ยังขาดการวางแผนและพัฒนาศักยภาพให้สามารถตอบโจทย์ผู้บริโภคและการสร้างความเป็นอัตลักษณ์ของสินค้าทางวัฒนธรรม

4) พบว่าผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมในพื้นที่ประกอบด้วย

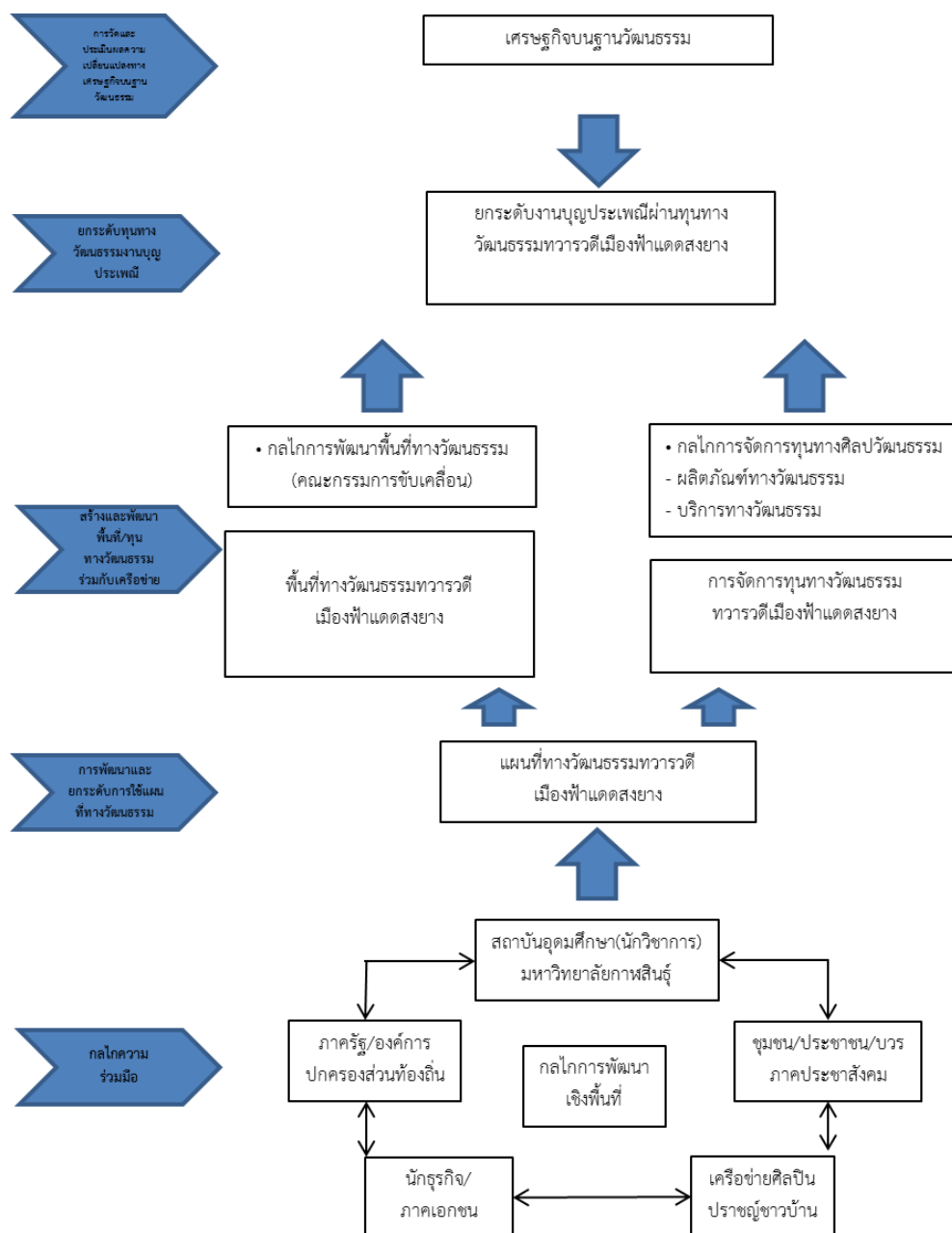
4.1) การทำธูปถวายพระธาตุในช่วงเทศกาลวันสำคัญและมีการประยุกต์เป็นเครื่องประดับ เช่น ปิ่นปักผม เข็มกลัด ตุ้มหู ซึ่งกำลังได้รับความนิยม มีการรับยอดสั่งซื้อมากถึงเดือนละ 30,000 บาท และการทำธูป ชุมชนในพื้นที่สามารถทำได้เกือบทุกครัวเรือน

4.2) หมู่บ้านท่องเที่ยวมีรายได้จากการทำโฮมสเตย์ 23 หลัง และขายสินค้าเช่น ธูปสินค้าเกษตร ในปี 2562 มีรายได้รวมมากกว่า 2 แสนบาท

4.3) ผู้ประกอบการแกะใบเสมาจำลองซึ่งมีคนเดียวในชุมชนยังขาดผู้สืบทอด

4.4) ผู้ประกอบการรำก้านพระธาตุและการแสดงถวายพระธาตุ ซึ่งมีในชุมชนแต่การแสดงจะขึ้นอยู่กับผู้ว่าจ้างมีรายได้ไม่แน่นอน ซึ่งผู้ประกอบการเหล่านี้ยังไม่ได้รวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนที่เข้มแข็งซึ่งจะทำให้เกิดอาชีพ เกิดรายได้ที่ยั่งยืน และชุมชนได้รับการพัฒนาในทิศทางที่มีพลังมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ซึ่งเป็นหน่วยงานทางวิชาการในพื้นที่และภาคีที่เกี่ยวข้องอีก 4 ภาคีที่สำคัญได้ร่วมกันวางกรอบการวิจัยเพื่อเป็นทิศทางการทำงานร่วมกันคือ 1) สร้างกลไกขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่ทางวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยางจากภาคีหลัก 2) การพัฒนาศักยภาพพื้นที่ทางวัฒนธรรมโดยใช้การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นฐาน 3) การพัฒนาและเพิ่มศักยภาพผู้ประกอบการทางศิลปวัฒนธรรม 4) การจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจวัฒนธรรมชุมชนเพื่อสร้างงาน สร้างเงิน สร้างชุมชนเข้มแข็งให้กับชุมชนโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมเป็นฐานและ 5) การวัดและประเมินผลความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจบนฐานวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยางจังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งกรอบการ

วิจัยที่วางไว้ร่วมกันจะสามารถยกระดับเศรษฐกิจชุมชนบนฐานวัฒนธรรมได้ในอนาคต และมหาวิทยาลัยจะใช้การวิจัยเชิงพื้นที่ทางวัฒนธรรมเป็นฐานเพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนตามพันธกิจหลักของมหาวิทยาลัยต่อไป

ภาพที่ 1.2 กรอบแนวคิดการวิจัย โดยใช้ภาคีหลัก 5 ฝ่าย 27 หน่วยงาน ในการขับเคลื่อนการวิจัยเชิงพื้นที่ โดยการประสานพลังความร่วมมือทุกภาคส่วนในการดำเนินการตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ

2. วัตถุประสงค์ของโครงการ

2.1 เพื่อสร้างและพัฒนาแผนที่ทางวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการวางแผนพัฒนาพื้นที่ทางวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยางกาฬสินธุ์

2.2 เพื่อพัฒนาศักยภาพพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรม

2.2.1 การพัฒนาระบบและกลไกของการบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรม

2.2.2 การจัดทำแผนและส่งเสริมพัฒนาระบบและกลไกการบริหารจัดการพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรม

2.2.3 การดำเนินการบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรม

2.3 เพื่อพัฒนาศักยภาพการจัดการทุนทางวัฒนธรรม

2.3.1 พัฒนาระบบและกลไกการจัดการทุนทางศิลปวัฒนธรรม

2.3.2 พัฒนาและเพิ่มศักยภาพผู้ประกอบการทางศิลปวัฒนธรรมด้านผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม

2.3.3 พัฒนาและเพิ่มศักยภาพผู้ประกอบการทางศิลปวัฒนธรรมด้านบริการทางวัฒนธรรม

2.4 เพื่อวัดและประเมินผลความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจบนฐานวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยาง จังหวัดกาฬสินธุ์

2.4.1 จัดเก็บข้อมูลประเภทการบริโภคทางวัฒนธรรมอุปสงค์ของผู้บริโภคข้อมูลด้านการผลิตหรืออุปทานของผู้ประกอบการทางศิลปวัฒนธรรม

2.4.2 วิเคราะห์ทางเศรษฐกิจฐานวัฒนธรรมแสดงการคาดหมายผลตอบแทนจากการลงทุน (Return on Investment : ROI) และการคาดหมายผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (Social Return on Investment : SROI)

2.5 เพื่อพัฒนาแผนการบูรณาการภารกิจของมหาวิทยาลัยนำไปสู่เป้าหมายของการวิจัย

2.5.1 พัฒนาแผนบูรณาการงานวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัย

2.5.2 การนำแผนบูรณาการไปใช้เพื่อนำสู่เป้าหมายของการวิจัย

3. ขอบเขตการดำเนินการวิจัย

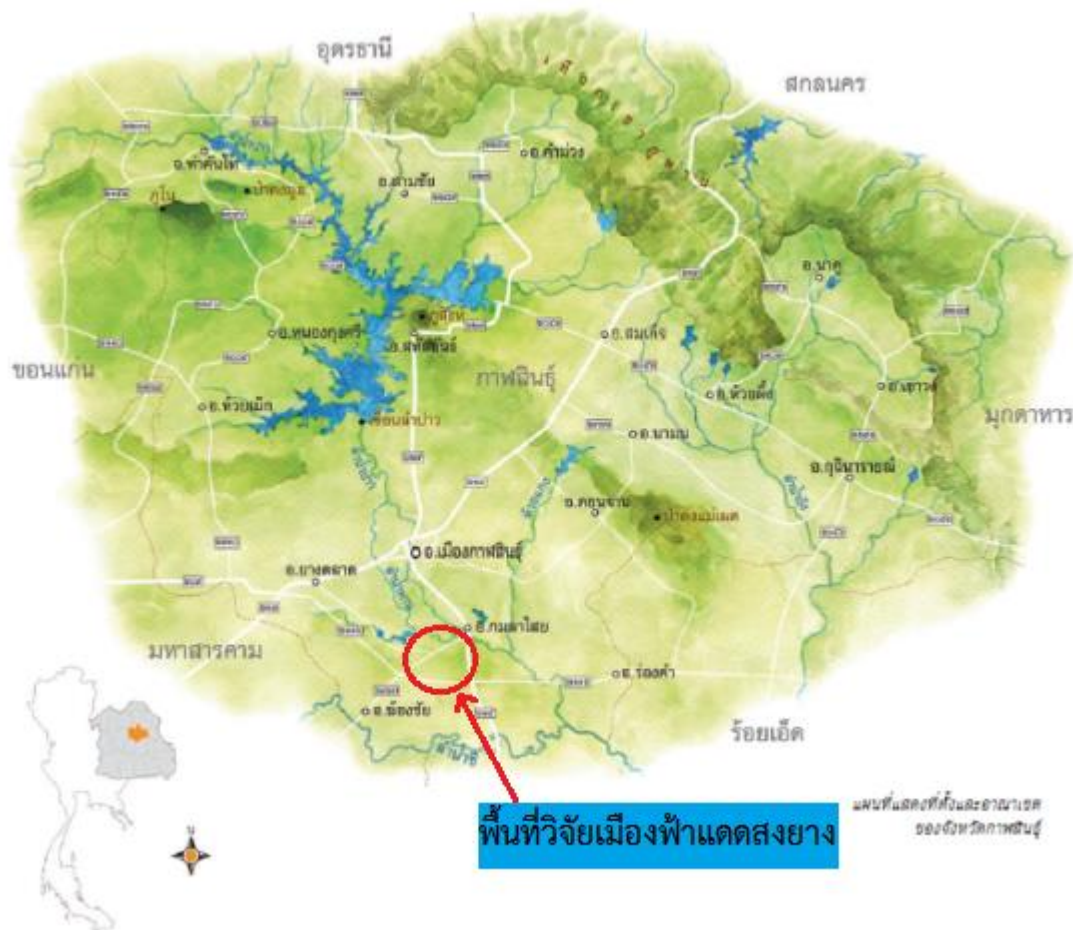
3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

สร้างกลไกขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่ทางวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยาง จาก 5 ภาควิชา โดยวางแผนร่วมกันในการพัฒนาศักยภาพพื้นที่ทางวัฒนธรรมผ่านคณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่วัฒนธรรม โดยกลไกการมีส่วนร่วม พร้อมทั้งการพัฒนาและเพิ่มศักยภาพผู้ประกอบการทาง

ศิลปวัฒนธรรม เพื่อนำสู่การยกระดับงานบุญประเพณีผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรมและมีการการวัดและประเมินผลความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจพื้นฐานวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยางจังหวัดกาฬสินธุ์อย่างเป็นรูปธรรม

3.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่โบราณสถานเมืองฟ้าแดดสงยาง ในพื้นที่ 3 ตำบล คือ เทศบาลตำบลหนองแปน และตำบลกมลาไสย อำเภอกมลาไสย และตำบลโนนศิลาแลง อำเภอน้ำขุ่น โดยพื้นที่หลัก 3 จุด คือ 1)พื้นที่โบราณสถานพระธาตุยาคู 2) วัดโพธิ์ชัยเสมาราม และ 3)ชุมชนบ้านเสมา

ภาพที่ 1.3 ขอบเขตพื้นที่วิจัย

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

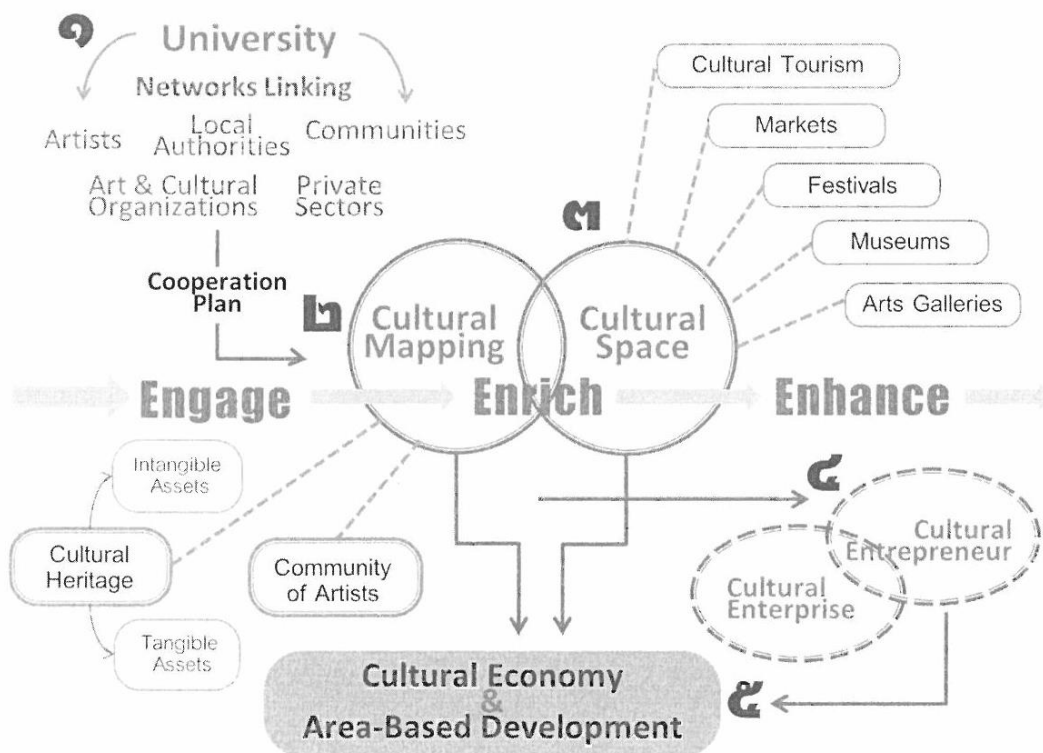
คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งมีรายละเอียดตามหัวข้อดังนี้

2.1 กรอบการดำเนินงานยกระดับเศรษฐกิจบนฐานวัฒนธรรม

พินิตา รูปนางกูร (2560) ได้เสนอหลักการดำเนินงานวิจัยภายใต้ชุดโครงการ “มหาวิทยาลัยกับการขับเคลื่อนศิลปะและวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาพื้นที่” ต้องตั้งอยู่บนฐานของการสร้างความร่วมมือ (สาน – Engage) สร้างคุณค่าความหมาย (สร้าง- Enrich) และหนุนนำ (เสริม – Enhance) ระหว่าง 5 ภาคีหลักอันประกอบด้วย สถาบันอุดมศึกษา ภาคประชาสังคม/ชุมชน ภาครัฐ/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เครือข่ายศิลปิน และภาคธุรกิจ/เอกชน โดยมีกรอบแนวคิดการดำเนินงานใน 2 ส่วนคือ ส่วนเนื้อหา (Content) และส่วนผู้ลงมือทำ (Actor) ดังนี้

1. ส่วนเนื้อหา เกี่ยวข้องกับฐานข้อมูลด้านมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Assets) และจับต้องไม่ได้ (Intangible Assets) ตลอดจนประวัติศาสตร์ บุคคล กลุ่ม หรือชุมชนทางศิลปะ ฯลฯ ผ่านการจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรม Cultural Mapping) และการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรม (Cultural Space) โดยเริ่มต้นจากการสำรวจ บันทึก วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมในมิติต่าง ๆ ที่มีอยู่ในพื้นที่ เพื่อสร้างความตระหนักและสร้างการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ต่อเนื่องด้วยการเสริมแรงกระตุ้นโดยขับเคลื่อนให้เกิดการนำ ข้อมูลแผนที่ทางวัฒนธรรมที่ได้มาบริหารจัดการผ่านพื้นที่และ/หรือกิจกรรมทางวัฒนธรรม อาทิ เทศกาล ตลาด พิพิธภัณฑ์ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นต้น ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) เศรษฐกิจบนฐานวัฒนธรรม (Cultural Economy) และการพัฒนาเศรษฐศาสตร์วัฒนธรรม รวมถึงเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและกระบวนการส่งเสริมผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมร่วมกับภาคีหลัก และเนื้อหาการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจฐานวัฒนธรรมในพื้นที่เป้าหมาย

2. ส่วนผู้ลงมือทำ สถาบันอุดมศึกษา อำนวยให้มีการบูรณาการและร่วมมือกับ ภาคประชาสังคม/ชุมชน ภาครัฐ/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เครือข่ายศิลปิน และภาคธุรกิจ/เอกชน ที่มีอยู่แล้วในพื้นที่ เพื่อขับเคลื่อนให้เกิดกลไกการทำงาน (Collaborative Mechanism) และแผนความร่วมมือ Cooperation Plan) ในการใช้ศิลปะและวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืนในพื้นที่เป้าหมาย

ภาพที่ 2.1 การประสานความร่วมมือมหาวิทยาลัยกับภาคีหลักเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ผ่านศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่นพินดา ฐปนากร (2560)

2.2 บริบทของพื้นที่เมืองฟ้าแดดสงยาง

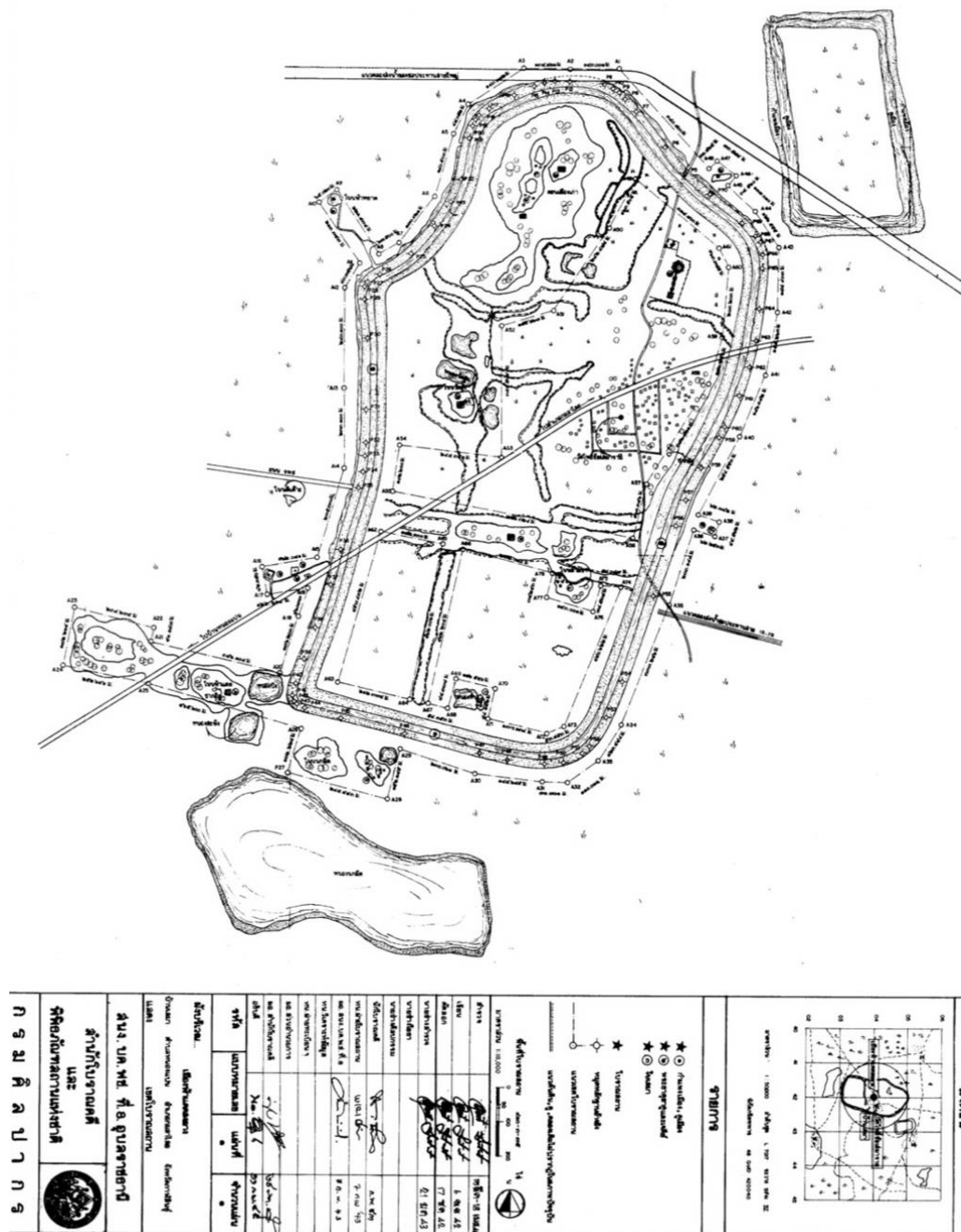
จากเอกสารโครงการศึกษาจัดทำแผนแม่บทพัฒนาเมืองฟ้าแดดสงยาง อำเภอกมลาไสย ของศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปี 2552-2553 ได้ศึกษาและรายงานสภาพพื้นที่และบริบทพื้นที่เมืองฟ้าแดดสงยาง ไว้ดังนี้ เมืองฟ้าแดดสงยางตั้งอยู่ในเขตบ้านเสมา ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัด(เดิมชื่อบ้านก้อม) กาฬสินธุ์ บริเวณเส้นรุ้งที่ 16 องศา 18 ลิปดา 15 ฟลิปดา เหนือ เส้นแวงที่ 100 องศา 30 ลิปดา 55 ฟลิปดา ตะวันออก หรือพิกัดกริด 48 QUD 414031 - 424051

ลักษณะสภาพภูมิศาสตร์ตั้งอยู่ที่ราบลุ่มแม่น้ำลำปาว เป็นที่ราบลุ่มสลับกับเนินดินและบึงหนองน้ำธรรมชาติหลายแห่ง โดยมีน้ำขังตลอดปี ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ คือ แหล่งเกลือสินเธาว์ มีไม้เนื้อแข็ง ประเภท เต็ง รัง ตะแบก ในภาษาพื้นเมืองเรียกว่า เปลือย และต้นไม้ตระกูลยาง ปัจจุบันป่าไม้เหล่านี้หมดสภาพไปแล้วเป็นส่วนใหญ่ ยังเหลืออยู่บางส่วนเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ชื่อไม้เหล่านั้นจึงได้นำมาตั้งเป็นชื่อหมู่บ้าน บ้านสงเปือย (ตะแบกสูง) คำว่า สง คือ ลักษณะของกลุ่มไม้ที่

เป็นทิวแถวต่อ (ต้นสูงยาง) บ้านสงยางเนื่องกันไป พื้นที่บริเวณนี้จึงมีความอุดมสมบูรณ์จากแหล่งน้ำ ลำปาว และพื้ดพาตะกอนของน้ำทับถมกันทุกปี มีแหล่งน้ำธรรมชาติจำนวนมาก จึงเป็นพื้นที่ เหมาะสมต่อการตั้งชุมชนและการอยู่อาศัยของมนุษย์ตั้งแต่สมัยโบราณ และการคมนาคมสะดวก เพราะลำปาวมีต้นน้ำอยู่บริเวณหนองกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี และไหลผ่านจังหวัดอุดรธานี ขอนแก่น กาฬสินธุ์ และจะเชื่อมต่อไปกับแม่น้ำชีบริเวณรอยต่อของจังหวัดกาฬสินธุ์และจังหวัด ร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นเส้นทางสำคัญตั้งแต่สมัยโบราณในการติดต่อสัมพันธ์กับกลุ่มชนในแอ่งสกลนคร โดยเฉพาะกลุ่มวัฒนธรรมบ้านเชียง

เมืองฟ้าแดดสงยางตั้งอยู่บนพื้นที่ที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 120 เมตร แผนผังเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดประมาณ 1,075 X 2000 เมตร มีกำแพงเมืองและคูน้ำ จำนวน 2 ชั้น คันดินกว้าง 25 - 30 เมตร คูน้ำกว้าง 20 เมตร มีสระน้ำรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าอยู่นอกเมือง ทิศตะวันออกเฉียงเหนือขนาดกว้าง 400 เมตร ยาว 650 เมตร และสระน้ำรูปสี่เหลี่ยมเป็นหนอง นกปรืดอยู่ทางทิศใต้ มีขนาดกว้าง 480 เมตรยาว 995 เมตร ภายในตัวเมืองมีเนินดินสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางราว 140 เมตร จำนวน 3 แห่ง คือ ดอนเมืองเก่า หรือดอนกรรม แห่งที่ 2 คือ โนนวัดสูงอยู่ทางทิศใต้ของดอนเมืองเก่า แห่งที่ 3 อยู่บริเวณกึ่งกลางเมืองค่อนมาทางทิศตะวันออก เป็นที่ตั้งของหมู่บ้านเสมา วัดโพธิ์ชัยเสมารามและโรงเรียน

การดำเนินงานทางโบราณคดีในบริเวณเมืองฟ้าแดดสงยาง เมืองฟ้าแดดสงยางได้รับการ ขึ้นทะเบียนโบราณสถานของชาติ โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 53 ตอนที่ 34 วันที่ 27 กันยายน 2479 และเล่มที่ 119 ตอนที่พิเศษ 117 ง วันที่ 29 พฤศจิกายน 2545 พื้นที่ 910 ไร่ 3 งาน 75 ตารางวา

ภาพที่ 2.2 พื้นที่โบราณสถานในการขึ้นทะเบียนโบราณสถานของชาติ โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 53 ตอนที่ 34 วันที่ 27 กันยายน 2479 และเล่มที่ 119 ตอนที่พิเศษ 117ง วันที่ 29 พฤศจิกายน 2545 พื้นที่ 910 ไร่ 3 งาน 75 ตารางวา

เมื่อพิจารณาจากสภาพภูมิศาสตร์ของเมืองฟ้าแดดสงยาง พบว่าเมืองโบราณแห่งนี้ตั้งอยู่บริเวณราบลุ่มตอนล่างของจังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งเป็นบริเวณที่ลำนํ้าสำคัญ 2 สายมาบรรจบกัน ได้แก่ ลำนํ้าพานและลำนํ้าปาวประกอบกับพื้นที่บริเวณนี้เป็นที่ลุ่มสลับกับเนินเล็ก ๆ โดยทั่วไปจึงเป็นบริเวณที่มีหนองน้ำธรรมชาติมากมาย หนองน้ำเหล่านี้มีน้ำขังตลอดปีและเป็นหนองน้ำขนาดใหญ่ ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ คือ เปลือกสนเหว้า ไม้เนื้อแข็งประเภทต่างๆ เช่น เต็ง (*Shocea Obtusa*) รัง (*Shocea siamensis*) ตะแบกหรือที่เรียกว่าในภาษาพื้นเมืองว่าเปลือย (*Lagerstoemia calyculata*) และไม้ตระกูลยาง (*Dipterocarpus spp.*) ปัจจุบันป่าไม้เหล่านี้หมดไปแล้วยังคงเหลืออยู่แต่ชื่อซึ่งนำมาตั้งชื่อหมู่บ้าน เช่น บ้านสงเปลือย (ตะแบกสูง) บ้านสงยาง (ต้นยางสูง) เป็นต้น

ด้วยเหตุผลที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า บริเวณเมืองโบราณแห่งนี้เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งจากตะกอนที่น้ำพัดพามา มีแหล่งน้ำที่สามารถนำมาใช้ได้ตลอดปี มีพื้นที่สำหรับเกษตรกรรม ที่มีทรัพยากรที่สำคัญและเป็นพื้นที่ที่สามารถเดินทางติดต่อกับกลุ่มชนอื่นได้อย่างสะดวก จึงทำให้พื้นที่แห่งนี้เป็นที่ตั้งของชุมชนโบราณสืบต่อหลายยุคสมัย

เมืองฟ้าแดดสงยางตั้งอยู่บนที่ราบ ซึ่งมีความสูงเฉลี่ย 120 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง มีแผนผังเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาด 1000 X 1800 เมตร ทางด้านกว้างตอนเหนือค่อนข้างสอบเข้าหากันจนอาจกล่าวได้ว่าแผนผังเมืองลูกคล้ายใบเสมา ตัวเมืองมีคันดินสูงราว 2-3 เมตร ล้อมรอบ 2 ชั้นระหว่างกลางคันดินเป็นคูน้ำกว้างประมาณ 18 เมตร

ภายในตัวเมืองโบราณมีเนินดินสูง 140 เมตร จากระดับน้ำทะเลอยู่ 3 แห่ง แห่งแรกอยู่ทางตอนเหนือของตัวเมือง มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยม ปัจจุบันเป็นสถานที่สำหรับประกอบพิธีศพของชาวบ้าน แห่งที่สองอยู่ทางตอนใต้ของเนินดินแห่งแรกมาเล็กน้อย เป็นเนินดินขนาดเล็ก รูปร่างคล้ายตัวแอล และแห่งที่สาม เป็นเนินดินขนาดใหญ่อยู่ในแนวกึ่งกลางของตัวเมืองแต่ค่อนข้างมาทางด้านตะวันออก ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของบ้านเสมาซึ่งประกอบด้วยบ้านเรือนวัดโพธิ์ชัยเสมารามและโรงเรียนประจำหมู่บ้าน นอกเมืองโบราณออกไปทางตอนเหนือราว 200 เมตร มีพื้นที่รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ากว้าง 250 เมตร ยาว 500 เมตร ส่วนตอนใต้ของตัวเมืองห่างไปเพียง 250 เมตรมีหนองนกปรัดซึ่งเป็นหนองน้ำธรรมชาติยาวเกือบ 1000 เมตร ขนานไปกับแนวคูเมือง และโดยรอบของเมืองโบราณในระยะไม่ห่างนัก มีหนองน้ำธรรมชาติกระจายอยู่ทั่วไป

พื้นที่ภายในคูน้ำและคันดินซึ่งเป็นที่อาศัยและประกอบกิจกรรมอื่น ๆ นั้นมีร่องรอยของคูน้ำขุดสลับซับซ้อนอยู่ภายในโดยเฉพาะทางตอนเหนือของตัวเมือง ซึ่งเป็นเนินดินส่วนที่มีความสูงแตกต่างกันระดับพื้นที่ปกติภายในเมืองเกือบ 10 เมตร ที่ชายเนินมีร่องรอยของคูน้ำขุดล้อมรอบเป็น

รูปเกือบกลม รวมทั้งบริเวณตอนกลางของตัวเมืองซึ่งเป็นเนินดินขนาดความสูงเดียวกัน แต่มีขนาดใหญ่กว่าและเป็นที่ตั้งของบ้านเสมานั้นมีคูน้ำขุดล้อมรอบเช่นเดียวกัน ส่วนพื้นที่ราบบริเวณค่อนข้างทางใต้ของตัวเมืองมีคูน้ำขุดในทางกว้างไปเชื่อมกับแนวคูเมืองและขุดตัดตรงคูเมืองทางตอนใต้ไปเชื่อมกับคูน้ำที่อยู่ภายในเมือง กับมีคูน้ำล้อมรอบโบราณสถานหมายเลข 4 (ปัจจุบันเมืองโบราณสถานหมายเลข 301) และหมายเลข 14 (ปัจจุบันคือโบราณสถานหมายเลข 302) ด้วย

เนื่องจากที่ตั้งของเมืองโบราณเป็นพื้นที่ต่ำ การอยู่อาศัยภายในตัวเมืองจึงได้เลือกเอาเนินดินขนาดเล็กที่มีความสูงกว่าพื้นที่ราบปกติที่อยู่อาศัย ไม่อาจกล่าวได้ชัดเจนว่าการวางผังเมืองครั้งแรกมีแผนผังเช่นเดียวกับที่อยู่ในปัจจุบันหรือไม่ แต่สามารถคาดเดาได้ว่าเมื่อมีการขุดล้อมรอบที่ตั้งชุมชนริมคูไว้เป็นที่รับน้ำฝนและน้ำซึ่งไหลจากแหล่งรับน้ำโดยรอบถูกนำมาเก็บไว้เพื่อใช้ประโยชน์ตลอดปี และขณะเดียวกันคูน้ำได้รับการป้องกันชุมชนไว้ชั้นหนึ่งด้วย ดังนั้นคูน้ำจึงมีความกว้างมากถึง 18 เมตรและคงมีระดับความลึกพอสมควร เมื่อเทียบกับปริมาณของดินที่ขุดขึ้นมาใช้ทำคันดินทั้งสองข้างๆคูน้ำนี้

ส่วนคูน้ำที่ขุดขึ้นอย่างซับซ้อนภายในตัวเมืองนั้นอาจเป็นไปได้ว่า เป็นการขุดขึ้นเพื่อนำดินไปเสริมเป็นดินที่อยู่อาศัยให้ตัวเนินใหญ่ขึ้น ขณะเดียวกันก็เป็นที่ยกเก็บน้ำ และคอยรับน้ำที่ไหลลงจากเนินดินไม่ให้กำลังน้ำแรงเกินไปจนชะเอาตะกอนจากตัวเนินดินไปทับถมในพื้นที่ราบในตัวเมืองได้ ซึ่งลักษณะเช่นนี้เห็นได้ชัดจากคูน้ำล้อมรอบโบราณสถานหมายเลข 4 และ 14 ที่ขุดเอาดินขึ้นมาปรับพื้นที่ในการสร้างศาสนสถาน ส่วนคูน้ำที่ขุดขนานคูน้ำด้านกว้างของตัวเมืองทางทิศใต้ และคูน้ำเชื่อมจากคูขุดขนานมายังคูเมืองรอบนอกนั้น เป็นคูน้ำที่ใช้ประโยชน์ในการลดความแรงของน้ำลงเพื่อป้องกันความเสียหายก่อนจะให้ไหลออกไปนอกตัวเมืองทางหนองนกพริต และลำคูระบายน้ำใกล้พระธาตุคำหยาด ดังนั้นการดัดแปลงพื้นที่โดยการขุดคูจึงมีประโยชน์ 2 ด้าน ทั้งการกักเก็บน้ำและป้องกันการทำลายของแรงน้ำ

การดำเนินงานทางโบราณคดีที่ผ่านมาบริเวณเมืองฟ้าแดดสงยาง

จากการศึกษาของคุณพิมพ์นารา โชติกาประเสริฐ นักโบราณคดีชำนาญการ กลุ่มโบราณคดี สำนักศิลปากรที่ 10 จังหวัดร้อยเอ็ด ปี พ.ศ. 2552 พบเอกสารและหลักฐานที่ทำการศึกษเกี่ยวกับเมืองฟ้าแดดสงยางเท่าที่มีในปัจจุบันว่าเริ่มต้นมาตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2481 และได้มีการดำเนินงานต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันทั้งในด้านการศึกษาทางประวัติศาสตร์ศิลปะ การขุดค้นทางโบราณคดีรวมถึงการขุดแต่ง บำรุงและการปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์

พ.ศ. 2481 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ได้เสด็จประพาสยุโรปและทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าราชบริพารเสด็จตามเสด็จไปทั่วทุกมุมโลก และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าราชบริพารเสด็จตามเสด็จไปทั่วทุกมุมโลก และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าราชบริพารเสด็จตามเสด็จไปทั่วทุกมุมโลก

พ.ศ. 2497 อิริค ไฮเดนฟาเดน (Erik Seidenfaden) ซึ่งเคยรับราชการเป็นพันตรีแห่งกองทัพอากาศไทยได้ เขียนบทความเกี่ยวกับเมืองโบราณแห่งนี้ลงพิมพ์ในวารสารทางวิชาการเมือง เรียกชื่อเมืองนี้ว่าเมืองกนกนครและได้กล่าวถึงแผนผังของเมืองและรูปสลักใบเสมาตลอดจนถึงกล่าวว่าเมืองโบราณแห่งนี้เป็นเมืองสมัยทวารวดี

พ.ศ. 2499 หม่อมเจ้าสุภัททิศ ดิสกุล นำเสนอการศึกษาใบเสมาที่เมืองฟ้าแดดสงยาง ในวารสารทางวิชาการว่า สามารถแบ่งกลุ่มใบเสมาตามลักษณะของการสลักภาพเล่าเรื่องออกเป็น 3 กลุ่มและได้กำหนดอายุใบเสมาที่เมืองฟ้าแดดสงยางว่า มีอายุไม่เก่าไปกว่าพุทธศตวรรษที่ 14 - 45

พ.ศ. 2506 กรมศิลปากรโดยนางมานิต วลลิโกดม เมื่อครั้งดำรงตำแหน่ง ภัณฑารักษ์เอก และนายจรัสเกียรติกิจ้อง ช่างศิลปกรรมเอก หัวหน้าแผนกสำรวจและคณะได้ทำการสำรวจทำแผนผังและบันทึกภาพ

พ.ศ. 2509 ศาสตราจารย์บวรเชอริเย แห่งมหาวิทยาลัยซอร์บอนน์ ประเทศฝรั่งเศส ได้นำทางมาสำรวจเมืองฟ้าแดดสงยางและแนะนำว่า เมืองฟ้าแดดสงยางยังมีโบราณสถานที่สมบูรณ์อีกอยู่จำนวนมากควรที่จะทำการสำรวจขุดแต่ง เพื่อศึกษาค้นคว้าหาหลักฐานทางโบราณคดีสมัยทวารวดีต่อไปก่อนที่จะถูกทำลายเสียหายไปจนหมดสิ้น

และในปีเดียวกัน อธิบดีกรมศิลปากรกับคณะได้เดินทางไปตรวจโบราณสถานเมืองฟ้าแดดสงยางและบัญชาให้หน่วยศิลปากรที่ 7 ขอนแก่น ทำการสำรวจและขุดแต่งโบราณสถานภายในเมืองฟ้าแดดสงยาง

พ.ศ. 2510 หน่วยศิลปากรที่ 7 ขอนแก่น โดยนายหวัน แจ่มวิมลพร้อมด้วยคณะ ได้ทำการขุดแต่งโบราณสถานภายในเมืองฟ้าแดดสงยางจำนวน 9 แห่ง โดยได้รับงบประมาณดำเนินการจำนวน 31,900 บาท

พ.ศ. 2511 หน่วยศิลปากรที่ 7 ขอนแก่นทำการขุดแต่งต่อจากปี พ.ศ. 2510 จำนวน 5 แห่งรวมทั้งทำการขุดแต่งเป็น 14 แห่ง นำไปสู่ข้อสรุปว่า เมืองฟ้าแดดสงยาง มีชุมชนในวัฒนธรรมทวารวดี

วัดอ้ายอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12-16 และในช่วงสมัยอยุธยาาราวพุทธศตวรรษที่ 19-23 เมืองฟ้าแดดสงยางได้รับการบูรณะอีกครั้งโดยพบหลักฐานการสร้างเจดีย์แบบอยุธยาซ้อนทับเจดีย์แบบทราวดีหลายแห่ง ที่เห็นได้ชัดคือ พระธาตุยาคูซึ่งชั้นฐานล่างสุดเป็นฐานแบบทราวดี ถัดมาเป็นฐานแบบอยุธยา และตอนบนสุดเป็นเจดีย์ทรงสูงทรงเรียกลูกสูงแบบรัตนโกสินทร์

พ.ศ. 2522 กรมชลประทานขุดรื้อดินกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ เพื่อนำดินไปถมคัดคลองน้ำชลประทาน มีความยาวประมาณ 40 เมตร และสร้างคลองส่งน้ำจากเขื่อนลำปาวตัดผ่าน ทำให้คูเมืองกำแพงเมืองขาดหายไปส่วนหนึ่ง

พ.ศ. 2526 หน่วยศิลปากรที่ 7 ขอนแก่น ได้รับงบประมาณดำเนินการบูรณะเสริมความมั่นคงพระธาตุยาคูในส่วนที่เป็นฐานแปดเหลี่ยมและตัวองค์พระธาตุจนแล้วเสร็จ

พ.ศ. 2533 หน่วยศิลปากรที่ 7 ขอนแก่น ได้รับงบประมาณ 3,000,000 บาท (สามล้านบาท) จากโครงการฟื้นฟูและบูรณะโบราณสถานเพื่อพัฒนาในเขตพื้นที่อีสานเขียว ได้ทำการขุดลอกคูเมืองฟ้าแดดสงยางด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ที่ชาวบ้านเรียกว่าหนองบัวยาวมีขนาดความกว้าง 30 เมตร ยาว 480 เมตร พร้อมทั้งถมดินเสริมกำแพงเมืองชั้นนอกและชั้นในโดยมีความกว้าง 6 เมตร สูง 2 เมตร

พ.ศ. 2534 ได้รับงบประมาณจัดสรรจากโครงการอีสานเขียวเป็นจำนวน 12,922,500 (สิบสองล้านเก้าแสนสองหมื่นสองพันห้าร้อยบาทถ้วน) ใช้ดำเนินการขุดลอกคูเมืองเป็นระยะทาง 2,750 เมตร มีความกว้าง 30 เมตร และปรับปรุงกำแพงเมืองชั้นใน กว้าง 6 เมตร สูง 2 เมตรและทำการปรับปรุงบดอัดแน่นกำแพงเมืองชั้นนอกเพื่อใช้สัญจรไปมาได้ โดยมีความกว้าง 6 เมตร สูง 2 เมตร ยาวตลอดกำแพงเมือง พร้อมทั้งปลูกหญ้าพื้นเมืองและต้นไม้ตามกรรมตามแนวกำแพงเมือง

ในปีเดียวกันได้ดำเนินงานด้านโบราณคดีโดยการขุดค้นและออกแบบเพื่อบูรณะโบราณสถานจำนวน 10 แห่ง และได้บูรณะโบราณสถานหมายเลข 302 ที่เรียกว่า โนนวัดสูง

พ.ศ. 2535 กรมศิลปากรได้ขอความร่วมมือคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ภายใต้การนำของศาสตราจารย์ ดร.ผาสุข อินทราชู เพื่อทำการขุดค้นหาคำตอบเกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่และความสัมพันธ์กับชุมชนโบราณอื่นๆ โดยเน้นไปยังจุดที่เป็นที่อยู่อ้าย ซึ่งทำการขุดค้น 5 หลุม ขนาดหลุมละ 4 X 4 เมตร หลุมที่ 1 - 3 ขุดค้นบริเวณโนนเมืองเก่า รวมที่ 4 ขุดค้นบริเวณด้านนอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ ที่เรียกว่า โนนฟ้าแดด หลุมที่ 5 ขุดค้นบริเวณดอนจั่วซึ่งอยู่ใกล้กับหัวเมืองชั้นใน ด้านทิศตะวันตก และยังทำการขุดหลุมทดสอบขนาดเล็ก อีกจำนวน 4 หลุม ภายในเมืองฟ้าแดดสงยาง

เมื่อทำการขุดค้นบริเวณโนนเมืองเก่าแล้วเสร็จ ทางจังหวัดได้เล็งเห็นว่าควรพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวจึงได้จัดสรรงบประมาณสร้างอาคารคลุมหลุมไว้ ปัจจุบันหลุมดังกล่าวอยู่ในสภาพชำรุดเนื่องจากขาดคนดูแลรักษาและมีน้ำไหลซึมเข้าไปภายในหลุม

พ.ศ. 2537 ได้รับงบประมาณปรับปรุงกำแพงเมืองชั้นนอก อันเนื่องมาจากได้รับความเสียหายจากอุทกภัยโดยทำการถมบดอัดดินลูกรัง 0.03 เมตร กว้าง 6 เมตร มีความยาวทั้งสิ้น 2100 เมตร

พ.ศ. 2539 สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 8 อุบลราชธานีได้รับงบประมาณจำนวน 493,000 บาท (สี่แสนเก้าหมื่นสามพันบาทถ้วน) เพื่อพัฒนาปรับปรุงกำแพงเมืองชั้นในต่อจากปี 2537 ซึ่งได้รับความเสียหายจากอุทกภัยเช่นเดียวกัน ในปีดังกล่าวได้ทำการถมบดอัดดินลูกรังหนา 0.03 เมตร กว้าง 6 เมตร ยาว 2600 เมตร

ในปีเดียวกันได้รับงบประมาณดำเนินการขุดแต่งบูรณะเสริมความมั่นคงโบราณสถานพระธาตุยาครู(หมายเลข 101) และเจดีย์บริวาร (หมายเลข 102 – 104) ด้วยงบประมาณทั้งสิ้น 1,266,000 บาท (หนึ่งล้านสองแสนหกหมื่นหกพันบาทถ้วน) และได้รับงบประมาณดำเนินการขุดแต่งบูรณะเสริมความมั่นคงโบราณสถานนันทฟ้าแดด (หมายเลข 7) โบราณสถานกลุ่มโนนศาลา (หมายเลข 801 – 802) ด้วยงบประมาณทั้งสิ้น 388,000 บาท (สามแสนแปดหมื่นแปดพันบาทถ้วน)

พ.ศ. 2541 สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 8 อุบลราชธานีได้รับงบประมาณบูรณะเสริมความมั่นคงโบราณสถานหมายเลข 4 , 9 และ 803

2.2.1 ตำนานเกี่ยวกับฟ้าแดดสงยาง

ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2553) ได้รวบรวมตำนานเกี่ยวกับเมืองฟ้าแดดไว้พอสังเขปดังนี้คือ ไม่มีหลักฐานใดๆที่กล่าวถึงชื่อเดิมของเมืองโบราณแห่งนี้ การเรียกชื่อเมืองโบราณแห่งนี้จึงอนุโลมเรียกตามชื่อในตำนานท้องถิ่นผนวกกับลักษณะเด่นของหมู่บ้านคือต้นยางสูงใหญ่เป็นเมืองฟ้าแดดสงยางหรือฟ้าแดดสูงยาง ซึ่งอาจก่อให้เกิดความเข้าใจผิดของผู้ที่มีได้ศึกษาเฉพาะด้านที่คิดว่าตำนานท้องถิ่นประเภทย่อยเหตุเป็นเรื่องจริงในประวัติศาสตร์ตำนานเมืองฟ้าแดดสงยางมีดังนี้

ตำนานเมืองฟ้าแดดสงยางเป็นเรื่องสันไม่ว่าจะระยะเวลากล่าวถึงพญางันท์ (บางตำนานว่า จันทรราช)เจ้าเมืองฟ้าแดดสงยางมีชายชื่อนางเขียวค่อม (บางตำนาน ว่าจันทาเทวี) กับธิดาชื่อฟ้าหยาดซึ่งมีรูปโฉมงดงามมากเมืองฟ้าแดดมีเมืองใกล้เคียงอีกสามเมืองคือเมืองเชียงโสม เมืองเชียงสา

และเมืองสร้อย โดยมีพี่น้องทั้งเดียวกันอีก ๓ คนปกครองเมืองตามลำดับคือ พระยาเชียงใหม่ พญาเชียงใหม่ พญาเชียงสร้อยเมืองทั้งหมดนี้ ความรุ่งเรืองและอยู่เย็นเป็นสุขตลอดมา

วันหนึ่งพญาเชียงสร้อยเสด็จออกไปต่อโก่ป่าแต่ไม่ได้กลับได้พบโก่บ้านสวยงามตัวหนึ่งจึงเดินติดตามไปประสงค์จะได้โก่นั้น เมื่อติดตามไปถึงริมบึงแห่งหนึ่งที่นั่นพญาเชียงสร้อยได้พบนางฟ้าหยาดซึ่งมีรูปโฉมงดงามกำลังอาบน้ำอยู่นึกชอบจึงได้เฝ้ารอนางฟ้าหยาดเสร็จจากการอาบน้ำมานั่งพักอยู่ที่โนนสาวเอ้ พญาเชียงสร้อยจึงเข้าไปพบในที่สุดทั้งสองมีความชอบพอรักให้กันและสัญญาว่าจะมาสู่ขอ

พญาเชียงสร้อยส่งญาติผู้ใหญ่ไปสู่ขอนางฟ้าหยาดจากพญาจันทร์ ทางฝ่ายพญาจันทร์เห็นว่าธิดาของตนยังมีอายุน้อยยังไม่สมควรจะมีคู่ครองจึงตอบปฏิเสธเป็นเหตุให้พญาเชียงสร้อยไม่พอพระทัยยกกองทัพมาทำสงครามกับพญาจันทร์แห่งเมืองฟ้าแดดสงยางจนตัวเองเสียชีวิตในการรบครั้งนั้น นางฟ้าหยาดเมื่อทราบข่าวพญาเชียงสร้อยเสียชีวิตและก็ตัดสินใจพระทัยใช้พระขรรค์ปลงชีพตนเองไปด้วย

ทางฝ่ายพญาเชียงใหม่และพญาเชียงสาผู้เป็นพี่เมื่อทราบว่าพญาเชียงสร้อยน้องของตนเองเสียชีวิตจากการรบกับพญาจันทร์ จึงพร้อมกันนำกองทัพจากเมืองของตนเข้าทำสงครามกับเมืองฟ้าแดดสงยาง พญาจันทร์และนางเขียวค่อมต่อสู้จนเสียชีวิตพญาเชียงใหม่และพญาเชียงสายึดเมืองฟ้าแดดสงยางไว้ได้ต่อมาเมืองทั้งหมดที่กล่าวถึงถูกปล่อยให้เมืองร้างในที่สุด

รายละเอียดของตำนานนี้กล่าวถึงสถานที่ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องไว้ทั้งหมดซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นสถานที่ตั้งของหมู่บ้าน ลำน้ำและหนองน้ำที่อยู่ในเขตจังหวัดกาฬสินธุ์เป็นส่วนใหญ่ ชากโบราณที่เมืองฟ้าแดดสงยางซึ่งชาวบ้านเรียกว่าพระธาตุคำหยาดก็เชื่อกันว่าเป็นเจดีย์ที่พระยาจันทร์สร้างขึ้นเพื่อบรรจุศพของนางฟ้าหยาดกับพระยาเชียงสร้อย ทำให้เห็นได้ชัดเจนว่าตำนานเมืองฟ้าแดดสงยางเป็นตำนานประเภทอธิบายเหตุแห่งขึ้นเพื่ออธิบายสภาพพื้นที่และสิ่งที่มีอยู่แล้วซึ่งกลุ่มชนที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ใหม่ไม่ทราบความเป็นมา โดยผูกเรื่องเป็นนิทานที่มักคล้ายคลึงกันทั้งทุกแห่งคือมีเรื่องของ การรบเพื่อแย่งชิงธิดาของเจ้าเมืองแล้วทำการไม่สำเร็จตัวต้องตายเป็นเหตุให้ธิดาของเจ้าเมืองปลงชีวิตตัวเองในที่สุดมีการรบครั้งใหญ่แล้วเมืองร้างไปเช่นนี้ฉากประกอบของเรื่องซึ่งผูกขึ้นโดยคนท้องถิ่นเป็นอย่างง่าย ๆ มีบรรยากาศที่ตื้นชื้นเคย เช่น การไปต่อโก่ป่า นางฟ้าหยาดไปอาบน้ำที่มึงแล้วมาพักที่เนินสูงข้างบึง (โนนสาวเอ้ - เอ้ หมายถึงการแต่งตัว) แล้วมีชายหนุ่มไปพบซึ่ง เรื่องที่เกิดขึ้นใน

ชีวิตประจำวันของหนุ่มสาวทั่วไปในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเริ่มไปพบกันจากการไปตักน้ำที่แหล่งน้ำเพื่อนำไปอุปโภค

2.2.2 แหล่งท่องเที่ยวบริเวณเมืองฟ้าแดดสงยางและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง

ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2553) ได้ระบุแหล่งท่องเที่ยวบริเวณเมืองฟ้าแดดสงยางและพื้นที่เกี่ยวเนื่องจำนวน 17 จุด โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) คูเมืองฟ้าแดดสงยาง

เมืองฟ้าแดดสงยาง มีผังที่มีลักษณะฐานฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ด้านทิศเหนือ โค้งเข้านาบรรจบกัน จากบันทึกการขุดค้นแต่ง ของกรมศิลปากร เมื่อ พ.ศ. 2510 - 2511 พบ เชิงคูน้ำ แผ่นดินคูขนานกัน คูน้ำ (ระหว่างคันดิน) กว้างประมาณ 18 เมตรคันดินสูงประมาณ 2-3 เมตร มีเนินดินและซากอิฐที่มีลักษณะเป็นเชิงเนินเรียงรายเป็นระยะรอบคูเมืองทั้ง 4 ด้าน บริเวณเนินดินส่วนที่เป็นเชิงเนินกว้างประมาณ 6 เมตร อาณาบริเวณของตัวเมือง วัดจากคูเมืองโดยรอบ ด้านยาวประมาณ 5,000 เมตร ด้านกว้างประมาณ 1,350 เมตรภายในผังเมืองยังมีร่องรอยของ คูน้ำ คันดินเชื่อมต่อระหว่างกัน จากด้านทิศตะวันออกไปจดด้านทิศตะวันตก บางช่วงถูกรื้อถอนปรับพื้นดินจึงเป็นพื้นที่เกษตรกรรม แต่ยังพอมองเห็นสภาพในคูน้ำ คันดินให้เห็นเป็นช่วงอยู่ในปัจจุบัน

2) พระธาตุยาคุ

พระธาตุยาคุ เป็นโบราณสถานที่สำคัญแห่งหนึ่งในบริเวณเมืองโบราณฟ้าแดดสงยาง ที่มีสภาพความสมบูรณ์กว่า เจดีย์ หรือพระธาตุ องค์อื่น ๆ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของตัวเมือง จากการขุดดิน ขุดแต่งของกรมศิลปากร เมื่อ พ.ศ. 2510-2511 พบว่าส่วนฐานเดิมลึกจมดินลงไปจากฐานที่พบในปัจจุบันอีกชั้นหนึ่งลักษณะฐานก่อด้วยอิฐ มีผังรูปสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง ความสูงประมาณ 1 เมตรเศษ และพบว่าการก่อสร้างฐานเพิ่มเติมขึ้นใหม่ในสมัยอยุธยา ในลักษณะเป็นฐานเขียง ผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมซ้อนกัน 3 ชั้น ชั้นที่ 4 มีความสูงมากกว่าทุกชั้นและมีส่วนบนสอบเข้าเล็กน้อยส่วนเรือนธาตุ มีลักษณะ 8 เหลี่ยมด้านบนบนสอบเข้าหากันด้านบนทำเป็นกลีบบัวหงาย ส่วนยอดสอบเข้าหากันเป็นยอดแหลม ซึ่งบูรณะติดต่อเติมขึ้นใหม่ในสมัยรัตนโกสินทร์ ขนาดของเจดีย์ (พระธาตุ) กว้างประมาณ 16 เมตร ส่วนฐานก่ออิฐไม่ก่อปูนสูงประมาณ 1-1.5 เมตร ส่วนที่เป็นเรือนธาตุและยอดสูง 1.5 เมตร และมีเจดีย์ (เจดีย์บริวาร) เรียงรายด้านทิศใต้ 3 องค์

“พระธาตุดุยาคุ” เป็นคำเรียกของประชาชนในท้องถิ่น ใช้เรียกเจดีย์องค์นี้โดยเชื่อว่า เป็นธาตุที่บรรจุอัฐิของพระสงฆ์ ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของประชาชนในท้องถิ่นที่มีสมณศักดิ์ ตามคำเรียกสมณศักดิ์พระสงฆ์อีสานที่มีมาแต่โบราณว่า “ญาครู”

ปัจจุบันได้มีนักวิชาการทำการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมพบว่าเจดีย์หรือพระธาตุดุยาคุนี้ไม่น่าจะสร้างขึ้นเพื่อบรรจุอัฐิของภิกษุสามเณร หากแต่สร้างขึ้นเนื่องด้วยองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เนื่องจากมีหลักฐานด้วยโบราณคดีประวัติศาสตร์ที่น่าเชื่อถือหลายประการ

ภาพที่ 2.3 พระธาตุดุยาคุ ศูนย์รวมจิตใจที่ก่อให้เกิดพลังศรัทธาของชาวจังหวัดกาฬสินธุ์

3) ดอนกรรมหรือดอนเมืองเก่า

ดอนกำหรือดอนเมืองเก่า มีลักษณะเป็นเนินดิน ห่างจากพระธาตุดุยาคุไปทางทิศตะวันตก ประมาณ 300 เมตรเนินดินบริเวณนี้จากหลักฐานทางโบราณคดี เชื่อว่าเป็นบริเวณเริ่มแรกที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนที่มีผู้คนเข้ามาอยู่อาศัยในบริเวณแห่งนี้ ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย (พุทธศตวรรษที่ 7-8) และอยู่อาศัยได้มาจนถึงยุคทวารวดี (พุทธศตวรรษที่ 12-16)

ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 16-18 เชื่อว่าชุมชนโบราณที่ตั้งอยู่บริเวณดอนกรรม เริ่มมีการเคลื่อนตัวลงมาด้านล่างและขยายเป็นชุมชนใหญ่เต็มบริเวณตัวเมือง และขยายตัวออกไปนอกตัวเมือง

(นอกแนวคูเมือง) ซึ่งสันนิษฐานว่า ชุมชนเกิดความหนาแน่นขึ้น ตลอดจนพบว่าการรับเอาวัฒนธรรมแบบอยุธยาเข้ามาในเมืองโบราณแห่งนี้อีกด้วย

จากการสำรวจ และขุดค้นทางโบราณคดี โดยคณะโบราณคดีมหาวิทยาลัยศิลปากรเมื่อ พ.ศ. 2534 ได้พบโครงกระดูกมนุษย์และโบราณวัตถุอีกจำนวนมาก โครงกระดูกมนุษย์ที่พบในบริเวณตอนกำฝังก่ออยู่ในพื้นดินลึก 4 - 4.30 เมตร มีลักษณะแตกต่างกัน 3 แบบคือ (1) โครงกระดูกที่มีฝังยาว คล้ายวัฒนธรรมการฝังศพในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย (2) การฝังศพในหีบเผา สมัยหัวเลี้ยวหัวต่อทางประวัติศาสตร์ (3) การฃาปนกิจศพโดยการเผาเป็นวัฒนธรรมสมัยประวัติศาสตร์ เว้นแต่ยุคสมัยศตวรรษที่ 16 เป็นต้นมา

4) โพธิ์ชัยเสมาราม

วัดโพธิ์ชัยเสมาราม ตั้งอยู่บริเวณบ้านเสมา ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ จัดตั้งอยู่ในบริเวณเมืองโบราณฟ้าแดดสงยาง วัดแห่งนี้เป็นสถานที่เก็บรวบรวมโบราณวัตถุที่สำคัญ คือใบเสมาซึ่งพบสนามต่าง ๆ ในบริเวณเมืองฟ้าแดดสงยาง ใบเสมาที่พบประชาชนในท้องถิ่นนำมารวบรวมและจัดแสดงไว้ที่วัดแห่งนี้ซึ่งนับได้ว่าวัดแห่งนี้เป็นแหล่งรวบรวม ได้แหล่งศึกษาค้นคว้าที่สำคัญแห่งหนึ่งภายในเมืองโบราณฟ้าแดดสงยางแห่งนี้

ภาพที่ 2.4 ใบเสมาในวัดโพธิ์ชัยเสมาราม

5) เจดีย์ฟ้าหยาด

เจดีย์นางฟ้าหยาดเป็นโบราณสถานแห่งหนึ่งในบริเวณเมืองฟ้าแดดสงยาง ประชาชนโบราณถึงเรียกว่า”เจดีย์ฟ้าหยาด” เนื่องจากมีความเชื่อตามตำนานว่า เมื่อพญาเชียงโสม หรือพญาจันทราช ทำสงครามกับพญาฟ้าแดดพญาจันทราชถูกพญาฟ้าแดด ฆ่าตายในสนามรบเมื่อพระธิดาฟ้าหยาดทราบข่าวการสิ้นพระชนม์ของพญาจันทราชผู้เป็นพระสวามี ก็มีความเสียสละไทยเป็นล้นพ้น ตระอมใจสิ้นพระชนม์ตามพญาจันทราชที่ปราสาทกลางน้ำพญาฟ้าแดดได้สร้างเจดีย์บรรจุอัฐิของพระธิดาฟ้าหยาดไว้เป็นอนุสรณ์ เจดีย์แห่งนี้ ซึ่งได้ชื่อว่า “เจดีย์ฟ้าหยาด”

ภาพที่ 2.5 เจดีย์ฟ้าหยาดที่อยู่กลางทุ่งนา ยังขาดถนนเข้าไป ต้องเดินตามคันนาเพื่อเข้าไปยังตัวเจดีย์

6) เจดีย์นางเขียวค่อม

เจดีย์นางเขียวค่อม เป็นโบราณอีกแห่งหนึ่งที่พบในบริเวณเมืองโบราณฟ้าแดดสงยาง เชื่อว่าเป็นเจดีย์ที่บรรจุอัฐิของนางเขียวค่อมพระมารดาของพระธิดาฟ้าหยาด และเป็นมเหสีของพระยาฟ้าแดดแห่งเมืองฟ้าแดดสงยาง

7) นองสร้างหิน

นองสร้างหิน เป็นคำเรียกตามประสาทท้องถิ่น หมายถึงบ่อน้ำที่ขุดและพื้นบ่อกรุด้วยหิน เชื่อว่า เป็นสระน้ำที่ขุดขึ้นเพื่อใช้เป็นที่พักเก็บน้ำไว้ใช้ในตัวเมืองฟ้าแดดสงยาง ซึ่งถือได้ว่าเป็นโบราณสถานที่สำคัญแห่งหนึ่งในบริเวณเมืองฟ้าแดดสงยาง

8) โนนฟ้าแดด

โดนฟ้าแดดมีลักษณะเป็นเนินดิน ที่พบในบริเวณเมืองโบราณฟ้าแดดสงยาง ได้พบซากโบราณสภาพลักษณะเป็นฐานประสาทยู่บริเวณแห่งนี้โนนฟ้าแดดสงยาง เชื่อตามตำนานว่าน่าจะเป็นที่ประทับของพญาฟ้าแดด แห่งเมืองฟ้าแดดสงยาง นอกจากนั้นเมื่อพิจารณาจากลักษณะของอาณาบริเวณเชื่อว่า เคยเป็นอุทยานสำหรับกษัตริย์ และเชื่อพระวงศ์มาพักผ่อนสำราญพระหฤทัย

9) เจดีย์พระยาฟ้าแดด

เจดีย์พญาฟ้าแดด หรือ โบราณสถานหมายเลข 7 (เดิมคือโบราณสถานหมายเลข 5) หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า โนนฟ้าแดด ตั้งอยู่ด้านนอกของแนวกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ ประมาณ 150 เมตร เจดีย์ตั้งอยู่บริเวณส่วนที่เป็นชายเนิน มีลักษณะเป็นฐานเจดีย์ก่ออิฐสมัยทวาราวดี

ภาพที่ 2.6 เจดีย์พระยาฟ้าแดด อยู่ห่างจากถนนลาดยาง 200 เมตร ทางเข้าเป็นทางลูกรัง

10) หนองนกพรีด

มีลักษณะเป็นหนองน้ำขนาดใหญ่แห่งหนึ่งในบริเวณเมืองฟ้าแดดสงยางเชื่อว่าขุดขึ้นเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในตัวเมืองและทำการเกษตรกรรมของชาวเมืองฟ้าแดดสงยาง ปัจจุบันพบว่ามีนกพรีดซึ่งเป็นนกประจำถิ่นในบริเวณหนองน้ำแห่งนี้เป็นจำนวนมากบริเวณแห่งนี้เหมาะสมจะปรับปรุง หรือบูรณะจัดเป็นพิพิธภัณฑน์น้ำจืดในบริเวณเมืองแห่งนี้ได้

11) ตอนฟ้าระงิม

พญาฟ้าระงิม หรือพญาอินทรียู่สูตร ตามตำนานอีกสำนวน คือ นามพระหากษัตริย์ผู้ครองเมืองฟ้าแดดผู้ครองเมืองฟ้าแดด จึงได้นามอีกนามหนึ่งว่า “ฟ้าแดด” แห่งนี้เชื่อว่า เคยเป็นเขตพระกนิษฐาที่ประทับของเจ้าฟ้าระงิม หรือพญาฟ้าแดด กษัตริย์ผู้ปกครองเมืองฟ้าแดดองค์ต่าง ๆ ซึ่งมีกษัตริย์ปกครองสืบต่อกันมาหลายพระองค์

12) วัดดอนกู่

วัดดอนกู่เป็นวัดแห่งหนึ่งใน ในอาณาบริเวณใกล้เคียงกับเมืองโบราณฟ้าแดดสงยาง บริเวณวัดแห่งนี้ได้ขุดพบพระพุทธรูปศิลปะทวารวดีจมอยู่ในดิน จำนวน ๑ องค์ แต่ชำรุดในระหว่างการขุดค้นพบ พระพุทธรูปปางมหาชัยมีพุทธลักษณะงดงามมาก ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ในวัดดอนกู่แห่งนี้

13) โนนสาวเอ้

โนนสาวเอ้ มีสภาพเป็นเนินดินและมีหนองน้ำขนาดใหญ่ใกล้บริเวณเนินดินที่พบบริเวณเมืองฟ้าแดดสงยางชาวบ้านในท้องถิ่นเชื่อว่าเคยเป็นประสาทกลางน้ำ หรือ รมณีสถาน ที่พญาฟ้าแดดสร้างขึ้นเพื่อใช้ประทับในการแปรพระราชทานชั่วคราวของพระบิดาฟ้าหายาด

นอกจากนั้น โนนสาวเอ้มีลักษณะเป็นท่าน้ำ ซึ่งเชื่อว่า พระธิดาฟ้าหายาดใช้เป็นที่พักน้ำสำราญพระราชหฤทัย ร่วมกับข้าราชการ นอกจากนั้นยังเป็นที่อาบน้ำ แบบเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวเมือง หรืออาจเป็นจุดพักของอาคันตุกะผู้มาเยือนเมืองฟ้าแดดสงยางก่อนเข้าเมือง มีการเตรียมตัว อาบน้ำ ผัดเปลี่ยนเครื่องแต่งกาย จึงเรียกเนินริมหนองน้ำใหญ่นี้ว่า “โนนสาวเอ้” ซึ่งเรียกว่า “เอ้” เป็นท้องถิ่น มีความหมายว่าการประทับตกแต่งร่างกาย เครื่องแต่งกายให้สวยงาม

ภาพที่ 2.7 พระธาตุโนนสาวเอ้ ที่อยู่กลางทุ่งทาง ซึ่งทางเทศบาลตำบลหนองแปนได้ทำถนนคอนกรีตเข้าไปถึงตัวพระธาตุ

14) หนองยางและป่าสงยาง

หนองยางและป่าสงยาง เป็นบริเวณพื้นที่ป่าไม้ใกล้กับบริเวณเมืองฟ้าแดดสงยาง (ปัจจุบันอยู่ในบริเวณโรงเรียนฟ้าแดดฯ) เป็นบริเวณป่าที่มีกับไม้ยางขนาดใหญ่ขึ้นอย่างหนาแน่นในบริเวณป่าสงยาง ยังพบโบราณวัตถุ “ใบเสมา” ในบริเวณนี้เป็นจำนวนมาก ป่าสงยาง จึงถือเป็นเอกลักษณ์ภูมินามแห่งหนึ่งของเมืองโบราณฟ้าแดดสงยาง

ภาพที่ 2.8 หนองยางและป่าสงยางที่อยู่กลางชุมชน

15) หนองสระพัง สระพัง หรือตะพัง

หนองสระพัง สระพัง หรือตะพัง เป็นคำที่มีมาแต่โบราณ หมายถึง บ่อ สระ หรือน้ำ เป็นสระแก้วที่เกิดจากการขุดแต่งขึ้นสามารถเปิดให้น้ำเข้าหรือออกได้ในบริเวณเมืองโบราณฟ้าแดดสงยาง มีสระพังหรือตะพังเพื่อใช้เป็นที่กักเก็บน้ำไว้ใช้ประโยชน์ในการอุปโภคบริโภค

16) เลิงไก่ออก

เลิงไก่ออก ปัจจุบันอยู่ใกล้บ้านโนนศิลาเลิง ซึ่งเป็นบริเวณใกล้เคียงกับเมืองโบราณฟ้าแดดสงยาง มีลักษณะเป็นแอ่งน้ำขนาดใหญ่ภาษาท้องถิ่นเรียกว่า “เลิง หรือ เว้ง” ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นส่วนหนึ่งของแม่น้ำหรือทะเลสาบแต่โบราณต่อมาแม่น้ำได้ไหลเปลี่ยนทางเดินของน้ำ จึงกลายสภาพเป็นแอ่งน้ำขนาดใหญ่ เลิงไก่ออก มีชื่อปรากฏในตำนานเมืองฟ้าแดดสงยางซึ่งกล่าวว่า พญาเชียงโสม หรือพญาจันทราชได้เสด็จประพาสและต่อไถ่บริเวณริมหนองน้ำและติดตามไก่ออก (ไก่อั่วผู้ขนาดใหญ่) มาจนถึงเมืองฟ้าแดด จนได้พบรักกับพระธิดาฟ้าหยาด

17) ดอนไผ่

ดอนไผ่ ตั้งอยู่ห่างจากกำแพงเมืองชั้นนอกด้านทิศเหนือประมาณ ๖๐๐ เมตร ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของสำนักสงฆ์สองพี่น้อง พบแนวอิฐของฐานเจดีย์ก่ออิฐสมัยทวารวดี เป็นฐานรูปสี่เหลี่ยมจำนวน 4 แห่ง

ภาพที่ 2.9 แผนที่โบราณสถานทั้ง 17 จุด

2.2.3 งานบุญประเพณีที่สำคัญ

1. งานมาฆปุรณิมาทวารวดีมิ่งหล้า เมืองฟ้าแดดสงยาง 2562

วันมาฆบูชาเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา คือวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 แต่เดิมนั้นชุมชนได้จัดงานประเพณีเวียนเทียนรอบพระธาตุยาคุทุกปีและมีการทอดผ้าที่โนนสาวเอ้ (ดร.เกษร แสนศักดิ์:สัมภาษณ์) สืบต่อกันมามากกว่าร้อยปี ต่อมาจึงยกระดับเป็นงานระดับตำบล ระดับอำเภอ และในปี 2561 และ 2562 ได้ยกระดับเป็นงานระดับจังหวัดซึ่งในปี 2562 นี้ ได้จัดงานที่มีความโดดเด่นและเป็นที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยวคือการจัด อลังการทะเลຸຽง หน้าลานหน้าองค์พระธาตุยาคุ ในงาน มาฆปุรณิมาทวารวดีมิ่งหล้า เมืองฟ้าแดดสงยางงาน บุญใหญ่เนื่องในวันมาฆบูชา “มาฆปุรณิมาทวารวดีมิ่งหล้า เมืองฟ้าแดดสงยาง” อ.กมลาไสย จ.กาฬสินธุ์ ระหว่างวันที่ 16-19 กุมภาพันธ์ 2562 ณ พระธาตุยาคุ. อ.กมลาไสย จ.กาฬสินธุ์ ซึ่งมีกิจกรรมในวันที่ 16 ก.พ. 2562 ชมทะเลຸຽง ตลาดโบราณ ประกวดต๋นຸຽง ตลาดโบราณ ร่วมขบวนแห่เครื่องสักการะตามแบบวัฒนธรรมอีสานอันอลังการท่ามกลางຸຽງทะเลຸຽง ร่วมพิธีทานຸຽง สักการะพระธาตุยาคุ รำบูชาพระธาตุยาคุ พิธีเปิดงาน การแสดงแสง สี เสียง ชุดมาฆปุรณิมาทวารวดีมิ่งหล้าเมืองฟ้าแดดสงยาง แล้วร่วมพิธีเวียนเทียน วันที่ 17 ก.พ. 2562 ชมทะเลຸຽง ตลาดโบราณ การประกวดการแต่งกายย้อนยุค “ภูษิตาฟ้าหายาด” และการแสดงของวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ และร่วมพิธีเวียนเทียน วันที่ 18 ก.พ. 2562 ชมทะเลຸຽง ตลาดโบราณ ปฏิบัติธรรม เวียนเทียน และวันที่19 ก.พ. 2562 ทำบุญตักบาตรท่ามกลางทะเลຸຽง ซึ่งในปี 2562 นี้ มีຸຽງที่จัดถวายพระธาตุยาคุ จำนวน 624 ตัน (หมู่บ้านในอำเภอ กมลาไสย หมู่บ้านละ 5 ตัน) จากการเก็บข้อมูลจำนวนนักท่องเที่ยวของชุมชนพบว่ามียักท่องเที่ยวจำนวนประมาณ 40,000 คน มีรายได้รวมจำนวน 7-8 แสน บาท (ดร.เกษร แสนศักดิ์:สัมภาษณ์)

ภาพที่ 2.10 งานมาฆปุรณิมาทวารวดีมิ่งหล้า เมืองฟ้าแดดสงยาง 2562 ที่มา www.kalasinnews.com

2. งานวิสาขบูชาปุณมี จังหวัดกาฬสินธุ์

งานวันวิสาขบูชาเดิมนั้นชุมชนจัดในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ของทุกปี สืบต่อกันมาแต่โบราณ โดยมีกิจกรรมที่สำคัญคือ การสร้างพระธาตุยาคู และบุญบังไฟ(แห่รอบพระธาตุและไปจุดที่โนนสาวเอ้) ซึ่งลูกหลานที่ไปทำงานต่างถิ่นของบ้านเสมาจะต้องกลับมามงานสำคัญนี้ให้ได้ และปัจจุบันจังหวัดกาฬสินธุ์ได้ยกระดับขึ้นเป็นงานระดับจังหวัด โดยมีจุดเด่นคือ มหาสมุทรธงที่มีมากถึง 1,603 ต้น (ทุกหมู่บ้านในจังหวัดกาฬสินธุ์) โดยมีชื่องานว่า งานวิสาขบูชาปุณมี ประเพณีสร้างพระธาตุยาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ประจำปี 2562 ระหว่างวันที่ 16-22 พฤษภาคม 2562 ณ โบราณสถานพระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยมีกิจกรรมสำคัญคือร่วมพิธีสร้างพระธาตุยาคู โดยน้ำสร้างพระราชทานฯ ทำบุญตักบาตรและเวียนเทียนรอบพระธาตุยาคู ในวันวิสาขบูชา 18 พฤษภาคม 2562 ชมทะเลธงจาก 18 อำเภอของจังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 1,603 คน ขบวนแห่บูชาพระธาตุที่ยิ่งใหญ่จากทุกอำเภอ การรำบูชาพระธาตุ การแสดงแสงสี เสียง Mini Light And Sound เรื่องรอยทวารยะ วิสาขปุณมี ตลาดนัดโบราณย้อนยุค นิทรรศการเลื่อนโบราณ ของดีจากทุกอำเภอ การแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านของจังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งจากการเก็บข้อมูลนักท่องเที่ยวของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคามพบว่ามียักท่องเที่ยวรวม 117,000 คน และมีรายได้จากตลาดของดี 18 อำเภอและตลาดย้อนยุคทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยาง 11 วัน รายได้ 18,506,772 บาท(จังหวัดกาฬสินธุ์)

ภาพที่ 2.11 งานวิสาขบูชาปุณมี จังหวัดกาฬสินธุ์

2.3 เศรษฐกิจชุมชน

เศรษฐกิจชุมชน เป็นการรวมตัวของคนในชุมชน เพื่อร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมได้รับประโยชน์ร่วมกัน เป็นเศรษฐกิจที่เน้นกระบวนการผลิตที่ไม่ยุ่งยากในระดับชุมชน อาศัยฐานทรัพยากรในชุมชน โดยเริ่มต้นที่ครอบครัวซึ่งเป็นหน่วยการผลิตขนาดเล็ก ผลิตบนฐานความพอเพียงเหลือบริโภคแล้วจึงขาย เป็นระบบเศรษฐกิจที่อยู่บนพื้นฐานของคุณธรรมและวัฒนธรรม อันประกอบไปด้วย สัจจะ ความดี ความมีเมตตา ความเอื้ออาทร เศรษฐกิจชุมชนไม่ต่อต้านระบบเศรษฐกิจการตลาด สามารถเชื่อมต่อกับเศรษฐกิจในระดับชาติได้ และมุ่งการสร้างอำนาจต่อรองของธุรกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็งขึ้น ระบบเศรษฐกิจชุมชนสามารถถูกขับเคลื่อนโดยพลังทุนทางสังคม ซึ่งพลังดังกล่าวประกอบด้วย พลังจากภายในชุมชนอันได้แก่ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่อยู่บนฐานของความไว้วางใจกัน มีความเอื้ออาทรกัน มีการพึ่งพาอาศัยกันและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การรู้จักแบ่งปันของคนในชุมชนจะทำให้เกิดการกระจายทรัพยากรภายในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของแรงงาน เงินทุน ทรัพยากรต่างๆ ซึ่งรวมไปถึงทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน และพลังจากภายนอกชุมชนอันได้แก่ ความรู้ในการจัดการข้อมูลข่าวสารต่างๆ เงินทุนที่มาจากการช่วยเหลือจากภายนอก วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องจักร ฯลฯ รวมทั้งทรัพยากรบุคคล เช่น วิทยากร นักวิชาการ เป็นต้น ทำให้เกิดพลังความรู้หรือพลังความคิดและพลังปัญญาที่ช่วยขับเคลื่อน เนื่องจากกระบวนการทุนทางสังคมทำให้สมาชิกได้คำนึงถึงผู้อื่น คำนึงถึงสังคม มีการแบ่งปันในทุกๆ เรื่อง สิ่งเหล่านี้สามารถสร้าง “ความเป็นชุมชน” ขึ้นมาได้ สภาพการณ์เช่นนี้ ทำให้กระบวนการทุนทางสังคมสามารถช่วยให้เศรษฐกิจชุมชนมีความเข้มแข็งขึ้น และส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้นไปด้วย

2.4 วิธีการจัดทำแผนที่มรดกทางวัฒนธรรม

การทำแผนที่มรดกทางวัฒนธรรมของประเทศออสเตรเลีย ที่กล่าวถึงในหนังสือ Mapping Culture: A Guide for cultural and economic development in communities ข อ ง Commonwealth Department of Communication and the Arts หน่วยงานทางวัฒนธรรมประเทศออสเตรเลีย ได้นำเสนอวิธีการไว้ (สืบพงศ์ จรรย์สืบศรี และคณะ, 2558) ดังนี้

1. ระบุหัวข้อในการศึกษา (Identifying your themes) ระบุหัวข้อสำคัญที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตหรืออัตลักษณ์ของชุมชน และควรใช้เวลาในการศึกษา 12 เดือน เพื่อให้ครอบคลุมงานประเพณี พิธีกรรม หรือวิถีชีวิตในฤดูกาลต่างๆ

2. การค้นคว้าข้อมูลเบื้องต้น (Preliminary research information sources)

3. การศึกษาข้อมูลของชุมชนและพื้นที่ (Community and area profile)
4. การศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ (Historical sources)
5. การตรวจสอบแหล่ง (Site inspections)
6. การสำรวจและศึกษาด้านการอนุรักษ์แหล่งมรดกวัฒนธรรมนั้น (Conservation studies and heritage surveys) การศึกษาสถาปัตยกรรมและคุณค่าทางศิลปกรรมโดยต้องศึกษาให้ครอบคลุมทุกประเภท ระบุหัวข้อสำคัญในการจัดทำบัญชีรายชื่อแหล่ง (thematic checklist) และประเด็นในการประเมินความสำคัญของแหล่งนั้น
7. การประเมินความสำคัญ (Significance assessment) เลือกหลักเกณฑ์และความหมายในการประเมินแหล่งทรัพยากรทางวัฒนธรรม ภายหลังการสำรวจและจัดทำบัญชีรายการส่วนใหญ่หลักเกณฑ์มักได้แก่ ความหายาก (rare) การเป็นรูปแบบเฉพาะเป็นสัญลักษณ์ (typical) เพราะทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างคน เหตุการณ์ และประวัติศาสตร์ชุมชน
8. การเก็บข้อมูลภาคสนาม (Fieldwork)
9. การใช้บัญชีรายการ (Using checklist) เพื่อระบุข้อมูลทั่วไปของแหล่ง
10. การต่อยอดโครงการ จากแผนที่ทางวัฒนธรรม (Development mapping projects) ไปสู่โครงการพัฒนาอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน

การทำแผนที่ทางวัฒนธรรม ควรดำเนินการอย่างมีส่วนร่วมกับชุมชนในทุกกลุ่ม โดยการประชุมร่วมในครั้งแรกควรชี้แจงจุดประสงค์และแนวคิดในการทำแผนที่ ประโยชน์ที่จะได้รับ รวมทั้งต้องดำเนินการเผยแพร่ผลงานที่แล้วเสร็จให้ชุมชนได้รับรู้กันในวงกว้าง ขณะเดียวกันต้องเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นในชุมชน (Developing participation) ให้ครอบคลุมทุกกลุ่มโดยอาจใช้วิธีการศึกษาเฉพาะกลุ่ม (Focus groups) การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshops) การสังเกตการณ์ (Observation) การใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) การสร้างเครือข่าย (Council connection) เป็นต้น (ศศิธร โตวินัส. 2554: 20-24)

2.5 แนวคิดและทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรม

2.5.1 แนวคิดเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรม

องค์การวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ 2 (UNESCO) ได้กำหนดว่ามรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) ประกอบด้วยสิ่งสร้างสรรค์ ของคนในอดีตที่เป็นรูปแบบที่จับต้องได้ เช่น ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม สิ่งก่อสร้าง แต่รวมถึงนามธรรม (Intangible) เช่น ภาษา ศิลปกรรม จริยธรรม สุนทรียศาสตร์ ตลอดจนอาหารการกิน การแต่งกาย ศาสนา และความเชื่อ ฯลฯ ในการประชุมสมัยสามัญของ องค์การวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ 3 (UNESCO) ครั้งที่ 17 เมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน ปี 2515 ณ กรุงปารีส ที่ประชุมได้มติอนุมัติ ว่าด้วย การคุ้มครอง

มรดกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติของโลก ได้คำจำกัดความในเรื่องของมรดกทาง วัฒนธรรม (Cultural Heritage) และมรดกทางธรรมชาติ (Natural Heritage) ไว้ดังนี้ มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) หมายถึง - อนุสรณ์ (Monuments) คือ ผลงานทางสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม ส่วนประกอบหรือโครงสร้างทางโบราณคดี ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ หรือวิทยาศาสตร์ - กลุ่มอาคาร (Groups of building) เป็นกลุ่มของอาคารที่แยกกัน หรือ ต่อเนื่องกัน โดยลักษณะทางสถาปัตยกรรม ความร่วมลักษณะ หรือที่ตั้งอันเหมาะสมในภูมิทัศน์ - สถานที่ (Sites) คือผลงานของมนุษย์ หรือผลงานอันผสมกันระหว่างธรรมชาติและ มนุษย์ เป็น สถานที่ซึ่งไม่มีอาคารอยู่เลย แต่เป็นสถานที่ที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ (Historical) สุนทรียภาพ (Aesthetic)ชาติพันธุ์วิทยา (Ethnological) หรือมานุษยวิทยา (Anthropological) มรดกทางธรรมชาติ (Natural Heritage) หมายถึง ลักษณะทางธรรมชาติ อัน ประกอบด้วย ภูมิ สันฐานทางกายภาพ - ชีวภาพ มีคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์และวิทยาศาสตร์ รวมไปถึง สถานที่ทาง ธรรมชาติ หรือพื้นที่ที่กำหนดขอบเขตไว้แน่ชัด มีคุณค่าทางด้านวิทยาศาสตร์ (Science) การอนุรักษ์ (Conservation)หรือความงามแห่งธรรมชาติ(Natural Beauty) ในการจัดมรดกทางวัฒนธรรม ได้จัด ประเภทของอนุสรณ์สถานเอาไว้ 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ

กลุ่มที่ 1 ซากอารยธรรม (Dead Monuments) คือ สถานภาพของโบราณสถานนั้น มี ลักษณะเป็นซากหลักฐานทางอารยธรรมในอดีต มากกว่าจะใช้สอยได้ในปัจจุบัน

กลุ่มที่ 2 อนุสรณ์ที่ยังใช้ประโยชน์ (Living Monuments) คืออนุสรณ์สถานที่ยังคง ประโยชน์ทางการใช้สอยสืบทอดประเพณีทางศิลปะ และมีการตกแต่งเสริมความมั่นคงตามลักษณะ ของสถาปัตยกรรมนั้นๆ

2.5.2 แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรมของฉัตรทิพย์ นาถสุภา ว่าวัฒนธรรมชุมชนมีความ ชัดเจนในการมองเห็นคุณค่าของชุมชน หมู่บ้าน ชุมชน เป็นองค์กรที่มีพลัง และแนวคิดทุนวัฒนธรรม ของบูดีเยอร์ (1983) กล่าวว่าทุนวัฒนธรรมที่ปรากฏ อยู่มี 3 รูปแบบกล่าวคือ 1) ใน embodies state เป็นสิ่งที่ฝังอยู่ในตัวคนและกลุ่มคนมาอย่าง ยาวนาน ได้แก่ ความคิด จินตนาการ ความคิด ริเริ่มและความเชื่อ 2) ใน objectified state เป็นสิ่ง ที่เป็นรูปธรรม ในรูปแบบของสินค้าวัฒนธรรม และใช้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาของสัญญา สัญญาวิวัฒน์(2550)และสนธยา พลศรี(2547) เรื่องของ เป้าหมายของการพัฒนาคือพัฒนาคนให้มีความสุขและพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งและพึ่งตนเอง ได้ และแนวคิดเกี่ยวกับส่วนประสมทางการตลาด บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548, หน้า 136 -137) กล่าวไว้ว่า การส่งเสริมการตลาดท่องเที่ยว (Promotion of Tourism) เป็นส่วนผสมทางการตลาด ท่องเที่ยวที่สำคัญ และนักวิชาการส่วนใหญ่ก็มักใช้ ส่วนผสมทางการตลาด (Marketing Mix) หรือ 4P's ซึ่งประกอบด้วย สินค้าและบริการ ด้านราคา ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย และด้านการส่งเสริม การตลาด

2.5.3 แนวความคิดเกี่ยวกับมาตรการและแรงจูงใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมรดกทางวัฒนธรรม

กองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม ได้จัดการสัมมนาระดมสมองของผู้เชี่ยวชาญเพื่อกำหนดแนวทางการสร้างมาตรการและแรงจูงใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อเป็นแนวทางในการดูแลรักษาอาคาร และบริเวณที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ มีเครื่องมือและกลยุทธ์ในการดูแล 2 ประการ ได้แก่ การใช้กลไกการควบคุม และการสร้างแรงจูงใจ สำหรับมาตรการในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม โดยการสร้างแรงจูงใจ ประกอบด้วย 5 มาตรการดังนี้

2.1 มาตรการทางการเงิน (Financial Instruments) มาตรการทางการเงิน หมายถึง แรงจูงใจทางเศรษฐกิจที่หน่วยงานภาครัฐระดับชาติ ระดับภูมิภาค หรือระดับท้องถิ่น นำมาใช้ในการสร้างแรงจูงใจแก่เจ้าของอาคารในการเข้ามามีส่วน ร่วมในการอนุรักษ์ในรูปแบบต่างๆ คือ 1. เงินช่วยเหลือ และเงินให้ยืม 2. ระบบภาษี 3. การโอนสิทธิ์ ในการพัฒนาที่ดินและอาคาร

2.2 การยกย่องและการให้รางวัล แรงจูงใจในลักษณะนี้ โดยทั่วไปแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะคือ การให้รางวัลยกย่องตัวบุคคล คือการยกย่องหรือแสดงการยอมรับผู้เชี่ยวชาญ หรือประชาชนในพื้นที่ ซึ่งดำเนินกิจกรรมในการ อนุรักษ์และพัฒนาอาคารเก่า หรือบริเวณซึ่งมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

2.3 การมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ หรือพัฒนาพื้นที่อาคารที่มีคุณค่าทาง ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอาจทำได้หลายวิธี เช่น การปรึกษาหารือ และกลไกระดับรากหญ้า ผ่านกิจกรรมสำคัญดังนี้ 1) การฝึกอบรมและการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร เป็นการสร้างมาตรการและแรงจูงใจที่สำคัญจะส่งผลทางเศรษฐกิจ ต่อชุมชน และท้องถิ่นโดยตรงในลักษณะการสร้างรายได้ให้กับท้องถิ่น การให้ความช่วยเหลือทางด้าน เทคนิค ความรู้ ความเชี่ยวชาญตลอดจนทักษะเฉพาะด้านให้แก่กลุ่มคน จะทำให้ กิจกรรมการอนุรักษ์ ที่ต้องการความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านเกิดขึ้นได้จริง 2) การส่งเสริมกิจกรรมการอนุรักษ์และให้การศึกษาแก่ชุมชน มีเป้าหมายหลักเพื่อสร้างความสนใจ และเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวความคิดเรื่องการอนุรักษ์เป็นการสร้างพื้นฐาน และทัศนคติตลอดจนมุมมองที่ด้านการอนุรักษ์ให้แก่ประชาชนในรูปแบบต่างๆ เช่น การทำป้ายอนุสรณ์ นำเสนอข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสถานที่ที่มีความสำคัญทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ เพื่อเป็นการให้ความสำคัญ แสดงการระลึกถึงสถานที่ การนำเสนอและการแปลความหมาย เพื่อดึงความสนใจของผู้คนโดยการนำเสนอ วิวัฒนาการ ความเป็นมา ความสำคัญในอดีต และการให้การศึกษาแก่ชุมชน ซึ่งเป็นแนวทางที่จะทำให้ กระบวนการอนุรักษ์บรรลุผลสำเร็จในระยะยาว เนื่องจากหากชุมชนมีประชาชนหรือกลุ่มบุคคลที่

สนใจ และมีความตั้งใจจริงที่จะดำเนินการอนุรักษ์ เมื่อมีการริเริ่มโครงการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ ชุมชนที่เข้มแข็งจะมีความตั้งใจและมุ่งมั่นให้โครงการนั้นๆ เกิดผลในทางปฏิบัติได้จริง

2.5.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรม

กนกวรรณ คชสีห์ และ เอกกรินทร์ อนุกุลยุทธธน. 2562. ได้ศึกษาการพัฒนาเมืองส่งผลต่อความเป็นชุมชนและการใช้พื้นที่ให้เปลี่ยนไปในหลายมิติชุมชนจึงเกิดการตอบรับปรับตัวและปรับเปลี่ยนวิถีผ่านปรากฏการณ์การใช้พื้นที่สาธารณะโดยได้อธิบายถึงองค์ประกอบและความสัมพันธ์ของมิติการใช้พื้นที่สาธารณะที่เกิดขึ้นพร้อมกับบทบาทชุมชนดั้งเดิมที่มีนัยสำคัญจากลักษณะสังคมวัฒนธรรมเฉพาะบริบทจากกรณีศึกษาชุมชนบ้านปิง และชุมชนวัดศรีสุพรรณ พบว่า การใช้พื้นที่ทางกายภาพมีการปรับตัวต่อบทบาทหน้าที่ในหลายด้านพร้อมกันเกิดขึ้นในหลายรูปแบบ ทั้ง การจัดแบ่งพื้นที่ การจัดแบ่งช่วงเวลา การแบ่งหน้าที่การรวมกลุ่มและการสร้างศูนย์รวม โดยใช้วัด ในชุมชนเป็นทั้งพื้นที่ทางกายภาพ ทางใจ และทางวัฒนธรรมพื้นที่ทางสังคมในกลุ่มปฐมภูมิมีอิทธิพลต่อความเป็นชุมชนอย่างมาก คือ กลุ่มทางภูมิปัญญา กลุ่มศรัทธาวัดและกลุ่มคนดั้งเดิมในชุมชนตามลำดับ ทั้ง 2 ชุมชนมีความแตกต่าง ในมิติเป็นชุมชนที่ส่งผลต่อการใช้พื้นที่สาธารณะนำมาซึ่งข้อพิจารณามิติพื้นที่สาธารณะที่สนับสนุนความสัมพันธ์ในเชิงชุมชนร่วมกับเชิงสังคมโดยพื้นที่ทางกายภาพสนับสนุนให้เกิดความสัมพันธ์ส่วนพื้นที่ทางสังคมสนับสนุนให้เกิดความเป็น ชุมชนแต่พื้นที่ทางใจจะเกิดขึ้นเองหากปฏิสัมพันธ์ที่เกิดมีความพิเศษที่สื่อถึงความรู้สึกร่วมกัน

เมทินี โคตรดี และคณะ. 2561. ได้ศึกษาวิจัย แนวทางการจัดการพื้นที่ประวัติศาสตร์และทางวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน บ้านห้วยนาไทย ตำบลหนองคูขาด อำเภोजังหวัดมหาสารคาม โดยมีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาคุณค่าเชิงประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และพื้นที่วัฒนธรรมของพื้นที่ชุมชน 2. เพื่อศึกษาปัญหาหรือวิกฤตที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชุมชน 3. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อหาแนวทางการจัดการพื้นที่ทางประวัติศาสตร์และ วัฒนธรรมของชุมชน บ้านห้วยนาไทย ผลการศึกษา พบว่าแนวทางการจัดการพื้นที่ประวัติศาสตร์และทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน บ้านห้วยนาไทยจากกระบวนการวิจัยเชิง ปฏิบัติการ และการรวมกันดำเนินการเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมาย และความสำคัญของพื้นที่ประวัติศาสตร์และทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านห้วยนาไทย ก่อให้เกิด แนวทางการทำงานรวมกันกับกลุ่มคนในชุมชน หลากหลายขงวัย และการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของบทบาท ในกลุ่มเด็กและเยาวชน อีกทั้งมุมมองของชุมชนการให้ความสำคัญกับพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ ที่มี ความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตทั้งด้านความเชื่อ และการทำอยู่ทำกินของตนเองและครอบครัวสืบไป การมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการพื้นที่ประวัติศาสตร์และทางวัฒนธรรม ในโครงการวิจัยครั้งนี้ คือ 1. การมีส่วนร่วมในการรับรู้ โดยผ่านกระบวนการ การกระตุ้นจิตสำนึก การให้ข้อมูล และการรับฟัง ข้อมูลผ่านเวทีต่างๆในการทำวิจัย 2. การมีความร่วมมือในการศึกษา และถา

ยทอด โดยการแลกเปลี่ยนข้อมูล ความรู้ผ่านเครื่องมือศึกษาชุมชน 3. การมีส่วนร่วมในการคิด คือ การเสนอแนวคิดจากการระดมความคิดของชุมชนในการวิเคราะห์ ข้อมูล นำไปสู่แผนการจัดการพื้นที่ อย่างเป็นรูปธรรม การเกิดแนวคิดใหม่ในการใช้ประโยชน์ในพื้นที่สาธารณะ เพื่อแก้ปัญหาและการใช้ ศักยภาพในพื้นที่สาธารณะ จากการรับฟังข้อเสนอแนะของเยาวชน และ การบูรณาการรวมกับการ เรียนการสอนของนิสิต ทำให้เกิดแผนในการพัฒนาการใช้พื้นที่ ร่วมกับกลุ่ม อาชีพและประชาชนใน ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่สาธารณะมากขึ้น

2.6 ทฤษฎีเกี่ยวกับการประเมินความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์

4.6.1 ทฤษฎีเกี่ยวกับการประเมินความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์

4.6.1.1 การวิเคราะห์ Economic Cost Benefit Analysis มีแนวคิดดังต่อไปนี้

1) แนวคิดของ Cost Benefit Analysis เป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการตัดสินใจ เลือกโครงการที่มีหลายทางเลือกกว่าโครงการใดที่เหมาะสมที่สุด โดยพยายามที่จะหาหลักฐาน ร่องรอย ที่จะประจักษ์พยานอย่างเพียงพอว่าโครงการนั้นน่าจะเป็นประโยชน์ทางเศรษฐศาสตร์ และสังคม (Socio-Economic Benefit) เมื่อเปรียบเทียบกับระหว่างโครงการที่มีต้นทุนและ ผลประโยชน์หรือการตอบสนองความต้องการเดียวกัน หมายความว่า ทั้งประโยชน์และต้นทุนของ โครงการอาจจะเปลี่ยนแปลงไป หากพิจารณาโครงการเดียวกันนี้ ณ ช่วงเวลาอื่น เพราะในการ ประเมินโครงการจะต้องกำหนดระดับราคา และอิงตามข้อมูลบนสารสนเทศที่มีอยู่ ณ ขณะนั้น ๆ ซึ่ง อาจเกิดข้อมูลใหม่ในภายหลังเพิ่มเติมได้อีก

2) ผลจากการประเมินโครงการผ่าน Cost Benefit Analysis จะต้องถูกนำไปใช้ ทันทีหรือในเวลาใกล้เคียงกับการตัดสินใจ นั่นคือ การตัดสินใจภายใต้กรอบความจำกัดของเวลา ซึ่ง หากว่ามีเวลาในการตัดสินใจมากขึ้น ผู้ที่ตัดสินใจอาจจะต้องทำการประเมินความคุ้มค่าของโครงการ ใหม่ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นปัจจุบันตลอดเวลา

3) การประเมินโครงการหลังจากดำเนินโครงการจริง ๆ แล้วอาจจะแตกต่างอย่าง มากจากการประเมินโครงการเดียวกันในช่วงการวางแผนโครงการก่อนการอนุมัติโครงการแม้ว่าจะใช้ แนวคิดของ Cost Benefit Analysis เหมือนกัน ทั้งนี้เพราะปัจจัย 2 ประการคือ

(1) ข้อมูลผลประโยชน์ที่ใช้ในการประเมินโครงการหลังจากการดำเนินงาน โครงการจริง ย่อมมีความชัดเจนและมองเป็นรูปธรรมหรือปรากฏผลทางกายภาพมากกว่า เมื่อเทียบ กับการประเมินโครงการก่อนที่จะได้เริ่มลงมือดำเนินงานโครงการจริง

(2) ต้นทุนที่เกิดจากการดำเนินงานโครงการเมื่อดำเนินงานโครงการจริง ก็เป็น ข้อมูลหลังจากความจริง (After-the-Fact information) ที่มาจากกิจกรรมที่ลงมือทำจริง ซึ่งย่อม

แตกต่างจากช่วงที่ทำการประมาณการไว้ก่อนที่จะเริ่มดำเนินโครงการ และอาจจะเป็นความสามารถของผู้รับผิดชอบโครงการ ในการหาทางประหยัดต้นทุนด้วยก็ได้

4) การประเมินประโยชน์ที่จะเกิดแก่โครงการในโครงการส่วนใหญ่ นั้น มีแนวโน้มว่าจะต่ำกว่าความเป็นจริง เพราะวิธีการประเมินไม่ได้รวมเอาประโยชน์ที่ครอบคลุม 2 ลักษณะ

(1) ประโยชน์จะเกิดเมื่อมีการดำเนินงานโครงการ และได้ผลผลิตตามเป้าหมายเท่านั้น

(2) ประโยชน์ที่สูญเสียไปจากการที่ไม่มีการดำเนินโครงการจริง

โดยการดำเนินการโครงการส่วนใหญ่ มักจะละเลยการประเมินในส่วนของ (2) ซึ่งเป็นความสูญเสียด้านโอกาสจากการที่ไม่ได้มีการดำเนินงานโครงการจริง และด้านของต้นทุนก็สามารถคิดในแนวทางเดียวกันนี้ได้เหมือนกัน คือ

(1) ต้นทุนที่เกิดจากการดำเนินโครงการ

(2) ต้นทุนที่เกิดหากไม่มีการดำเนินโครงการ

ตัวอย่างเช่น โครงการบำบัดน้ำเสียจะเกิดต้นทุนทางสังคมมากมาย หากไม่มีการดำเนินการโครงการนี้ และต้นทุนส่วน (2) จะลดลงหรือหายไป เนื่องจากมีการดำเนินงานโครงการ และมีการแบกรับต้นทุนของโครงการไว้แทนต้นทุนทางสังคม

5) เมื่อได้ผลการประเมินความเหมาะสมหรือความคุ้มค่าของโครงการมาแล้วด้วย Cost Benefit Analysis ผลของการประเมินดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ก็ต่อเมื่อมีการกำหนดเงื่อนไขหรือหลักเกณฑ์ในการตัดสินใจคัดเลือกโครงการอย่างแน่ชัดไว้แล้ว มีเงื่อนไขและหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกโครงการด้วยแนวคิด Cost Benefit Analysis อาจจะหมายความว่า

(1) การอนุมัติโครงการโดยดูจากผลการเรียงลำดับ มูลค่าปัจจุบันของผลประโยชน์หลังจากหักส่วนคิดลดแล้ว (discounted present value of the benefit) และผลการคำนวณพบว่าเกินกว่ามูลค่าปัจจุบันของต้นทุนหลังจากหักส่วนคิดลดแล้ว (discounted present value of the cost) เช่นกัน

(2) จะอนุมัติโครงการโดยดูมูลค่าของอัตราส่วนที่สูงที่สุดของอัตราส่วนของมูลค่าปัจจุบันของผลประโยชน์ต่อมูลค่าปัจจุบันของต้นทุน ซึ่งต้องมีค่าเกินกว่า 1 ขึ้นไป

(3) ในกรณีที่โครงการให้ค่าของผลลัพธ์การคำนวณไม่ว่าด้วยวิธี (1) หรือวิธี (2) ออกมาแล้วมีค่าใกล้เคียงกันมาก จะต้องมีการประเมินความคุ้มค่าของโครงการด้วยวิธีการอื่น ๆ เพื่อนำไปใช้ประกอบการพิจารณา เช่น Internal Rate of Return หรือ Benefit / Cost Ratio

6) เป้าหมายหลักของแนวคิด Cost Benefit Analysis ที่พึงตระหนักในที่นี้คือ ความพยายามในการประเมินความคุ้มค่าของโครงการในมุมมองของประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ เพื่อรองรับการมีทรัพยากรที่จำกัด และทำให้การจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรไปสู่โครงการที่นำไปสู่การเกิด

ประโยชน์จริง ๆ มากที่สุด และเกี่ยวข้องกับความกินดีอยู่ดีและคุณภาพชีวิต หากเป็นโครงการด้านการให้บริการพื้นฐานหรือบริการเชิงสังคมแก่ประชาชนในการประเมินประสิทธิผลทางเศรษฐกิจ จะต้องพิจารณาอย่างครบถ้วนเกี่ยวกับผลกระทบทางลบและทางบวกให้ครบถ้วน โดยตีค่าออกมาเป็นตัวเงินให้ได้มากที่สุดประเด็นนี้ทำให้ Cost Benefit Analysis ครอบคลุมทั้งความคุ้มค่าทางการเงินและความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจในการจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพในการที่จะทำให้โครงการที่พิจารณาลงทุนมีความคุ้มค่าในด้านประสิทธิผลทางเศรษฐกิจ อาจจะต้องถอยกลับไปอีกขั้นตอนหนึ่งด้วยการประเมินเสียก่อนว่าการกำหนดนโยบายใดๆขึ้นมาและจัดทำเป็นโครงการเพื่อรองรับนโยบายนั้นๆตัวนโยบายมีความคุ้มค่าในการที่จะใช้เป็นนโยบายหรือไม่และเป็นประเด็นที่มีความสำคัญในลำดับสูงจริง

7) เมื่อมีการนำเอาแนวความคิด Cost Benefit Analysis มาใช้ในการประเมินความคุ้มค่าของโครงการ ควรจะต้องกำหนดกรอบเวลาของการพิจารณาให้ชัดเจนว่า กำลังมองถึงผลลัพธ์ของโครงการไปอีกกี่ปีข้างหน้า เพื่อให้สามารถประเมินความคุ้มค่าได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้เพราะการพิจารณาโครงการเฉพาะปีงบประมาณใดเพียงปีเดียว ย่อมให้ผลด้านความคุ้มค่าแตกต่างกันมากจากการประเมินผลประโยชน์ในระยะยาว 10 ปี หรือ 30 ปี 50 ปี หรือ 100 ปี หรือ 200 ปี หรือมากกว่านั้น เพราะด้วยเวลาที่ยาวนานมาก การนำ next generation มาร่วมพิจารณาอาจจะจำเป็น กล่าวอีกนัยหนึ่ง การประเมินโครงการผ่านแนวคิด Cost Benefit Analysis อาจจะเป็นคนละเรื่องได้เลย หากไม่ชัดเจนในส่วนของกรอบเวลาที่พิจารณา

8) ในโลกแห่งอุดมคติโครงการที่เป็นที่ต้องการก็คือโครงการที่ให้ผลประโยชน์ทางบวกอย่างเดียว โยไม่มีผลลัพธ์หรือผลกระทบทางลบ ซึ่งเรียกกันว่า Pareto Improvement แต่ในโลกแห่งความเป็นจริงโครงการจำนวนไม่น้อยมีผลกระทบทางลบหรือมีผู้สูญเสียอยู่ด้วย โครงการที่จะนำไปดำเนินการจริง จึงควรพิจารณากำหนดต้นทุนโครงการส่วนที่เป็นการเยียวยาแก่ผู้ที่ได้รับผลกระทบทางลบ จนทำให้ผลของความสูญเสียหมดไปหรือทำให้เข้าสู่สถานะของ Pareto Improvement เช่นเดียวกัน เพราะหากไม่มีส่วนของการชดเชยหรือการเยียวยาอย่างชัดเจนแล้ว ก็กระทบจนทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกัน ขาดความเสมอภาคของการให้บริการ การแจกจ่ายผลประโยชน์ที่ไม่ทั่วถึง กลายเป็นการเพิ่มช่องว่างระหว่างกลุ่มคนมากขึ้นไปอีก

9) การนำเอาแนวทางการวัดความสามารถและความเต็มใจในการจ่ายเงิน (Willingness to Pay :WTP) มาใช้อาจจะเป็นหนึ่งในประเด็นที่ทำลายต่อแนวคิดของ Cost Benefit Analysis ได้ต่อไปอีกนาน เพราะความเต็มใจจะจ่ายเงินของคนแต่ละคนไม่เท่ากัน กล่าวคือ คนจนย่อมมีความสามารถในการจ่ายเงินต่ำกว่า จากการกำหนดราคาให้จ่ายในราคาเดียวกันย่อมกระทบต่อผลประโยชน์จากการใช้ผลผลิตหรือบริการจากโครงการ และเพิ่มความไม่เท่าเทียมกันและความเป็นธรรมในสังคมเพิ่มมากขึ้นไปอีกในขณะเดียวกัน หากจะมีการกำหนดน้ำหนักที่แตกต่างกันหรือภาวะ

การจ่ายที่แตกต่างกันระหว่างกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์ จากการประเมินด้วยฐานรายได้ที่แตกต่างกัน ก็ยังไม่ชัดเจนว่าจะใช้หลักการอย่างไรในการกำหนดน้ำหนักที่เหมาะสมที่สุด เพราะต้องเป็นหลักเกณฑ์ที่ได้รับการยอมรับจากทุกภาคส่วน ซึ่งไม่ใช่เรื่องที่จะทำได้โดยง่ายตาย

คุณค่าของสังคมหลาย ๆ อย่างไม่มีราคาเป็นตัวเงิน แต่มีคุณค่ามหาศาล จะทำอย่างไรให้มั่นใจว่า การประเมินโครงการได้ให้ความสำคัญกับคุณค่าที่ไม่มีคุณค่าในตัวเอง และอาจจะเทียบเคียงคุณค่าเป็นตัวเงินได้ และต้องไม่มีน้ำหนักความสำคัญน้อยกว่าคุณค่าที่ถูกตีออกมาเป็นตัวเงิน (จิรพร สุเมธีประสิทธิ์, 2556)

4.6.1.2 การวิเคราะห์มูลค่าปัจจุบันสุทธิ (Net Present Value : NPV) มีการวิเคราะห์ดังนี้

1) การหามูลค่าปัจจุบัน (Present Value: PV)

เป็นกระบวนการซึ่งมูลค่าที่คิดเป็นเงินของต้นทุน ผลประโยชน์ และผลประโยชน์สุทธิของโครงการที่เกิดขึ้นในระยะเวลาต่างกันในอนาคตถูกปรับให้มาอยู่ในเวลาปัจจุบันหรือในเวลาที่เป็นศูนย์ มูลค่าของเงินที่เกิดขึ้นในอนาคตซึ่งถูกปรับมาเป็นปัจจุบันนั้น เราเรียกว่า มูลค่าปัจจุบัน (Present value: PV) กระบวนการปรับค่าของเวลาดังกล่าว จะกระทำโดยการหักลดมูลค่าของเงินที่เกิดขึ้นในอนาคตด้วยอัตราส่วนลด (discount rate) ซึ่งสามารถอธิบายโดยใช้หลักการพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับหลักการหาค่าเงินรวม

กรณีหาค่าเงินรวม

สมมติเงินลงทุน (เงินปัจจุบัน) เท่ากับ P บาท อัตราดอกเบี้ย $r\%$ ปี เงินรวม (เงินอนาคต) เท่ากับ S บาท

$$\text{ปีที่ 1 ดอกเบี้ย} = rP \quad \text{เงินรวม} \quad S_1 = P + rP = P(1+r)$$

$$\text{ปีที่ 2 ดอกเบี้ย} = rP(1+r) \quad S_2 = P(1+r) + rP(1+r) = P(1+r)^2$$

$$\text{ปีที่ 3 ดอกเบี้ย} = rP(1+r)^2 \quad S_3 = P(1+r)^3$$

$$\text{ปีที่ n ดอกเบี้ย} = rP(1+r)^n \quad S_n = P(1+r)^n$$

p : จำนวนเงินปัจจุบัน

S_n : ค่าของ P เมื่อสิ้นปีที่ n (เงินรวม)

$(1+r)^n$ เรียกว่าแฟกเตอร์ปริมาณทบต้นของการจ่ายครั้งเดียว (single payment compound amount factor, caf) หาจากตารางการทบต้นและการหักลด (compounding and discounting) ภายใต้ชื่อแฟกเตอร์ทบต้นสำหรับ 1 (compounding factor for 1) เป็นค่าที่บ่งบอกถึง what an initial amount becomes when growing at compound interest นั่นคือหนึ่งบาทในวันนี้มีค่าเท่าใดในวันหน้า

กรณีค่าใช้จ่ายต่อปีเท่ากัน

R = ค่าใช้จ่ายต่อปีซึ่งเท่ากันทุกปี

P = เงินลงทุนของผู้ให้กู้

$$R = P \frac{r(1+r)^n}{(1+r)^n - 1}$$

แฟกเตอร์กอบกู้ทุนของอนุกรมเอกรูป (uniform series capital recovery

→ factor : CRF)

$$\frac{r(1+r)^n}{(1+r)^n - 1} = \frac{r}{(1+r)^n - 1} + r \text{ คือ SFF บวกด้วยอัตราดอกเบี้ย}$$

→ หาจากตารางภายใต้ชื่อแฟกเตอร์กอบกู้ทุน (capital recovery factor : CRF (n, r%))

วิธีนี้ใช้มากในวงการธุรกิจการเงินและการประเมินโครงการตามเกณฑ์ค่าใช้จ่าย

ต่ำสุด

2) มูลค่าปัจจุบันสุทธิ (Net Present Value) คือ ผลรวมสุทธิของมูลค่าปัจจุบันของกระแสเงินสดและกระแสเงินสดจ่ายในแต่ละปีตลอดอายุโครงการ

$$NPV = \sum_{t=1}^n \frac{(B_t - C_t)}{(1+r)^t}$$

โดยที่ NPV = มูลค่าปัจจุบันสุทธิ

B_t = ผลตอบแทนในปีที่ 1, 2, 3, ถึงปีที่ n ในที่นี้ n = 5

C_t = ประมาณการรายจ่าย

r = อัตราส่วนลด (Discount Rate)/อัตราดอกเบี้ย/ค่าเสียโอกาสทุน

n = อายุของโครงการ

การประเมินโครงการด้วยวิธีค่าปัจจุบันสุทธิ ถ้า NPV มีค่าเป็น 0 หมายถึง การลงทุนนั้นให้อัตราการตอบแทนที่เจ้าของต้องการ คำนวณค่าเป็นบวกควรลงทุนในโครงการเพราะให้

ผลตอบแทนมากกว่าที่ต้องการ และปฏิเสธโครงการลงทุนถ้ามีค่าปัจจุบันสุทธิได้ค่าเป็นลบเพราะให้ผลตอบแทนน้อยกว่าที่ต้องการ

4.6.1.3 อัตราส่วนผลประโยชน์ต่อต้นทุน (Benefit and Cost ratio : BCR)

มูลค่าปัจจุบันของผลประโยชน์รวม (Benefit) หารด้วยมูลค่าปัจจุบันของต้นทุนรวม (Cost) เพื่อตัดสินใจว่าแต่ละโครงการหรือธุรกิจนั้นมีความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจหรือไม่

สูตรการหา

$$B/C \text{ ratio} = \frac{PV \text{ of Benefit}}{PV \text{ of Cost}}$$

($B/C > 1$ คุ้มค่าการลงทุน, $B/C = 1$ เท่าทุน, $B/C < 1$ ไม่คุ้มค่าทุน ขาดทุน)

4.6.1.4 การวิเคราะห์อัตราผลตอบแทนของโครงการ (Internal Rate of Return :

IRR)

อัตราส่วนลดที่ทำให้มูลค่าปัจจุบันของผลประโยชน์เท่ากับมูลค่าปัจจุบันของค่าใช้จ่าย อัตราความสามารถของเงินทุนที่ทำให้ผลประโยชน์คุ้มกับค่าใช้จ่ายเมื่อคิดเป็นมูลค่าปัจจุบัน

อัตราส่วนลดที่ทำให้ $NPV = 0$

$$IRR \text{ คือ } r \text{ ที่ทำให้ } \sum \frac{B_t - C_t}{(1+r)^t} = 0$$

การพิจารณาตัดสินใจลงทุนกระทำโดยนำค่า IRR ไปเปรียบเทียบกับอัตราค่าเสียโอกาสของเงินทุน ซึ่งอาจเป็นอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ของสถาบันการเงิน อัตราผลตอบแทนขั้นต่ำที่ธุรกิจยอมรับได้ หรืออัตราผลตอบแทนจากการลงทุนในระยะยาวตามที่กฎหมายกำหนด อาทิ อัตราดอกเบี้ยพันธบัตรรัฐบาล

หลักในการตัดสินใจลงทุนมีดังนี้

$IRR > r$ คุ้มค่าแก่การลงทุนและยอมรับข้อเสนอโครงการ

$IRR < r$ ไม่คุ้มค่าแก่การลงทุนและไม่ยอมรับข้อเสนอโครงการ

$IRR = r$ เสมอตัว

การคำนวณหาค่า IRR ให้ใช้วิธีลองผิดลองถูก ควบคู่กันกับเข้าสู่ตรรกะวิธีไตรยางศ์ ประมาณค่าในช่วง (interpolation) โดยเราต้องดู NPV เป็นหลัก นั่นคือ เลือกอัตราส่วนลด (r) อัตราหนึ่งมาคำนวณ

ถ้าอัตราส่วนลด (r_1) ที่เลือกมาทำให้ NPV ติดลบแสดงว่า r_1 ที่เลือกมามีค่าสูงเกินไป นั่นคือ ต้องจ่ายดอกเบี้ยสำหรับเงินลงทุนแพงมากเกินไป

ถ้าอัตราส่วนลด (r_2) ที่เลือกมาทำให้ NPV เป็นบวกแสดงว่า r_2 ที่เลือกมามีค่าต่ำเกินไป นั่นคือ ต้องเสียดอกเบี้ยสำหรับเงินลงทุนไปแล้วในอัตรา $r_2\%$ ผลประโยชน์ยังคงมากกว่าค่าใช้จ่าย

ดังนั้น อัตราส่วนลด (r) ที่ทำให้ NPV เท่ากับศูนย์ได้นั้นน่าจะอยู่ระหว่าง r_1 และ r_2 โดยนำค่า r_1, r_2 และ NPV จาก r_1 และ r_2 มาเข้าสู่สูตรประมาณค่าในช่วงดังนี้

$$IRR = r \text{ ตัวต่ำ} + \text{ผลต่างของ } r \text{ ทั้งสอง} \left\{ \frac{\text{NPV ของ } r \text{ ตัวต่ำ}}{\text{ผลต่างของ NPV ที่ } r \text{ ทั้งสอง}} \right\}$$

4.6.1.5 ระยะคืนทุน (Payback Period) ได้แก่ ระยะเวลาที่ผลตอบแทนสุทธิที่เกิดจากการลงทุนหรือการดำเนินงานรวมกันแล้วเท่ากับทุนที่ลงไป วิธีการนี้จะพิจารณาถึงจำนวนปีที่จะได้รับผลตอบแทนคุ้มกับเงินลงทุน ใช้มากในวงการธุรกิจ โดยเฉพาะกรณีอัตราเสี่ยงสูง เช่น กรณีของผลผลิตที่คิดได้ใหม่ หรือใช้วิธีการใหม่ ๆ ซึ่งไม่มีกฎหมายคุ้มครองอาจถูกลอกเลียนแบบจากคู่แข่งได้ ในระยะเวลาอันสั้น หลังจากผลิตภัณฑ์นั้น ๆ ออกวางตลาด ดังนั้นเพื่อความไม่ประมาท นักลงทุนจึงต้องพิจารณาเลือกโครงการที่ให้ผลตอบแทนคืนเร็วในระยะเวลานั้น ๆ

1. วิธีการหาระยะคืนทุน

1. การบวกสะสม ทำโดยการนับรวมผลตอบแทนสุทธิไปเรื่อย ๆ จนเท่ากับการลงทุน

ตัวอย่าง โครงการ ก. ใช้ค่าใช้จ่ายในการลงทุน 500 ระยะเวลา 5 ปี มีค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานปีละ 100 ผลตอบแทน 300 400 350 300 จงหาระยะคืนทุน (หน่วย : ล้านบาท) นักลงทุนจึงต้องพิจารณาเลือกโครงการที่ให้ผลตอบแทนคืนเร็วในระยะเวลานั้น ๆ

วิธีการหาระยะคืนทุน

1. การบวกสะสม ทำโดยการนับรวมผลตอบแทนสุทธิไปเรื่อย ๆ จนเท่ากับการลงทุน

ตัวอย่าง โครงการ ก. ใช้ค่าใช้จ่ายในการลงทุน 500 ระยะเวลา 5 ปี มีค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานปีละ 100 ผลตอบแทน 300 400 350 350 300 จงหาระยะคืนทุน (หน่วย : ล้านบาท)

ปี	ปี 1	2	3	4	5
ค่าใช้จ่ายในการลงทุน 500	300	400	350	350	300
	100	100	100	100	100

ผลตอบแทน

ค่าใช้จ่ายดำเนินงาน

ผลตอบแทนสุทธิ $200 + 300 + 250 + 100 + 200$ (B - C)

ระยะคืนทุน = 2 ปี

2. การใช้สูตร

$$\text{ระยะคืนทุน} = \frac{\text{ค่าลงทุน}}{\text{ผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ยต่อปี}}$$

จากตัวอย่างโครงการ ก.

ปี	ค่าใช้จ่าย		ผลตอบแทน	ผลตอบแทนสุทธิ
	ค่าลงทุน	ค่าดำเนินงาน		
0	500	-	-	-
1		100	300	200
2		100	400	300
3		100	350	250
4		100	350	250
5		100	300	200

$$\text{ผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ย / ปี} = \frac{200 + 300 + 250 + 100 + 200}{5} = \frac{1200}{5} = 240$$

$$\text{สูตร ระยะคืนทุน} = \frac{500}{240} = 2.08 \text{ ปี}$$

ดังนั้นเมื่อเปรียบเทียบโครงการแล้ว โครงการใดใช้เวลาระยะคืนทุนเร็วกว่าจะเลือกโครงการนั้น เช่น

โครงการ	ระยะคืนทุน (ปี)	ลำดับความสำคัญ
ก	3	1
ข	5	3
ค	4	2

ข้อบกพร่องของเกณฑ์ระยะคืนทุน

1. เกณฑ์นี้ไม่พิจารณาผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นหลังระยะคืนทุน และข้อสมมุติของเกณฑ์นี้คือเลือกโครงการลงทุนที่มีระยะคืนทุนยิ่งเร็วยิ่งดี ซึ่งลักษณะเช่นนี้จะทำให้การเรียงลำดับของการลงทุนที่ผิดพลาดเพราะบางโครงการอาจใช้เวลาคืนทุนนานก็จริง แต่ระยะหลังคืนทุนแล้วอาจจะให้ผลประโยชน์เข้ามามหาศาลก็ได้ ขณะที่โครงการซึ่งมีระยะคืนทุนสั้นอาจให้ผลประโยชน์เข้ามาหลังระยะคืนทุนเพียงเล็กน้อย

2. เกณฑ์นี้ไม่วัดความสามารถในการสร้างกำไรของโครงการแต่ชี้ให้เห็นสภาพคล่องของโครงการเท่านั้น

3. เกณฑ์นี้ไม่ให้ความสำคัญของมูลค่าของเงินทั้งด้านค่าใช้จ่ายและผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นต่างเวลากัน นั่นคือให้ความสำคัญกับมูลค่าของเงินในอนาคตเท่ากับมูลค่าของเงินจำนวนเท่ากันในปัจจุบัน

4.6.1.6 อัตราผลตอบแทนจากการลงทุน (Return on Investment : ROI) เกณฑ์อัตราผลตอบแทนจากการลงทุนนี้จะวัดค่าของโครงการในรูปของอัตราส่วนที่คิดเป็นร้อยละของผลตอบแทนสุทธิจากการดำเนินงานต่อการลงทุน

$$\text{อัตราผลตอบแทนต่อการลงทุน} = \frac{\text{ผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ยต่อปี}}{\text{การลงทุนทั้งหมด}}$$

ถ้าใช้ข้อมูลจากตาราง เกณฑ์ระยะคืนทุนจะคำนวณหา ROI ได้ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{การลงทุนทั้งหมด} &= 500 \\ \text{ผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ยแต่ละปี} &= \frac{200 + 300 + 250 + 100 + 200}{5} \\ \text{ROI} &= \frac{240}{500} \\ &= 48\% \end{aligned}$$

ค่าตัวเลข 48 % นี้หมายความว่าเมื่อลงทุนไป 100 บาทจะได้ผลประโยชน์จากการดำเนินงาน 48 บาทต่อปี

ตามหลักเกณฑ์นี้จะดีกว่าระระคื่นทุน เพราะนอกจากการคำนวณจะไม่ยุ่งยากแล้วผลการคำนวณยังเป็นอัตราผลตอบแทนที่คิดเป็นร้อยละ ซึ่งบุคคลทั่วไปมีความคุ้นเคยเป็นอย่างดีหลักเกณฑ์นี้ยังช่วยแก้จำกัดของเกณฑ์ระยะคื่นทุนด้วยการพิจารณาผลตอบแทนสุทธิตลอดชั่วอายุโครงการแต่หลักเกณฑ์นี้มีข้อจำกัดคือ

1. ไม่คำนึงถึงมูลค่าของเงินตามเวลา
2. ผลตอบแทนสุทธิ (กำไร) และการลงทุนในทางบัญชีมีหลายค่าทำให้อัตราผลตอบแทนทางบัญชีมีหลายค่าตามไปด้วย แจสร้างควมสับสนหรือหาข้อยุติร่วมกันได้ยาก
3. หลักเกณฑ์นี้คิดเป็นร้อยละ จึงทำให้ไม่สามารถพิจารณาเปรียบเทียบทางเลือกของการลงทุนที่มีขนาดทางการเงินแตกต่างกันได้
4. โครงการที่ลงทุนมีช่วงระยะเวลาแตกต่างกัน ทำให้ยากที่จะนำมาเปรียบเทียบกัน

4.6.1.7 อัตราผลตอบแทนจากการลงทุนทางสังคม (Social Return on Investment : SROI) การคำนวณอยู่ภายใต้กรอบการประเมินเดียวกัน ต้องนิยามเป้าหมาย และพันธกิจทางสังคมขององค์กร โครงการวิจัยให้ชัด (define) จากนั้นต้องระบุผลลัพธ์ที่วัดได้ (quantify) เพื่อประเมินผลลัพธ์ทางสังคม และหากประสงค์จะไปให้ถึงผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) จะต้องแปลงผลผลลัพธ์นั้นออกมาเป็นมูลค่าทางการเงิน (monetize) เพื่อนำไปเปรียบเทียบกับต้นทุนคำนวณอัตราส่วนผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน โดยมีกระบวนการดังนี้

	นิยาม (Define)	ระบุผลลัพธ์ที่วัดได้ (Quantify)	แปลงเป็นมูลค่าทางการเงิน (Monetize)
ผลผลิต (output) คืออะไร?	เป้าหมายและพันธกิจทางสังคมขององค์กรที่ชัดเจน รู้ว่าจะสร้างคุณค่าทางสังคมให้กับใคร	ชุดตัวชี้วัดที่สะท้อนผลลัพธ์ทางสังคม (SIA)	ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI)
เครื่องมือหลักที่ใช้คืออะไร?	- การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้เสีย (stakeholder analysis) - ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง (theory of change)	- ห่วงโซ่ผลลัพธ์ (impact value chain) - กรณีฐาน (base case)	- การคำนวณเปรียบเทียบกับต้นทุนกับประโยชน์ (cost-benefit analysis) - การให้ค่าแทนทางการเงิน (financial proxy) กับผลลัพธ์ทางสังคม

4.6.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องการประเมินความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์

มูลนิธิพัฒนางานผู้สูงอายุจังหวัดเชียงใหม่ (2560) ศึกษาการประเมินผลลัพธ์ทางสังคมตามหลักทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงของกิจการเพื่อสังคม “บีดีดีโฮมแคร์” เพื่อพัฒนาศักยภาพเยาวชนผู้ด้อยโอกาส เช่น เยาวชนชาติพันธุ์โดยให้ทุนการศึกษา และให้การฝึกอบรมเพื่อทำงานเป็นผู้ดูแลผู้สูงอายุ และเพื่อให้ผู้สูงอายุที่มีกำลังจ้างผู้ดูแล จ่ายเงินในราคาที่เหมาะสม และได้รับการดูแลที่มีคุณภาพสูงโดยเยาวชนด้อยโอกาสที่ผ่านการอบรมแล้ว พบว่า ถ้าเยาวชนหรือชาวเขาที่ขาดโอกาสทางการศึกษาได้รับอบรมหลักสูตรดูแลผู้สูงอายุ 3 เดือนแล้ว พวกเขาจะมีงานทำในฐานะผู้ให้บริการด้านสุขภาพ และรายได้ดีขึ้น และถ้าลูกค้าได้ใช้บริการดูแลผู้สูงอายุที่บ้านบีดีดีโฮมแคร์โดยเยาวชนที่ผ่านการอบรมแล้ว คนชราและสมาชิกในครอบครัวของลูกค้า จะมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ตลอดจน ถ้าเยาวชนที่ผ่านการอบรมของบีดีดีโฮมแคร์ได้เข้าไปดูแล ช่วยเหลือและให้คำปรึกษาในการดูแลสุขภาพให้แก่ผู้สูงอายุที่ยากจนแล้ว ผู้สูงอายุที่ยากจนนั้นจะมีสุขภาวะที่ดีขึ้น

คมสันต์ นาคพันธ์ (2555) ได้ศึกษาการประเมินเชิงเทคนิคและเศรษฐศาสตร์ ของการใช้ประโยชน์จากการกากอ้อยเพื่อผลิตไฟฟ้าและความร้อนร่วม เพื่อศึกษาระบบผลิตพลังงานความร้อนร่วมที่เหมาะสมกับโรงงานน้ำตาลรวมผลโดยใช้กากอ้อยที่ได้จากการผลิตน้ำตาลมาเป็นเชื้อเพลิงสำหรับระบบผลิตพลังงานความร้อนร่วม 2 แบบคือหม้อไอน้ำที่ใช้ห้องเผาไหม้แบบสโตเกอร์และหม้อไอน้ำที่ใช้ห้องเผาไหม้แบบฟลูอิดไดซ์เบด โดยผลการวิเคราะห์เชิงเทคนิคและเศรษฐศาสตร์ของระบบทั้ง 2 พบว่าระบบผลิตพลังงาน ความร้อนร่วมที่เหมาะสมกับโรงงานน้ำตาลรวมผลคือหม้อไอน้ำที่ใช้ห้องเผาไหม้แบบสโตเกอร์ เนื่องจากผลการวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์ชี้ให้เห็นถึงค่ามูลค่าปัจจุบันสุทธิอัตราส่วนผลประโยชน์ต่อต้นทุน และอัตราผลตอบแทนภายในของโครงการที่สูงกว่าหม้อไอน้ำที่ใช้ห้องเผาไหม้แบบฟลูอิดไดซ์เบด ทั้งที่ผลการวิเคราะห์เชิงเทคนิคแสดงว่าประสิทธิภาพของหม้อไอน้ำที่ใช้ห้องเผาไหม้แบบฟลูอิดไดซ์เบดมีค่าสูงกว่าก็ตาม ทั้งนี้ปัจจัยหลักส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกหม้อไอน้ำที่ใช้ห้องเผาไหม้แบบสโตเกอร์คือเงินลงทุนก่อสร้างที่มีค่าน้อยและอายุการใช้งานที่นานกว่า

ระบบผลิตพลังงานความร้อนร่วมที่เหมาะสมกับโรงงานน้ำตาลรวมผลคือหม้อไอน้ำที่ใช้ห้องเผาไหม้แบบสโตเกอร์ใช้อากาศส่วนเกิน 20% ประเภทของสัญญาซื้อขายไฟฟ้าแบบกำหนดพลังงานไฟฟ้า ระยะเวลาของสัญญา 20 ปี และอัตราส่วนการลงทุนแบบใช้เงินกู้ยืมจากธนาคารทั้งหมดของค่าลงทุนก่อสร้าง ซึ่งจากผลการวิเคราะห์เชิงเทคนิคและเศรษฐศาสตร์พบว่าระบบผลิตพลังงานความงานความร้อนร่วมที่ใช้กากอ้อยเป็นเชื้อเพลิงไม่จำเป็นต้องใช้ระบบลดความชื้นของกากอ้อยก่อนป้อนเข้าสู่หม้อ ไอน้ำ เนื่องจากกากอ้อยที่ใช้เป็นเชื้อเพลิงเป็นผลพลอยได้จากกระบวนการผลิตซึ่งไม่คิดมูลค่า ทำให้ระบบลดความชื้นของกากอ้อยไม่เป็นที่น่าสนใจลงทุนก่อสร้าง จากที่กล่าวมาผลทางเศรษฐศาสตร์ของการใช้ระบบผลิตพลังงานดังกล่าวคือ มูลค่าปัจจุบันสุทธิ (NPV) 1,218 ล้านบาท อัตราส่วน

ผลประโยชน์ต่อต้นทุน (BCR) 2.6519 และอัตราผลตอบแทนจากการลงทุน (ROI) 65.72% แต่เนื่องด้วยโรงงานน้ำตาลรวมผลมีระบบผลิตพลังงานความร้อนร่วมติดตั้งอยู่แล้วซึ่งระบบดังกล่าวใช้หม้อไอน้ำที่มีห้องเผาไหม้แบบสโตเกอร์และไม่มีอุปกรณ์ลดความชื้นกากอ้อยก่อนป้อนเข้าสู่หม้อไอน้ำซึ่งระบบดังกล่าวมีความเหมาะสมกับโรงงานน้ำตาลรวมผลแล้วเพียงแต่ลดปริมาณการป้อนกากอ้อยก่อนป้อนเข้าหม้อไอน้ำลงจากเดิม 24.07 ตันต่อชั่วโมงลงเหลือ 22.15 ตันต่อชั่วโมง ซึ่งสามารถประหยัดมีปริมาณกากอ้อยได้ถึง 16,819 ตันต่อปีซึ่งจะมีรายได้เพิ่มจากการขายปริมาณกากอ้อยดังกล่าวถึง 840,960 บาทต่อปี

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

3.1 วิธีการศึกษา

เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่ชัดเจน และตรงตามวัตถุประสงค์ คณะผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างผู้คนในชุมชน ภาวคิที่เกียวข้อง และคณะผู้วิจัย ผ่านกระบวนการเรียนรู้ โดยมีระเบียบวิธีวิจัยและขั้นตอนการดำเนินงานในแต่ละส่วนงาน ดังนี้

1) การสร้างและพัฒนาแผนที่ทางวัฒนธรรมเพื่อเป็นเครื่องมือในการวางแผนพัฒนาพื้นที่ทางวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยาง คณะผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research : PAR) โดยมีการ 1.1 ปฏิบัติการออกพื้นที่เก็บข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวบริเวณเมืองฟ้าแดดสงยางและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง 1.2 การพัฒนาโมเดล 3 มิติ แหล่งวัฒนธรรมบริเวณเมืองฟ้าแดดสงยางและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง 1.3 การพัฒนาแพลตฟอร์มความจริงเสริม (Augmented Reality: AR) และแสดงผลบนระบบปฏิบัติการ Android และ IOS 1.4 การผลิตสื่อสิ่งพิมพ์สำหรับนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวบริเวณเมืองฟ้าแดดสงยางและพื้นที่เกี่ยวเนื่องในรูปแบบความจริงเสริม (Augmented Reality: AR) และ 1.5 การผลิตสื่อวิดีโอโฆษณาแหล่งท่องเที่ยวบริเวณเมืองฟ้าแดดสงยางและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง เพื่อให้เกิด 1) แผนที่ทางวัฒนธรรมเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการวางแผนพัฒนาพื้นที่ทางวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยาง 2) ได้กลไกแผนที่ทางวัฒนธรรมเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่ทางวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยาง 3) ได้ระบบสารสนเทศแผนที่ทางวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยางและ 4) ได้ระบบความจริงเสมือนทางวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยาง

2) การพัฒนาศักยภาพพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรมคณะผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research : PAR) ดังนี้ 2.1 การพัฒนาระบบและกลไกของการบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรม 2.2 การจัดทำแผนและส่งเสริมพัฒนาระบบและกลไกการบริหารจัดการพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรม และ 2.3 การดำเนินการบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรม เพื่อให้เกิด 1) กติกาและระเบียบในการบริหารจัดการพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรม 2) ได้ส่งเสริมและพัฒนาบทบาทของกองทุนพระธาตุยาคู 3) ได้คณะกรรมการขับเคลื่อนและบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุยาคู 4) ได้แผนการพัฒนาศักยภาพพื้นที่ทุนวัฒนธรรม 5) ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชน 6) ได้สร้างเครือข่ายในชุมชน และพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ใกล้เคียง 7) ได้ดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรม 8) มีแหล่งถ่ายทอดองค์ความรู้ของชุมชนและมีพื้นที่เรียนรู้ทางวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยาง 9) ได้รับทราบปัญหา อุปสรรค และแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรม

3) การพัฒนาศักยภาพการจัดการทุนทางวัฒนธรรม คณะผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research : PAR) โดยมี 3.1 พัฒนาระบบและกลไกการจัดการทุนทางศิลปวัฒนธรรม 3.2 พัฒนาและเพิ่มศักยภาพผู้ประกอบการทางศิลปวัฒนธรรมด้านผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม และ 3.3 พัฒนาและเพิ่มศักยภาพผู้ประกอบการทางศิลปวัฒนธรรมด้านบริการทางวัฒนธรรม เพื่อให้เกิด 1) มีระบบและกลไกการจัดการทุนทางศิลปวัฒนธรรม 2) มีการพัฒนาและเพิ่มศักยภาพผู้ประกอบการทางศิลปวัฒนธรรมด้านผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม และ 3) มีการพัฒนาและเพิ่มศักยภาพผู้ประกอบการทางศิลปวัฒนธรรมด้านบริการทางวัฒนธรรม

4) วัดและประเมินผลความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจบนฐานวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยาง จังหวัดกาฬสินธุ์ คณะผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research : PAR) โดยมีการ 4.1 จัดเก็บข้อมูลประเภทการบริโภคทางวัฒนธรรมอุปสงค์ของผู้บริโภคข้อมูลด้านการผลิตหรืออุปทานของวิสาหกิจ 4.2 วิเคราะห์ทางเศรษฐกิจฐานวัฒนธรรมแสดงการคาดการณ์ผลตอบแทนจากการลงทุน (Return on Investment : ROI) และการคาดการณ์ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (Social Return on Investment : SROI) เพื่อให้เกิด 1) ได้ข้อมูลประเภทการบริโภคทางวัฒนธรรมด้านอุปสงค์ของผู้บริโภค ข้อมูลการผลิตทางวัฒนธรรมด้านอุปทานของผู้ประกอบการทางศิลปวัฒนธรรม 2) มีผลการวิเคราะห์ทางเศรษฐกิจฐานวัฒนธรรมแสดงการคาดการณ์ผลตอบแทนจากการลงทุน (Return on Investment : ROI) และการคาดการณ์ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (Social Return on Investment : SROI) และได้ผลการวัดค่าของความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในรูปอัตราส่วนที่คิดเป็นร้อยละของผลตอบแทนสุทธิจากการบริโภคทางวัฒนธรรมด้านอุปสงค์และอุปทานของผู้ประกอบการทางศิลปวัฒนธรรมต่อการลงทุน

5) พัฒนาแผนการบูรณาการภารกิจของมหาวิทยาลัยนำไปสู่เป้าหมายของการวิจัย คณะผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research : PAR) โดยมีการ 5.1 พัฒนาแผน บูรณาการกับการเรียนการสอน บูรณาการงานวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัย และ 5.2 การนำแผนบูรณาการไปใช้เข้าสู่เป้าหมายของการวิจัย เพื่อให้เกิดแผนการบูรณาการภารกิจของมหาวิทยาลัยนำไปสู่เป้าหมายของการวิจัยจำนวน 3 ด้าน คือ 1) บูรณาการกับการเรียนการสอน 2) การบูรณาการกับแผนงานด้านศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัย และ 3) การบูรณาการกับการวิจัยและบริการวิชาการของมหาวิทยาลัย

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

คนในชุมชนและผู้ประกอบการด้านวัฒนธรรมที่อยู่ในพื้นที่เมืองฟ้าแดดสงยาง ประกอบด้วย 1) เทศบาลตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย 9 หมู่ 2) ตำบลกมลาไสย อำเภอกมลาไสย 2 หมู่ คือ บ้านดอนยาง และบ้านสงยาง 3) ตำบลโนนศิลาเลิง อำเภอฆ้องชัย 2 หมู่คือบ้านสว่าง และบ้านโนนศิลาเลิง และภาคีเครือข่ายในพื้นที่ ประกอบด้วย เทศบาลตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย/ชมรมผู้สูงวัยตำบลหนองแปน/วัฒนธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์/ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดกาฬสินธุ์/สมาคมส่งเสริมธุรกิจการท่องเที่ยวจังหวัดกาฬสินธุ์/สำนักงานจังหวัดกาฬสินธุ์/การศึกษานอกโรงเรียน(กศน.)/หอการค้าจังหวัดกาฬสินธุ์/องค์กรบริหารส่วนจังหวัดกาฬสินธุ์/องค์กรบริหารส่วนตำบลโนนศิลาเลิง อำเภอฆ้องชัย/ องค์กรบริหารส่วนตำบลกมลาไสย อำเภอกมลาไสย/กรมธนารักษ์/สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดกาฬสินธุ์/สำนักงานเกษตรจังหวัดกาฬสินธุ์/สำนักศิลปากรที่ 9 อุบลราชธานี

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คณะผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research : PAR) ของ 5 ภาคีหลักประกอบด้วย สถาบันอุดมศึกษา ภาคประชาสังคม/ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เครือข่ายศิลปิน/ปราชญ์ชาวบ้าน และภาคธุรกิจ/เอกชน

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้แบบสำรวจ แบบสอบถามสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม การวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลโดยผู้ทรงคุณวุฒิและเวทีเสวนา

3.5 แผนการดำเนินการ (15 เดือน)

ตารางที่ 3.1 แผนการดำเนินงานโครงการวิจัย

คำถามการวิจัย	ระเบียบวิธีวิจัย	กิจกรรม	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	วัน/เวลาดำเนินการ
1. เราจะสร้างและพัฒนาแผนที่ทางวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการวางแผนพัฒนาพื้นที่ทางวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยางได้อย่างไร	การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research : PAR)	1) กิจกรรมปฏิบัติการออกพื้นที่เก็บข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวบริเวณเมืองฟ้าแดดสงยางและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง 2) กิจกรรมการพัฒนาโมเดล 3 มิติแหล่งวัฒนธรรมบริเวณเมืองฟ้าแดดสงยางและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง 3) กิจกรรมการพัฒนาแพลตฟอร์มความจริงเสริม (Augmented Reality: AR) และแสดงผลบนระบบปฏิบัติการ Android และ IOS 4) กิจกรรมการผลิตสื่อสิ่งพิมพ์สำหรับนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวบริเวณเมืองฟ้าแดดสงยางและพื้นที่เกี่ยวเนื่องในรูปแบบความจริงเสริม (Augmented Reality: AR) 5) กิจกรรมการผลิตสื่อวีดิโอโฆษณาแหล่งท่องเที่ยวบริเวณเมืองฟ้าแดดสงยางและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง	1) ได้แผนที่ทางวัฒนธรรมเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการวางแผนพัฒนาพื้นที่ทางวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยาง 2) ได้กลไกแผนที่ทางวัฒนธรรมเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่ทางวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยาง 3) ได้ระบบสารสนเทศแผนที่ทางวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยาง 4) ได้ระบบความจริงเสมือนทางวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยาง	ส .ค 6 2 - เม.ย.63
2. การพัฒนาศักยภาพพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรมเมืองฟ้าแดดสงยางเป็นอย่างไร	การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action	2.1 การพัฒนาระบบและกลไกของการบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรม 2.2 การจัดทำแผนและส่งเสริมพัฒนาระบบและกลไกการบริหาร	1) ได้กติกาและระเบียบในการบริหารจัดการพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรม 2) ได้ส่งเสริมและ	พ .ย .6 2 - เม.ย.63

คำถามการวิจัย	ระเบียบวิธีวิจัย	กิจกรรม	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	วัน/เวลาดำเนินการ
	Research : PAR)	จัดการพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรม 23 การดำเนินการบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรม ตามแผนการพัฒนา 24 ถอดบทเรียนการบริหารจัดการพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรม	พัฒนาบทบาทของกองทุนพระธาตุยาคู 3) ได้คณะกรรมการขับเคลื่อนและบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุยาคู 4) ได้แผนการพัฒนาศักยภาพพื้นที่ทุนวัฒนธรรม 5) ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชน 6) ได้สร้างเครือข่ายในชุมชน และพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ใกล้เคียง 7) ได้ดำเนินการกิจกรรมเกี่ยวกับการบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรม 8) มีแหล่งถ่ายทอดองค์ความรู้ของชุมชนและมีพื้นที่เรียนรู้ทางวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยาง	

คำถามการวิจัย	ระเบียบวิธีวิจัย	กิจกรรม	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	วัน/เวลาดำเนินการ
			9) ได้รับทราบปัญหาอุปสรรคและแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรม	
3.การพัฒนาศักยภาพการจัดการทุนทางวัฒนธรรมเป็นอย่างไร	การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research : PAR)	3.1 พัฒนาระบบและกลไกการจัดการทุนทางศิลปวัฒนธรรม 3.2 พัฒนาและเพิ่มศักยภาพผู้ประกอบการทางศิลปวัฒนธรรมด้านผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม 3.3 พัฒนาและเพิ่มศักยภาพผู้ประกอบการทางศิลปวัฒนธรรมด้านบริการทางวัฒนธรรม	1) เกิดระบบและกลไกการจัดการทุนทางศิลปวัฒนธรรม 2) มีการพัฒนาและเพิ่มศักยภาพผู้ประกอบการทางศิลปวัฒนธรรมด้านผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม 3) มีการพัฒนาและเพิ่มศักยภาพผู้ประกอบการทางศิลปวัฒนธรรมด้านบริการทางวัฒนธรรม	พ.ค.62 - ต.ค.63
4.การวัดและประเมินผลความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจพื้นฐานวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยางจังหวัดกาฬสินธุ์เป็นอย่างไร	การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research : PAR)	4.1 จัดเก็บข้อมูลประเภทการบริโภคทางวัฒนธรรมอุปสงค์ของผู้บริโภคข้อมูลด้านการผลิตหรืออุปทานของผู้ประกอบการทางศิลปวัฒนธรรม 4.2 วิเคราะห์ทางเศรษฐกิจฐานวัฒนธรรมแสดงการคาดการณ์ผลตอบแทนจากการลงทุน (Return	1) ผลการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจพื้นฐานวัฒนธรรมทางด้านอุปสงค์ของผู้บริโภคและด้านอุปทานของผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม	ส.ค.-ต.ค.62/พ.ค.-ต.ค.63

คำถามการวิจัย	ระเบียบวิธีวิจัย	กิจกรรม	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	วัน/เวลาดำเนินการ
		on Investment : ROI) และการ คาดหวังผลตอบแทนทางสังคม จากการลงทุน (Social Return on Investment : SROI)	2) ผลการวิเคราะห์ ผลตอบแทนจากการ ลงทุนทางด้าน เศรษฐกิจ และ ผลตอบแทนจากการ ลงทุนทางด้านสังคม	
5. การพัฒนา แผนการบูรณาการ ภารกิจของ มหาวิทยาลัย นำไปสู่เป้าหมาย ของการวิจัยได้ อย่างไร	การวิจัยเชิง ปฏิบัติการแบบ มีส่วนร่วม (Participation Action Research : PAR)	5.1 พัฒนาแผน บูรณาการกับการ เรียนการสอน บูรณาการงานวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุ บำรุงศิลปวัฒนธรรมของ มหาวิทยาลัย 5.2 การนำแผนบูรณาการไปใช้ นำสู่เป้าหมายของการวิจัย	1) มีแผน บูรณาการ กับการเรียนการสอน บูรณาการงานวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรมของ มหาวิทยาลัย 2) การนำแผน บูรณาการไปใช้นำสู่ เป้าหมายของการ วิจัย	ส.ค.-ต.ค.62/ พ.ค.-ต.ค.63

3.6 กิจกรรมดำเนินการ

- 1) กิจกรรมในการพัฒนากรอบการวิจัยร่วมกับชุมชน วันที่ 13 มิถุนายน 2562 ณ ห้องประชุมเทศบาลตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์
- 2) กิจกรรมพัฒนาคุณภาพข้อเสนอโครงการวิจัย (มหาวิทยาลัย) เวทีที่1 เวทีลงพื้นที่เก็บข้อมูลพื้นฐานและการสำรวจสภาพพื้นที่ในการทำแผนที่ทางวัฒนธรรม ในช่วงระหว่างวันที่ 8-10 ตุลาคม 2562 ณ พื้นที่ตำบลหนองแปน เวทีที่ 2 เวทีเปิดโครงการวิจัยและการกำหนดและปรับปรุงแผนร่วมกัน ในวันที่ 24 ตุลาคม 2562 ณ ห้องประชุมเทศบาลตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์
- 3.) กิจกรรมการพัฒนาศักยภาพนักวิจัย ในวันที่ 14 กรกฎาคม 2562 ณ สวนสามพราน จังหวัดนครปฐม
- 4) กิจกรรมติดตามความก้าวหน้าของการทำวิจัย โดยผู้ทรงคุณวุฒิจาก สกสว. วันที่29-30 กันยายน 2562 ณ ห้องราชพฤกษ์ 3 โรงแรมอวานีขอนแก่นไฮเทลแอนด์คอนเวนชั่นเซ็นเตอร์ จังหวัดขอนแก่น
- 5) กิจกรรมบูรณาการภาคีเครือข่าย ในการร่วมพัฒนาตามแผนงานวิจัยตามกิจกรรมหลัก 5 กิจกรรม จำนวน 27 ภาคีเครือข่าย
- 6) กิจกรรมถ่ายทอดผลงานวิจัยสู่ชุมชน วันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2564 ณ วัดโพธิ์ชัยเสมาราม
- 7) กิจกรรมเวทีแสดงผลงานและโมเดลจำลองการท่องเที่ยวแบบปกติวิถีใหม่ วันที่ 25 - 26 กุมภาพันธ์ 2564 ณ ลานกิจกรรมบริเวณพระธาตุยาคู

บทที่ 4

การดำเนินงานด้านการวิจัยเพื่อตอบโจทย์ของพื้นที่และผลลัพธ์

ในปีงบประมาณ 2562 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) และมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ได้ดำเนินการสนับสนุนการขับเคลื่อนการพัฒนาจังหวัดเพื่อยกระดับรายได้และมูลค่าผลิตภัณฑ์ของชุมชนผ่านทุนทางวัฒนธรรม โดยใช้โครงการ การวิจัยและพัฒนาพื้นที่ทางวัฒนธรรม ทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยางกาฬสินธุ์ โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อสร้างและพัฒนาแผนที่ทางวัฒนธรรม เป็นเครื่องมือในการวางแผนพัฒนาพื้นที่ทางวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยางกาฬสินธุ์ 2) เพื่อพัฒนาศักยภาพพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรม 3) เพื่อพัฒนาศักยภาพการจัดการทุนทางวัฒนธรรม 4) เพื่อวัดและประเมินผลความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจฐานวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยาง จังหวัดกาฬสินธุ์ และ 5) เพื่อพัฒนาแผนการบูรณาการภารกิจของมหาวิทยาลัยนำไปสู่เป้าหมายของการวิจัย จึงขอรายงานผลการดำเนินงานด้านการวิจัยเพื่อตอบโจทย์ของพื้นที่และผลลัพธ์ที่ได้รับตาม วัตถุประสงค์ดังกล่าวข้างต้น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 บริบทของพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรม

คณะผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research : PAR) ซึ่งได้ดำเนินการเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ข้อมูลแผนที่ทางวัฒนธรรม จึงขอรายงานผลการวิจัยตามแผนที่ได้ดำเนินการไปแล้วปรากฏผลดังนี้

4.1.1 การสำรวจแผนที่ทุนทางวัฒนธรรม

1) ระยะต้นน้ำ

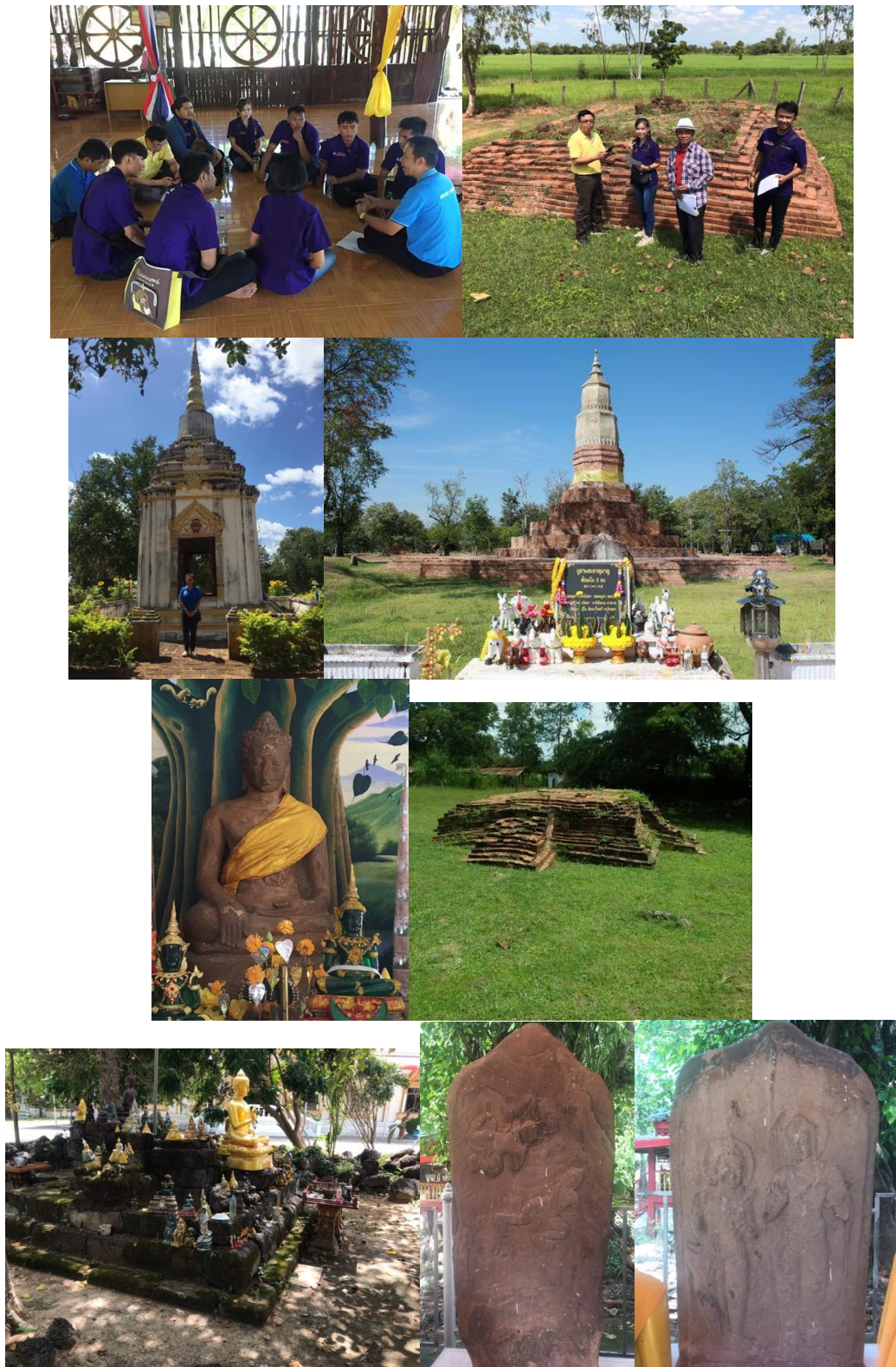
ขั้นตอนการเตรียมการ โดยคณะผู้วิจัยได้ประชุมร่วมกับชาวบ้านและปราชญ์ชุมชน เพื่อค้นหาข้อมูลและแหล่งที่มาของวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยางที่เกี่ยวข้อง เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ การละเล่น การเดินทาง การค้าขาย การแต่งกาย ประเพณี เป็นต้น เพื่อสร้างแผนที่ทางวัฒนธรรม โดยชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องและการสร้างแผนที่เพื่อไว้ช่วยเป็นส่วนหนึ่งในการรักษาและอนุรักษ์ไว้ซึ่งประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิต เพื่อส่งเสริมให้เกิดกระแสการพัฒนาชุมชนเพื่อให้เกิดจิตสำนึกในการรักและหวงแหนพื้นที่และเพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาพื้นที่เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวต่อไปในอนาคต

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นจึงนำไปสู่กระบวนการเก็บรวมข้อมูล ทั้งข้อมูลที่เป็นพุทธิภูมิ ได้แก่ ข้อมูลเอกสาร รูปภาพ เอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ในการวิเคราะห์การสร้างแผนที่ทางวัฒนธรรม ร่วมกับการลงพื้นที่สำรวจเพื่อให้ได้ข้อมูลทางด้านปฐภูมิและการสัมภาษณ์เชิงลึกจากชาวบ้านใน

ตำบลหนองแปน เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลสิ่งที่สำคัญควรจะนำมาอยู่ในแผนที่ทางวัฒนธรรม ที่สร้างขึ้น โดยให้ชาวบ้านมีส่วนร่วม การสร้างให้เกิดการเรียนรู้ การสร้างความเข้าใจที่ดีต่อกัน การสร้างความภาคภูมิใจในการเป็นเจ้าของพื้นที่โดยมีการสรุปแนวคิดร่วมกันทั้งนักศึกษา อาจารย์ และชาวบ้าน ออกมาเป็นผังแผนที่ทางวัฒนธรรม

ภาพที่ 4.1 การสร้างแผนที่มรดกทางวัฒนธรรมร่วมกับชุมชน

ภาพที่ 4.2 การลงพื้นที่สำรวจที่ตั้งมรดกทางวัฒนธรรมร่วมกับชุมชน นักศึกษา

2) ระยะกลางน้ำ

การลงพื้นที่สำรวจพื้นที่ของชุมชนร่วมกันเพื่อสังเคราะห์ข้อมูลและนำไปสู่โครงสร้างแผนที่มรดกทางวัฒนธรรมผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลหนองแปน อ.กมลาไสย จ.กาฬสินธุ์ มีวัตถุประสงค์ คือ 1) ศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยางกาฬสินธุ์ ศึกษาสภาพสังคม กิจกรรม เศรษฐกิจและสถานที่ทางวัฒนธรรมของเมืองฟ้าแดดสงยาง เพื่อหาความสำคัญและความเชื่อมโยงของพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ 2) ศึกษาลักษณะทางกายภาพของบ้านเสมา ตำบลหนองแปน จากอดีตสู่ปัจจุบันเพื่อค้นหาอัตลักษณ์ของชุมชนที่เคยมีและที่สูญหายไป เพื่อหาแนวทางในการสร้างแผนที่ทางวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้ร่วมกันของคนในสังคม และเพื่อพัฒนาแผนที่มรดกทางวัฒนธรรมให้กลายเป็นแผนที่ในการท่องเที่ยวต่อไปในอนาคตได้

ตารางที่ 4.1 การประเมินความเสี่ยงขั้นต้นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยาง ประเภทแหล่งประวัติศาสตร์

ลำดับ ที่	แหล่งประวัติศาสตร์	เกณฑ์ ความ เสี่ยง			ระดับความเสี่ยง			ประเด็น ความ เสี่ยง
		1	2	3	สูง	กลาง	ต่ำ	
1	พระธาตุยาคู	✓					✓	
2	เจดีย์พระยาฟ้าแดด	✓					✓	
3	เจดีย์ฟ้าหยาด	✓					✓	
4	เจดีย์นางเขี้ยวค่อม	✓					✓	
5	โนนสาวเอ้	✓					✓	
6	เลิงไก่ออก	✓					✓	
7	วัดโพธิ์ชัยเสมาราม	✓					✓	
8	ดอนกรรรม	✓			✓			ขาดคนดูแล
9	วัดดอนกู่	✓					✓	
10	หนองสะพัง	✓					✓	
11	สงยาง	✓				✓		ขาดคนดูแล
12	ดอนไผ่	✓				✓		ห่างจากชุมชน สถานที่เป็นวัด
13	หนองนกพืด	✓			✓			ไม่มี ประเด็น

							อนุรักษ์
14	หนองสระพัง	✓			✓		ไม่มี ประเด็น อนุรักษ์
15	หนองสร้างหิน	✓			✓		ไม่มี ประเด็น อนุรักษ์
16	โนนวัดสูง	✓				✓	ห่างจากชุมชน ขาดคนดูแล
17	วัดโนนศิลาเลิง	✓				✓	
18	วัดบ้านข้าวหลาม	✓				✓	
19	หลวงปู่หินทอด	✓				✓	
20	หนองคอง	✓				✓	ห่างจากชุมชน ขาดคนดูแล

4.1.2 บริบทการบริหารจัดการพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรม

คณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สำรวจข้อมูลประเด็นที่เกี่ยวข้องภายใต้โจทย์คำถามของการวิจัย “การพัฒนาศักยภาพพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรมเมืองฟ้าแดดสงยางเป็นอย่างไร” และได้แบ่งประเด็นการศึกษาออกเป็น 3 กรณี ได้แก่ มิกติกาและระเบียบในการบริหารจัดการพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรมอย่างไร มีการส่งเสริมและพัฒนาบทบาทของกองทุนพระธาตุยาคุ และได้มีคณะกรรมการขับเคลื่อนและบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุยาคุ

1) ข้อมูลพื้นฐานการบริการพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรม

ผลการศึกษาพบว่าบริเวณพื้นที่บริเวณพระธาตุยาคุและพื้นที่โบราณสถานที่อยู่ในการกำกับดูแลของกรมศิลปากร เป็นบทบาทหน้าที่ของสำนักศิลปากร ที่ 11 อุบลราชธานี ที่มีเขตพื้นที่รับผิดชอบจังหวัดกาฬสินธุ์ด้วย การดำเนินงานจึงเป็นไปตามกฎหมายว่าด้วย โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ซึ่งเป็นบริเวณของพระธาตุยาคุและพื้นที่รอบพระธาตุ ประมาณ 6 ไร่ ซึ่งในปัจจุบันจะมีพนักงานของกรมศิลปากรทำหน้าที่ในการดูแลรักษาความสะอาดร่วมกับเทศบาลตำบลหนองแปน ส่วนพื้นที่บริเวณโดยรอบพระธาตุยาคุที่อยู่ในการกำกับดูแลของเทศบาลตำบลหนองแปน จำนวน 43 ไร่ 2 งาน 89 ตารางวา ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ได้รับการบริจาคจากชุมชนในปี 2550 วัดโพธิ์ชัยเสมาราม และพิพิธภัณฑการเรียนรู้พระธาตุยาคุเทศบาลตำบลหนองแปน และคณะกรรมการหมู่บ้านเสมา ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นผู้ดำเนินการรับผิดชอบหลัก เช่น การตัดหญ้า การรักษาความสะอาดห้องน้ำ ชำระค่าน้ำประปา ค่าไฟฟ้าและสิ่ง

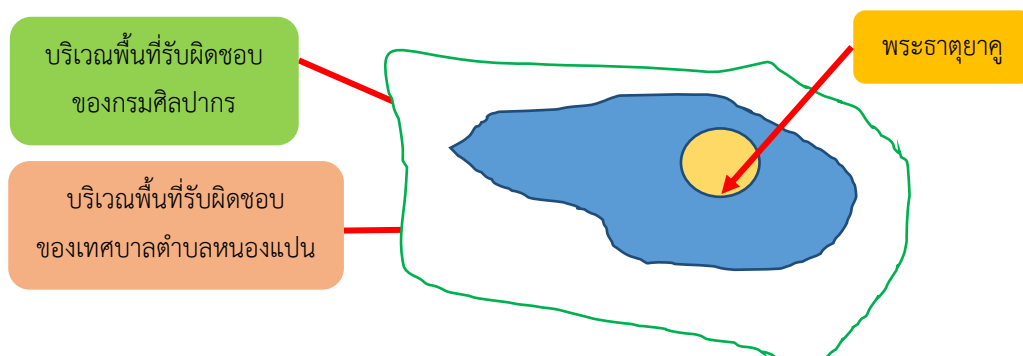
สาธารณูปโภคอย่างอื่น โดยมีกองทุนพัฒนาพระธาตุยาคุเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายร่วมกับเทศบาลตำบลหนองแปน

2) กลไกและระเบียบด้านการบริหารจัดการพื้นที่พระธาตุยาคุ

2.1) กลไกการบริหารจัดการพื้นที่พระธาตุยาคุ

ภาพที่ 4.3 ภาพมุมสูงแสดงขอบเขตพื้นที่บริเวณพระธาตุยาคุ

ภาพที่ 4.4 การแสดงเขตพื้นที่รับผิดชอบบริเวณพระธาตุยาคุ

จากการจัดเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการวิเคราะห์ศักยภาพกลไกและระเบียบกติกาขับเคลื่อนการจัดการพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วม ระหว่างวันที่ 8-9 ตุลาคม 2562 ณ ห้องประชุมเทศบาลตำบลหนองแวน เพื่อแลกเปลี่ยนการเกี่ยวกับการบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรม พระธาตุยาคู โดยผู้มีส่วนได้เสียและผู้ที่เกี่ยวข้องจำนวนทั้งหมด 30 คน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้านเสมา (10 คน) ผู้แทนเทศบาลตำบลหนองแวน (นายกเทศมนตรี ปลัดเทศบาล และเลขานุการนายกเทศมนตรี) สมาชิกสภาเทศบาลตำบลหนองแวน (2 คน) ปราชญ์ชาวบ้าน(3 คน) ภาควิชาเครือข่ายจำนวน 7 คน ได้แก่ ผู้แทนสำนักงานวัฒนธรรมอำเภออมลาลัย ผู้แทนสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้แทนสภาวัฒนธรรมตำบลหนองแวน ผู้แทนชมรมผู้สูงอายุตำบลหนองแวน ผู้แทนสถานศึกษาและ ผู้แทนกลุ่มสมาชิกกองทุนพัฒนาพระธาตุยาคู (กลุ่มผู้รับบริจาค) (4 คน) และผู้แทนกลุ่มสมาชิกกองทุนพัฒนาพระธาตุยาคู (กลุ่มดอกไม้ธูปเทียน) (1 คน) ซึ่งเป็นและแลกเปลี่ยนประเด็นเกี่ยวกับ สถานการณ์ปัญหาการบริหารจัดการพื้นที่ และแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่พระธาตุยาคูอย่างมีส่วนร่วม ผลการจัดเวทีพบว่า การใช้ประโยชน์ในพื้นที่พระธาตุยาคูประกอบด้วยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแบ่งเป็น 3 ประเภท ดังนี้

2.1.1) ใครคือผู้ใช้ประโยชน์ จากการแลกเปลี่ยนประเด็นความคิดเห็นปรากฏว่าผู้ใช้ประโยชน์จากพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรมพระธาตุยาคู โดยพิจารณาจากหลักเกณฑ์ผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจและด้านสังคมคือ ผู้ใช้ประโยชน์โดยตรง คือ ชาวบ้านเสมาได้รับประโยชน์จากการจำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์ของชุมชน และกองทุนพัฒนาพระธาตุยาคู ได้รับเงินบริจาคจากการที่ประชาชนเข้ามาสักการะพระธาตุยาคู ส่วนผู้ใช้ประโยชน์ ซึ่งทำให้เห็นว่ากระบวนการมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์ค่อนข้างถูกจำกัดเฉพาะผู้ที่อยู่ใกล้กับพระธาตุยาคูเท่านั้น

2.1.2) ใครคือผู้ควบคุมการใช้ประโยชน์ ปรากฏว่าการควบคุมการใช้ประโยชน์จะเป็นหน่วยเหนือ (ภาครัฐ) ได้แก่ เทศบาลตำบลหนองแวน กรมศิลปากร และนายอำเภอ ทำหน้าที่ในการกำกับดูแลชาวบ้านในการใช้ประโยชน์ดังกล่าว การบริหารจัดการกองทุนพัฒนาพระธาตุยาคู การใช้พื้นที่ในการจำหน่ายหรือแสดงสินค้าของชุมชน

2.1.3) ใครคือผู้ช่วยสนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดประโยชน์ ภายหลังการจัดกิจกรรมเทศกาลมาฆปุรณิบูชา พิธีสักการะพระธาตุยาคูในระหว่างวันที่ 16-19 กุมภาพันธ์ 2562 ของเทศบาลตำบลหนองแวน ได้เกิดความสนใจจากภาครัฐและเอกชนจำนวนมากมาที่ให้การสนับสนุนและส่งเสริม ได้แก่ เทศบาลตำบลหนองแวน องค์การบริหารส่วนจังหวัดกาฬสินธุ์ สำนักงานวัฒนธรรม สำนักงานพัฒนาชุมชน การท่องเที่ยว และอำเภออมลาลัย ซึ่งจากกิจกรรมดังกล่าวได้เกิดภาควิชาเครือข่ายในการสนับสนุนและส่งเสริมที่เกิดประโยชน์แก่พื้นที่ทางวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก

2.2) ระเบียบด้านการบริหารจัดการพื้นที่พระธาตุยาคู

เมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2561 คณะรัฐมนตรีได้มีมติรับหลักการต่อร่างพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. มีสาระสำคัญเป็นการกำหนดให้กรมศิลปากรถ่ายโอนอำนาจหน้าที่ในการบริหารจัดการและดูแลบำรุงโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2561) ภายหลังจากการถ่ายโอนภารกิจยังคงเกิดความไม่ชัดเจนในการบริหารจัดการพื้นที่ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง พบว่า ได้มีการจัดตั้งกองทุนเพื่อใช้ในการดูแล บำรุงรักษาทำความสะอาดพื้นที่ดังกล่าว โดยประกอบด้วย 2 กองทุนหลักๆ ได้แก่ กองทุนพัฒนาพระธาตุยาคู และกองทุนพัฒนาและบูรณะพระธาตุยาคู ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.2.1) กองทุนพัฒนาพระธาตุยาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ พ.ศ. 2558 โดยมีประกาศจังหวัดกาฬสินธุ์ เรื่อง หลักเกณฑ์การใช้เงินกองทุนพัฒนาพระธาตุยาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ และแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาเมืองฟ้าแดดสงยางจังหวัดกาฬสินธุ์ ลงวันที่ 16 ธันวาคม 2557 ซึ่งมีหลักเกณฑ์การปฏิบัติดังนี้

ข้อ 1 หลักเกณฑ์นี้เรียกว่า “หลักเกณฑ์การใช้เงินกองทุนพัฒนาพระธาตุยาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ พ.ศ.2558”

ข้อ 2 ให้ใช้หลักเกณฑ์นี้ตั้งแต่วันที่ผู้ว่าราชการจังหวัดกาฬสินธุ์ลงนามประกาศใช้

ข้อ 3 ในหลักเกณฑ์นี้

“กองทุน” หมายความว่า กองทุนพัฒนาพระธาตุยาคู จังหวัดกาฬสินธุ์

“คณะกรรมการ” หมายความว่า คณะกรรมการบริหารกองทุน (ฝ่ายบริหารกองทุน) ตามประกาศจังหวัดกาฬสินธุ์ เรื่อง แต่งตั้งกรรมการพัฒนาเมืองฟ้าแดดสงยางจังหวัดกาฬสินธุ์ ลงวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2557

“ผู้ว่าราชการจังหวัด” หมายความว่า ผู้ว่าราชการจังหวัดกาฬสินธุ์ และรองผู้ว่าราชการจังหวัดกาฬสินธุ์ที่ผู้ว่าราชการจังหวัดกาฬสินธุ์มอบหมาย

“นายอำเภอ” หมายความว่า นายอำเภอกมลาไสย และผู้รักษาราชการแทน

“นายกเทศมนตรี” หมายความว่า นายกเทศมนตรีตำบลหนองแปน และผู้รักษาราชการแทน

“ปี” หมายความว่า ปีตามระบบปฏิทิน ไม่ใช่ปีงบประมาณ

ข้อ 4 ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้รักษาทามหลักเกณฑ์นี้ โดยให้มีอำนาจในการยกเว้น ผ่อนผันแก้ไขเปลี่ยนแปลง วินิจฉัยปัญหา หรือยกเลิกหลักเกณฑ์นี้ได้ตามความจำเป็นหรือเหมาะสม

ข้อ 5 ให้จัดตั้งสำนักงานกองทุนขึ้น ณ ที่ทำการปกครองอำเภอกมลาไสย (ฝ่ายการเงินและบัญชี) เพื่อเป็นหน่วยงานธุรการประสานดำเนินการต่างๆ

ข้อ 6 ให้นายอำเภอเปิดบัญชีเงินฝากกองทุนเพื่อรองรับรายได้ต่างๆ กับธนาคารในเขตอำเภออมลาลัย โดยใช้ชื่อบัญชีว่า “กองทุนพัฒนาพระธาตุยาคุ”

ข้อ 7 ผู้มีอำนาจลงนามสั่งจ่ายเบิกถอนเงินจากบัญชีเงินฝากกองทุน ประกอบด้วย นายอำเภอ นายกเทศมนตรี และเสมียนตราอำเภออมลาลัย โดยมีเงื่อนไข การคลงนามสั่งจ่ายเบิกถอนเงินฝากร่วมกันทั้งสามคน

ข้อ 8 ในการใช้จ่ายเงินกองทุนเป็นการใช้จ่ายเงินตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในหลักเกณฑ์นี้ เพื่อเป็นส่วนเสริมสภาพคล่องในกรณีที่ไม้อาจใช้จ่ายเงินงบประมาณของทางราชการดำเนินการได้ หรือส่วนราชการมีงบประมาณไม่เพียงพอเพื่อการนั้น

ข้อ 9 การใช้จ่ายเงินกองทุนให้ใช้จ่ายเพื่อวัตถุประสงค์ดังนี้

1) เพื่อส่งเสริมและพัฒนาแหล่งเรียนรู้และสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเมืองฟ้าแดดสงยางให้เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นในจังหวัดกาฬสินธุ์ และจังหวัดใกล้เคียง

2) เพื่อก่อสร้าง ปรับปรุง ซ่อมแซม ต่อเติม บูรณะ ซึ่งอาคาร สถานที่ สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ บริเวณรอบพระธาตุยาคุและแหล่งท่องเที่ยวอื่นในเมืองฟ้าแดดสงยางจังหวัดกาฬสินธุ์

3) เพื่อส่งเสริมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรม คุณธรรมและจริยธรรมในเขตจังหวัดกาฬสินธุ์

4) เพื่อกิจกรรมอื่นที่จะเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม หรือการจัดการรายได้ตามความเห็นชอบของคณะกรรมการ

ข้อ 10 กองทุนอาจมีรายได้ดังนี้

1) เงินสนับสนุนจากองค์กร ชมรม สมาคม มูลนิธิ สถาบันการเงิน หน่วยงานภาคเอกชน

2) รายได้จากดอกเบี้ยเงินฝาก

3) เงินอุดหนุนจากส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจ

4) เงินบริจาค

5) เงินจัดกิจกรรมหารายได้เป็นครั้งคราว

6) รายได้อื่น

ข้อ 11 กองทุนอาจมีรายจ่าย ดังนี้

1) ค่าวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ ในการดำเนินงานต่างๆ

2) ค่าเครื่องอุปโภค และบริโภค

3) ค่าจ้างเหมาบริการ และค่าบริการต่างๆ

4) ค่าสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ

5) ค่าใช้จ่ายในการประชุมคณะกรรมการและคณะทำงานที่ได้รับการแต่งตั้งมอบหมายงาน

6) ค่าใช้จ่ายอื่นตามที่คณะกรรมการกำหนด

ข้อ 12 การใช้จ่ายเงินกองทุน ให้จ่ายตามวัตถุประสงค์อย่างประหยัด คຸ້ມຄ່າ เกิดประโยชน์ โดยกำหนดวงเงินในการอนุมัติเบิกจ่ายดังนี้

1) การเบิกจ่ายในแต่ละครั้งวงเงินครั้งละไม่เกินหนึ่งหมื่นบาทให้นายอำเภอเป็นผู้อนุมัติโดยในแต่ละปีจะอนุมัติเบิกจ่ายได้ไม่เกินวงเงินสามหมื่นบาทซึ่งเมื่ออนุมัติเบิกจ่ายแล้วให้แจ้งต่อคณะกรรมการทราบในการประชุมคราวต่อไป

2) การเบิกจ่ายในแต่ละครั้งวงเงินครั้งละเกินกว่าหนึ่งหมื่นบาท แต่ไม่เกินห้าหมื่นบาทให้คณะกรรมการเป็นผู้อนุมัติโดยในแต่ละปีจะอนุมัติเบิกจ่ายได้ไม่เกินสามแสนบาท

3) การเบิกจ่ายในแต่ละครั้งในวงเงินครั้งละเกินกว่าหมื่นบาทให้เป็นอำนาจอนุมัติของผู้ว่าราชการจังหวัด

ข้อ 13 เมื่อได้รับอนุมัติเบิกจ่ายตามข้อ 12 แล้วให้นายอำเภอหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากนายอำเภอดำเนินการเบิกจ่าย ประสานดำเนินงานและรายงานผลการดำเนินงานกับคณะทำงานส่วนราชการ หรือบุคคลผู้เกี่ยวข้อง

ข้อ 14 คณะกรรมการต้องจัดให้มีการประชุมเพื่อปรึกษาหารือการดำเนินงานตามอำนาจหน้าที่ทุกสองเดือนหรือปีละไม่น้อยกว่าสี่ครั้ง

ข้อ 15 คณะกรรมการ นายอำเภอหรือนายกเทศมนตรี อาจมอบหมายแต่งตั้งส่วนราชการ คณะบุคคลหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องให้ช่วยดำเนินงานต่างๆ เพื่อให้การดำเนินงานกองทุนเป็นไปด้วยความเรียบร้อย

ข้อ 16 ให้คณะกรรมการ หรือนายอำเภอ จัดให้มีวัสดุ อุปกรณ์ สิ่งของ เครื่องใช้ที่จำเป็นเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของส่วนราชการ คณะบุคคลหรือบุคคลที่ได้รับมอบหมายแต่งตั้งตามข้อ 15 ด้วย

ข้อ 17 คณะกรรมการ นายอำเภอ หรือนายกเทศมนตรี อาจจัดให้มีผู้รับบริจาคตามสถานที่ที่เห็นสมควรได้ และมอบหมายผู้รับผิดชอบในการดำเนินงาน การตรวจนับเงิน การนำส่งเงินบริจาคตามที่เห็นสมควร

ข้อ 18 คณะกรรมการ นายอำเภอ หรือนายกเทศมนตรี อาจจัดให้มีเอกสารการเงิน ใบรับเงินอนุโมทนาบัตร ตราประทับหรือสัญลักษณ์ของกองทุน และอื่นๆ ที่จำเป็น แก่การดำเนินงานได้

ข้อ 19 ให้คณะกรรมการ นายอำเภอ หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจัดทำรายงานเกี่ยวกับรายรับ-รายจ่าย ผลการดำเนินงานของกองทุน เสนอผู้ว่าราชการจังหวัดทราบภายในเดือนมีนาคมของ

ทุกปีแล้วแจ้งให้ ส่วนราชการ หน่วยงาน หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทราบด้วย (รายชื่อคณะกรรมการ ภาคผนวก 1)

2.2.2 กองทุนพัฒนาและบูรณะพระธาตุยาकु ซึ่งเป็นกองทุนที่ชาวบ้านเสมาได้รวมตัวกัน จัดตั้งเพื่อใช้เป็นเงินทุนในบำรุง รักษา ทำความสะอาดบริเวณพื้นที่พระธาตุยาकु เกิดขึ้นจากมติที่ ประชุมของคณะกรรมการหมู่บ้านเสมา หมู่ 7 ครั้งที่ 1/2559 ลงวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2559 มีมติให้ จัดตั้งกองทุนขึ้นเพื่อใช้เป็นค่าบริหารจัดการพื้นที่ ทำความสะอาด บำรุงสถานที่ ในช่วงที่มีผู้เข้ามา สักการะและงานมหรสพต่างๆ โดยจัดตั้งตู้บริจาคในบริเวณพระธาตุเพื่อให้ผู้ที่เข้ามาสักการะได้บำรุง สถานที่ และเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในชุมชน โดยมีคณะกรรมการดำเนินงานดังนี้

1. นายชัยวัฒน์	อสุรา	ประธาน
2. นายบุญล้วน	สุภาชี	รองประธาน
3. นางระเบียบ	สุนรภูมิ	รองประธาน
4. นายถวิล	บุญไชโย	เหรัญญิก
5. นางดวงจิต	บุญไชโย	ผู้ช่วยเหรัญญิก
6. นายสมาน	วงศ์จิตตระการ	กรรมการ
7. นายถวิล	สุภาชี	กรรมการ
8. นายสมจิต	ศรีสุมาตย์	กรรมการ
9. นายจำลอง	นาชัยสินธุ์	กรรมการ
10. นายคำแสง	ดอนประจำ	กรรมการ
11. นายประพันธ์	ศรีพินนา	กรรมการ
12. นายณรงค์	ทรัพย์ชน	กรรมการ
13. นางพิกุล	สมสาย	กรรมการ
14. นายประสิทธิ์	ศรีสุข	กรรมการ
15. นายวิชัย	เชตุราช	กรรมการ
16. นายเจริญ	ไชยคุณ	กรรมการ
17. นายวิชัย	ต้องสู้	กรรมการ
18. นายทองไสย	นาใจนิก	กรรมการ
19. นางปราณี	ดอนประจำ	กรรมการ
20. นางพัทธา	นาชัยสินธุ์	กรรมการ
21. นายลิขิต	บุญไชโย	กรรมการ
22. นายชนกานต์	นาชัยเริ่ม	กรรมการ
23. นายวัชรพงษ์	สุภาชี	กรรมการ

2.2.3 การวิเคราะห์ศักยภาพระเบียบด้านการบริหารจัดการพื้นที่พระธาตุยาคู

จากการสนทนากลุ่ม และจัดเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้วิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรมร่วมกัน ซึ่งได้ผลการวิเคราะห์ศักยภาพ ดังนี้

ตารางที่ 4.2 แสดงผลการวิเคราะห์ศักยภาพด้านการบริหารจัดการพื้นที่พระธาตุยาคู

จุดแข็ง 1. เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นจุดขายทางวัฒนธรรมของจังหวัดกาฬสินธุ์ 2. เป็นที่สนใจกับนักท่องเที่ยว 3. มีกฎกติกา ระเบียบ ข้อบังคับในการใช้ประโยชน์พื้นที่ 4. มีหน่วยงานทั้งในระดับชาติ จังหวัด และพื้นที่เข้ามาร่วมดูแลอย่างต่อเนื่อง	จุดอ่อน 1. ระเบียบ ข้อบังคับ ในการบริหารจัดการพื้นที่ ยังไม่มีความชัดเจนเท่าที่ควร 2. บทบาทหน้าที่การบริหารจัดการพื้นที่ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องยังไม่ชัดเจนเท่าที่ควร 3. การจัดสรรการดูแล การใช้ประโยชน์พื้นที่ ยังไม่มีความชัดเจน 4. การดูแลความปลอดภัยของพื้นที่ยังไม่รัดกุมเท่าที่ควร 5. งบประมาณในการบริหารจัดการยังน้อย และไม่ชัดเจน
ปัญหาอุปสรรค 1. การมอบหมายอำนาจหน้าที่ในการดูแลของหน่วยงานที่รับผิดชอบยังไม่มีไม่มียาลักษณ์อักษรที่ชัดเจน ทำให้ชุมชนและหน่วยงานในพื้นที่ไม่กล้าที่จะเข้าไปดูแลอย่างเต็มที่	โอกาส 1. หน่วยงานในระดับจังหวัดให้ความสนใจและพยายามผลักดันให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดกาฬสินธุ์ 2. มีการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว ผ่านการจัดงานสำคัญต่างๆ ของจังหวัด ทำให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น

นอกจากการวิเคราะห์ศักยภาพด้านการบริหารจัดการพื้นที่ คณะผู้วิจัยจึงได้มีการระดมปัญหาเพิ่มเติมเกี่ยวกับการบริหารจัดการในพื้นที่พระธาตุยาคู พบปัญหาที่สำคัญดังนี้

1. ด้านระบบกลไกที่รับผิดชอบ พบว่า ภายหลังจากที่กรมศิลปากร ได้ถ่ายโอนอำนาจในการบริหารจัดการและดูแลบำรุงโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติให้กับเทศบาลตำบลหนองแปน ในการดูแลจัดการพื้นที่แล้วนั้น แต่กลับไม่ได้มีหนังสือชี้แจงเป็นลาย

การใช้ไฟ และห้องน้ำ เนื่องจากไม่มีการเก็บค่าธรรมเนียมการเข้าชม ทำให้การดูแลเรื่องสาธารณูปโภคในพื้นที่ชุมชนดูแลกันเอง ร่วมกับเทศบาล ซึ่งต้องใช้งบประมาณในการจัดการ ทำให้ชาวบ้านต้องตั้งกองทุนเพื่อบำรุงรักษาร่วมกันอย่างไม่เป็นทางการ และการเก็บค่าบำรุงสถานที่ ค่าน้ำ ค่าไฟ ไม่มีระเบียบรองรับ เป็นลักษณะเหมาจ่าย ที่ยังไม่มีความชัดเจน ทำให้เกิดความเข้าใจผิดและนำไปสู่ข้อขัดแย้งในชุมชน 2) การบริหารจัดการที่ก่อให้เกิดรายได้ เช่น การเข้ามาจำหน่ายดอกไม้ ธูปเทียน เครื่องสักการะ การขายของที่ระลึกต่างๆ ไม่มีระเบียบในการจัดสรรที่ชัดเจน ทำให้คนที่เข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่หลากหลาย และบางรายไม่ชำระค่าบำรุงสถานที่ ซึ่งทำให้ชุมชนที่ดูแลและเทศบาลต้องรับภาระค่าใช้จ่ายดังกล่าว และไม่สามารถควบคุมได้โดยเฉพาะในช่วงที่มีเทศกาลสำคัญๆ ที่มีคนเข้ามาเที่ยวงานเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในงานที่เป็นงานระดับจังหวัด เกิดปัญหาห้องน้ำไม่เพียงพอ/ที่จอดรถยนต์ไม่เพียงพอ/สถานที่ค้าขายไม่เป็นระเบียบ /ไฟฟ้าไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้งานในพื้นที่/การจัดการพื้นที่รอบพระธาตุยาครู/ปัญหาขาดระบบระบายน้ำ/การเดินทางเข้าสักการะองค์พระธาตุลำปาก จากสภาพถนน และการจัดการจราจรหลายหน่วยงานให้ความสำคัญแต่ด้วยความไม่ชัดเจนในการบริหารจัดการพื้นที่ จึงทำให้เกิดการดูแลได้ไม่ทั่วถึง 3) ความปลอดภัย เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวไม่มีประตูเปิด-ปิด เป็นเวลา และในช่วงเวลากลางคืนไม่มีคนดูแล ทำให้คนนอกสามารถเข้ามาได้ตลอดเวลา บางครั้งเป็นแหล่งมั่วสุมของวัยรุ่น และไม่ปลอดภัยสำหรับคนที่สัญจรไปมาในพื้นที่ดังกล่าว ซึ่งจากการประชุมเชิงปฏิบัติการผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้เสนอร่วมกันว่า ควรมีการจัดเวทีพัฒนาระบบกลไกร่วมกันระหว่างหน่วยงานระดับจังหวัด อำเภอ และท้องถิ่น นำปัญหาดังกล่าวมาจัดทำกติกาการรับผิดชอบร่วมกัน โดยจัดสรรตามบทบาทหน้าที่การดูแลของหน่วยงาน การจัดการรายได้ ให้มีความเป็นธรรม โดยชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วม

ภาพที่ 4.6 การระดมปัญหาการบริหารจัดการพื้นที่

2.2.5. ด้านการบริหารจัดการกองทุน เนื่องด้วยการบริหารจัดการพื้นที่พระธาตุยาคุยังไม่มีการหารือกันอย่างชัดเจน กองทุนที่เกิดขึ้นจึงเป็นลักษณะการรวมตัวอย่างเป็นไม่ทางการ และตั้งขึ้นโดยมีเป้าหมายเพื่อดูแลบำรุงรักษาพื้นที่ ซึ่งมีกองทุนพัฒนาพระธาตุยาคุ และกองทุนพัฒนาและบูรณะพระธาตุยาคุ แต่ไม่มีการนำมาหารือและแบ่งบทบาทหน้าที่ร่วมกัน ทั้งนี้ที่ประชุมจึงมีข้อเสนอว่า ควรมีการหารือเพื่อแบ่งบทบาทหน้าที่การดูแลให้ชัดเจน เพื่อความทับซ้อนในการดูแลพื้นที่ รวมถึงต้องมีการบริหารจัดการที่โปร่งใส ตรวจสอบ และเกิดจากการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนให้ชัดเจน

4.1.3 บริบทศักยภาพผู้ประกอบการทางศิลปวัฒนธรรมด้านผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม

คณะนักวิจัยใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ตามแนวทางการวิจัยมานุษยวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Anthropology) เป็นเครื่องมือในการศึกษากระบวนการวิจัย เริ่มต้นตั้งแต่การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร ตำรา (Document Analysis) เน้นการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) เลือกศึกษาภาคสนามในพื้นที่ ชุมชนบ้านเสมา อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ใช้วิธีการสัมภาษณ์ (in-depth-interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบสัมภาษณ์และแบบสนทนากลุ่ม เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ ถอดบทเรียน และสำรวจพื้นที่เป้าหมาย

ใช้แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรมของฉัตรทิพย์ นาถสุภา ว่าวัฒนธรรมชุมชนมีความชัดเจนในการมองเห็นคุณค่าของชุมชน หมู่บ้าน ชุมชน เป็นองค์กรที่มีพลัง และแนวคิดทุนวัฒนธรรมของบูดีเยอร์ (1983) กล่าวว่าทุนวัฒนธรรมที่ปรากฏ อยู่มี 3 รูปแบบกล่าวคือ 1) ใน embodied state เป็นสิ่งที่ฝังอยู่ในตัวคนและกลุ่มคนมาอย่าง ยาวนาน ได้แก่ ความคิด จินตนาการ ความคิดริเริ่มและความเชื่อ 2) ใน objectified state เป็นสิ่ง ที่เป็นรูปธรรม ในรูปแบบของสินค้าวัฒนธรรม และใช้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาของสัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2550) และสนธยา พลศรี (2547) เรื่องของเป้าหมายของการพัฒนาคือพัฒนาคนให้มีความสุขและพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ และแนวคิดเกี่ยวกับส่วนประสมทางการตลาด บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548, หน้า 136 - 137) กล่าวว่า การส่งเสริมการตลาดท่องเที่ยว (Promotion of Tourism) เป็นส่วนผสมทางการตลาดท่องเที่ยวที่สำคัญ และนักวิชาการส่วนใหญ่ก็มักใช้ ส่วนประสมทางการตลาด (Marketing Mix) หรือ 4P's ซึ่งประกอบด้วย สินค้าและบริการ ด้านราคา ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย และด้านการส่งเสริมการตลาด

เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 30 คน ประกอบไปด้วย ผู้นำชุมชน 2 คน กลุ่มอาชีพด้านผลิตภัณฑ์จากทุนทางวัฒนธรรม จำนวน 25 คน ครูภูมิปัญญา จำนวน 3 คน การศึกษาแบ่งออกเป็น 3 ระยะคือ

ระยะที่ 1 การสำรวจทุนทางวัฒนธรรมด้านผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ในชุมชน

ระยะที่ 2 การจัดทำระบบและกลไกเพื่อพัฒนาต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมด้านผลิตภัณฑ์

ระยะที่ 3 การเผยแพร่ทุนทางวัฒนธรรมด้านผลิตภัณฑ์และสรุปผลการศึกษา

ผลการศึกษาระยะที่ 1 การสำรวจกิจกรรมทุนทางวัฒนธรรมด้านผลิตภัณฑ์ทางศิลปวัฒนธรรม

ที่มีอยู่ในชุมชน จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) ใช้วิธีการสัมภาษณ์ (in-depth-interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) พบว่า

บ้านเสมาเดิมชื่อ เมืองฟ้าแดดสงยาง เป็นเมืองในยุคโบราณตามประวัติศาสตร์สมัยพระเจ้าฟ้างุ้มแห่งกรุงศรีสัตนาคนหุต สร้างขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 12-16 ประมาณ 1,400 ปี ภายในบริเวณเมืองเก่ามีร่องรอยโบราณสถานหลายแห่งจากหลักฐานที่ค้นพบร่องรอยของศาสนสถานที่มีลักษณะตามคติในพระพุทธศาสนาเป็นศิลปกรรมแบบทวารวดีโดยจากหลักฐานโบราณคดีที่ค้นพบ ทำให้ทราบว่ามีการอยู่อาศัยภายในเมืองมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ แล้วได้มาเจริญรุ่งเรืองมากขึ้นในสมัยทวารวดี มีศาสนสถานกระจายอยู่ทั่วไปทั้งภายในเมืองและนอกเมือง ชาวบ้านที่นี่มีอาชีพหลักคือการทำเกษตรกรรม การทำนา การทำสวน การทำไร่และเลี้ยงสัตว์ อัตลักษณ์ของชุมชนบ้านเสมาเมืองฟ้าแดดสงยางแห่งนี้เป็นแหล่งที่มีการค้นพบใบเสมาจำนวนมากและเป็นที่ตั้งของพระธาตุยาคู จนถือได้ว่าเป็นอัตลักษณ์และเป็นที่มาของชื่อบ้านเสมาในปัจจุบัน ใบเสมาที่ค้นพบมีใบเสมาหินทรายสีแดง ที่มีทั้งเป็นแท่งหินกลม เหลี่ยมและแผ่นศิลา แผ่นหินทรายเกลี้ยง แผ่นหินทรายสลักลวดลายจารึกตัวอักษรโบราณ ภาพสำคัญคือภาพจากหลักเรื่องราวพุทธประวัติและมหานิบาตชาดกทั้งดงามมากทำให้ทราบถึงความเชื่อความนิยม รวมถึงการแต่งกายและสถาปัตยกรรมเครื่องไม้ในสมัยนั้น เมืองฟ้าแดดสงยางจึงเป็นแหล่งเสมาหินขนาดใหญ่และสำคัญที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

บ้านเสมาเป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่โดดเด่นมีแหล่งท่องเที่ยวและบรรยากาศของชุมชนที่สวยงามเงียบสงบ บอกเล่าความงามผ่านวิถีชุมชน การแสดงรำบูชาพระธาตุยาคู การนำธูปไยแมงมุมเพื่อมาถวายพระธาตุยาคูตามความเชื่อของคนอีสานที่เรียกได้ว่าการจัดทำจำนวนมากที่สุดในจนเรียกได้ว่าทะเล้ง การออกแบบท่ารำของชุมชนเพื่อรำแสดงต้อนรับผู้มาเยือน การเวียนเทียนรอบองค์พระธาตุยาคู การกราบไหว้ขอพร การดักบาตรทำบุญร่วมกันกับชาวบ้านในพื้นที่ ชมความสวยงามของใบเสมา ขึ้นรถรางนำเที่ยวรอบคูเมือง ชมแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนและพิพิธภัณฑ์เมืองฟ้าแดดสงยาง ซึ่งเป็นศูนย์เรียนรู้ สถานที่ท่องเที่ยวแห่งแรกที่มีการรวบรวมภาพถ่ายเก่าแก่จัดแสดงความ

เป็นมาบอกเล่าวิถีชีวิตและประเพณีสำคัญของคนที่ท้องถิ่น ชื่อของผากของที่ระลึกจากชุมชนที่มีให้เลือกมากมายไม่ว่าจะเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ที่แปรรูปจากผ้าเพื่อเป็นของที่ระลึกเช่นกระเป๋าลายผ้าขาวม้า หมอนสี่เหลี่ยมลายผ้าขาวม้าที่เป็นลายเฉพาะของชุมชน ผลิตภัณฑ์จากเสื่อกก ที่รองจากจากเสื่อกก ผลิตภัณฑ์จากธูป ได้แก่ ต่างหู เข็มกลัด ปิ่นปักผม ร่ม พัด ดอกไม้ สร้อยคอ และกลุ่มอาหารของผาก ได้แก่ แหนมตุ้มรสเด็ดที่มีขนาดใหญ่พิเศษสามารถเก็บไว้ได้นาน ไส้กรอกอีสาน ขนมครก ขนมดอกจอก ขนมทองม้วน ขนมทองพับ แคปหมูและสินค้าอื่น ๆ ของชุมชนอีกมากมาย

จากการที่ชุมชนมีผลิตภัณฑ์มากมายจึงทำให้มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพขึ้นซึ่งมีกลุ่มแรกที่เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 เป็นกลุ่มผลิตภัณฑ์จากทุนทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ประกอบไปด้วย 14 กลุ่มดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มทอผ้าพื้นเมือง

ตั้งอยู่ที่วัดโพธิ์ชัยเสมาราม ประธานกลุ่มคือ นางอัมพร นาชัยฤทธิ์ อยู่บ้านเลขที่ 117 หมู่ที่ 7 ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โทรศัพท์ 099-6075536 ก่อตั้งเมื่อปี 2560 จำนวนสมาชิก 15 คน ผลิตภัณฑ์ประกอบไปด้วย ประเภทผ้าได้แก่ ผ้ามัดหมี่ ผ้าฝ้าย เสื่อแปรรูป กระเป๋า ผ้าสไบ ผ้าห่มเหยียบ ดินผ้าถุง จุดเด่นของผลิตภัณฑ์คือ ผ้าทอมือ เนื้อแน่น การจัดจำหน่ายที่วัดโพธิ์ชัยเสมาราม บริเวณพระธาตุยาคู งานประจำปีของพระธาตุยาคู และตามงานเทศกาลต่าง ๆ

กลุ่มที่ 2 กลุ่มแปรรูปผ้าพื้นเมือง

ประธานกลุ่ม นางรุ่งกิตติยา บุตรโพธิ์ศรี ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 215 หมู่ที่ 7 ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โทรศัพท์ 095-1683814 ก่อตั้งเมื่อปี 2558 จำนวนสมาชิก 34 คน ผลิตภัณฑ์ประกอบไปด้วย ประเภผ้าได้แก่ เสื้อผ้าพื้นเมือง กระโปรงพื้นเมือง กระเป๋าพื้นเมือง พวงกุญแจจากผ้าพื้นเมือง ปกหมอนอิงพื้นเมือง ผ้าขาวม้าและผลิตภัณฑ์จากผ้าขาวม้าเมือง เช่น เสื้อกางเกง เป็นต้น จุดเด่นของผลิตภัณฑ์คือ ผ้าพื้นเมืองสวมใส่ง่าย ออกแบบตามความต้องการของลูกค้า การจัดทำหน่วย บ้านเลขที่ 215 หมู่ที่ 7 ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ บริเวณพระธาตุยาคุ งานประจำปีของพระธาตุยาคุ และจัดส่งทั่วประเทศที่สั่งสินค้า

กลุ่มที่ 3 กลุ่มอาชีพขนมไทยบ้านเสมา

ประธานกลุ่ม นางละมุล กุดแกลง ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 37 หมู่ที่ 7 ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โทรศัพท์ ก่อตั้งเมื่อปี 2558 จำนวนสมาชิก 10 คน ผลิตภัณฑ์ประกอบไปด้วย ขนมทองม้วน ขนมดอกจอก ขนมครก ขนมทองพับ จุดเด่นของผลิตภัณฑ์คือ กรอบอร่อย ทำวันต่อวัน การจัดทำหน่วย บ้านเลขที่ 37 หมู่ที่ 7 ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ บริเวณพระธาตุยาคุ งานประจำปีของพระธาตุยาคุ และในจังหวัดกาฬสินธุ์ที่สั่งสินค้า

กลุ่มที่ 4 กลุ่มจักสาน

ประธานกลุ่ม นายไพโรจน์ พรหมกัลยา ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 37 หมู่ที่ 7 ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โทรศัพท์ 066-0081264 ก่อตั้งเมื่อปี 2560 จำนวนสมาชิก 7 คน ผลิตภัณฑ์ประกอบไปด้วย เครื่องจักสานที่ใช้ในการดำรงชีวิต เช่น สุ่มไก่ กระดังงะ ไซ ข้อง พัด ยางแบน (เครื่องจักสานที่สานไว้ใช้สำหรับการประดับสูง) จุดเด่นของผลิตภัณฑ์คือ มีความทนทาน ราคาถูก การจัดจำหน่าย บ้านเลขที่ 37 หมู่ที่ 7 ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

กลุ่มที่ 5 กลุ่มแคหมูบ้านเสมา

ประธานกลุ่มนางนงลักษณ์ โณนารักษ์ ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 40 หมู่ที่ 7 ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โทรศัพท์ 061-9583527 ก่อตั้งเมื่อปี 2558 จำนวนสมาชิก 15 คน ผลิตภัณฑ์ประกอบไปด้วย แคหมูกระจก แคหมูติดมัน แคหมูไร้มัน จุดเด่นของผลิตภัณฑ์คือ กรอบ อร่อย ทำวันต่อวัน การจัดจำหน่าย บ้านเลขที่ 40 หมู่ที่ 7 ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ บริเวณพระธาตุยาคู งานประจำปีของพระธาตุยาคู และจังหวัดใกล้เคียงเช่น มหาสารคาม ร้อยเอ็ด ขอนแก่น และส่งจัดส่งทั่วประเทศที่สั่งสินค้า

กลุ่มที่ 6 กลุ่มกระเป๋าดำ เย็บจักรปักมือ

ประธานกลุ่มนางคำพันธ์ คำม่วงไทย ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 32 หมู่ที่ 7 ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โทรศัพท์ 092-8253443 ก่อตั้งเมื่อปี 2560 มีจำนวนสมาชิก 15 คน ผลิตภัณฑ์ประกอบไปด้วย กระเป๋าดำ เสื้อ พวงกุญแจจากผ้า จุดเด่นของผลิตภัณฑ์คือ งานละเอียด เป็นงานhandmade การจัดจำหน่าย บ้านเลขที่ 32 หมู่ที่ 7 ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ บริเวณพระธาตุยาคุ งานประจำปีของพระธาตุยาคุ และตามงานเทศกาลต่าง ๆ

กลุ่มที่ 7 กลุ่มแปรรูปผ้าไทย

ประธานกลุ่มนางบุญรัตน์ ชื่นตา ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 38 หมู่ที่ 7 ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โทรศัพท์ 081-2975544 ก่อตั้งเมื่อปี 2550 มีจำนวนสมาชิก 10 คน ผลิตภัณฑ์ประกอบไปด้วย เสื้อปักมือ กางเกงผ้าขาวม้า กระเป๋าจากผ้าฝ้ายและผ้าไหม ผ้าถุงมัดหมี่ ทั้งผ้าฝ้ายและผ้าไหม จุดเด่นของผลิตภัณฑ์คือ งานละเอียด เป็นงานhandmade การจัดจำหน่าย บ้านเลขที่ 38 หมู่ที่ 7 ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ งานประจำปีของพระธาตุยาคุ และตามงานเทศกาลต่าง ๆ

กลุ่มที่ 8 กลุ่มชุมชนบ้านเสมา

ประธานกลุ่มนางภักดี กล้าวิมลรักษ์ ตั้งอยู่ หมู่ที่ 7 ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โทรศัพท์ 081-2975544 ก่อตั้งเมื่อปี 2560 จำนวนสมาชิก 114 คน ผลิตภัณฑ์ประกอบไปด้วย ต่างหู ปิ่นปักผม พัด ร่ม สร้อยคอ เข็มกลัดติดเสื้อ ดอกไม้ จุดเด่นของผลิตภัณฑ์คือ งานละเอียด เป็นงานhandmade การจัดจำหน่าย หมู่ที่ 7 ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ บริเวณพระธาตุยาคู งานประจำปีของพระธาตุยาคู และตามงานเทศกาลต่าง ๆ

กลุ่มที่ 9 กลุ่มทอเสื่อกก

ประธานกลุ่มนางเจตจันทร์ กุดโพธิ์ศรี ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 75 หมู่ที่ 7 ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โทรศัพท์ 082-3839907 ก่อตั้งเมื่อปี 2541 จำนวนสมาชิก 7 คน ผลิตภัณฑ์ประกอบไปด้วย เสื่อกก และผลิตภัณฑ์แปรรูปจากเสื่อกก เช่น หมอน กระเป๋า ที่รองจาน กล่องทิชชู เป็นต้น จุดเด่นของผลิตภัณฑ์คือ งานละเอียด เป็นงานhandmade การจัดจำหน่าย บ้านเลขที่ 75 หมู่ที่ 7 ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ บริเวณพระธาตุยาคู งานประจำปีของพระธาตุยาคู และตามงานเทศกาลต่าง ๆ

กลุ่มที่ 10 กลุ่มทอผ้าพื้นเมือง

ประธานกลุ่มนางผ่าน ศรีพันธ์ ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 233 หมู่ที่ 7 ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โทรศัพท์ 087-4925334 ก่อตั้งเมื่อปี 2542 จำนวนสมาชิก 10 คน ผลิตภัณฑ์ประกอบไปด้วย ผ้าขาวม้า ผ้าคลุมไหล่ ผ้าฝ้ายทอมือย้อมสีธรรมชาติ ผ้าสีพื้น ชุดผ้าขาวม้า เช่น กางเกง กระโปรง ชุดเดรส เป็นต้น จุดเด่นของผลิตภัณฑ์คือ ฝ้านิ่มใส่สบาย และมีผ้าทอมือย้อมสีธรรมชาติ การจัดจำหน่าย บ้านเลขที่ 233 หมู่ที่ 7 ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ บริเวณพระธาตุยาคู งานประจำปีของพระธาตุยาคู และตามงานเทศกาลต่าง ๆ

กลุ่มที่ 11 กลุ่มเย็บหมอนบ้านเสมา

ประธานกลุ่มนางสาวสมาน อะมะมูล ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 146 หมู่ที่ 7 ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โทรศัพท์ 080-04772223 ก่อตั้งเมื่อปี 2541 จำนวนสมาชิก 20 คน ผลิตภัณฑ์ประกอบไปด้วย หมอนประเภทต่าง ๆ เช่น หมอนหนุน หมอนอิง หมอนประดับ หมอนข้าง และผ้าห่มทอมือลายดอกแก้ว จุดเด่นของผลิตภัณฑ์คือ ฝ้านิ่มใส่สบาย และมีผ้าทอมือย้อมสีธรรมชาติ การจัดจำหน่าย บ้านเลขที่ 233 หมู่ที่ 7 ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ บริเวณพระธาตุยาคู งานประจำปีของพระธาตุยาคู และตามงานเทศกาลต่าง ๆ

กลุ่มที่ 12 กลุ่มแปรรูปผ้าบ้านเสมา

ประธานกลุ่มนางเสงี่ยม วงษ์ไชนันท์ ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 28 หมู่ที่ 7 ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โทรศัพท์ 080-4175160 ก่อตั้งเมื่อปี 2550 จำนวนสมาชิก 20 คน ผลิตภัณฑ์ประกอบไปด้วย เสื้อสตรีผ้าพื้นเมือง กางเกงผ้าขาวม้า ผ้าขาวม้า ผ้าถุงมัดหมี่ กระโปรงผ้าขาวม้า ผ้าพันคอผ้าขาวม้า กระเป๋าผ้าขาวม้า จุดเด่นของผลิตภัณฑ์คือ ใช้น้ำมันใส่สบาย ได้รับการคัดสรรเป็นผลิตภัณฑ์ OTOP ระดับ 4 ดาว การจัดจำหน่าย บ้านเลขที่ 28 หมู่ที่ 7 ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ บริเวณพระธาตุยาคุ งานประจำปีของพระธาตุยาคุ และตามงานเทศกาลต่าง ๆ

กลุ่มที่ 13 กลุ่มทอผ้า แปรรูปผ้าพื้นเมืองและบายศรี

ประธานกลุ่มนางดวงจิตร์ บุญชัยโย ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 127 หมู่ที่ 7 ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โทรศัพท์ 080-4175160 ก่อตั้งเมื่อปี 2558 จำนวนสมาชิก 15 คน ผลิตภัณฑ์ประกอบไปด้วย ผ้าถุง ผ้าทอพื้นเมือง ผ้าห่มทอมือ กระเป๋าจากผ้า เสื้อสตรีผ้าพื้นเมือง ผ้าขาวม้า ผ้าพันคอ เสื้ออก จุดเด่นของผลิตภัณฑ์คือ ผลิตภัณฑ์พื้นเมือง การจัดจำหน่าย บริเวณพระธาตุยาคุ งานประจำปีของพระธาตุยาคุ และตามงานเทศกาลต่าง ๆ

กลุ่มที่ 14 กลุ่มขนมหมุ่สด (ของฝากจากเมืองฟ้าแดดสงยาง)

ประธานกลุ่ม นางกชพร ทัพธานี บ้านเลขที่ 125 หมู่ 7 ต.หนองแปน อ.กมลาไสย จ.กาฬสินธุ์ โทรศัพท์ 093-9625055 ก่อตั้งเมื่อปี 2560 จำนวนสมาชิก 5 คน ผลิตภัณฑ์ประกอบไปด้วย ขนมหมุ่สด ไข่กรอกอีสาน ไข่กรอกวันเส้น หม้าหมู จุดเด่นของผลิตภัณฑ์คือ สด สะอาด อร่อย การจัดจำหน่าย บริเวณพระธาตุยาคูงานประจำปีของพระธาตุยาคู และตามงานเทศกาลต่าง ๆ

จากการลงพื้นที่วิจัย กลุ่มอาชีพบ้านเสมาจำนวน 14 กลุ่ม นับได้ว่าเป็นทุนทางวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่มีมูลค่าและให้คุณค่าต่อวิถีชีวิตของการนำทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยมาพัฒนาและใช้ประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างใดก็ตามจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการที่ดี และตั้งอยู่บนหลักการที่สำคัญ คือการเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม การพัฒนาวัฒนธรรมอย่างเป็นองค์รวม การสร้างความสมดุลและความยั่งยืน และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่จะต้องมีความตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมที่ดำรงมาเพื่อสืบสานและพัฒนาต่อเนื่องสืบไป เพื่อให้มีการนำทุนทางวัฒนธรรมไปใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นการเสริมสร้างทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่มาต่อยอดให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตในชุมชน จึงกำหนดระบบและกลไกในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมด้านผลิตภัณฑ์

4.1.4 บริบททุนทางวัฒนธรรมผู้ประกอบการทางศิลปวัฒนธรรมด้านบริการทางวัฒนธรรม

เมืองฟ้าแดดสงยาง เป็นเมืองโบราณที่มีความเจริญรุ่งเรืองในสมัยวัฒนธรรมทวารวดี ซึ่งตั้งอยู่ใน เขตบ้านเสมา ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ถือได้ว่าเป็นเมืองโบราณที่ชี้ให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในอดีตดูจากบริเวณเมืองฟ้าแดดสงยาง มีซากเมืองเก่าแก่เป็นคูเมืองสองชั้นเศษภาชนะดินเผาที่ค้นพบแสดงให้เห็นวิวัฒนาการของการอาศัยของชุมชนอย่างต่อเนื่องมากกว่า 1,400 ปี สิ่งที่เป็นเอกลักษณ์สำคัญคือเสมาหินทรายที่สร้างตามคติความเชื่อหลากหลายรูปแบบ ตลอดจนโบราณสถานที่เป็นสัญลักษณ์

เจดียย์ พบว่าพระธาตุยาคุซึ่งเป็นสถูปเจดียย์ที่มีความสมบูรณ์มากกว่าเจดียย์อื่นๆ ในบริเวณเมืองฟ้าแดดสงยาง และพระธาตุยาคุเป็น 1 ใน 4 ของพระธาตุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ต้องมากราบไหว้บูชา

เมืองฟ้าแดดสงยางถือเป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่โดดเด่น เพราะชาวบ้านยังคงวิถีชีวิตชาวบ้าน ทำนาแบบผสมผสาน ใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายตามภูมิปัญญา และสืบสานประเพณีท้องถิ่นได้อย่างเหนียวแน่นหรือจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวและบรรยากาศของชุมชนที่สวยงามเงียบสงบ การท่องเที่ยวที่บอกเล่าความงามผ่านวิถีชุมชนนั้นคือ การแสดงรำบูชาพระธาตุยาคุ การรำบายศรีสู่ขวัญของชุมชน เพื่อต้อนรับผู้มาเยือน การเวียนเทียนรอบองค์พระธาตุยาคุ การกราบไหว้ขอพร การรำแก้บน การตักบาตรทำบุญร่วมกันกับชาวบ้านในพื้นที่ ชมความสวยงามของใบเสมา รวมทั้งบรรยากาศอันเงียบสงบ และความน่ารักของชาวบ้าน ชุมชนวิถีพุทธจึงกลายเป็นจุดหมายปลายทางที่น่าสนใจไม่น้อยไปกว่าที่เที่ยวอื่นๆ

เมื่อมีวัฒนธรรมอันดีงามมีผู้มาท่องเที่ยวย่อมมีการให้บริการ เนื่องจากการบริการ คือ การให้ความช่วยเหลือหรือการดำเนินการเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น โดยการสร้างรูปแบบหรือวิธีการขึ้นมาเพื่อช่วยให้ผู้รับบริการได้รับประโยชน์ และต้องเป็นบริการในแนวทางหรือมาตรฐานเดียวกัน สามารถถ่ายทอดต่อกันได้จนกลายเป็นแนวทางหรือคู่มือในการปฏิบัติได้ สอดคล้องกับวัฒนธรรม กล่าวคือ กฎ กติกาหรือมารยาทที่สร้างขึ้นโดยกลุ่มคนในสังคม ใช้เป็นหลักในการปฏิบัติของคนในสังคมเพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบ ความเจริญงอกงามและความสุขและประโยชน์ของกลุ่มตนนั่นเอง ดังนั้นการบริการจึงถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมเพราะต้องสร้างขึ้นมาเพื่อเป็นหลักในการปฏิบัติของกลุ่มคนหรือผู้ให้บริการเพื่อก่อให้เกิดความเป็นระเบียบและความเจริญแก่องค์กรการบริการที่ดีผู้รับบริการจะได้รับความประทับใจและเกิดความชื่นชม

จากการศึกษาข้อมูลการให้บริการทางวัฒนธรรมของเมืองฟ้าแดดสงยางที่มีการดำเนินการนั้นแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทที่ 1 การบริการต่อร่างกายลูกค้า ประเภทที่ 2 การบริการทางจิตใจ

ประเภทที่ 1 การบริการต่อร่างกายลูกค้า ได้แก่ การบริการที่พัก มีการบริการโฮมสเตย์

ประเภทที่ 2 การบริการทางจิตใจ การแสดงรำบูชาพระธาตุยาคุ การรำบายศรีสู่ขวัญของชุมชนเพื่อต้อนรับผู้มาเยือน การเวียนเทียนรอบองค์พระธาตุยาคุ การกราบไหว้ขอพร การรำแก้บน

นอกจากนี้ยังมีประเพณีที่ได้ดำเนินมาและจัดต่อเนื่องคือ งานประเพณีวันมาฆบูชา “มาฆปุรณมี ทวารวดีมิ่งหล้า เมืองฟ้าแดดสงยาง” และงานประเพณีสงกรานต์พระธาตุยาคุ วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 หรือวันวิสาขบูชา ซึ่งประเพณีสงกรานต์นี้เป็นพระราชประเพณีปีแรกที่ได้รับพระราชทานน้ำสงกรานต์และผ้าห่ม พร้อมด้วยเครื่องสักการะ มาถวายองค์พระธาตุยาคุเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาประจำปีพระธาตุยาคุเป็นพระธาตุเก่าแก่คู่บ้าน คู่เมืองของกาฬสินธุ์ที่มีอายุพันกว่าปี

จากการข้อมูลเบื้องต้นเมื่อวันที่ 8-9 ตุลาคม 2562 มีรายละเอียดแบ่งได้ดังนี้

ประเภทที่ 1 การบริการต่อร่างกายลูกค้า ได้แก่การบริการที่พักโฮมสเตย์ มีชาวบ้านที่มีความประสงค์ที่จะจัดที่พักให้เป็นลักษณะโฮมสเตย์ ทั้งที่มีบ้านและไม่มีบ้านแต่มีกิจกรรมเกี่ยวเนื่องกันอยู่ประมาณ 20-30 ครัวเรือน แต่เมื่อลงรายละเอียดที่สามารถผลักดันให้มีรูปแบบที่ได้มาตรฐานที่พักไทยได้ประมาณ 7-9 หลัง

ประเภทที่ 2 การบริการทางจิตใจ การแสดงรำบูชาพระธาตุยาคุ การรำบายศรีสู่ขวัญของชุมชนเพื่อต้อนรับผู้มาเยือน การเวียนเทียนรอบองค์พระธาตุยาคุ การกราบไหว้ขอพร การรำแก้บนถึงประเพณี 2 ประเพณี นั้น พบว่า

การรำต่างๆ ที่จัดขึ้นจัดขึ้นด้วยความศรัทธาเพื่อเป็นการขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ในพระธาตุยาคุ เพราะมีความเชื่อว่า ปู่ธาตุยาคุสามารถดลบันดาลสิ่งต่างๆ ที่ลูกหลานมาขอประสบความสำเร็จลงได้ ด้วยศรัทธาและกำลังใจ เมื่อประสบความสำเร็จได้ตามประสงค์แล้ว ก็จะกลับมาแก้บน หรือ มาขอบคุณปู่ธาตุยาคุ ด้วยเครื่องบูชา ยังขาดรูปแบบทำรำและเครื่องแต่งกายที่เป็นมาตรฐานตามตำนานเมืองทวารวดี

ประเพณีทั้ง 2 ประเพณี จัดขึ้นในระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ชุมชนมีความประสงค์จะยกระดับประเพณีให้เป็นประเพณีระดับชาติเพื่อสร้างภาพลักษณ์สู่นานาชาติต่อไป

เพื่อให้มีการนำทุนทางวัฒนธรรมไปใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นการเสริมสร้างทุนทางวัฒนธรรม จึงกำหนดระบบและกลไกในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมด้านการบริการดังนี้

1. มีคณะกรรมการกลุ่มโฮมสเตย์ เพื่อผลักดันให้มีโฮมสเตย์มีรูปที่ได้มาตรฐานไทย
2. มีกิจกรรมเพิ่มศักยภาพให้กับสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์เพื่อผลักดันให้มีรูปแบบมาตรฐานไทย
3. มีการพัฒนารูปแบบทำรำและเครื่องแต่งกายให้ถูกต้องตามตำนานสมัยทวารวดี
4. ยกระดับประเพณีเพื่อสร้างภาพลักษณ์สู่นานาชาติต่อไป

1) กลุ่มโฮมสเตย์เมืองฟ้าแดดสงยาง

ที่อยู่ บ้านเสมา หมู่ 7 ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โทรศัพท์ 087- 636-8113

1) คณะกรรมการที่ปรึกษา ประกอบด้วย

1. นายอำเภอกมลาไสย
2. พัฒนาการอำเภอ
3. นายกเทศมนตรี
4. ผู้ใหญ่บ้านบ้านเสมา
5. นายอร่าม กล้าวิจารณ์

6. อ.ดร.เกษร แสนศักดิ์

2) คณะกรรมการบริหาร

1. ประธาน นางกัญญารัตน์ สุขศีล
2. รองประธาน นางประนอม เครือวรรณ
3. กรรมการฝ่ายการตลาด นางสาวกชพร ทัพธานี
4. กรรมการฝ่ายบ้านพัก นางยุวดี เครือวรรณ
5. กรรมการฝ่ายเหรียญกษาปณ์ นางผ่าน ศรีพันธุ์
6. กรรมการฝ่ายทะเบียน นางดอกไม้ นาชัยเพิ่ม
7. กรรมการฝ่ายเลขานุการ นางจันทิมา กุดแถลง
8. กรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์/ประสานงาน นางดวงจิต บุญชัยโย / นางสาวสมทรัพย์

มณีวงศ์

9. กรรมการฝ่ายกิจกรรม นางสาวประสงค์ นาชัยเริ่ม/นางสาวสมทรัพย์ มณีวงศ์/นางคำพันธ์ คำม่วงไทย

3) สมาชิกโฮมสเตย์ (บางคนไม่มีบ้านเป็นโฮมสเตย์ แต่ทำกิจกรรมอื่นที่เกี่ยวข้อง)

1. นางสาวดวงจิต บุญชัยโย	11. นางสาวผ่าน ศรีพันธุ์
2. นางหนูผิน ไสยมรรคา	12. นางสาวสมาน อะมะมุลย์
3. นางสาวคำพันธ์ คำม่วงไทย	13. นางสาวทองสา วงศ์ชัยนันท์
4. นางสาวอำพร นาชัยฤทธิ	14. นางยุวดี เครือวรรณ
5. นางสาวจันทิมา กุดแถลง	15. นางหนูภาณี ดอนภิรมย์
6. นางสาวสมทรัพย์ มณีวงศ์	16. นายสมาน วงศ์จิตตระการ
7. นางกัญญารัตน์ สุขศีล	17. นางสาวประสงค์ นาชัยเริ่ม
8. นางประนอม เครือวรรณ	18. นางนภวรรณ ภูครองหิน
9. นายถาวร สุขศีล	19. นางมงคล บุตรโพธิ์ศรี
10. นายพลศักดิ์ ภูนาผา	20. นางหนูลำไผ่ นาชัย

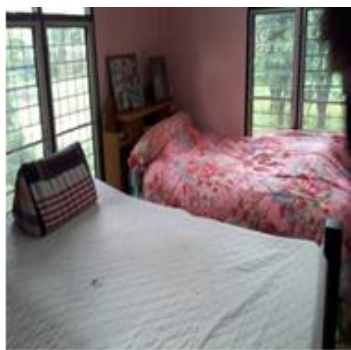
บ้านโฮมสเตย์ที่เตรียมส่งเข้ามาตรฐานไทย

1. บ้านเลขที่ 75 ชื่อ/นามสกุลเจ้าของบ้าน นางกัญญารัตน์ สุขศีล
2. บ้านเลขที่ 95 ชื่อ/นามสกุลเจ้าของบ้าน นางประนอม เครือวรรณ
3. บ้านเลขที่ 37 ชื่อ/นามสกุลเจ้าของบ้าน นางสาวจันทิมา กุดแถลง

4. บ้านเลขที่199 ชื่อ/นามสกุลเจ้าของบ้าน นางประสงค์ นาชัยเริ่ม
5. บ้านเลขที่233 ชื่อ/นามสกุลเจ้าของบ้าน นางผ่าน ศรีพันธุ์
6. บ้านเลขที่125 ชื่อ/นามสกุลเจ้าของบ้าน นางดอกไม้ นาชัยเพิ่ม
(ผู้ดำเนินการแทน น.ส.กชพร ทัพธานี)
7. บ้านเลขที่ 117 ชื่อ/นามสกุลเจ้าของบ้าน นางอำพร นาชัยฤทธิ์
8. บ้านเลขที่ 123 ชื่อ/นามสกุลเจ้าของบ้าน นางสมทรัพย์ มณีวงศ์
9. บ้านเลขที่ 32 ชื่อ/นามสกุลเจ้าของบ้าน นางคำพันธ์ คำม่วงไทย

ข้อมูลรายละเอียดบ้านแต่ละหลังของสมาชิกโฮมสเตย์

1) ชื่อเจ้าของบ้าน นางกัญญารัตน์ สุขศีล เลขที่บ้าน 75

2) ชื่อเจ้าของบ้าน นางประนอม เครือวรรณ เลขที่บ้าน 95

3) ชื่อเจ้าของบ้าน นางจันทิมา กุดแถลง เลขที่บ้าน 37

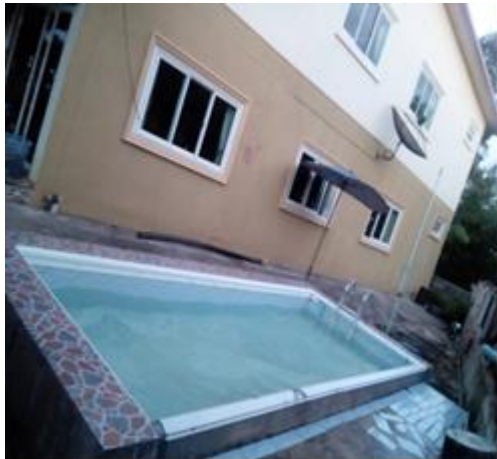
4) ชื่อเจ้าของบ้าน นางประสงค์ นาชัยเริ่ม บ้านเลขที่199

5) ชื่อเจ้าของบ้าน นางผ่าน ศรีพันธุ์ เลขที่บ้าน 233

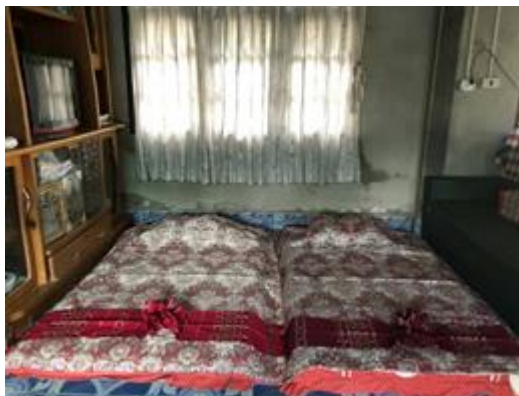
6) ชื่อเจ้าของบ้าน นางดอกไม้ นาชัยเพิ่ม โดย (นางสาว กชพร ทัทธานี)ผู้ รับมอบอำนาจ
ดำเนินงานแทนมารดา เลขที่บ้าน125

7) ชื่อเจ้าของบ้าน นางอำพร นาชัยฤทธิ์ เลขที่บ้าน 117

8) ชื่อเจ้าของบ้าน นางสมทรัพย์ มณีวงศ์ เลขที่บ้าน 123

9) ชื่อเจ้าของบ้าน นางคำพันธ์ คำม่วงไทย เลขที่บ้าน 32

2) การรำบูชาพระธาตุยาคุ

“การพ้อนรำ”ตามท่วงทำนองดนตรีพื้นบ้าน ถูกนำมาใช้ในการรำบูชาพระธาตุยาคุ เพื่อสร้างความแข็งแรงทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิตให้กับกลุ่มสตรี และคนสูงวัย เป็นรูปแบบของการโยกย้ายสายสะโพก ที่คนรุ่นปู่ย่าตายายค่อนข้างถนัดและไม่รู้สึกขัดเจน เมื่อต้องมาแสดงที่สาธารณะ ผู้สูงอายุบางรายบอกว่าดีเสียอีก เพราะอย่างน้อยลูกๆ หลานๆ จะได้ชื่นชมทำรำรำรำที่เป็นภูมิปัญญาของคนรุ่นตา รุ่นยายยังสาว เพื่ออนุรักษ์ไว้ไม่ให้สูญหาย

“การรำบูชาพระธาตุยาคุ” มีผลต่อสมอง คือ ทำให้สมองได้ใช้งาน ในการจดจำทำการเดิน และการย่างก้าวขณะพ้อนรำ เป็นต้นว่าทำนี้จะเดินหน้าก็ก้าว และต้องถอยหลังก็ก้าว เมื่อสมองได้ใช้งานก็จะช่วยป้องกันโรคความจำเสื่อมได้ เรียกได้ว่าเป็นการพัฒนาทั้งร่างกายและสมองไปพร้อมๆ กัน อีกทั้งยังทำให้รูปร่างและทรวดทรงของกลุ่มสตรี และคนสูงอายุกระชับ มีการทรงตัวที่ดีเพื่อป้องกันการหกล้มบาดเจ็บ อีกทั้งการเคลื่อนไหวร่างกายยังสามารถช่วยเผาผลาญไขมันในคนสูงวัยได้

นอกจากนี้ยังช่วยคลายเครียด ในกลุ่มของสตรี และผู้สูงวัยที่ใช้สมอง อยู่กับการครุ่นคิด พอได้ออกมา ฟ้อนรำ ผู้สูงอายุจะได้พบเจอกลุ่ม ทำให้มีปฏิสัมพันธ์กับคนรอบข้างที่ดี

การรำบูชาพระธาตุยาคุ มีชื่อเรียกการรำ ดังนี้

1. นาฏลีลาฟ้าหยาด
2. ฟ้อนสมมาบูชาพระธาตุยาคุ
3. รำบูชาพระธาตุยาคุ
4. ฟ้อนขันหมากเบิ้งบูชาพระธาตุยาคุ
5. ฟ้อนสมมาบูชาธง

2.1) นาฏลีลาฟ้าหยาด

นาฏลีลาฟ้าหยาดเป็นการแสดงที่สร้างขึ้นในปี 2538 โดยนำเอาเค้าโครงจากภาพจำหลักสมัยทวารวดี ที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัด กาฬสินธุ์ มาประดิษฐ์เป็นท่ารำ ผู้คิดประดิษฐ์ทำนองเพลงคือ ครูเปลื้อง ฉายรัศมี ศิลปินแห่งชาติ การแสดงอยู่ในความควบคุม ดูแล และให้คำปรึกษา ของครูจรรยา จันทสิโร ครูภาควิชา โขน วิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์ (ปัจจุบันดำรงตำแหน่งอยู่ที่วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง) การแต่งกาย ผู้แสดงจะสวมเสื้อและกระโปรงที่ทำจากผ้าตัวนหรือผ้าแพรว ซึ่งผู้คิดค้นระบำชุดนี้ได้อ้างถึงเมือง "ฟ้าแดดสงยาง" เป็นเมืองโบราณซึ่งในขณะนั้นได้เจริญสัมพันธ์ไมตรีทางด้านค้าขายกับเมืองจีน

นาฏลีลาฟ้าหยาด

- 2.2) ฟ้อนสมมาบูชาพระธาตุยาคุ
- 2.3) รำบูชาพระธาตุยาคุ
- 2.4) ฟ้อนขันหมากเบิ้งบูชาพระธาตุยาคุ
- 2.5) ฟ้อนสมมาบูชาธง

การฟ้อนรำทั้ง 4 ชุดนี้ เป็นการฟ้อนรำประเภทเดียวกันโดยมีจุดประสงค์เพื่อ
สักการะพระธาตุยาคุ

ทำรำบูชาพระธาตุยาคุ คิดประดิษฐ์ขึ้นใหม่ให้เหมาะสมกับงาน โดยยึดเอาทำรำแม่บท มา
สร้างสรรค์ผลงานให้เกิดความสวยงามในรูปแบบการรำพื้นบ้านของชาวอีสาน ซึ่งแสดงถึงความศรัทธา
ในโบราณสถานและสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันโดยเริ่มจาก ทำไหว้บูชาอุปกรณ์
ที่นำมาประกอบการแสดงก็ยังบ่งบอกถึงสายใย ที่ชาวบ้านรวมใจกันทำขึ้นถือเป็นเครื่องสูง ที่เรียกว่า
ธงซึ่ง จะได้นำไปถวายหลังจากรำจบลง ส่วนเครื่องแต่งกายเน้นการแต่งแบบชาวอีสาน ดนตรี
ประกอบแสดงเป็น วงดนตรีพื้นบ้าน ฉะนั้น การรำบูชาจึงต้องประดิษฐ์ทำรำที่อ่อนช้อยสวยงาม
เรียบง่าย เน้นความพร้อมเพรียง จบลงด้วยความเป็นสิริมงคล ที่จะทำให้ชาวบ้านดำเนินชีวิตต่อชั่ว
ลูกหลานอย่างมีความสุข

การแต่งกายชุดพื้นบ้าน จะเป็นเสื้อสีเหลือง หรือ สีขาวก็ได้ อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการแสดง จะต้องเป็นเครื่องสูง เช่น พานบายศรี หรือ ทุง – พานดอกไม้ หรือ ชันหมากเบ็ง รำบูชาพระธาตุและงานสรงน้ำพระธาตุและการแต่งกายในงานพระธาตุยาคู จะเป็นผ้าถุงตีนแดง

ตัวอย่างชื่อทำรำฟ้อนสมมาบูชาพระธาตุยาคู / รำบูชาพระธาตุยาคู / ฟ้อนขันหมากเบ็งบูชาพระธาตุยาคูและฟ้อนสมมาบูชาสูง

ทำรำฟ้อนสมมาบูชาพระธาตุยาคู / รำบูชาพระธาตุยาคู / ฟ้อนขันหมากเบ็งบูชาพระธาตุยาคูและฟ้อนสมมาบูชาสูง ใช้ทำรำที่คล้ายคลึงกัน แต่ปรับเปลี่ยนชื่อตามเครื่องบูชาที่ใช้ เช่น ฟ้อนขันหมากเบ็งบูชาพระธาตุ ก็ใช้ขันหมากเบ็ง ซึ่งเป็นเครื่องสักการบูชาพระธาตุยาคู และฟ้อนสมมาบูชาสูง ก็ใช้สูงเป็นอุปกรณ์การรำ โดยที่การทำรำบูชาพระธาตุยาคู เป็นการคิดประดิษฐ์ขึ้นใหม่ให้เหมาะสมกับงาน โดยยึดเอาทำรำแม่บท มาสร้างสรรค์ผลงานให้เกิดความสวยงามในรูปแบบการรำพื้นบ้านของชาวอีสาน ซึ่งแสดงถึงความศรัทธาในโบราณสถานและสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ตัวอย่าง ทำรำฟ้อนสมมาบูชาพระธาตุยาคู / รำบูชาพระธาตุยาคู / ฟ้อนขันหมากเบ็งบูชาพระธาตุยาคูและ ฟ้อนสมมาบูชาสูง มีดังนี้

1. ทำยิ่งใหญ่ เกรียงไกร มือใดมือหนึ่งตั้งวงบัวบาน อีกมือหนึ่งตั้งวง แขนเหยียดตั้งระดับไหล่

ศิริษะเอียงทางวงเหยียดตั้ง หมายถึง ความหมายไปในทางที่ดี

2. ทำสวยงาม มือหนึ่งตั้งวงบัวบาน มือหนึ่งตั้งวงหน้า ศิริษะเอียงทางวงบัวบาน หมายถึง เป็นใหญ่ มีศักดิ์ มีฤทธิ์ สวยงาม

3. ทำกล้าหาญ มือหนึ่งตั้งวงบน มือหนึ่งแตะหน้าขา ศิริษะเอียงขวา มือตั้งวง หมายถึง กล้าหาญ กล้าดี สู้อ

4. ทำมีเสน่ห์ หลงไหล มือใดมือหนึ่งจีบหงาย อีกมือหนึ่งตัวนางจีบหลัง ตัวพระทำสะเอว คลายจีบออกตั้งวง ถ้าทอดแขนมือจีบหงายไปข้างหน้า หมายถึง ไป ไหล ถ้าทอดแขนไปข้างๆ หมายถึง ไป พู ด คิ ด ถ้า ท อ ด แขน ไก ล้ ร ะ ดั บ ต่ำ ค่ อ น มา หน้า หมายถึง หลงไหล เสน่ห์ มารยาท หมดไป สูญหาย

5. ทำคลี่คลาย บ่ายเบี่ยง มือซ้ายจีบหงาย มือขวาตั้งวง มือทั้งสองอยู่ระดับวงล่าง ศิริษะเอียงซ้ายคลายมือจีบซ้าย หงายฝ่ามือลงปลายนิ้วชี้ลงพื้น มือขวาเหมือนเดิม หมายถึง แก้ไข หรือ คลี่คลาย บรรเทา บ่ายเบี่ยง

6. ทำคุ้มกันปกเกล้า มือทั้งสองจีบปรกข้างสูงเหนือศิริษะ หมายถึง ปกเกล้าพระคุณคุ้มกัน ร่มเย็น

7. ทำสว่างไสว มือทั้งสองจีบคว่ำ ไขว้มือระดับอก ศิริษะเอียงขวาคลายจีบออก มือทั้งสอง แขนหงายระดับสะเอว ศิริษะเอียงซ้าย หมายถึง สว่างไสว ผุดผ่อง เปิดเผย รุ่งเรือง รำลือทั่วไป

8. ทำคำจูน ยั้งยั้ง มือใดมือหนึ่งจับคว่ำจากล่างแทงขึ้นคล้ายจับออก หงายฝ่ามือตั้งระดับ
ไหล่ไหล่

อีกมือหนึ่งจับหลัง

9. ทำย่อ ห้อย ระบาย มือใดมือหนึ่งจับปรกหน้า ม้วนจับลดลำแขนลงต่ำกว่าเดิม อีกมือหนึ่ง
จับหลังศีรษะเอียงขวา ปาดมือเดียวไปข้างๆ ระดับหน้าท้อง หรือใช้สองมือ
หมายถึง ทำลาย ปราบปราม ราบคาบ

ส่วนดนตรีที่ใช้ประกอบการรำ เป็นเพลงประกอบดนตรีพื้นบ้าน เช่น เสียงปี่ภูไท แคน
โปงลาง พิณ โหวด เป็นต้น

ระยะเวลาที่ใช้ในการรำ จำนวน ๙ – ๑๑ นาที

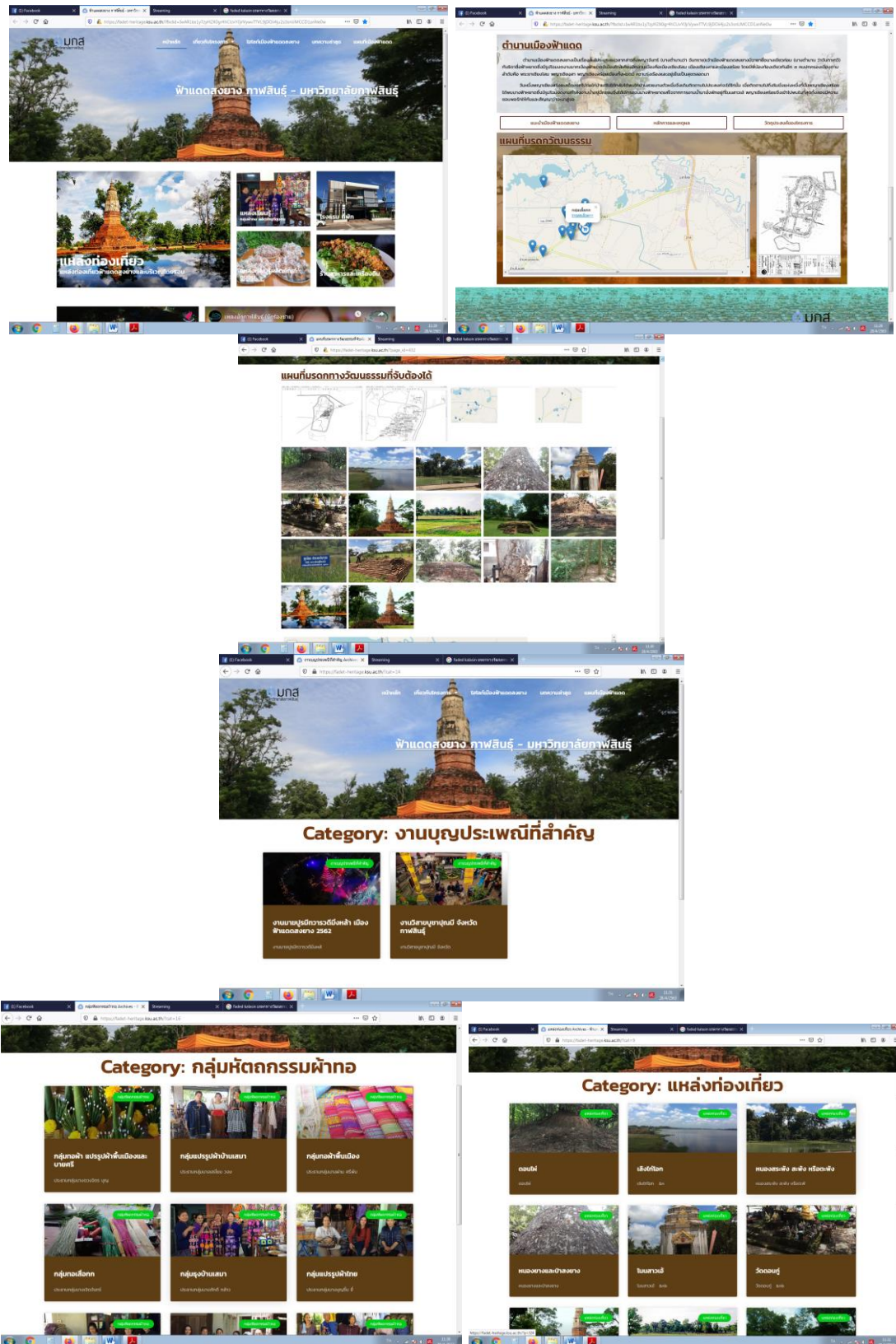
ภาพที่ 4.7 การฝึกซ้อมใหญ่ฟ้อนสมมาบูชาในงานวิสาขบูชา ๒๕๖๒

4.2 การพัฒนาแผนที่ทุนทางวัฒนธรรม

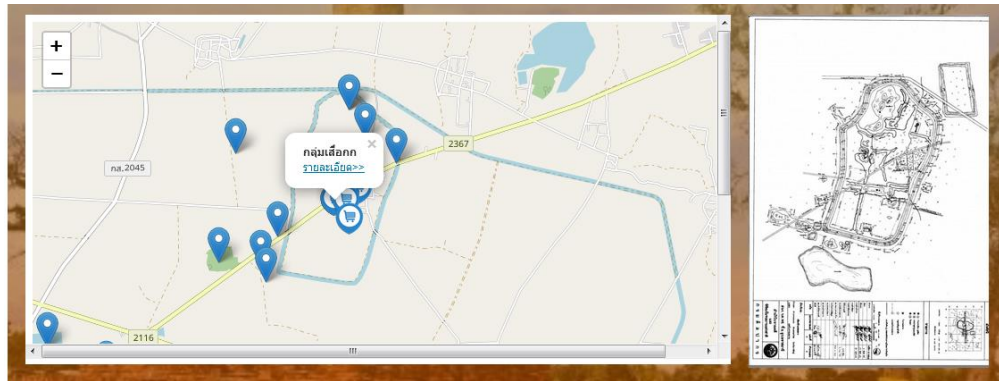
จากการลงสำรวจข้อมูลบริบทของพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรมในหลายพื้นที่ในทุนทางวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยางกาฬสินธุ์ โดยการจัดระบบและบันทึกข้อมูลทางวัฒนธรรม ทั้งสิ่งที่จับต้องได้หรือรูปธรรม (Tangible) และสิ่งที่จับต้องไม่ได้หรือนามธรรม (Intangible) ของชุมชนลงในแผนที่ โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจ ความเข้มแข็งและใช้เป็นเครื่องมือในการวางแผนด้านการอนุรักษ์แหล่งมรดกทางวัฒนธรรม และการพัฒนาด้านอื่นๆ สามารถจัดทำแผนที่ทุนทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง และระบบสารสนเทศแสดงผลทุนทางวัฒนธรรม ได้ดังนี้

ภาพที่ 4.8 แสดงแผนที่มรดกทางวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยางกาฬสินธุ์

ภาพที่ 4.9 ระบบสารสนเทศมรดกทางวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยางกาฬสินธุ์

ภาพที่ 4.10 ระเบียบแผนที่ทางภูมิศาสตร์มรดกทางวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยางกาฬสินธุ์

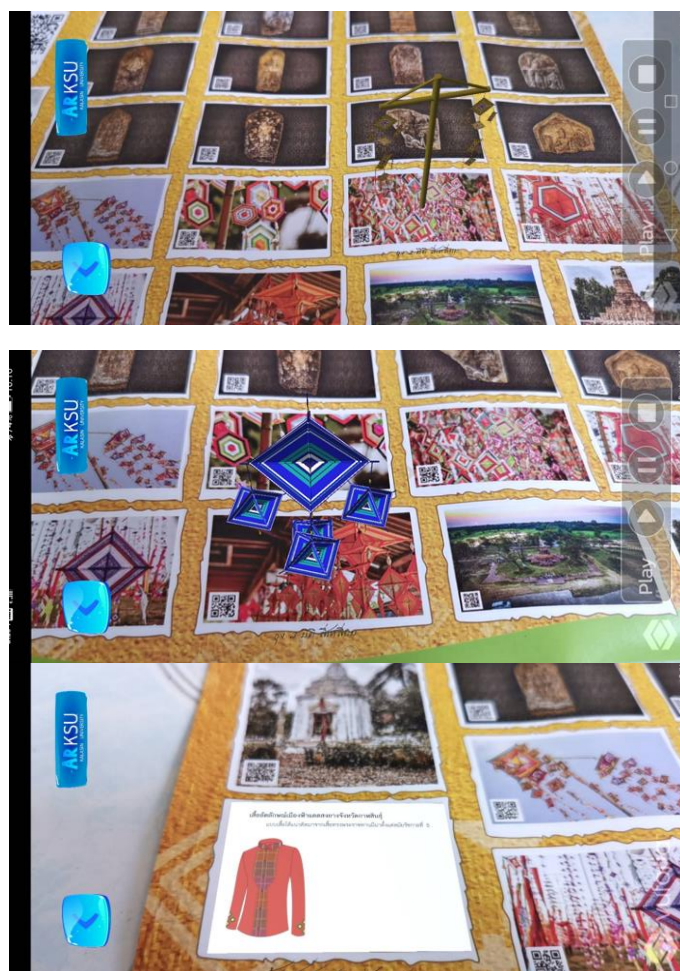
นักวิจัยได้ประยุกต์ใช้แผนที่การแสดงผลแบบ 3 มิติ ด้วยเทคโนโลยี AR (Augmented Reality) เพื่อช่วยให้การดูแผนที่ทางวัฒนธรรมให้มีความเสมือนจริงจากโบราณสถานโบราณวัตถุและผลิตภัณฑ์ในชุมชน ซึ่งผู้ใช้สามารถใช้มือถือสแกน QR Code ของแอปพลิเคชัน AR KSU ที่แสดงอยู่ในแผนที่ และเริ่มใช้งานโปรแกรมโดยกดปุ่ม AR และส่องไปยัง QR Code ในแผนที่ก็จะปรากฏเป็นภาพ 3 มิติเสมือนจริง การใช้งานแอปพลิเคชัน AR KSU รายละเอียดดังนี้

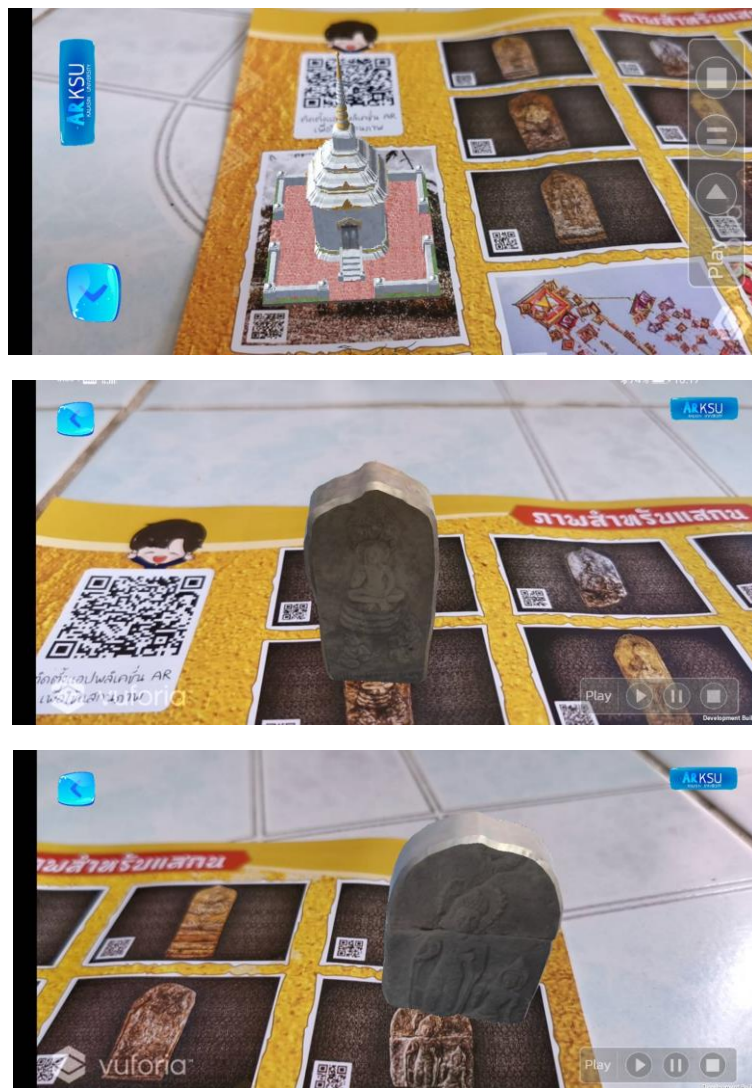
ภาพที่ 4.11 แผนที่สำหรับสแกน แอปพลิเคชัน AR KSU และภาพ AR

ภาพที่ 4.12 หน้าจอการเข้าใช้งานแอปพลิเคชัน AR KSU

ภาพที่ 4.13 ตัวอย่างแสดงภาพ AR ผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม

ภาพที่ 4.14 ตัวอย่างแสดงภาพ AR โบราณวัตถุและโบราณสถานเมืองฟ้าแดดสงยาง

4.3 การพัฒนาระบบและกลไกการบริหารจัดการพื้นที่

จากการวิเคราะห์บริบทเกี่ยวกับระบบและกลไกการบริหารจัดการพื้นที่ จึงได้มีการจัดอบรมและให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการองค์ความรู้ให้แก่ชุมชน โดยจัดการอบรมเชิงปฏิบัติการ 2 ประเด็น คือ

(1) เรื่อง “การสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับบทบาทกองทุนชุมชน” โดยมีนางรัชนิพร ภูติจันทร์ ตำแหน่ง นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ กลุ่มงานส่งเสริมการพัฒนาชุมชน สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์ ให้เกียรติมาเป็นวิทยากรให้ความรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์

(2) เรื่อง “การอยู่กับโบราณสถานและโบราณวัตถุ” โดยมีนายสันต์ เทพสุริยานนท์ ผู้อำนวยการกลุ่มโบราณคดี (นักโบราณคดีชำนาญการพิเศษ) สำนักศิลปากรที่ ๙ อุบลราชธานี

หลังจากได้ให้ความรู้การบริหารจัดการพื้นที่ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ได้ดำเนินการจัดกิจกรรม 2 กิจกรรมดังต่อไปนี้

1) กิจกรรมการแลกเปลี่ยนการบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรม ณ ชาติบาดทอง (ชาต ก่องข้าวน้อยฆ่าแม่) พื้นที่เทศบาลตำบลบาดทอง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ซึ่งการเลือกพื้นที่ดังกล่าว เนื่องจากมีความคล้ายคลึงกับพระธาตุยาคู กล่าวคือ ทั้งสองพื้นที่ที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกรมศิลปากร และได้มีการจัดหารายได้จากโบราณสถานและโบราณวัตถุ

2) กิจกรรมจัดเวทีระดมความคิดการจัดทำแผนบริหารจัดการพื้นที่อย่างมีส่วนร่วมการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ทางวัฒนธรรม โดยได้เสนอในการกำหนดวิสัยทัศน์และแผนการบริหารจัดการพื้นที่อย่างมีส่วนร่วม ทีมวิจัยใช้กระบวนการระดมความคิดเห็นของภาพรวมในที่ประชุม ต่อร่างวิสัยทัศน์ เป้าประสงค์ และแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่อย่างมีส่วนร่วม โดยได้ผลการระดมความคิดเห็นดังนี้

(1) วิสัยทัศน์

“เส้นทางแห่งประวัติศาสตร์ ศาสนาและวัฒนธรรม เมืองฟ้าแดดสงยางทวารวดี”

(2) เป้าประสงค์ในการพัฒนา

(2.1) พื้นที่ได้รับการยกระดับให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

(2.2) มีระบบ กลไก การบริหารจัดการพื้นที่อย่างมีส่วนร่วม

(2.3) ยกระดับเศรษฐกิจชุมชนและผลิตภัณฑ์ชุมชน

3) กิจกรรมการสร้างเครือข่ายชุมชนท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของจังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งกิจกรรมมีลักษณะเป็นการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งได้รับความอนุเคราะห์จากนายสิทธิ สัทธิมณีวรรณ ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นวิทยากรบรรยายในประเด็นเรื่อง “การเตรียมความพร้อมการเป็นชุมชนการท่องเที่ยวในยุคสถานการณ์ปัจจุบัน” และ “การสร้างเครือข่ายชุมชนการท่องเที่ยว” และองค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่อง “การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ของเครือข่ายชุมชนการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม” โดย อาจารย์ภูมิ หมั่นพลศรี อาจารย์ประจำสาขาวิชาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ ในครั้งนี้ได้มีผู้แทนจากทั้ง 4 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนไดโนโรด อำเภอสหัสขันธ์ ชุมชนบ้านหนองแวง – ภูป้อ อำเภอเมือง ชุมชนบ้านกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ และชุมชนบ้านเสมา อำเภอกมลาไสย

4.3.1 ผลการดำเนินกิจกรรม ผลที่ได้ดังนี้

1) จากการวิเคราะห์ศักยภาพกลไกการขับเคลื่อนการจัดการพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรม ได้รับทราบประเด็นที่ชุมชนต้องการให้มีการยกระดับและแก้ไขปัญหา 3 ประเด็น (1) แนวทางการ

บริหารจัดการใช้ประโยชน์ (2) การประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการกำกับดูแลพื้นที่ให้มีความชัดเจน (3) การเพิ่มศักยภาพการหารายได้ของชุมชน

2) ชุมชนได้รับองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาบทบาทของกองทุน เพื่อเป็นกลไกขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่ทางวัฒนธรรม โดยได้มีการยกย่องระเบียบและคณะกรรมการบริหารกองทุน จากการประชุมของชาวบ้านเสมอมา

3) ชุมชนมีองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการจัดการรายได้ที่เกิดจากโบราณสถานและโบราณวัตถุ และสามารถแลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อที่จะให้ชุมชนอยู่กับโบราณสถานและโบราณวัตถุที่ถูกต้องตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

4) เกิดเครือข่ายการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของจังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อแลกเปลี่ยนและวางแผนการบริหารจัดการในการต้อนรับนักท่องเที่ยวได้อย่างประทับใจ

5) ร่างแผนบริหารจัดการพื้นที่อย่างมีส่วนร่วมการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ทางวัฒนธรรม ทั้ง 3 ประเด็น (1) การพัฒนาสภาพแวดล้อมทางพื้นที่ทางวัฒนธรรม (2) ระบบกลไกการบริหารจัดการพื้นที่ (3) การพัฒนาระบบเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงกับแหล่งวัฒนธรรม ทั้งนี้ โดยเฉพาะการผลักดันในการถ่ายโอนอำนาจการบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรม (พระธาตุยาคู)

ภาพที่ 4.15 กิจกรรมการบริหารจัดการพื้นที่อย่างมีส่วนร่วม

6) กิจกรรมการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เมืองฟ้าแดดสงยาง

กิจกรรมการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เมืองฟ้าแดดสงยางจัดทำขึ้นเพื่อศึกษาการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้เมืองฟ้าแดดสงยาง และจัดการศูนย์เรียนรู้เมืองฟ้าแดดสงยาง โดยใช้รูปแบบการวิจัยแบบมีส่วนร่วมสรุปผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ดังนี้

1.ศึกษาการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้เมืองฟ้าแดดสงยาง จากการประชุมกลุ่มย่อยของผู้เข้าร่วมกิจกรรม พบว่า ศูนย์เรียนรู้เมืองฟ้าแดดสงยางตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ สามารถแบ่งพื้นที่ศูนย์เรียนรู้ได้ 3 พื้นที่ คือ 1) ศูนย์เรียนรู้บริเวณบริเวณด้านข้างพระธาตุยาคุ 2) ศูนย์เรียนรู้วัดโพธิ์ชัยเสมาราม และ 3) ศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชุมชน ซึ่งแต่ละศูนย์เรียนรู้มีข้อมูลพื้นฐานและความต้องการในการจัดตั้ง รูปแบบการจัดการ และแนวทางในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ที่แตกต่างกัน มีรายละเอียดการดำเนินงานดังนี้

1.1 ศูนย์เรียนรู้บริเวณบริเวณด้านข้างพระธาตุยาคุ มีพื้นที่ศูนย์เรียนรู้อยู่ 2 ส่วนได้แก่ 1)พื้นที่บริเวณอาคารศูนย์เรียนรู้ จากการออกแบบพื้นที่อาคารศูนย์เรียนรู้มีรายละเอียดดังนี้ (ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2554) พื้นที่ในตัวอาคาร มีพื้นที่ จำนวน 190 ตารางเมตร ภายนอกตัวอาคารในร่ม จำนวน 70 ตารางเมตร ที่มาของการออกแบบเกิดจากพื้นที่เป็นเมืองโบราณฟ้าแดดสงยางตั้งอยู่บริเวณบ้านเสมา ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี เนื่องจากมีการขุดค้นและศึกษาทางด้านโบราณคดี และประวัติศาสตร์ทำให้พบทั้งองค์ความรู้หลักฐานทางโบราณคดีเป็นจำนวนมาก เพื่อให้ผู้มาเยือนได้ศึกษาและรู้ถึงประวัติศาสตร์เมืองฟ้าแดดสงยาง รวมถึงจะเป็นที่รวบรวมโบราณวัตถุของเมืองฟ้าแดดสงยางที่ยังหลงเหลือในพื้นที่มาเก็บรักษาและจัดแสดงอย่างถูกต้องต่อไป มีรายละเอียดการดำเนินการดังนี้ 1.1) การใช้พื้นที่ของโครงการ ประเมินจากกิจกรรมที่จะเกิดขึ้นในอนาคตต่อพื้นที่ของตัวอาคาร ศูนย์เรียนรู้ให้ความรู้เกี่ยวกับเมืองโบราณฟ้าแดดสงยาง และเก็บรักษาโบราณวัตถุ 1.1.1) อาคารแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับเมืองโบราณฟ้าแดดสงยาง และเกี่ยวกับบ้านเสมาจากอดีต-ปัจจุบัน รวมถึงจัดแสดงโบราณวัตถุบางชิ้น ที่สามารถขออนุญาตนำมาจัดแสดงได้ ใช้พื้นที่ 75 ตารางเมตร 1.1.2) ส่วนเอนกประสงค์เป็นทั้งส่วนนิทรรศการชั่วคราว หรือห้องประชุมบรรยายสรุป สามารถปรับเปลี่ยนประโยชน์ใช้สอยได้ ใช้พื้นที่ 50 ตารางเมตร 1.1.3) ส่วนสำนักงาน สำหรับเจ้าหน้าที่ 2-3 คน และจัดเก็บเอกสารต่าง ๆ 15 ตารางเมตร 1.1.4) ส่วนบริการห้องน้ำ 40 ตารางเมตร 1.1.5) โถงพักคอย 25 ตารางเมตร 1.2) ที่ตั้งและตัวมุมมองของตัวอาคาร ที่ตั้งของตัวอาคารพิจารณาโดยยึดหลักคือ

ตำแหน่งไม่บดบังพระธาตุและโบราณสถาน ที่ตั้งอยู่ในแนวสัญจรและทางเข้าหลักทางใหม่ตามผังการใช้พื้นที่ที่กำหนดเอาไว้มีการเข้าถึงได้ง่ายและสะดวกทั้งจากทางเดินเท้าและรถยนต์ จุดที่เลือกตั้งเป็นทางทิศใต้ของพระธาตุ ติดกับทางเข้าหลักทางทิศตะวันตก เนื่องจากเป็นจุดที่ก่อสร้างแล้วรบกวนทัศนียภาพของตัวพระธาตุน้อย เข้าถึงสะดวกและไม่ไกลจากลานจอดรถ ทิศเหนือติดกลุ่มโบราณสถานพระธาตุยาकु ทิศตะวันออกติดทางเดินเข้าสู่ตัวพระธาตุและลานจอดรถทิศตะวันตกติดถนนคอนกรีตสายย่อยบ้านเสมา-บ้านข้าวหลาม ทิศใต้ติดแนวเขตสำหรับชุดคูเมืองโบราณ ส่วนลักษณะทางสถาปัตยกรรม เนื่องจากตัวอาคารอยู่ไม่ห่างจากตัวพระธาตุ ตัวอาคารจึงอยู่ในแนวคิดที่จะจัดสร้างให้เล็ก และกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม ตัวอาคารนำรูปแบบของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือมาใช้ ทั้งรูปทรง รายละเอียดของตัวอาคาร และวัสดุที่กลมกลืนกับสภาพท้องถิ่น วัสดุใช้เป็นซีเมนต์ขาวฉาบเรียบผสมสี และผนังก่ออิฐรวมถึงไม้ทำสีในบางจุด หลังคาเป็นกระเบื้องดินเผา ทางเดินเป็นกระเบื้องและอิฐทวารวดี เน้นสีวัสดุใกล้เคียงพื้นถิ่นและเป็นวัสดุที่หาง่ายและทนทาน

2) พื้นที่บ้าน 18 หลัง เป็นพื้นที่จัดแสดงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนในพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 18 อำเภอ แต่ไม่ได้มีการจัดนิทรรศการถาวร จะจัดแสดงเฉพาะในงานเทศกาลสำคัญในพื้นที่

1.2 ศูนย์เรียนรู้วัดโพธิ์ชัยเสมาราม

วัดโพธิ์ชัยเสมารามหรือวัดบ้านก้อม เป็นวัดโบราณ เชื่อกันว่าเป็นวัดประจำเมืองฟ้าแดดสงยาง (เมืองโบราณ สมัยขอม ปัจจุบันเหลือแต่ซากอิฐปูนดิน) มีการค้นพบใบเสมาในเมืองฟ้าแดด มีใบเสมาหินขนาดใหญ่ที่อาจถือเป็นเอกลักษณ์ของอีสาน เนื่องจากแทบจะไม่พบในภาคอื่นเลย ชาวบ้านได้นำใบเสมาหินที่ขุดพบมารวบรวมไว้ที่วัดจำนวนมาก บางส่วนอยู่ในตำแหน่งดั้งเดิมที่พบ และบางส่วนก็นำไปเก็บรักษาและจัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติขอนแก่น ใบเสมาที่พบในเมืองฟ้าแดดสงยางมีความโดดเด่นคือ นิยมแกะสลักภาพเล่าเรื่องราวพุทธประวัติและชาดก ใบเสมาจำลองหลักที่งดงามและสมบูรณ์ที่สุด สลักภาพพุทธประวัติตอนพระพุทธเจ้าเสด็จกลับจากกรุงกบิลพัสดุ์ พร้อมด้วยพระเจ้าสุทโธทนะ พระราหุล และนางยโสธราพิมพา เข้าเฝ้าแสดงสักการะอย่างสูงสุดด้วยการสยายพระเกศาเช็ดพระบาทองค์พระพุทธเจ้า เรียกเสมาหินภาพ "พิมพาพิลาป" ซึ่งใบเสมาหลักนี้ของจริงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ขอนแก่น สิ่งที่น่าสนใจภายในวัด ได้แก่ ใบเสมาหินสมัยทวารวดีที่ปักอยู่เป็นแนวกำแพง และที่เก็บรวบรวมไว้ในวัดเป็นบางส่วน จำหลักเป็นภาพต่าง ๆ เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. Online)

บทบาทของหลักหิน ใบเสมา มีความเกี่ยวข้องกับคติความเชื่อในพระพุทธศาสนาอย่างใกล้ชิด เห็นได้จากจารึกและภาพสลักธรรมจักร พุทธประวัติ ชาดก ซึ่งคติการสร้างน่าจะเป็นการนิมิตเขตพัทธสีมาของสงฆ์ เพื่อกำหนดพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และเขตสังฆกรรม นอกจากนี้ภาพสลักที่พบเห็นบนใบเสมา ทั้งภาพพุทธประวัติ และชาดกบนหลักหิน เป็นภาพสะท้อนให้เห็นถึงจารีต ประเพณี และทัศนคติของคนในยุคนั้น ซึ่งภาพที่เห็นชัดเจน คือ บทบาทของสตรีในฐานะมารดา ภรรยา และเทพีคติการสร้างใบเสมาหินในวัฒนธรรมทวารวดีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อาจมีที่มาหลากหลาย บ้างเกี่ยวข้องกับคติความเชื่อทางพุทธศาสนา บ้างเกี่ยวกับคติความเชื่อท้องถิ่นอันเกี่ยวกับการบูชาผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คติความเชื่อทั้งสองเป็นฐานสำคัญที่อยู่เบื้องหลังการสร้างใบเสมาเหล่านี้ นอกจากนี้ ยังอาจมีหน้าที่การใช้งานอย่างอื่นอีก เช่น เป็นหลักเขตที่ดินหรือศิลาจารึก นักวิชาการบางท่านที่เชื่อว่า ประเพณีการสร้างใบเสมาทวารวดีอีสานอาจสืบคตินมาจากวัฒนธรรมหินตั้ง (Megatithic Culture) ในสังคมสมัยก่อนประวัติศาสตร์ โดยในครั้งนั้นนิยมปักหินในแหล่งฝังศพ จึงเชื่อว่าสร้างขึ้นโดยเกี่ยวข้องกับการนับถือผี ต่อมาเมื่อมีการรับความเชื่อทางพุทธศาสนาจากภายนอกจึงเกิดเป็นใบเสมาที่มีหน้าที่ในทางพระพุทธศาสนาในเวลาต่อมา (รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง, online)

หน้าที่ของใบเสมาเหล่านี้ สรุปรูปเป็นประเด็น ดังนี้ 1.ใช้แสดงเขตศักดิ์สิทธิ์ทางพุทธศาสนา โดยปักล้อมรอบอุโบสถ อาคารสำคัญ สถูปเจดีย์ หรือการปักเป็นเครื่องหมายของสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ในคติความเชื่อท้องถิ่น 2.เพื่อเป็นกุศลผลบุญตามคติพุทธศาสนา เป็นการอุทิศหรือบวงสรวงบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ 3.เพื่อเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สำหรับเคารพบูชา ทำหน้าที่คล้ายสถูปเจดีย์หรือพระพุทธรูปเพื่อให้ผู้คนได้กราบไหว้บูชา

1.3 ศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชุมชน

ศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชุมชนเป็นพื้นที่กลางในการรวบรวมข้อมูลความรู้ของคนในชุมชนเพื่อการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนประสบการณ์การสืบทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรม ค่านิยม และเอกลักษณ์ของชุมชน อีกทั้งยังเป็นพื้นที่บริการข้อมูลของคนในชุมชนโดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ มีปราชญ์ชุมชนที่มีองค์ความรู้ที่หลากหลาย สามารถแบ่งประเภทความรู้ของปราชญ์ชุมชนตำบลหนองแปนตามเนื้อหาตามมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมได้ 6 ด้านดังนี้

1.3.1 ด้านศิลปะการแสดง ได้แก่ การฟ้อนรำบูชาพระธาตุยาคุ ช่างทำดนตรีประเภทกลองหมอลำกลอน ลำเรื่องต่อกลอน

1.3.2 ด้านงานช่างฝีมือดั้งเดิม ได้แก่ ภูมิปัญญาในการผลิตธง การทอผ้า การทำพานบายศรี เพื่อสักการะพระธาตุยาคู การทอผ้าเกล็ดเต่า การทอเสื่อกก การถักกระเป๋าลายทาง งานใบตอง การทำไม้กวาดทางมะพร้าว และงานจักรสาน เช่น ตะกร้า ไช กระดัง สุ่มไก่ ฯลฯ

1.3.3 ด้านวรรณกรรมพื้นบ้าน วรรณกรรมที่ถ่ายทอดอยู่ในวิถีชีวิตชาวบ้าน โดยครอบคลุมวรรณกรรม ที่ถ่ายทอดโดยวิธีการบอกเล่า และที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษร ได้แก่ ตำนานนางฟ้าหายาด ตำนานโนนสาวเอ้ ซึ่งเป็นตำนานบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวข้องกับพระธาตุยาคูเมืองฟ้าแดดสงยาง

1.3.4 ด้านกีฬาภูมิปัญญาไทย การเล่น การกีฬา ได้แก่ การเล่นว่าว

1.3.5 ด้านแนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมและงานเทศกาล การประเพณีปฏิบัติในแนวทางเดียวกันของคนในชุมชนที่สืบทอดต่อกันมา ได้แก่ การปลูกบ้าน การขึ้นบ้านใหม่ การสู่ขวัญ แต่งแก้เสียเคราะห์ (สเดาะเคราะห์) การทำบังไฟ และพิธีการทางศาสนา

13.6 ด้านความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล องค์ความรู้ วิธีการทักษะ ความเชื่อ แนวปฏิบัติและการแสดงออกที่ พัฒนารู้นขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติและเหนือธรรมชาติ ได้แก่ การเป่ามนตร์รักษากระดูก การเลี้ยงปู่ตา บิบเอ็น (นวดแผนไทย) และยาสมุนไพร อาหารพื้นบ้านและขนมพื้นบ้าน

2.การจัดการศูนย์เรียนรู้เมืองฟ้าแดดสงยาง จากการประชุมและสนทนากลุ่มได้คัดเลือกพื้นที่ในการศึกษาและดำเนินการศูนย์เรียนรู้ 2 พื้นที่ คือ ศูนย์เรียนรู้วัดโพธิ์ชัยเสมาราม และศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชุมชน สรุปผลการดำเนินงานดังนี้

2.1 การดำเนินงานศูนย์เรียนรู้วัดโพธิ์ชัยเสมาราม

เนื่องจากวัดโพธิ์ชัยเสมารามเป็นพื้นที่จัดเก็บรวบรวมใบเสมาที่หลงเหลือจากการขุดค้นจากการประชุมกลุ่มย่อยที่ผู้วิจัยได้จัดทำฐานข้อมูลใบเสมาที่รวบรวมไว้ภายในวัดโพธิ์ชัยเสมาราม (วัดบ้านก้อม) ซึ่งได้มีการดำเนินการดังนี้

2.1.1 สำรวจพื้นที่วัดโพธิ์ชัยเสมารามและสำรวจจำนวนใบเสมาภายในวัด ซึ่งพบว่า มีจำนวนใบเสมาที่เก็บรักษาในวัดทั้งสิ้น 146 ใบ (ข้อมูลเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2564)

2.1.2 เก็บข้อมูลใบเสมา โดยการกำหนดพื้นที่ วัดขนาดใบเสมา และถ่ายรูปเพื่อจัดทำทะเบียนและฐานข้อมูลภายในวัดโพธิ์ชัยเสมาราม (วัดบ้านก้อม) เพื่อให้สามารถตรวจสอบที่ตั้งและจำนวนใบเสมาที่เก็บรักษาภายในวัดได้

2.1.3 จัดทำฐานข้อมูลออนไลน์ใบเสมาภายในวัดโพธิ์ชัยเสมาราม

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้พัฒนาการดำเนินโครงการวิจัยเพิ่มเติม เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญเกี่ยวกับใบเสมา ในพื้นที่ฟ้าแดดสงยาง ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดย

2.1.4 จัดทำนิทรรศการออนไลน์ ให้กับแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ

2.1.5 การจัดนิทรรศการถาวร

2.1.6 การจัดนิทรรศการหมุนเวียน

2.1.7 การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้โดยใช้พิพิธภัณฑ์เป็นฐาน (Museum-based learning)

2.1.8 การจัดการความรู้ด้านแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่ฟ้าแดดสงยาง ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

2.2 การดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชุมชน จากการลงพื้นที่ประชุมร่วมกับชุมชนพบว่าพื้นที่ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นพื้นที่ที่มีปราชญ์ผู้รู้ในด้านต่าง ๆ หลากหลายแขนง แต่ขาดการจัดเก็บข้อมูลที่เป็นระบบ เพื่อเอื้อต่อการนำมาใช้ประโยชน์ และเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับผู้สนใจศึกษาค้นคว้า โดยเฉพาะการนำข้อมูลมาใช้ในการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่ทีมผู้วิจัยมีการดำเนินการดังนี้

2.2.1 การจัดการข้อมูลปราชญ์ชุมชน

จากการจัดประชุมกลุ่มเพื่อจัดการข้อมูลปราชญ์ชุมชนตำบลหนองแปน ทีมนักวิจัยมีการดำเนินงาน ดังนี้

1) การวางแผนในการจัดการข้อมูลปราชญ์ชุมชน โดยการจัดประชุมวางแผนโดยทำให้ผู้มีส่วนร่วมได้ช่วยกันออกแบบในการดำเนินงานจัดการข้อมูลปราชญ์ชุมชน

2) การจัดเก็บรวบรวมข้อมูลปราชญ์ชุมชนโดยการสัมภาษณ์ปราชญ์ชุมชนที่เข้าร่วมโครงการจำนวน 30 คน นอกจากนี้ทีมวิจัยได้ศึกษาเพิ่มเติมจากเอกสารภูมิปัญญาชาวบ้านตำบลหนองแปน ของสภาวัฒนธรรมตำบลหนองแปน จำนวน 37 คน และแบบประวัติคลังปัญญาผู้สูงอายุของชมรมผู้สูงอายุตำบลหนองแปน จำนวน 69 คน

3) การจัดระบบข้อมูล เมื่อได้ข้อมูลปราชญ์ชุมชนทีมนักวิจัยได้จัดระบบข้อมูลองค์ความรู้ของปราชญ์ชุมชนโดยจัดเรียงเนื้อหาเพื่อให้สามารถสืบค้นได้ง่ายโดยแบ่งตามเนื้อหาตามมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมได้ 7 ด้าน คือ 1) ด้านศิลปะการแสดง 2) ด้านงานช่างฝีมือดั้งเดิม 3) ด้าน

วรรณกรรมพื้นบ้าน 4) ด้านกฎหมายปัญญาไทย 5) ด้านแนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมและงานเทศกาล 6) ด้านความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล และ 7) ด้านภาษา

4) การบริการและเผยแพร่ข้อมูล จากการจัดการข้อมูลปราชญ์ชุมชน ที่มิวิจัยได้ค้นพบเอกสารที่ปรากฏเกี่ยวกับองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นเอกสารหายากประเภทหนังสือและเอกสารที่จัดทำขึ้นในเทศการสำคัญของชุมชนซึ่งไม่สามารถค้นหาได้จากแหล่งอื่น จึงได้จัดเก็บเอกสารให้อยู่ในรูปแบบเอกสารอิเล็กทรอนิกส์เพื่ออำนวยความสะดวกในการสืบค้น และจัดทำหนังสือทำเนียบนามปราชญ์เมืองทวารวดีขึ้นเพื่อให้คนที่สนใจเรียนรู้ได้เข้าถึงปราชญ์ชุมชนได้ง่ายขึ้น

2.2.2 พัฒนาแหล่งเรียนรู้ของปราชญ์ชุมชนในการผลิตธูปบ้านหนองแปน

ปราชญ์ชาวบ้านหนองแปน เล่าว่า การทำธูปแต่เดิมของชาวบ้านบ้านหนองแปนจะนำไม้ไผ่มาเหลาเป็นเส้นแล้วนำมาสานเป็นหลอดลาย มีลักษณะ 4 เหลี่ยม 6 เหลี่ยม โดยมีวัตถุประสงค์นำไปบูชาพระ ถวายเป็นพุทธบูชา น้อมน้อมสการในพระพุทธรูป พระธรรมพระสงฆ์ แทนดอกไม้สด เนื่องจากสมัยก่อนจะหาดอกไม้ยาก นอกจากนั้นยังใช้ประดับตกแต่งในงานพิธีสำคัญ งานบุญของชุมชนและหมู่บ้าน ชาวบ้านคิดประยุกต์ นำเส้นไหมหรือเส้นด้ายฝ้ายเส้นมือ มาผูกมัดในลักษณะใยแมงมุมม้วนจนเป็นวงรอบคล้ายใยแมงมุมที่โยงไปโยงมาจนกระทั่งเต็มแผ่นธูป เมื่อเสร็จก็นำมาร้อยเข้าเป็นสายเดียวกันแล้วรวมแต่ละสายในลักษณะเป็นพวงธูป เรียกว่าธูปใยแมงมุมธูปใยแมงมุมมีลักษณะสำคัญ คือ ทำด้วยเส้นด้ายหรือเส้นไหมผูกคล้ายใยแมงมุม เส้นด้ายจะไม่ติดกันโยงด้ายให้แต่ละเส้นห่างกันนิดหน่อย นิยมทำธูปแบบสี่ด้านหรือหกด้าน ต่อมามีการนำเส้นด้ายหลากสีหรือไหมพรมหลายสี ลูกปัด วัสดุตกแต่งต่างๆ มาใช้เป็นส่วนประกอบทำให้มีความสวยงาม แล้วจึงนำไปตกแต่งมณฑลพิธีหรือพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ปัจจุบันชาวบ้านหนองแปนทำธูปหลายลักษณะ ทั้งแบบ 3/4/6/8 เหลี่ยม และหลายมิติ มีนำธูปมาจำหน่ายในพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อนำไปถวายเป็นพุทธบูชา และนำไปเพื่อนมัสการบริเวณพื้นที่พระธาตุยาคู ในความเชื่อของคนอีสาน ธูป เป็นเครื่องประกอบพิธีกรรมสำคัญของชาวอีสานมาอย่างยาวนาน เชื่อกันว่าสามารถใช้ป้องกันสิ่งชั่วร้าย สิ่งไม่ดีที่มองไม่เห็นหรือภูตผีวิญญานที่จะมารบกวนงานบุญ หากเห็นธูปแล้วจะถอยออกไป เป็นการบอกกล่าวบวงสรวงเทพยดาในพื้นที่ที่มีการทำบุญและมีพิธีการสำคัญให้มาช่วยปกป้องคุ้มครอง นอกจากนี้ธูปใยแมงมุม สะท้อนความเชื่อ อาทิ แทนการเชื่อมโยงวิญญานหลังความตาย รวมถึงเป็นกุศโลบายหมายถึง สายใยนำสู่พระธรรม เป็นบุญเป็นกุศลให้คนที่ประดิษฐ์ธูปใยแมงมุมถวายเป็นพุทธบูชา ได้ยึด

เกาะสายใยนี้สู่ภพแห่งพระศรีอริยเมตไตรยหรือสู่นิพพาน เป็นต้น การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในการผลิตธัญมีมีการดำเนินการดังนี้

- 1) สำรวจประวัติความเป็นมาและความสำคัญในการผลิตธัญบ้านหนองแปน โดยจัดเก็บในรูปแบบเอกสารเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้การผลิตธัญของคนในชุมชน
- 2) บูรณาการกับการเรียนการสอนรายวิชาการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน สาขาวิชานวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น โดยให้นักศึกษาเรียนรู้การผลิตและออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์ธัญ

แนวทางในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เมืองฟ้าแดดสงยาง

แนวทางในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เมืองฟ้าแดดสงยางควรมีการดำเนินการดังต่อไปนี้

1. กำหนดการจัดสรรพื้นที่แหล่งเรียนรู้ให้สอดคล้องกับการใช้งาน โดยจำแนกตามมิติต่าง ๆ เช่น ประเภท พื้นที่ การบริหารจัดการ
2. ศึกษาดูงานการพัฒนาศูนย์เรียนรู้และกระบวนการบริหารจัดการจากแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ
3. ยกร่างหลักเกณฑ์การบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้
4. จัดประชุมเพื่อระดมความคิดเห็นด้านกระบวนการบริหารจัดการจากตัวแทนประชาชนในแต่ละพื้นที่ หัวหน้าส่วนราชการในพื้นที่ นักวิชาการ และนักท้องถิ่น
5. นำเสนอร่างหลักเกณฑ์การบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ต่อประชาชน ผู้นำชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ และผู้มีบทบาทต่อการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันพิจารณา ให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานการพัฒนาศูนย์เรียนรู้และการสร้างเครือข่าย

ภาพที่ 4.16 กิจกรรมเก็บข้อมูลศูนย์เรียนรู้เมืองฟ้าแดดสงยาง

ภาพที่ 4.17 พื้นที่ศูนย์เรียนรู้เมืองฟ้าแดดสงยาง

4.4 การพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ทุนทางวัฒนธรรม

ผลการศึกษากิจกรรมพัฒนาศักยภาพทุนทางวัฒนธรรมด้านผลิตภัณฑ์ทางศิลปวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) ใช้วิธีการสัมภาษณ์ (in-depth-interview) และการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) พบว่า

กลุ่มอาชีพในหมู่บ้านเสมา และหมู่บ้านใกล้เคียงในพื้นที่คือหมู่บ้านเสมา หมู่บ้านหนองแปน และหมู่บ้านข้าวหลาม เป็นหมู่บ้านที่มีกลุ่มอาชีพที่มีศักยภาพเชิงพื้นที่และตั้งอยู่ใกล้บริเวณพระธาตุยาคุ มีความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวที่สำคัญของพระธาตุยาคุ ปัจจุบันทำให้ต้องมีการปรับตัวในการนำทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิตมาผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ในการนำมาจำหน่ายในงานประเพณีที่สำคัญซึ่งมีนักท่องเที่ยวหลั่งไหลเข้ามาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก อาทิ งานวันมาฆบูชา งานวันวิสาขบูชา เป็นต้น

ซึ่งในงานดังกล่าวเดิมมีการนำผลิตภัณฑ์มาจำหน่าย เช่น การทำธงเพื่อบูชาพระธาตุยาคุ การผลิตสินค้าประเภทผ้าจากฝ้ายทอมือ เช่น เสื้อผ้า กระเป๋า การผลิตพานบายศรีเพื่อนำมากราบไหว้พระธาตุยาคุ จึงมีกิจกรรมระดมสมอง

ภาพที่ 4.18 การระดมสมองเพื่อถอดบทเรียนการต่อยอดผลิตภัณฑ์

เพื่อการพิจารณาทบทวนและมีแนวคิดร่วมกันที่จะพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์เดิมให้มีความหลากหลายออกมาเป็นงานสร้างสรรค์มากขึ้นโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมด้านผลิตภัณฑ์ทางศิลปวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิมจากกลุ่มอาชีพทั้ง 14 กลุ่ม โดยมีแนวคิดการพัฒนาต้นแบบเพื่อนำไปสู่การผลิตในแต่ละกลุ่มและสามารถจำหน่ายได้และรูปแบบผลิตภัณฑ์เป็นที่ต้องการของผู้บริโภค

ภาพที่ 4.19 การระดมสมองเพื่อถอดบทเรียนการต่อยอดผลิตภัณฑ์

โดยสรุปของสมาชิกกลุ่มผู้ประกอบการมีเสียงส่วนใหญ่จากการระดมความคิดเห็นร่วมกันว่า ควรจะพัฒนาผลิตภัณฑ์จากทุนทางวัฒนธรรมที่มีการจัดจำหน่ายมากที่สุดเป็น 2 กลุ่มดังนี้

หัวข้อ	ผลิตภัณฑ์เดิม	สิ่งที่ต้องการพัฒนาต่อยอด
ประเภทที่ต้องการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมด้านผลิตภัณฑ์ของชุมชนประเภทที่1ได้แก่ประเภทรูขี้ผึ้ง	ประเภทรูขี้ผึ้ง รูขี้ผึ้งแบบดั้งเดิม โมบายรูขี้ผึ้ง ปิ่นปักผม เข็มกลัด ปิ่นปักผม 	ประเภทรูขี้ผึ้ง ต้องการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากรูขี้ผึ้ง เป็นรูปแบบใหม่ที่หลากหลายให้เป็นของใช้และประเภทของที่ระลึก และต้องการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ใช้เป็นของมงคล
2. ประเภทที่ต้องการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมด้านผลิตภัณฑ์ของชุมชนประเภทที่ 2 ได้แก่ประเภผ้า	ประเภผ้า เสื้อ ผ้าถุง ผ้าขาวม้า กระเป๋า 	ประเภผ้า ต้องการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์แบบใหม่ที่เป็นอัตลักษณ์ของเมืองฟ้าแดดสงยาง

โดยมีการแต่งตั้งคณะกรรมการจากผู้ประกอบการเข้ามาเป็นคณะกรรมการร่วมพัฒนาผลิตภัณฑ์จาก
ทุนทางวัฒนธรรมจากกลุ่มอาชีพดังนี้

คณะกรรมการกลุ่มพัฒนาผลิตภัณฑ์ประเภทธง

นางภักดี กล้าวิมลรักษ์	ประธาน
นายไพโรจน์ พรหมกัลยา	รองประธาน
นายประเสริฐ บุตรโพธิ์ศรี	รองประธาน
นางนงลักษณ์ โจนารักษ์	กรรมการ
นางประนอม เครือวรรณ	กรรมการ
นางแววตา อังคะแสน	กรรมการ
นางกชพร ทัทธานี	กรรมการ
นายประจวบ กุดแถลง	กรรมการ
นายบุญล้วน สุภาชี	กรรมการ
นางปิยะมาศ ศรีพันธ์	กรรมการ
นางดวงจิตร์ บุญชัยโย	กรรมการและเลขานุการ

คณะกรรมการกลุ่มพัฒนาผลิตภัณฑ์ประเภทผ้า

นางรุ่งกิตติยา บุตรโพธิ์ศรี	ประธาน
นางคำพันธ์ คำม่วงไทย	รองประธาน
นางเสงี่ยม วงษ์ไชยนันท์	รองประธาน
นางอัมพร นาชัยฤทธิ์	กรรมการ
นางละมุล กุดแถลง	กรรมการ
นางบุญรีน ชื่นตา	กรรมการ
นางผ่าน ศรีพันธ์	กรรมการ
นางสาวสมาน อะมะมูล	กรรมการและเลขานุการ

ซึ่งนักวิจัยได้มีการประสานความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา
ผลิตภัณฑ์ได้แก่ สถาบันออกแบบนานาชาติชนาพัฒน์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม สำนักงานพัฒนา
ชุมชนจังหวัด สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอโกสุมพิสัย มีการประชุมระดมความคิดเห็นแบบมีส่วนร่วม
เพื่อวิเคราะห์ความต้องการของตลาดและรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ มีการถอดคุณค่าทุนทางวัฒนธรรม
ด้านผลิตภัณฑ์เพื่อค้นหาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนนำมาพัฒนาต่อยอดทุนทางวัฒนธรรม
เป็นผลิตภัณฑ์ใหม่และผลิตภัณฑ์ปรับปรุงขึ้นมาใหม่ร่วมกัน

ภาพที่ 4.20 การนำเสนอผลสรุปแนวคิดและความเชื่อสู่การออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่

จากแนวคิดและความเชื่อนำมาสู่การออกแบบผลิตภัณฑ์ลงในกระดาษก่อนที่จะนำมาให้กลุ่มผู้ประกอบการในชุมชนจัดทำตามแบบออกมาเป็นตัวอย่างต้นแบบของผลิตภัณฑ์จากผ้า และผลิตภัณฑ์จากธัญพืช จึงเกิดกิจกรรมการอบรมเพื่อออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ เพื่อส่งเสริมคุณภาพ มาตรฐาน และสร้างผลิตภัณฑ์ให้มีจุดเด่นที่อัตลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นและความต้องการของตลาดตัวอย่างต้นแบบของผลิตภัณฑ์ที่ได้มาจากแนวคิดร่วมกันทั้ง 3 กลุ่มได้ผลิตภัณฑ์ใหม่จากผ้าและธัญพืช ทั้งหมด 10 ผลิตภัณฑ์ดังนี้

ผลิตภัณฑ์ประเภทผ้า

ประธานกลุ่มผลิตภัณฑ์จากผ้า นางรุ่งกิตติยา บุตรโพธิ์ศรี ที่ตั้งกลุ่มตั้งอยู่บ้านเลขที่ 215 หมู่ที่ 7 ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โทรศัพท์ 095-1683814

ภาพที่ 4.21 นางรุ่งกิตติยา บุตรโพธิ์ศรี ประธานกลุ่มผ้า

ชนิดที่ 1 เสื้ออัตลักษณ์เมืองฟ้าแดดสงยาง

จากการระดมสมองต้องการให้มีผลิตภัณฑ์จากผ้าที่เป็นเสื้ออัตลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับเมืองฟ้าแดดสงยางอันประกอบไปด้วย พระธาตุยาकु ใบเสมา รุ่งไยแมงมุม จึงนำไปสู่การออกแบบเสื้ออัตลักษณ์เมืองฟ้าแดดสงยางดังนี้

เสื้อ เป็นเสื้อทรงพระราชนาน ซึ่งแบบเสื้อนี้มีมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5

พระธาตุยาकु ใช้เป็นสีเสื้อ เป็นสีอิฐที่ปรากฏอยู่ในส่วนฐานของพระธาตุยาकुซึ่งเป็นโบราณสถานในเขตเมืองฟ้าแดดสงยางที่สร้างในสมัยทวารวดี ใช้ผ้าฝ้ายทอมือของชุมชนในการตัดเย็บ

ใบเสมา นำมาตกแต่งเสื้อด้านหน้าเป็นใบเสมารูปบัวคว่ำที่เป็นโบราณวัตถุของเมืองฟ้าแดดสงยาง ใช้ผ้าฝ้ายลายโสร่งที่มีอยู่ในชุมชน

รุ่งไยแมงมุม ใช้ปักที่ปลายแขนเสื้อ ใช้วิธีการปักมือให้เป็นรูปรุ่งไยแมงมุม ซึ่งรุ่งไยแมงมุมใช้ในพิธีกรรมตามแบบโบราณเป็นสัญลักษณ์ถึงสวรรค์เพื่อเป็นพุทธบูชาในวันสำคัญทางพุทธศาสนา และเป็นสัญลักษณ์ของความโชคดี

เสื้ออัตลักษณ์เมืองฟ้าแดดสงยางจังหวัดกาฬสินธุ์

แบบเสื้อได้แนวคิดมาจากเสื้อทรงพระราชนานมีมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5

ออกแบบโดย

อาจารย์ ดร. สุชานาถ สิงหาคัด มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

สิทธิบัตรผลิตภัณฑ์นักวิจัย อาจารย์ ดร. สุชานาถ สิงหาคัด

ภาพที่ 4.22 การออกแบบเสื้ออัตลักษณ์ที่ได้แนวคิดมาจากการระดมสมองของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

ภาพที่ 4.23 การตัดเย็บเสื้ออัตลักษณ์เมืองฟ้าแดดสงยาง (เสื้อต้นแบบ)

ภาพที่ 4.24 นางแบบแสดงแบบโชว์เสื้ออัตลักษณ์เมืองฟ้าแดดสงยาง

ชนิดที่ 2 กระเป๋าผ้าฝ้ายทอมือปักลายธงประยุกต์

ตัดเย็บด้วยผ้าฝ้ายทอมือในชุมชน มีการออกแบบกระเป๋าให้เป็นกระเป๋าผ้ารูปแบบต่าง ๆ ตกแต่งด้วยการออกแบบลายธงนำมาปักด้วยมือลงบนกระเป๋า

ภาพที่ 4.25 ตัวอย่างกระเป๋าผ้าฝ้ายทอมือปักลายธงประยุกต์

ชนิดที่ 3 เสื้อผ้าฝ้ายทอมือนำสมัยปักลายธง

ออกแบบตัดเย็บด้วยผ้าฝ้ายทอมือในชุมชน ใช้วิธีการตกแต่งเสื้อด้วยลายธงเพื่อประดับลงบนเสื้อ ใช้วิธีการปักมือ

ภาพที่ 4.26 ตัวอย่างเสื้อผ้าฝ้ายทอมือนำสมัยปักลายธง

ชนิดที่ 4 ผ้าปูโต๊ะผ้าฝ้ายปักลายธง

ออกแบบตัดเย็บด้วยผ้าฝ้ายทอมือในชุมชน ใช้วิธีการตกแต่งผ้าปูโต๊ะด้วยลายธงประดับลงบนผ้าปูโต๊ะ ใช้วิธีการปักมือ

ภาพที่ 4.27 ตัวอย่างผ้าปูโต๊ะปักลายธง

ชนิดที่ 5 ผ้าสไบลายอัตลักษณ์เมืองฟ้าแดดสงยาง

ออกแบบลายที่เกี่ยวข้องกับเมืองฟ้าแดดสงยางได้แก่ พระธาตุยาคุ ธงไชยแมงมูน การบูชาพระธาตุยาคุ คูน้ำที่ล้อมรอบเมืองฟ้าแดดสงยาง นำมาสู่การออกแบบลายผ้าโดย อาจารย์ ดร.สุชนาถ สิงหาปัด และนำมาเก็บขิด และทอโดยชาวบ้านที่เป็นสมาชิกกลุ่มผู้ประกอบการผ้า คือนางระเบียบ สุนทรกุ่มภัก

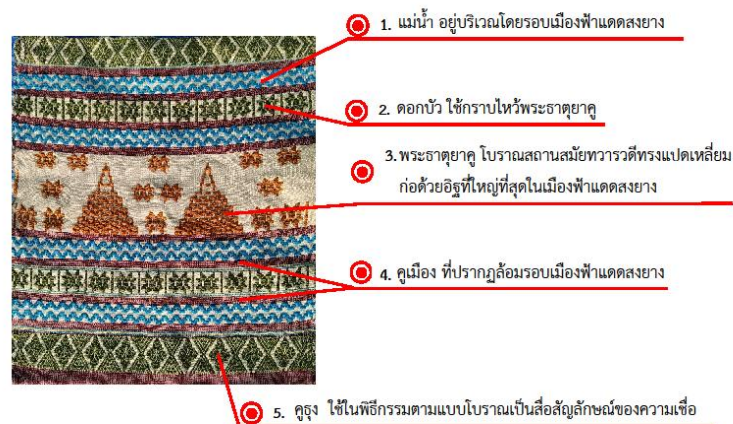

ภาพที่ 4.28 การสนทนากลุ่ม เพื่อนำไปสู่การทอผ้าสไบอัตลักษณ์

โดยอธิบายจากลายที่ปรากฏบนผืนผ้าคือ 1. ลายแม่น้ำ 2. ลายดอกบัว 3. ลายพระธาตุยาคุ เป็นโบราณสถานสมัยทวารวดีทรงแปดเหลี่ยมก่อด้วยอิฐที่ใหญ่ที่สุดในเมืองฟ้าแดดสงยาง 4. ลายคูเมือง ล้อมรอบ 5. ลายธง ใช้ในพิธีกรรมตามแบบโบราณเป็นสื่อสัญลักษณ์ของความเชื่อ

ภาพที่ 4.29 นางระเปียบ สุนทรกุ่มภ์ สมาชิกกลุ่มผู้ประกอบการผ้า เป็นผู้ทอผ้าสไบอัตลักษณ์

ออกแบบโดย

อาจารย์ ดร.สุรนาถ สิงห์ปัด มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

สิทธิบัตรผลิตภัณฑ์นักวิจัย อาจารย์ ดร.สุรนาถ สิงห์ปัด

ภาพที่ 4.30 ผ้าสไบอัตลักษณ์เมืองฟ้าแดดสงยางที่ทอออกมาเป็นผืนผ้าพร้อมคำอธิบายลวดลายของผ้าที่ปรากฏบนผืนผ้า

ผลิตภัณฑ์ประเภทสูง

ประธานกลุ่ม นางภักดี กล้าวิจารณ์ ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 106 หมู่ที่ 7 ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โทรศัพท์ 062-1957668

ภาพที่ 4.31 นางรักดี กล้าวิจารณ์ ประธานกลุ่มธุง

ชนิดที่ 6 โมบายจากธุง

พัฒนาจากโมบายธุงที่ใช้บูชาพระธาตุโดยย่อส่วนเป็นโมบายขนาดเล็ก มีพระธาตุยาคุอยู่ตรงกลางใช้เป็นของมงคลในการแขวนหน้ารถยนต์ได้

ภาพที่ 4.32 ตัวอย่างผลิตภัณฑ์โมบายธุงและพระธาตุยาคุใช้แขวนหน้ารถ

ชนิดที่ 7 กรอบรูปจากธง

เป็นการออกแบบลายธงและนำมาปักลงบนผ้า นำไปใส่กรอบเพื่อใช้เป็นกรอบรูปประดับ ตกแต่งบ้านหรือสำนักงาน ใช้เป็นของที่ระลึกในการขึ้นบ้านใหม่ ของที่ระลึกในงานมงคลต่าง ๆ ได้

ภาพที่ 4.33 ตัวอย่างผลิตภัณฑ์กรอบรูปจากธง

ชนิดที่ 8 ดอกไม้ธง

ได้แนวคิดจากพานบายศรีที่ใช้ในการไหว้พระธาตุยาคู นำมาจัดทำเป็นดอกไม้จากธงปักลงบนแจกันใช้ประดับตกแต่งห้องรับแขกหรือส่วนต่าง ๆ ที่ต้องการใช้ตกแต่งได้

ภาพที่ 4.34 ตัวอย่างผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากธง

ชนิดที่ 9 เข้มกลัด กีบติดผมจากรุง

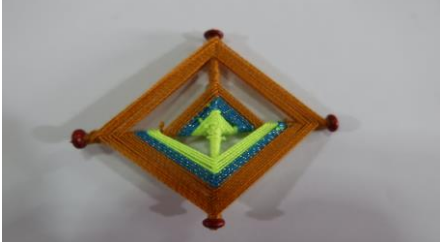
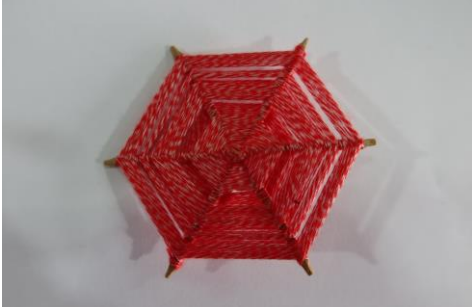
ได้มีการออกแบบต่อยอดจากใยแมงมุมดั้งเดิมเป็นเข็มกลัดติดเสื้อและกิ๊บติดผมด้วยลวดลายใหม่

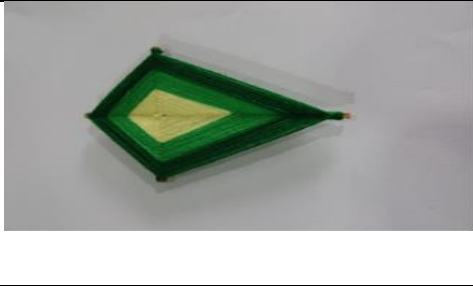
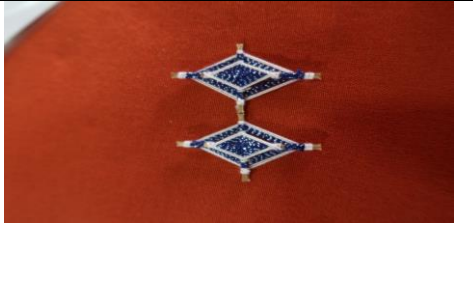

ภาพที่ 4.35 ตัวอย่างผลิตภัณฑ์กิ๊บติดผมลายธง

โดยลายนั้นได้มาจาก inspiration ที่แวดล้อมรอบกาย และประติมากรรมขึ้นมาเป็นลวดลายต่าง ๆ ได้จำนวน 17 ลาย ดังแสดงรายละเอียดดังนี้

ชื่อลาย	รูปแบบผลิตภัณฑ์
1.ลายพื้นฐาน ลายที่มีลักษณะเหมือนธงใยแมงมุมซึ่งถือว่าเป็นลายดั้งเดิมของการทำธง จากเมื่อก่อนทำด้วยสีเดียวก็พัฒนาด้วยการนำสีมาสลับกันสองหรือสามสีขึ้นไปโดยมีการคัดเลือกสีเพื่อให้เกิดความแปลกใหม่และสวยงามมากยิ่งขึ้น	
2.ลายดอกทานตะวัน ลายที่ได้มาจากพืชท้องถิ่นที่ปลูกประดับในชุมชน ช่อดอกจะหันไปตามแสงพระอาทิตย์ มีดอกสีเหลือง แทนความซื่อสัตย์และอดทน มีลักษณะเหมือนดอกทานตะวัน	
3.ลายต้นสน ลายที่ได้มาจากต้นสน เป็นพรรณไม้ยืนต้นในเขตร้อน ปลูกทั่วไปมีสีเขียวปลูกประดับตกแต่งสถานที่ มีลักษณะของลายเหมือนต้นสน	

4.ลายสมอเรือ ลายที่ได้มาจากเป็นอุปกรณ์ที่ใช้เกี่ยวกับเรือ เพื่อป้องกันไม่ให้ยานลอยเนื่องจากลมหรือกระแสน้ำ มีลักษณะเหมือนสมอเรือ	
5.ลายดอกป๊อบและธรรมจักร ลายที่ออกแบบผสมผสานกันระหว่างดอกป๊อบ ซึ่งเป็นไม้ยืนต้น ภาคเหนือเรียกว่ากาสะลอง เป็นพืชที่ปลูกเพื่อให้ความร่มรื่นและเป็นไม้มงคล มีดอกสีขาวกลิ่นหอม ป๊อบหมายถึงอายุวัฒนะ เปรียบเสมือนพยาบาลที่ให้การดูแลรักษาคนป่วยด้วย ธรรมจักร รูปร่างล้อเป็นตราสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนา	
6.ลายดอกป๊อบ ลายที่ได้มาจากดอกทานตะวัน เป็นไม้ยืนต้น ภาคเหนือเรียกว่ากาสะลอง เป็นพืชที่ปลูกเพื่อให้ความร่มรื่นและเป็นไม้มงคล มีดอกสีขาวกลิ่นหอม ป๊อบหมายถึงอายุวัฒนะ เปรียบเสมือนพยาบาลที่ให้การดูแลรักษาคนป่วยด้วย มีลักษณะเหมือนดอกป๊อบ	
7.ลายสองมิติ เป็นการออกแบบลวดลายตามรูปเลขาชนิดสลับเป็นชั้นทำให้มองเห็นเป็นสองมิติ	

8.ลายดอกสร้อยฟ้า เป็นการออกแบบลวดลายหลากหลายสีที่มีความซับซ้อนและงดงาม		
9.ลายใบโพธิ์ ได้มาจากรูปใบโพธิ์ ซึ่งต้นโพธิ์เป็นต้นไม้ขนาดใหญ่ มีใบเป็นรูปหัวใจ มีความเชื่อกันว่าเป็นสัญลักษณ์ของความสำเร็จ อายุยืนและความโชคดี		
10.ลายธรรมจักร รูปวงล้อเป็นตราสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนา		
11.ลายเพชร เป็นการออกแบบลวดลายที่ลักษณะเหมือนเพชร เป็นอัญมณีที่แข็งที่สุดและมีน้ำแวววาวมากกว่าพลอยอื่น ๆ		
12.ลายดาว เป็นการออกแบบลวดลายที่มีลักษณะเป็นดาวที่ปรากฏบนท้องฟ้ายามค่ำคืน		
13.ลายดอกพะยอม เป็นการออกแบบลายจากดอกพะยอม ซึ่งเป็นไม้มงคลยืนต้น มีดอกเป็นสีเหลืองอ่อนและมีกลิ่นหอม และยังเป็นดอกไม้ประจำจังหวัดกาฬสินธุ์ด้วย		

14.ลายจันทร์กระจ่าง เป็นการออกแบบลวดลายที่ได้จากความสว่างไสวของพระจันทร์และดวงจันทร์ยามค่ำคืน	
15.ลายสุชานาถ เป็นการออกแบบลวดลายที่มีจากความงามและอ่อนหวานโดยสมาชิกในกลุ่มตั้งชื่อด้วยกัน	
16.ลายประยุกต์ ได้จากการผสมผสานจากลายอื่น ๆ แล้วนำมาปรับปรุงขึ้นใหม่	
17.ลายสายรุ้ง ออกแบบมาจากรุ้งกินน้ำ ใช้สีหลาย ๆ สีเป็นสายรุ้ง	

ชนิดที่ 10 ปิ่นปักผมสูง

ได้มีการออกแบบลายจากธงดั้งเดิมเป็นปิ่นปักผมจากธงที่ได้จาก inspiration จากสิ่งแวดล้อมรอบกาย จึงมีการออกแบบปิ่นปักผมลายต่าง ๆ ได้จำนวน 4 ลาย รายละเอียดดังแสดงตามตารางที่ 2

ชื่อลาย	รูปแบบผลิตภัณฑ์
1.ปิ่นปักผมลายฉัตร ออกแบบตามรูปทรงเป็นฉัตร ซึ่งเป็นเครื่องสูงชนิดหนึ่งมีรูปคล้ายร่มที่ซ้อนกันขึ้นเป็นชั้น ๆ	
2.ลายสามมิติ ออกแบบเป็นลักษณะตามรูปเลขาคณิต	
3.ลายธงชาติ ออกแบบโดยใช้สีของธงชาติไทยมาสลับกันไปมา	
4.ลายดอกลำดวน ออกแบบเป็นดอกลำดวน หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่าดอกหอมนวล เป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็กมีดอกเป็นสีเหลืองนวล กลิ่นหอม	

การออกแบบบรรจุภัณฑ์สำหรับสินค้าผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม

นักวิจัยได้ออกแบบตัวอย่างกล่องใส่ผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมเพื่อจำหน่ายโดยใช้ชื่อหลักในกลุ่มบรรจุภัณฑ์คือ “ฟ้าแดดสงยาง” และคงความเป็นอัตลักษณ์คือ พระธาตุดุยาฎ และ ธงอัตลักษณ์

ภาพที่ 4.36 ตัวอย่างการออกแบบกล่องใส่ผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม

กิจกรรมการยกระดับขีดความสามารถการออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่จากทุนทางวัฒนธรรมตามความต้องการของตลาด การเผยแพร่ ช่องทางการจำหน่าย การบริหารจัดการและสรุปผล

จัดอบรมเชิงปฏิบัติการการทำผลิตภัณฑ์ 10 ชนิด ให้กับสมาชิกกลุ่ม

- 1) จัดอบรมเชิงปฏิบัติการการทำผลิตภัณฑ์ใหม่จากธุงและผลิตภัณฑ์ใหม่จากผ้าให้กับสมาชิกกลุ่มผู้ประกอบการ โดยมีนักศึกษามหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์เข้าร่วมการปฏิบัติการอบรมเชิงปฏิบัติการด้วย ซึ่งเป็นการบูรณาการการเรียนการสอนในรายวิชาการตลาดเชิงสร้างสรรค์ รายวิชาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ รายวิชาการเป็นผู้ประกอบการ รายวิชาภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนา และรายวิชาการบริหารโครงการ

ภาพที่ 4.37 กิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้และสนับสนุนกระบวนการขยายผลในการนำทุนทางวัฒนธรรมไปใช้ในทางปฏิบัติและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ภาพที่ 4.38 นักศึกษา นักวิจัย จัดฝึกอบรมทำผลิตภัณฑ์จากทุนทางวัฒนธรรมขยายผลกับสมาชิกกลุ่มผู้ประกอบการ

หลังจากสมาชิกกลุ่มได้ฝึกอบรมการจัดทำผลิตภัณฑ์แล้วก็ได้มีการจัดกิจกรรมการเผยแพร่ผลงานเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ มีการนำผลงานมาจัดแสดงเพื่อเผยแพร่ผลิตภัณฑ์ มีการประกวดผลิตภัณฑ์เพื่อที่สมาชิกได้จัดทำจากการฝึกอบรม โดยมีนายชัยธวัช เนียมศิริ ผู้ว่าราชการจังหวัดกาฬสินธุ์เป็นประธานเปิดงาน

ภาพที่ 4.39 การดำเนินการเผยแพร่ทุนทางวัฒนธรรมด้านผลิตภัณฑ์ มีผู้ว่าราชการจังหวัดกาฬสินธุ์มาเป็นประธาน มีการประกวดผลิตภัณฑ์เพื่อนำไปสู่การพัฒนา

กิจกรรมการประกวดได้มีดีไซเนอร์มาช่วยคอมเม้นผลิตภัณฑ์เพื่อนำไปสู่การพัฒนาให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป คือ คุณศรินธร วงศาริยานิช ที่ปรึกษาสถาบันออกแบบนานาชาติชนาพัฒน์กรุงเทพฯ และคุณปฐวิมา เหล่าชัย ดีไซเนอร์และประธานกลุ่มโอท็อปจังหวัดมหาสารคาม มีท่านผู้ว่าราชการจังหวัดกาฬสินธุ์ นายชัยธวัช เนียมศิริ เป็นประธานในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ ได้รับความร่วมมือจากสมาชิกในกลุ่มผู้ประกอบการและประชากรในชุมชนเป็นอย่างดี

จัดอบรมการขายสินค้าและการขายแบบออนไลน์ มีการจัดอบรมผู้ประกอบการให้ได้รับความรู้และฝึกปฏิบัติเพื่อนำสินค้าไปจำหน่ายตามช่องทางต่าง ๆ ผู้ประกอบการสามารถเขียนเนื้อหา

ในการประชาสัมพันธ์การขายสินค้าผ่านเฟสบุ๊คส่วนตัว และเฟสบุ๊คกลุ่ม และช่องทางการขายผ่าน
ลาซาต้าได้

ภาพที่ 4.40 กิจกรรมการฝึกปฏิบัติการจำหน่ายสินค้าในช่องทางแบบออนไลน์

นำคณะกรรมการจากกลุ่มผู้ประกอบการผ้า และกลุ่มผู้ประกอบการสูง ไปศึกษาดูงานจาก
ธุรกิจการแปรรูปผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ประสบความสำเร็จคือ ครามสกลนคร ที่จังหวัด
สกลนคร เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การแก้ไขปัญหา การพัฒนาผลิตภัณฑ์ส่งออก และเรียนรู้แนวทางใน
การบริหารจัดการกลุ่ม เรียนรู้เทคนิคใหม่ ๆ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับกลุ่มของตนเองต่อไป ซึ่ง
หลังจากสมาชิกได้ไปศึกษาดูงานแล้วก็มีแนวคิดในการนำเสื้อมีลายปักบนเสื้อมีด้ายเพื่อ
จำหน่ายให้กับกลุ่มวัยรุ่นและทุกคนทั่วไป ทำให้มีลูกค้าหลายประเภท ก่อให้เกิดรายได้เพิ่มขึ้น

ภาพที่ 4.41 กิจกรรมการศึกษาดูงานจากธุรกิจการแปรรูปผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ประสบ
ความสำเร็จ

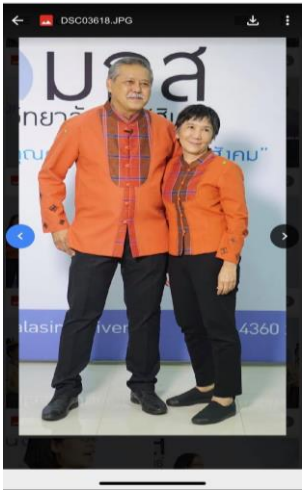

ภาพที่ 4.42 การปักลายธงบนเสื้อยืดสำหรับกลุ่มวัยรุ่นและบุคคลทั่วไปที่สนใจ

ผลการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากผลการดำเนินโครงการ

ตารางที่ 3 ตารางสรุปการจำหน่ายผลิตภัณฑ์กลุ่มผลิตภัณฑ์จากผ้า (ข้อมูลจากเดือนพฤศจิกายน 2563 - เดือนมกราคม 2564 รวม 3 เดือน)

ประเภท	กลุ่มลูกค้า	จำนวน	ราคาจำหน่าย	ช่องทางการจำหน่าย
เสื้ออัตลักษณ์	1.คณะครูและนักเรียนโรงเรียนนาบึงราษฎร์สงเคราะห์ 2.คณะครูและนักเรียนโรงเรียนเสนาสามัคคี 3.ผู้บริหาร CP all 	41 ตัว (ครู 5 ตัว เด็ก 36 ตัว) 73 ตัว (ครู 9 ตัว เด็ก 64 ตัว) 8 ตัว	ผู้ใหญ่จำหน่าย ตัวละ 1,500 บาท เด็กนักเรียน ตัวละ 280 บาท	จำหน่ายที่หน้า พระธาตุยาคุ และ จำหน่ายโดย ลูกค้าติดต่อ โดยตรงกับ ประธานกลุ่มและ สมาชิก รวมทั้ง ช่องทางการ จำหน่ายแบบ ออนไลน์

	4.กรรมการผู้จัดการบริษัทเดรี่โฮม 5.ผู้บริหารบริษัทคสสาร 6.ผู้ว่าราชการจังหวัดกาฬสินธุ์และหัวหน้าส่วนราชการ ในจังหวัดกาฬสินธุ์ 	2 ตัว		
	1 ตัว	1 ตัว		
	10 ตัว	10 ตัว		

	7.ผู้อำนวยการศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือและบุคลากร 8.กลุ่มลูกค้าทั่วไป	36 ตัว		
กระเป๋าผ้าปักกลายสูง	1. กลุ่มลูกค้าทั่วไป	105 ใบ	เริ่มต้นที่ใบละ 150 บาทจนถึง 700 บาท	
ผ้าปูโต๊ะลายสูง	1. กลุ่มลูกค้าทั่วไป	28 ผืน	ผืนละ 1500 บาท	
เสื่อผ้าฝ้ายปักกลายสูง	1. กลุ่มลูกค้าทั่วไป	56 ตัว	ตัวละ 800-1500	

กลุ่มผลิตภัณฑ์จากธง

ตารางที่ 4 ตารางสรุปการจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากกลุ่มธง (ข้อมูลจากเดือนพฤศจิกายน 2563 - เดือนมกราคม 2564 รวม 3 เดือน)

ประเภท	กลุ่มลูกค้า	จำนวน	ราคาจำหน่าย	ช่องทางจำหน่าย
เข็มกลัดติดเสื้อจากธง	กลุ่มลูกค้าทั่วไป	859	ชิ้นละ 35 บาท	จำหน่ายที่หน้าพระธาตุนาคู และจำหน่ายโดยลูกค้าติดต่อโดยตรงกับประธานกลุ่มและสมาชิก รวมทั้งช่องทางจำหน่ายแบบออนไลน์
ปิ่นปักผมจากธง	กลุ่มลูกค้าทั่วไป	576	ชิ้นละ 150 บาท	
กรอบรูปจากธง	กลุ่มลูกค้าทั่วไป	189	ชิ้นละ 250 บาท	
โมบายธง	กลุ่มลูกค้าทั่วไป	205	ชิ้นละ 100 บาท	

เสื้อยืดปักลายธง จำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไปไม่น้อยกว่า 50 ตัวต่อเดือน
จำหน่ายตัวละ 250 บาท

ภาพที่ 4.43 นายทรงพล ใจกริ่ม ผู้ว่าราชการจังหวัดกาฬสินธุ์(ปัจจุบัน) สวมใส่เสื้ออัตลักษณ์เมืองฟ้าแดดสงยาง

ภาพที่ 4.44 ผู้บริหารบริษัท แดรี่โฮม จำกัด ใส่เสื้ออัตลักษณ์เมืองฟ้าแดดสงยาง

ภาพที่ 4.45 เสื้อยืดปักลายธงสินค้าต่อยอดจากการไปศึกษาดูงานของกลุ่มผู้ประกอบการผ้า

ภาพที่ 4.46 การดำเนินการเผยแพร่ทุนทางวัฒนธรรมด้านผลิตภัณฑ์ทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส

การสำรวจทุนทางวัฒนธรรมด้านผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ในชุมชน จะเห็นได้ว่า ในชุมชนมีกลุ่มผู้ประกอบการจำนวน 14 กลุ่ม ส่วนใหญ่กลุ่มผู้ประกอบการเกิดขึ้นมาจากการใช้ทุนทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาเช่น กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการทอผ้า ทอขึ้นมาเพื่อนำมาเป็นประโยชน์ในการใช้สอยประเภทเสื้อ ผ้าถุง ผ้าโสร่ง ผ้าขาวม้า ผ้าไหม ผ้าฝ้าย เมื่อทอมาก ๆ ก็สามารถนำออกมาจำหน่ายได้โดยที่ไม่ได้แปรรูป และบางกลุ่มก็ได้นำมาแปรรูป ส่วนการจักสานก็ได้มาจากการสืบทอดจากบรรพบุรุษที่จักสานสำหรับนำมาใช้เป็นเครื่องใช้ในครัวเรือน เช่น กระจิบข้าว ตะกร้า ที่ดักจับปลา ส่วนมากกลุ่มจักสานพบผู้สูงวัยเป็นคนทำ และพบปัญหาเรื่องการหาวัสดุมาใช้ในการจักสานที่มีน้อยในชุมชน ทำให้กลุ่มนี้มีการต่อยอดได้ยากกว่ากลุ่มอื่น ๆ ส่วนกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นมาเป็นกลุ่มใหญ่มากที่สุดคือกลุ่มทำธง เนื่องจากชาวบ้านมีความสามารถในการประดิษฐ์ธงได้ทุกครัวเรือน และทุกเพศ ทุกวัย ดังนั้นการพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ทุนทางวัฒนธรรม จึงพัฒนาต่อยอดอยู่ 2 กลุ่มคือ กลุ่มผ้า และกลุ่มธง

1. การดำเนินกิจกรรมตามระบบและกลไกในการพัฒนาต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมด้านผลิตภัณฑ์ มีการดำเนินการตามขั้นตอนคือ
 - 1.1 แต่งตั้งคณะกรรมการจากประธานกลุ่มทั้ง 14 คนเข้ามาเป็นคณะกรรมการร่วมพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมด้านผลิตภัณฑ์กับมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์และเครือข่าย
 - 1.2 ประสานความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายได้แก่ สถาบันออกแบบนานาชาติชนาพัฒน์ และสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอกมลาไสย สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัด หอการค้า สมาคมธุรกิจการท่องเที่ยวจังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อเป็นที่ปรึกษา
 - 1.3 กิจกรรมการถอดคุณค่าทุนทางวัฒนธรรมด้านผลิตภัณฑ์เพื่อค้นหาผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนที่จะนำมาพัฒนาต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมร่วมกันอย่างเป็นระบบ โดยการจัดกิจกรรมให้กับสมาชิกกลุ่ม ณ วัดโพธิ์ชัยเสมาราม มีการบูรณาการกับนักศึกษามหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์มาร่วมด้วย
 - 1.4 ออกแบบและพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ จากทุนทางวัฒนธรรมร่วมกันกับกลุ่มสมาชิกได้แนวคิดในการออกแบบร่วมกัน กลุ่มผู้ประกอบการฝึกปฏิบัติทำผลิตภัณฑ์ด้วยตัวเอง โดยบูรณาการกับนักศึกษา มีผู้เชี่ยวชาญจากสถาบันออกแบบชนาพัฒน์มาร่วมให้ข้อเสนอแนะ
 - 1.5 การถ่ายทอดองค์ความรู้และสนับสนุนกระบวนการขยายผลในการนำทุนทางวัฒนธรรมไปใช้ในทางปฏิบัติและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
 - 1.6 ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศในการเชื่อมต่อทุนทางวัฒนธรรมด้านผลิตภัณฑ์เพื่อการประชาสัมพันธ์ โดยมีผู้เชี่ยวชาญมาฝึกปฏิบัติและแนะนำการใช้สื่อ

ออนไลน์ในการจำหน่าย แนะนำวิธีการจำหน่ายสินค้าทางออนไลน์ การตั้ง content ให้กับสมาชิกกลุ่มผู้ประกอบการได้ฝึกปฏิบัติ

- 1.7 ส่งเสริมคุณภาพ มาตรฐาน และสร้างผลิตภัณฑ์ให้มีจุดเด่นที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นและความต้องการของตลาด โดยการพาไปศึกษาดูงานเพื่อให้เห็นมุมมองในการสร้างมาตรฐานผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง และมองเห็นคุณค่าทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองเพื่อจุดประกายให้รู้จักการสร้างจุดเด่นกับผลิตภัณฑ์
- 1.8 ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนหรือเศรษฐกิจของชาวบ้านที่เกิดจากใช้ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็งและพัฒนาไปสู่เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน
2. การดำเนินการเผยแพร่ทุนทางวัฒนธรรมด้านผลิตภัณฑ์และสรุปผลการศึกษา
 - 2.1 ได้มีการเผยแพร่ทางสื่อต่าง ๆ เช่น รายการโทรทัศน์
 - 2.2 สรุปผลการศึกษา
 - 2.2.1 เกิดผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ประชาชนในพื้นที่มีรายได้เพิ่มขึ้นจากเดิมคิดเป็นร้อยละ 80 %
 - 2.2.2 ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ สมาชิกในกลุ่มอาชีพ รู้จักการพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ด้วยตัวเอง จากการฝึกอบรมในโครงการวิจัยได้รับความรู้จากโครงการวิจัย รวมทั้งจากการไปศึกษาดูงานทำให้มองเห็นภาพการขยายเป็นธุรกิจกับกลุ่มเป้าหมายมากขึ้น มีการจัดทำสื่อยึดปักลายฐานบนหน้าอกเสื้อหลายสี หลายแบบ ทำให้มีรายได้จากการขายผลิตภัณฑ์เพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 80%
 - 2.2.3 การยกระดับกลุ่มอาชีพ สมาชิกในกลุ่มในไปสู่การจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนจำนวน 2 กลุ่ม
 - 3.2.3 ผลกระทบด้านพื้นที่ หลังจากได้พัฒนาผลิตภัณฑ์เมืองฟ้าแดดสงยาง การออกสื่อทางโทรทัศน์ ทางเฟสบุค ทางสื่อหนังสือพิมพ์ออนไลน์ ทำให้มีประชาชนทั่วไปรู้จักเมืองฟ้าแดดสงยางเพิ่มมากขึ้น และยังเป็นการเชิญชวนให้ผู้ที่ยังไม่เคยไปมีความต้องการอยากไปเที่ยวเมืองฟ้าแดดสงยางเพิ่มขึ้น

4.5 การพัฒนาศักยภาพด้านบริการทางวัฒนธรรม

จากประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อเพิ่มศักยภาพการให้บริการที่มีเป็นมาตรฐานและมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มผู้ประกอบการโฮมสเตย์ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการ การให้บริการโฮมสเตย์ที่เป็นมาตรฐานและมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมกลุ่มโฮมสเตย์เสมาเมืองฟ้าแดดสงยาง ปรากฏว่ากลุ่มโฮมสเตย์ได้ร่วมกันได้ระบุที่ตั้งกลุ่มคือที่อยู่บ้านเสมา เลขที่ 32 หมู่ 7 ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ 46130 โทรศัพท์ 092- 825-3443 และได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการกลุ่ม โฮมสเตย์ ดังนี้

1) คณะกรรมการที่ปรึกษา ประกอบด้วย

1. นายอำเภอกมลาไสย
2. พัฒนาการอำเภอ
3. นายกเทศมนตรีตำบลหนองแปน
4. ผู้ใหญ่บ้านบ้านเสมา
5. นายอร่าม กล้าวิจารณ์
6. ดร.เกษร แสนศักดิ์

2) คณะกรรมการบริหาร

1. ประธาน นางคำพันธ์ คำม่วงไทย
2. รองประธาน นางสมทรัพย์ มณีวงศ์
3. กรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์ นางกชพร อ้อจันทิก
4. กรรมการฝ่ายทะเบียน / เหมินทรีย์ นางดอกไม้ นาชัยเพิ่ม
5. กรรมการฝ่ายเลขานุการ นายมงคล บุตรโพธิ์ศรี

3) สมาชิกโฮมสเตย์ (บางคนไม่มีบ้านเป็นโฮมสเตย์ แต่ทำกิจกรรมอื่นที่เกี่ยวข้อง)

1. นางดวงจิต บุญชัยโย	11. นางผ่าน ศรีพันธุ์	21. นางกชพร อ้อจันทิก
2. นางขวัญใจ ตีกลม	12. นางสาวน อมะมุลย์	22. นางดอกไม้ นาชัยเพิ่ม
3. นางคำพันธ์ คำม่วงไทย	13. นางลำดวน พรหมกันยา	
4. นางอำพร นาชัยฤทธิ์	14. นางละมุล กุดแสง	
5. นางเจตจันทร์ บุตรโพธิ์ศรี	15. นางหนูกาด ดอนภิรมย์	
6. นางสมทรัพย์ มณีวงศ์	16. นายสมาน วงศ์จิตตระการ	
7. นางละมัย โนนทอง	17. นางรุ่งกิตติยา บุตรโพธิ์ศรี	
8. นางภักดี กล้าวิจารณ์	18. นางนันทวรรณ ภูครองหิน	
9. นายถาวร สุขศิลป์	19. นางมงคล บุตรโพธิ์ศรี	

10. นายพลศักดิ์ ภูนาผา 20. นางดวงจันทร์ ศรีพินนา

บ้านโฮมสเตย์เตรียมที่ส่งเข้ามาตรฐานไทย

1. นางคำพันธ์ คำมวงไทย บ้านเลขที่ 32 หมู่ที่ 7 บ้านเสมา ต.หนองแปน จ.กาฬสินธุ์
2. นางสมทรัพย์ มณีวงศ์ บ้านเลขที่ 163 หมู่ที่ 7 บ้านเสมา ต.หนองแปน จ.กาฬสินธุ์
3. นายมงคล บุตรโพธิ์ศรี บ้านเลขที่ 91 หมู่ที่ 7 บ้านเสมา ต.หนองแปน จ.กาฬสินธุ์
4. นางสาวดวงจิต บุญไชโย บ้านเลขที่ 127 หมู่ที่ 7 บ้านเสมา ต.หนองแปน จ.กาฬสินธุ์
5. นางผ่าน ศรีพันธุ์ บ้านเลขที่ 233 หมู่ที่ 7 บ้านเสมา ต.หนองแปน จ.กาฬสินธุ์
6. นางกัญญารัตน์ สุขสีล บ้านเลขที่ 75 หมู่ที่ 16 บ้านข้าวหลาม ต.หนองแปน จ.กาฬสินธุ์
7. นางประนอม เครือวรรณ บ้านเลขที่ 95 หมู่ที่ 16 บ้านข้าวหลาม ต.หนองแปน จ.กาฬสินธุ์
8. นางใจทอง อังคะแสน บ้านเลขที่ 84 หมู่ที่ 2 บ้านข้าวหลาม ต.หนองแปน จ.กาฬสินธุ์
9. นางวัฒนา วรรณจักร บ้านเลขที่ 24 หมู่ที่ 16 บ้านข้าวหลาม ต.หนองแปน จ.กาฬสินธุ์
10. นางเพ็ญพิช พรธณขาม บ้านเลขที่ 60 หมู่ที่ 16 บ้านข้าวหลาม ต.หนองแปน จ.กาฬสินธุ์
11. นางแววตา อังคะแสน บ้านเลขที่ 203 หมู่ที่ 2 บ้านข้าวหลาม ต.หนองแปน จ.กาฬสินธุ์

และได้มีการทำความเข้าใจเรียนรู้การให้บริการที่เป็นมาตรฐาน โดยเน้นการมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายแบบสังคมชนบทของบ้านเสมาฟ้าแดดสงยาง มีพระธาตุยาคุสมัยทวารวดีเป็นจุดขายที่สำคัญ รวมถึงความปลอดภัยความสะอาด ห้องพักร่วมอาหาร และ มีกิจกรรมทางการท่องเที่ยว โดยได้สรุปรูปแบบการดำเนินการ ที่มีอัตลักษณ์และเหมาะสมกับชุมชน ดังนี้

1. ด้านการจัดการ

มีการจัดบ้านพักที่เรียบง่ายตามวิถีชีวิตปกติวัฒนธรรมชนบทบ้านเสมา โดยรวมกลุ่มจัดตั้ง ในรูปของกลุ่มโฮมสเตย์บ้านเสมาเมืองฟ้าแดดสงยาง ซึ่งสมาชิกและคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการ

2. บ้านพัก สมาชิกในครอบครัวมีความเต็มใจต่อการรับผู้มาเยือน บ้านพักมีโครงสร้างที่ดี อยู่ในชุมชน บ้านเสมา ใกล้สถานที่ท่องเที่ยว เช่น วัดโพธิ์ชัยเสมาราม พระธาตุยาคู เมืองฟ้าแดดสงยาง โนนวัดสูง เจดีย์พญาฟ้าหายาด เจดีย์พญาฟ้าหายาด โนนสาวเอ้ หนองเรือบ้านข้าวหลาม ปูหินทอดเลิงไก่โอก บ้านแต่ละหลังมีสิ่งที่เป็นพื้นฐาน อาทิ ที่นอน หรือเตียงนอน หมอน น้ำประปา ห้องน้ำสะอาด และ มีความปลอดภัย การดูแลที่พัก เน้นความสะอาดเป็นสิ่งสำคัญ กำหนดให้มีการทำความสะอาดที่พักและบริเวณโดยรอบบ้านพักอยู่เสมอ อาทิ เปลี่ยนผ้าปูที่นอน อุปกรณ์สำหรับการนอน ส่วนตัวทุกครั้งเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้าพัก บ้านพักทุกหลังมีอากาศถ่ายเทได้สะดวก แสงสว่างสามารถส่องเข้ามาถึงปราศจากความชื้น ไม่มีกลิ่นอับ มีหลังคาที่สามารถกันน้ำได้ดี ภายในห้องพักต้องได้รับการทำความสะอาดเป็นประจำ ต้องมีการเปลี่ยนผ้าปูที่นอน และอุปกรณ์ส่วนตัวสำหรับผู้มาเยือนทุกครั้ง

3. ความปลอดภัย กลุ่มโฮมสเตย์บ้านเสมาเมืองฟ้าแดดสงยาง มีการจัดอบรมให้กับสมาชิกของชุมชนในการให้การป้องกันอุบัติเหตุต่าง ๆ หรือการแก้ไขหากเกิดอุบัติเหตุ การขอความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือ เทศบาลตำบลหนองแปน โดยจัดตั้งเวรยามของชุมชน และเจ้าของบ้านมีหน้าที่ในการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของผู้มาเยือน สมาชิกในบ้านสร้างความคุ้นเคยกับผู้มาเยือน เสมือนญาติสนิท ดูแลความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในบ้านว่ามีความปลอดภัยหรือไม่ ทรัพย์สิน เงินสดต่าง ๆ ต้องเก็บไว้ในที่ที่ปลอดภัย สมาชิกทุกคนคำนึงถึงเรื่องความสำคัญของความปลอดภัยตลอดเวลา

4. การต้อนรับ กลุ่มโฮมสเตย์บ้านเสมาเมืองฟ้าแดดสงยาง ถือธรรมเนียมที่ว่า "เป็นธรรมเนียมไทยแท้แต่โบราณ ใครมาถึงเรือนชานต้องต้อนรับ" โดยจะมีการรับนักท่องเที่ยวดูญาติมิตร จัดพื้นที่ต้อนรับที่จุดเช็คอิน ณ วัดโพธิ์ชัยเสมารามซึ่งจุดศูนย์กลางของชุมชน มีการลงทะเบียนการเข้าพัก และให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยว ต้อนรับด้วยเข็มกลัดรูป ที่เป็นผลิตภัณฑ์ที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของท้องถิ่นมอบให้กับนักท่องเที่ยว เป็นการสร้างความประทับใจได้เมื่อเริ่มเข้าสู่ชุมชน

5. การจองที่พัก การจองที่พักสามารถทำได้โดย การจองทางโทรศัพท์ การจองผ่านเครือข่าย internet เพจเฟซบุ๊ก หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนบ้านเสมาเมืองฟ้าแดดสงยาง ต้องติดต่อล่วงหน้า อย่างน้อย 1-3 วัน การจองที่พักจะได้รับการตอบสนองโดยทันทีเพื่อเป็นการยืนยันการเข้าพักของนักท่องเที่ยว และผู้ประกอบการจะส่งรายละเอียดให้กับนักท่องเที่ยวเพื่อศึกษาก่อนการเข้าพัก ทั้งนี้ยังขอมูลรายละเอียดของกลุ่มโฮมสเตย์บ้านเสมาเมืองฟ้าแดดสงยางที่สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดกาฬสินธุ์ซึ่งช่องทางอีกทางหนึ่งประชาสัมพันธ์ข่าวสารให้นักท่องเที่ยวและผู้สนใจทั่วไปทราบได้

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มโฮมสเตย์

กิจกรรมนำเที่ยวบริเวณใกล้เคียงที่พัก

สักการะพระธาตุยาคุ เมืองฟ้าแดดสงยาง โนนวัดสูง เจดีย์พญาฟ้าหยาด เจดีย์พญาฟ้าหยาด โนนสาวเอ้หนองเรือบ้านข้าวหลาม ปูหินทอด เลิงไก่ออก

กิจกรรมสืบสานวิถีชีวิต

1. การทำธุงสายและเครื่องประดับ : เรียนรู้วิถีชุมชนและการทำเครื่องถวายพระธาตุยาคุ ดังคำกล่าวที่ว่า ธุงเส้นใยแห่งศรัทธา บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อธิฤทธิ์ป้องกันพระยามาร นมัสการพระธาตุยาคุ

กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวจะได้ทดลองทำ :

- สาธิตและสอนการทำธุง
- นำธุงที่ทำได้นำไปถวายพระธาตุยาคุ

2. กระเป๋ายี่เป็ดมือ : เศษผ้าจากการตัดเย็บเครื่องนุ่งห่ม แปรรูปมาเป็นข้าวของเครื่องใช้ที่หลากหลาย เช่น กระเป๋า ปิ่นปักผม ยางรัดผม เข็มกลัด สร้อย ฯลฯ

กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวจะได้ทดลองทำ :

- สาธิตและสอนการแปรรูปผ้าเป็นยางรัดผม
- มีเครื่องดัดและอาหารว่างให้รับประทาน

3. ขนมครกโบราณ : เป็นขนมโบราณที่มักทำทานกันเป็นครัวเรือน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สมาชิกในครัวเรือนสามารถทำร่วมกันได้อย่างสนุกสนาน

กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวจะได้ทดลองทำ :

- สาธิตและสอนการทำขนมครกโบราณ
- ร่วมรับประทานขนมครกและเครื่องดื่ม

4. พานบายศรีเล็ก : ใบตองวัตถุดิบในท้องถิ่น นำมาทำเป็นพานบายศรีขนาดเล็ก บูชาพระที่บ้านเรือนและพระธาตุยาคุ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คนในชุมชนเคารพนับถือ

กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวจะได้ทดลองทำ :

- สาธิตและสอนการทำพานบายศรีขนาดเล็ก
- สามารถนำพานบายศรีกลับบ้านไปบูชาพระหรือถวายพระธาตุยาคุ
- มีเครื่องดื่มบริการนักท่องเที่ยว

5. จักสานไม้ไผ่ : ไม้คือวัตถุดิบที่มีมากในชุมชน นำมาจักสานเป็นของใช้ในครัวเรือนและเครื่องมือในการทำมาหากิน เช่น พัด ไซดักปลา

กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวจะได้ทดลองทำ :

- สาธิตและสอนการทำไซดักปลา พัด

- มีเครื่องต้มและอาหารว่างบริการนักท่องเที่ยว

6. แคปหมูไฉ้ น้ำมัน หมูกระเจก : เป็นการนำหนังหมูมาถนอมอาหาร แปรรูปเป็นแคปหมู หมูกระเจก เพื่อทานในครัวเรือนและจำหน่ายสร้างรายได้

กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวจะได้ทดลองทำ :

- สาธิตและสอนขั้นตอนการทำแคปหมู หมูกระเจก
- ทดลองปฏิบัติ
- มีเครื่องต้มและอาหารว่างบริการ

7. แปรรูปผ้าพื้นเมือง : จากผ้าที่ทอในชุมชน นำมาตัดเย็บเป็นเครื่องแต่งกาย และนำเศษผ้าที่เหลือจากการตัดเย็บมาต่อยอดเป็นพวกกุญแจ กระเป๋า และอื่นๆ

กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวจะได้ทดลองทำ :

- สาธิตและสอนการประดิษฐ์พวงกุญแจจากเศษผ้า
- มีเครื่องต้มและอาหารว่างบริการนักท่องเที่ยว

8. ทอเสื่อกก : เป็นการนำพืชท้องถิ่นมาทอและแปรรูปเป็นเครื่องใช้ภายในครัวเรือน สร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชน

กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวจะได้ทดลองทำ :

- สาธิตและสอนการแปรรูปกก
- ร่วมทดลองการทอเสื่อกก
- มีเครื่องต้มและอาหารว่างบริการนักท่องเที่ยว
- สามารถอุดหนุนผลิตภัณฑ์ชุมชนได้

9. ข้าวต้มมัด : เป็นอาหารว่างท้องถิ่นที่นิยมทำทานในครัวเรือนและงานบุญประเพณี สามารถดัดแปลงเพิ่มมะพร้าวชุต น้ำตาล งาคั่ว เข้าไปเรียกว่า “ข้าวต้มหัวหงอก”

กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวจะได้ทดลองทำ :

- สาธิตและสอนการทำข้าวต้มมัด
- ทดลองทำข้าวต้มมัด
- มีเครื่องต้มและอาหารว่างบริการ

10. ทอผ้าฝ้าย : เป็นการทอผ้าฝ้ายเพื่อใช้ตัดเย็บเป็นเครื่องนุ่งห่มในชุมชน และออกจำหน่ายเป็นของที่ระลึกให้นักท่องเที่ยวได้ซื้อเป็นของฝากกลับบ้าน

กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวจะได้ทดลองทำ :

- สาธิตและสอนการทอผ้า
- มีเครื่องต้มบริการนักท่องเที่ยว

การรับการตรวจประเมินการรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย

มาตรฐานโฮมสเตย์ไทยหรือที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบทมาตรฐานไทย หมายถึง บ้านที่อยู่ในชุมชนชนบทที่มีประชาชนในชุมชนเป็นเจ้าของและเจ้าของบ้านหรือสมาชิกในครอบครัวอาศัยอยู่ประจำ หรือใช้ชีวิต ประจำวันอยู่ในบ้านดังกล่าว นอกจากนี้ บ้านดังกล่าวต้องมีความพร้อมในการเป็นโฮมสเตย์ โดยมีคุณสมบัติโฮมสเตย์เบื้องต้น 6 ประการ ดังนี้

1. เจ้าของบ้านและสมาชิกในครอบครัวต้องถือว่าการทำโฮมสเตย์เป็นเพียงรายได้เสริมนอกเหนือรายได้จากอาชีพหลักของครอบครัวเท่านั้น

2. มีห้องพักหรือพื้นที่ใช้สอยภายในบ้านเหลือและไม่ได้ใช้ประโยชน์สามารถนำมาดัดแปลงให้นักท่องเที่ยวเข้าพักได้

3. นักท่องเที่ยวต้องเข้าพักค้างแรมในชายคาเดียวกับที่เจ้าของบ้านอาศัยอยู่ โดยมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตระหว่างกัน

4. สมาชิกในครอบครัวต้องมีความยินดีและเต็มใจที่จะรับนักท่องเที่ยวให้เข้ามาพักค้างแรมในชายคาเดียวกับเจ้าของบ้าน พร้อมทั้งถ่ายทอดวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นนั้นแก่นักท่องเที่ยว

5. เจ้าของบ้านและสมาชิกในครอบครัวให้ความร่วมมือกับชุมชนในการจัดการโฮมสเตย์เป็นอย่างดี

6. บ้านนั้นต้องเป็นสมาชิกของกลุ่มชมรมหรือสหกรณ์ ร่วมกันจัดการโฮมสเตย์ของชุมชนนั้นมติหลักเกณฑ์การพิจารณาโฮมสเตย์ของคณะกรรมการมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย

1. ต้องมีคุณสมบัติโฮมสเตย์เบื้องต้น 6 ประการ ครบถ้วน

2. จำนวนหลังคาเรือนที่เป็นสมาชิกของกลุ่ม/ชมรม/สหกรณ์โฮมสเตย์อย่างน้อย 3 หลังคาเรือน ขึ้นไป

3. บ้านที่ขอรับการประเมินทุกหลังต้องมีเลขที่บ้านที่ออกให้โดยส่วนราชการ

4. ที่ตั้งของชุมชนหรือกลุ่มโฮมสเตย์หรือบ้านพักต้องไม่อยู่ในพื้นที่อนุรักษ์ เช่น อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เป็นต้น ยกเว้นได้รับอนุญาตจากเจ้าของพื้นที่เป็นลายลักษณ์อักษรแล้ว

5. ดำเนินการจัดทำโฮมสเตย์ตามข้อกำหนดมาตรฐานโฮมสเตย์ไทยของกรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ไม่ต่ำกว่า 6 เดือน

การใช้ตราสัญลักษณ์และระยะเวลาการใช้

1. การติดตั้งตราสัญลักษณ์ในโฮมสเตย์ จะต้องติดตั้งในจุดที่สามารถมองเห็นได้ชัดเจน
2. ตราสัญลักษณ์ที่โฮมสเตย์ได้รับการรับรองมาตรฐาน มีอายุคราวละ 2 ปี เมื่อหมดอายุจะต้องยื่นใบสมัครขอรับการประเมินโฮมสเตย์ใหม่

3. หากผู้ประกอบการโฮมสเตย์รายใดใช้ตราสัญลักษณ์ไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ หรือจัดทำขึ้น ใช้เองโดยไม่ผ่านความเห็นชอบของกรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา จะมีความผิดตามกฎหมาย หลังจากได้รับความรู้และมีความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรฐานโฮมสเตย์ไทยแล้ว ปรากฏว่ามีสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์ที่มีความพร้อมและสมัครใจในการรับการตรวจประเมินการรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย มีดังนี้

1. นางคำพันธ์ คำม่วงไทย บ้านเลขที่ 32 หมู่ที่ 7 บ้านเสมา ต.หนองแปน จ.กาฬสินธุ์
2. นางสมทรัพย์ มณีวงศ์ บ้านเลขที่ 163 หมู่ที่ 7 บ้านเสมา ต.หนองแปน จ.กาฬสินธุ์
3. นายมงคล บุตรโพธิ์ศรี บ้านเลขที่ 91 หมู่ที่ 7 บ้านเสมา ต.หนองแปน จ.

กาฬสินธุ์

4. นางสาวดวงจิต บุญไชโย บ้านเลขที่ 127 หมู่ที่ 7 บ้านเสมา ต.หนองแปน จ.

กาฬสินธุ์

5. นางผ่าน ศรีพันธุ์ บ้านเลขที่ 233 หมู่ที่ 7 บ้านเสมา ต.หนองแปน จ.กาฬสินธุ์

คณะกรรมการประเมินมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย จากกรมการท่องเที่ยวได้เข้ามาตรวจประเมิน ผลปรากฏว่ากลุ่มโฮมสเตย์เมืองฟ้าแดดสงยางจำนวน 5 หลัง ผ่านการรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย มีระยะเวลา 3 ปี ประกาศ วันที่ 12 มกราคม 2564

ภาพที่ 4.47 กิจกรรมพัฒนาศักยภาพกลุ่มโฮมสเตย์

การรำบูชาพระธาตุยาคุ

ศิลปะการฟ้อนรำ เป็นสิ่งที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้นด้วยความประณีตงดงาม ให้ความบันเทิง และต้องอาศัยการบรรเลงดนตรี และการขับร้องเข้าร่วมด้วย เพื่อส่งเสริมให้เกิดคุณค่ายิ่งขึ้น การฟ้อนรำ นอกจากจะแสดงความเป็นอารยะของประเทศแล้ว ยังเป็นเสมือนแหล่งรวมศิลปะและการแสดงหลายรูปแบบเข้าด้วยกัน โดยมีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง ที่จะสร้างสรรค์ อนุรักษ์ และถ่ายทอดสืบต่อไป

การฟ้อนรำในแต่ละท้องถิ่นจะมีชื่อเรียกและมีลีลาท่าการแสดงที่แตกต่างกันไป สาเหตุหลักมาจากภูมิอากาศ ภูมิประเทศของแต่ละท้องถิ่น ความเชื่อ ศาสนา ภาษา นิสัยใจคอของผู้คน ชีวิตความเป็นอยู่ คุณค่าของการฟ้อนรำสามารถแบ่งได้ดังนี้

1. เพื่อการสื่อสาร การฟ้อนรำได้พัฒนาจากรูปลักษณ์ที่ง่าย และเป็นส่วนประกอบของคำพูดหรือวรรณศิลป์ ไปสู่การสร้างภาษาของตนเองขึ้นที่เรียกว่า "ภาษาท่ารำ" โดยกำหนดกันในกลุ่มชนที่ใช้นาฏศิลป์นั้นๆ ว่าท่าใดมีความหมายอย่างไร

2. เพื่องานพิธีกรรมต่างๆ ได้แก่ การฟ้อนรำเพื่อบูชาหรือบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การรำแก้บน การฟ้อนรำอีกลักษณะหนึ่งเป็นการฟ้อนรำบูชาครู ไม่ได้แก้บนใด ๆ แต่เป็นการฟ้อนบูชาครู หรือเป็นพุทธานุชา เช่น การรำถวายมือในพิธีไหว้ครูนาฏศิลป์ไทย

3. เพื่องานพิธีการต่างๆ ได้แก่ พิธีการต้อนรับแขกเมืองสำคัญ พิธีแห่เทวรูปที่เคารพประจำปี เพื่อเป็นสิริมงคล พิธีฉลองงานสำคัญ เช่น งานวันเกิด งานวันครบรอบ

4. เพื่อความบันเทิงและการสังสรรค์ การฟ้อนรำให้ความบันเทิงแก่ผู้มาร่วมงานต่างๆ เช่น การรำอวยพรในวันเกิดในงานรื่นเริงต่างๆ

5. เพื่อการออกกำลังกายและพัฒนาบุคลิกภาพ การฟ้อนรำต้องอาศัยกำลังในการฝึกซ้อม และ ในการแสดงอย่างมากเหมือนกับได้ออกกำลังกายอยู่ตลอดเวลา เป็นการกระตุ้นหรือบำบัดส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกาย ทำให้กระฉับกระเฉง ไม่เครียด เป็นการสร้างเสริมบุคลิกภาพและมีการทรงตัวที่สง่างามด้วย

6. เพื่อการอนุรักษ์และเผยแพร่ การฟ้อนรำเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของชุมชน ในชุมชนหนึ่งๆ มักมีการสืบทอด และอนุรักษ์วัฒนธรรมทางนาฏศิลป์หรือของตนเองไว้มิให้สูญหาย มีการสอน มีการแสดง และเผยแพร่ นาฏศิลป์ไทยให้ท้องถิ่นอื่น หรือนำไปเผยแพร่ในต่างแดน

“การฟ้อนรำ”ตามท่วงทำนองดนตรี ถูกนำมาใช้ในการรำบูชาพระธาตุยาคุ ดังนี้

1. นาฏลีลาฟ้าหยาต นาฏลีลาฟ้าหยาตเป็นการแสดงที่สร้างขึ้นในปี 2538 โดยนำเอาเค้าโครงจากภาพจำหลัก สมัยทวารวดี ที่พระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ มาประดิษฐ์เป็นท่ารำ ผู้คิดประดิษฐ์ทำนองเพลงคือ ครูเปลื้อง ฉายรัศมี ศิลปินแห่งชาติ การแสดงอยู่ในความควบคุมดูแล และให้คำปรึกษาของ ครูจรรยา จันทสิโร ครูภาควิชา โขน วิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์ (ปัจจุบันดำรงตำแหน่งอยู่ที่วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง) การแต่งกาย ผู้แสดงจะสวมเสื้อและกระโปรงที่ทำจากผ้าท่อนหรือผ้าแพร ซึ่งผู้คิดค้นระบำชุดนี้ได้ อ้างถึงเมือง "ฟ้าแดดสงยาง" เป็นเมืองโบราณซึ่งในขณะนั้นได้เจริญสัมพันธ์ไมตรีทางด้านค้าขายกับเมืองจีน

2. ฟ้อนสมมาบูชาพระธาตุยาคู 3. รำบูชาพระธาตุยาคู 4. ฟ้อนขันหมากเบ็งบูชาพระธาตุยาคู และ 5. ฟ้อนสมมาบูชาสูง การฟ้อนรำทั้ง 4 ชุดนี้ เป็นการฟ้อนรำประเภทเดียวกันโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสักการะพระธาตุยาคู ท่ารำบูชาพระธาตุยาคู คิดประดิษฐ์ขึ้นใหม่ให้เหมาะสมกับงาน โดยยึดเอาท่ารำแม่บท มาสร้างสรรค์ผลงานให้เกิดความสวยงามในรูปแบบการรำพื้นบ้านของชาวอีสาน ซึ่งแสดงถึงความศรัทธาในโบราณสถานและสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเริ่มจาก ท่าไหว้บูชาอุปกรณ์ที่นำมาประกอบการแสดง ก็ยังบ่งบอกถึงสายใย ที่ชาวบ้านรวมใจกันทำขึ้นถือเป็นเครื่องสูง ที่เรียกว่า “สูง” ซึ่งจะได้นำไปถวายหลังจากรำจบลง ส่วนเครื่องแต่งกายเน้นการแต่งแบบชาวอีสาน ดนตรีประกอบแสดงเป็น วงดนตรีพื้นบ้าน ดังนั้นการรำบูชาจึงต้องประดิษฐ์ท่ารำที่อ่อนช้อยสวยงาม เรียบง่าย เน้นความพร้อมเพรียง จบลงด้วยความเป็นสิริมงคล ที่จะทำให้อาจารย์บ้านดำเนินชีวิตต่อชั่วลูกหลานอย่างมีความสุข การแต่งกายชุดพื้นบ้าน จะเป็นเสื้อสีเหลือง หรือสีขาวก็ได้ อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการแสดง จะต้องเป็นเครื่องสูง เช่น พานบายศรี หรือ สูง – พาน ดอกไม้ หรือ ขันหมากเบ็ง รำบูชาพระธาตุและงานสงกรานต์พระธาตุและการแต่งกายในงานพระธาตุยาคู จะเป็นผ้าถุงตีนแดง

ตัวอย่างท่ารำฟ้อนสมมาบูชาพระธาตุยาคู / รำบูชาพระธาตุยาคู / ฟ้อนขันหมากเบ็งบูชาพระธาตุยาคูและฟ้อนสมมาบูชาสูง ใช้ท่ารำที่คล้ายคลึงกัน แต่ปรับเปลี่ยนชื่อตามเครื่องบูชาที่ใช้ เช่น ฟ้อนขันหมากเบ็งบูชาพระธาตุ ก็ใช้ขันหมากเบ็ง ซึ่งเป็นเครื่องสักการบูชาพระธาตุยาคู และฟ้อนสมมาบูชาสูง ก็ใช้สูงเป็นอุปกรณ์การรำ โดยที่การรำบูชาพระธาตุยาคู เป็นการคิดประดิษฐ์ขึ้นใหม่ให้เหมาะสมกับงาน โดยยึดเอาท่ารำแม่บท มาสร้างสรรค์ผลงานให้เกิดความสวยงามในรูปแบบการรำพื้นบ้านของชาวอีสาน ซึ่งแสดงถึงความศรัทธาในโบราณสถานและสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ตัวอย่าง ท่ารำฟ้อนสมมาบูชาพระธาตุยาคู / รำบูชาพระธาตุยาคู / ฟ้อนขันหมากเบ็งบูชาพระธาตุยาคูและ ฟ้อนสมมาบูชาสูง มีดังนี้

1. ท่ายิ่งใหญ่ เกรียงไกร มือใดมือหนึ่งตั้งวงบัวบาน อีกมือหนึ่งตั้งวง แขนเหยียดตั้งระดับไหล่ ศีรษะเอียงทางวงเหยียดตั้ง หมายถึง ความหมายไปในทางที่ดี

2. ท่าสวยงาม มือหนึ่งตั้งวงบัวบาน มือหนึ่งตั้งวงหน้า ศีรษะเอียงทางวงบัวบาน

หมายถึง เป็นใหญ่ มีศักดิ์ มีฤทธิ์ สวยงาม

3. ท่ากล้าหาญ มือหนึ่งตั้งวงบน มือหนึ่งแตะหน้าขา ศีรษะเอียงขวา มือตั้งวงบน หมายถึง กล้าหาญ กล้าดี สู้

4. ท่ามีเสน่ห์ หลงใหล มือใดมือหนึ่งจับหงาย อีกมือหนึ่งตัวนางจับหลัง ตัวพระเท้า สะเอว คลายจีบออกตั้งวง ถ้าทอดแขนมือจับหงายไปข้างหน้า หมายถึง ไป ไหล่ ถ้าทอดแขนไปข้างๆ หมายถึง ไป พุด คิด ท่าทอดแขนในลักษณะต่ำค่อนมาหน้า หมายถึง หลงใหล เสน่ห์ มารยาท หมดไป สูญหาย

5. ท่าคลี่คลาย บ่ายเบี่ยง มือซ้ายจับหงาย มือขวาทิ้งวง มือทั้งสองอยู่ระดับวงล่าง ศีรษะเอียงซ้ายคลายมือจับซ้าย หายฝ่ามือลงปลายนิ้วชี้ลงพื้น มือขวาเหมือนเดิม หมายถึง แก้ไข หรือ คลี่คลาย บรรเทา บ่ายเบี่ยง

6. ท่าคุ้มกันปกเกล้า มือทั้งสองจับประก้างสูงเหนือศีรษะ หมายถึง ปกเกล้าพระคุณคุ้มกัน ร่มเย็น

7. ท่าสว่างไสว มือทั้งสองจับคว่ำ ไขว้มือระดับอก ศีรษะเอียงขวาคลายจีบออก มือทั้งสอง แขนหงายระดับสะเอว ศีรษะเอียงซ้าย หมายถึง สว่างไสว ผุดผ่อง เปิดเผย รุ่งเรือง ร่ำลือทั่วไป

8. ท่าคำจูน ยั่งยืน มือใดมือหนึ่งจับคว่ำจากกลางแขนขึ้นคลายจีบออก หายฝ่ามือตั้งระดับ ไหล่ไหล่อีกมือหนึ่งจับหลัง

9. ท่าย่อย ห้อย ระบาย มือใดมือหนึ่งจับปรกหน้า ม้วนจีบลดลำแขนลงต่ำกว่าเดิม อีกมือหนึ่ง จับหลังศีรษะเอียงขวา ปาดมือเดียวไปข้างๆ ระดับหน้าท้อง หรือใช้สองมือ หมายถึง ทำลาย ปราบปราม ราบคาบ

ส่วนดนตรีที่ใช้ประกอบการรำ เป็นเพลงประกอบดนตรีพื้นบ้าน เช่น เสียงปี่ภูไท แคน โปงลาง พิณ โหวด เป็นต้นระยะเวลาที่ใช้ในการรำ จำนวน ๙ – ๑๑ นาที

6. ฟ้อนพิมพาวันทาพุทธ ฟ้อนพิมพาวันทาพุทธเป็นผลงานสร้างสรรค์ของ นางสาววิภา ไขขุนทด และ นางสาวศรัณญา ธรรมกันหานักศึกษาภาควิชาศิลปการแสดงคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคามซึ่งเกิดจาก แรงบันดาลใจจากใบเสมาจำหลักพิมพาพิลาปจากเมืองโบราณ ฟ้าแดดสงยาง จังหวัดกาฬสินธุ์กล่าวถึงตอนที่พระพุทธองค์เสด็จกรุงกบิลพัสดุ์พระนางยโสธราพมพา ซึ่งเป็นพระชายา ในอดีตมีความเศร้าโศกในการที่พระพุทธองค์ออกผนวช เมื่อได้ฟังพระธรรมเทศนา เรื่องจันทิกนรีชาดก ก็ตัดความโศกได้ น้อมเกล้าลงเข็ดพระบาทเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้จะมีการฟ้อนรำที่แสดงออกมาเพื่อบูชาพระธาตุยาคูอย่างหลากหลาย หากแต่ชุมชนก็ยังเห็นว่ามีคามยุ่งยากในการจัดการฟ้อนรำเนื่องจากติดขัดในประเด็นลิขสิทธิ์หาก

ต้องมาจัดแสดงที่ต้องขออนุญาตเจ้าของลิขสิทธิ์ทุกครั้ง เช่น การฟ้อนพิมพาวันทาพุทธ ต้องขออนุญาตจากเจ้าของผลงานก่อน และการแสดงเหล่านี้ก็มีได้เกิดจาก แนวความคิดของคนในพื้นที่ และคนในพื้นที่ ก็ได้เป็นเจ้าของการแสดง ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงเป็นที่มาของการพัฒนาท่ารำที่เพื่อใช้สักการะพระธาตุยาคุ เชื่อมโยงกับเรื่องราวของใบเสมาตามตำนานสมัยทวารวดี ซึ่งเป็นประวัติศาสตร์ของเมืองฟ้าแดดสงยาง ที่มีการค้นพบโบราณวัตถุคือ ใบเสมา ซึ่งใบเสมาในวัฒนธรรมทวารวดีแบบเถรวาท นอกจากจะทำหน้าที่กำหนดเขตทำสังฆกรรมปริณทลอันศักดิ์สิทธิ์ และเล่าเรื่องราวพุทธประวัติแห่งองค์พระศากยมุณีแล้วยังเป็นเครื่องมือในการนำเสนอ "คติธรรม คำสอน" ที่ช่างโบราณแปลงออกมาจากคัมภีร์ทางศาสนา แสดงตัวอย่างให้เห็นถึงการบำเพ็ญบารมีในอดีตชาติของพระพุทธเจ้า ใบเสมานี้เป็นจำหลักเรื่องราวในพุทธประวัติตอน “พิมพาพิลาป” ซึ่งได้มีการกล่าวว่ใบเสมาจากเมืองฟ้าแดดสงยาง อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นใบเสมาที่สวยงามที่สุดในประเทศไทย ปัจจุบันถูกเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่น จึงเป็นแรงบันดาลใจที่สมควรยิ่งในการเชิดชูเรื่องราวที่เปี่ยมไปด้วยความศรัทธาและความเคารพโดยการถ่ายทอดออกมาเป็นศิลปะการฟ้อนรำที่อ่อนช้อยงดงามเป็นมาตรฐานมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและเหมาะสมกับชุมชน

การรำที่จัดขึ้นนี้ เกิดจากความศรัทธาความเคารพ เป็นการขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ในพระธาตุยาคุ เพราะมีความเชื่อว่า ปู่ธาตุยาคุ สามารถดลบันดาลสิ่งต่างๆ ที่ลูกหลานมาขอให้ประสบความสำเร็จลงได้ ด้วยศรัทธาและกำลังใจ เมื่อประสบความสำเร็จได้ตามประสงค์แล้ว ก็จะกลับมาแก้บน หรือมาขอบคุณปู่ธาตุยาคุด้วยเครื่องบูชา นอกจากนั้นแล้ว ยังมีการรำในพิธีการต่างๆ อันได้แก่ พิธีการต้อนรับแขกผู้มาเยือน และการรำเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมทางนาฏศิลป์ เผยแพร่ให้มีการสืบทอดต่อกันไป ในงานประเพณี เช่น “ประเพณีมาฆะปุรมี ทวารวดีมิ่งหล้า เมืองฟ้าแดดสงยาง” “ประเพณีสงกรานต์ พระธาตุยาคุ วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 หรือ วันวิสาขบูชา ” เป็นต้น

วัตถุประสงค์การพัฒนาท่ารำ เพื่อให้ชุมชนมีการแสดงรำที่เป็นมาตรฐานบ่งบอกถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับชุมชนไปใช้ได้ ดังนี้

1. มีรายการแสดงฟ้อนรำสักการะพระธาตุยาคุ ที่ใช้ในการแสดงถึงความเคารพ ศรัทธา การขอพร หรือใช้เมื่อได้รับพรที่ความสำเร็จตามประสงค์แล้ว กลับมาแก้บน หรือมาขอบคุณปู่ธาตุยาคุด้วยการรำบูชา
2. มีรายการแสดงฟ้อนรำเพื่อความเป็นสิริมงคล เป็นการรำเพื่อแสดงความยินดีในโอกาสต่างๆหรือใช้ในโอกาสต้อนรับแขกผู้มาเยือน

3. มีรายการแสดงฟอนร่ำที่ใช้ในงานบุญประเพณี อันเป็นการดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีที่ดั้งเดิมอันเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เพื่อเผยแพร่ให้เป็นที่ยึดถือและเป็นการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ สืบต่อไปให้มีให้สูญหาย

วิธีการดำเนินการ

แบ่งออกเป็น 6 ขั้นตอน ประกอบไปด้วย

1. ประชุมแลกเปลี่ยนระหว่างผู้ให้บริการทางศิลปวัฒนธรรมในชุมชนกมลาไสย และทีมวิจัยมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์โครงการ “การวิจัยและพัฒนาพื้นที่ทางวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยางกาฬสินธุ์”

ลงพื้นที่จัดเก็บข้อมูลด้านการบริการทางวัฒนธรรมในพื้นที่เป้าหมายพบปะเครือข่ายภาคีและชุมชน

2. ประชุมนักวิจัยร่วมกับผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมและผู้มีส่วนได้เสียเพื่อวางแผนและเตรียมการ พัฒนาทำร่ำสักการะพระธาตุยาคูเชื่อมโยงกับเรื่องราวของใบเสมาตามตำนานสมัยทวารวดีให้เป็นมาตรฐานและมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับชุมชน

3. ประชุมเชิงปฏิบัติการออกแบบร่ำ โดย ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ ด้านดนตรี ผู้นำชุมชน ผู้แทนหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ผู้ประกอบการด้านการแสดงในชุมชน

4. ประชุมเชิงปฏิบัติการวิพากษ์ทำร่ำ

5. ประชุมเชิงปฏิบัติการสรุปข้อมูล จัดหาเครื่องแต่งกาย

6. ถ่ายทอดผลวิจัยสู่ชุมชน

สรุปผลการดำเนินการ

1. มีรายการแสดงฟอนร่ำสักการะพระธาตุยาคู ที่ใช้ในการแสดงถึงความเคารพ ศรัทธา การขอพร หรือใช้เมื่อได้รับพรที่ความสำเร็จตามประสงค์แล้ว กลับมาแก้บน หรือมาขอบคุณปู่ย่าตาทวดด้วยการรำบูชาคือ “รำพิมพาพิลาป”

2. มีรายการแสดงฟอนร่ำเพื่อความเป็นสิริมงคล เป็นการรำเพื่อแสดงความยินดีในโอกาสต่างๆหรือใช้ในโอกาสต้อนรับแขกผู้มาเยือน และการแสดงฟอนร่ำที่ใช้ในงานบุญประเพณี อันเป็นการดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีที่ดั้งเดิม อันเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เพื่อเผยแพร่ให้เป็นที่ยึดถือและเป็นการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ สืบต่อไปให้มีให้สูญหาย คือ “รำพิมพาโสมนัส”

ภาพที่ 4.48 ทำรำพิมพาฬิลาป

ภาพที่ 4.49 ท่ารำพิมพาฬท่าที่ 3 ได้มาจากภาพจำหลักใบเสมาพิมพาฬ

ภาพที่ 4.50 ท่ารำท่าที่ 5 ได้มาจากภาพจำหลักใบเสมาพิมพาฬในส่วนข้างล่างใบเสมา

ภาพที่ 4.51 ท่ารำท่าที่ 11 ได้มาจากใบเสมาพิมพาฬส่วนบนของใบเสมา

ภาพที่ 4.52 ท่าที่ 20 ได้มาจากภาพจำลองที่ปรากฏในใบเสมาพิมพ์พิลาป

ภาพที่ 4.53 ท่าที่ 53 ได้มาจากภาพจำลองที่ปรากฏในใบเสมาพิมพ์พิลาปแต่เป็นลักษณะทำยืน

ท่ารำตัวเอกชุด พิมพาพิลาป

ท่ารำ	คำอธิบายท่ารำ
	ท่าที่ 1 มือทั้งสองพนมมือ เดินออกมาตามจังหวะ
	ท่าที่ 2 หน้าตรง มือขวาแตะมือที่หน้าขาขวา มือซ้ายงอแขนด้านหน้าหงายฝ่ามือ ก้าวเท้าขวามา ด้านหน้าเท้าซ้ายวางหลัง
	ท่าที่ 3 หน้าตรง มือซ้ายแตะมือที่หน้าขาซ้าย มือขวางอแขนด้านหน้าหงายฝ่ามือ ก้าวเท้าซ้ายมา ด้านหน้าเท้าขวาวางหลัง
	ท่าที่ 4 หน้าตรง มือขวาแตะมือที่หน้าขาขวา มือซ้ายงอแขนด้านหน้าหงายฝ่ามือ ก้าวเท้าขวามา ด้านหน้าเท้าซ้ายวางหลัง

ท่ารำตัวเอกชุด พิมพาพิลาป

ท่ารำ	คำอธิบายท่ารำ
	ท่าที่ 5 มือขวาวางทับลำตัวด้านหน้าระดับสะเอว ซ้ายมือซ้ายวางที่หน้าขาซ้าย ศีรษะเอียงด้านซ้าย ลูกขึ้นยืนเดียวเท้าซ้าย
	ท่าที่ 6 ศีรษะเอียงด้านขวา มือทั้งสองพนมมือ ยืนเดียวเท้าขวา
	ท่าที่ 7 ศีรษะเอียงด้านขวา มือขวาทิ้งฉากใช้นิ้ว แตะกับมือซ้ายระดับข้างศีรษะด้านขวา ยืนเดียวเท้าขวา
	ท่าที่ 8 ศีรษะเอียงด้านซ้าย มือซ้ายทิ้งฉากใช้นิ้ว แตะกับมือขวาระดับข้างศีรษะด้านซ้าย ยืนเดียวเท้าซ้าย

ท่ารำตัวเอกชุด พิมพาพิลาป

ท่ารำ	คำอธิบายท่ารำ
	ท่าที่ 9 ศีรษะเอียงด้านซ้าย มือขวาแตะมือที่หน้าอก มือซ้ายงอแขนตั้งวงกลางข้างลำตัว ด้านซ้าย ก้าวข้างเท้าขวาเท้าซ้ายวางหลัง
	ท่าที่ 10 หน้าตรง มือทั้งสองพนมมือ ยืนเดียวเท้าซ้าย
	ท่าที่ 11 หน้าตรง มือทั้งสองพนมมือ ยืนเดียวเท้าขวา
	ท่าที่ 12 มือขวาดั้งวงระดับปาก มือซ้ายทำท่าบัวชูฝัก ศีรษะเอียงซ้าย เท้าขวาวางด้านหน้าเท้าซ้ายวางหลัง

ท่ารำตัวเอกชุด พิมพาพิลาป

ท่ารำ	คำอธิบายท่ารำ
	ท่าที่ 13 มือซ้ายตั้งวงระดับปาก มือขวาทำท่าบัวชูฝึก ศีรษะเอียงขวา เท้าซ้ายวางด้านหน้าเท้าขวาวางหลัง
	ท่าที่ 14 ศีรษะเอียงขวา มือขวาดังวงหักข้อมือไปด้านหลังระดับศีรษะ มือซ้ายแขนตั้งส่งแขนมาด้านหน้าหักข้อมือแก้มือลง เท้าขวาเตะเท้าด้านหน้าเท้าซ้ายวางหลัง
	ท่าที่ 15 มือทั้งสองจีบพิเศษมือขวาดังข้อมือขึ้น มือซ้ายหักข้อมือลงศีรษะเอียงด้านซ้ายก้าวเท้าขวามาด้านหน้าเท้าซ้ายวางหลัง
	ท่าที่ 16 มือทั้งสองจีบพิเศษมือขวาดังข้อมือขึ้น มือซ้ายหักข้อมือลงศีรษะลักคอด้านขวาก้าวเท้าขวามาด้านหน้าเท้าซ้ายวางหลังน้ำหนักอยู่ที่ด้านหลัง

ท่ารำตัวเอกชุด พิมพาพิลาป

ท่ารำ	คำอธิบายท่ารำ
	ท่าที่ 17 มือขวาจับพิเศษตั้งข้อมือขึ้นระดับข้างหน้าอกมือซ้ายจับพิเศษหักข้อมือลงศีรษะเอียงด้านขวาก้าวเท้าขวามาแตะด้านหน้าเท้าซ้ายวางหลัง
	ท่าที่ 18 มือทั้งสองจับพิเศษมือซ้ายตั้งข้อมือขึ้นมือขวากหักข้อมือลงศีรษะลักคอด้านซ้ายก้าวเท้าซ้ายมาด้านหน้าเท้าขวาวางหลังน้ำหนักอยู่ที่ด้านหน้า
	ท่าที่ 19 มือทั้งสองจับพิเศษมือขวาทตั้งข้อมือขึ้นมือซ้ายหักข้อมือลงศีรษะเอียงลักคอด้านซ้ายก้าวเท้าซ้ายมาด้านหน้าเท้าขวาวางหลัง
	ท่าที่ 20 มือซ้ายจับพิเศษตั้งข้อมือขึ้นระดับข้างหน้าอกมือขวาจับพิเศษหักข้อมือลงศีรษะเอียงด้านซ้ายก้าวเท้าซ้ายมาแตะด้านหน้าเท้าขวาวางหลัง

ท่ารำตัวเอกชุด พิมพาพิลาป

ท่ารำ	คำอธิบายท่ารำ
	ท่าที่ 21 ศีรษะเอียงด้านขวา มือขวาแตะที่ไหล่ ขวามือซ้ายแตะมือที่หน้าขาซ้ายเท้าซ้ายใช้ส้นเท้าแตะที่ข้างเท้าขวา หันลำตัวไปด้านขวามือ
	ท่าที่ 22 ศีรษะเอียงด้านซ้าย มือซ้ายแตะที่ไหล่ ซ้ายมือขวาแตะมือที่หน้าขาขวาเท้าขวาใช้ส้นเท้าแตะที่ข้างเท้าซ้าย หันลำตัวมาด้านซ้ายมือ
	ท่าที่ 23 มือทั้งสองจีบพิเศษตั้งมือขึ้นระดับ ข้างหน้าอก หน้าตรง ยืนตรง
	ท่าที่ 24 มือซ้ายจีบพิเศษตั้งข้อมือขึ้นระดับ ข้างหน้าอกมือขวาจีบพิเศษหักข้อมือแขนตั้ง ศีรษะเอียงด้านขวาเท้าขวาใช้ส้นเท้าแตะเท้าซ้าย วางหลัง

ท่ารำตัวเอกชุด พิมพาพิลาป

ท่ารำ	คำอธิบายท่ารำ
	ท่าที่ 25 มือขวาจับพิเศษระดับข้างศีรษะมือซ้ายงอแขนจับพิเศษข้างลำตัวหักข้อมือลง ย่อเข้าขวาและใช้สันเท้าซ้ายแตะพื้นด้านข้าง
	ท่าที่ 26 มือขวาจับพิเศษระดับข้างศีรษะมือซ้ายงอแขนจับพิเศษข้างลำตัวหักข้อมือลง ย่อเข้าขวาและใช้ปลายเท้าซ้ายแตะพื้นด้านข้าง
	ท่าที่ 27 มือขวาจับพิเศษแขนตั้งมือซ้ายจับพิเศษระดับอกหันหน้ามาด้านซ้ายมือ ย่อเข้าซ้ายลงและใช้สันเท้าขวาแตะพื้นด้านข้าง
	ท่าที่ 28 หน้าตรง มือขวาจับพิเศษข้างระดับอกมือซ้ายแตะด้านหน้าข้างขวา ก้าวเท้าขวามาด้านหน้าเท้าซ้ายวางหลัง

ท่ารำตัวเอกชุด พิมพาพิลาป

ท่ารำ	คำอธิบายท่ารำ
	ท่าที่ 29 หน้าตรง มือซ้ายจับพิเศษข้างระดับอก มือขวาแตะด้านหน้าข้างซ้าย ก้าวเท้าซ้ายมาด้านหน้าเท้าขวาวางหลัง
	ท่าที่ 30 มือขวาจับพิเศษระดับข้างศีรษะมือซ้ายแตะระดับไหล่ เอียงด้านขวา ก้าวเท้าขวาด้านหน้าเท้าซ้ายวางหลัง
	ท่าที่ 31 มือขวาจับพิเศษระดับข้างลำตัวมือซ้ายแตะที่หน้าอก มองมือขวา ก้าวข้างด้านซ้าย
	ท่าที่ 32 มือขวาจับพิเศษระดับข้างลำตัวหักข้อมือขึ้นมือซ้ายแตะที่หน้าอก มองมือขวา ก้าวข้างด้านขวา

ท่ารำตัวเอกชุด พิมพาพิลาป

ท่ารำ	คำอธิบายท่ารำ
	ท่าที่ 33 มือขวาจับพิเศษระดับข้างลำตัวแขนตั้ง หักข้อมือขึ้นมือซ้ายแตะที่หน้าอก มองมือขวา ก้าวข้างด้านขวา
	ท่าที่ 34 มือขวาจับพิเศษระดับข้างลำตัวแขนตั้ง หักข้อมือขึ้นมือซ้ายแตะที่หน้าอก มองมือขวา ก้าวข้างด้านขวากลับหลังหันไปด้านหลัง
	ท่าที่ 35 มือซ้ายจับพิเศษระดับอกมือขวาแตะระดับสะโพกเอียงศีรษะด้านซ้าย ก้าวเท้าขวาไปด้านหน้าเท้าซ้ายวางหลังหันลำตัวออกมาเล็กน้อย
	ท่าที่ 36 มือซ้ายจับพิเศษระดับอกมือขวาแตะระดับหน้าขาศีรษะตรง ก้าวเท้าขวาไปด้านหน้าเท้าซ้ายวางหลังเต็มเท้า

ท่ารำตัวเอกชุด พิมพาพิลาป

ท่ารำ	คำอธิบายท่ารำ
	ท่าที่ 37 มือขวาแตะมือที่ไหล่มือซ้ายแตะมือระดับหน้าขา หน้าตรงเท้าขวาวางเต็มเท้า ด้านหลังเท้าซ้ายวางด้านหน้าเต็มเท้า
	ท่าที่ 38 มือซ้ายจับพิเศษระดับข้างหน้าอกศีรษะตรงมือซ้ายแตะข้างลำตัวด้านซ้ายเท้าตรง
	ท่าที่ 39 มือขวาทักข้อมือไปด้านหลังมือซ้ายจับระดับข้อมมือด้านขวาเอียงศีรษะด้านขวา ก้าวเท้าซ้ายไปด้านหน้าเท้าขวาวางหลัง
	ท่าที่ 40 มือซ้ายทักข้อมือไปด้านหลังมือขวาลับระดับข้อมมือด้านซ้ายเอียงศีรษะด้านซ้าย ก้าวเท้าขวาไปด้านหน้าเท้าซ้ายวางหลัง

ท่ารำตัวเอกชุด พิมพาพิลาป

ท่ารำ	คำอธิบายท่ารำ
	ท่าที่ 41 มือขวาจับพิเศษระดับข้างศีรษะมือซ้ายงอแขนจับพิเศษข้างศีรษะด้านขวา ย่อเข้าขวา และใช้ส้นเท้าขวาแตะด้านข้างเท้าซ้าย
	ท่าที่ 42 มือซ้ายจับพิเศษระดับข้างศีรษะมือขวา งอแขนจับพิเศษข้างศีรษะด้านซ้าย ย่อเข้าซ้าย และใช้ส้นเท้าซ้ายแตะด้านข้างเท้าขวา
	ท่าที่ 43 มือขวาจับพิเศษแขนตึงระดับเข่ามือซ้ายงอแขนจับพิเศษข้างหน้าอก ย่อเข้าซ้ายและใช้ส้นเท้าขวาแตะพื้นด้านข้าง
	ท่าที่ 44 มือซ้ายจับพิเศษแขนตึงระดับเข่ามือขวา งอแขนจับพิเศษข้างหน้าอก ย่อเข้าขวาและใช้ส้นเท้าซ้ายแตะพื้นด้านข้าง

ท่ารำตัวเอกชุด พิมพาพิลาป

ท่ารำ	คำอธิบายท่ารำ
	ท่าที่ 45 มือขวาแตะที่แขนซ้ายแขนซ้ายแขนตั้ง แตะมือที่หน้าขาซ้าย หน้าตรง เท้าขวาวางเท้าเต็มเท้าเท้าซ้ายเดียวเท้า
	ท่าที่ 46 มือซ้ายแตะที่แขนขวาแขนขวาแขนตั้ง แตะมือที่หน้าขาขวา หน้าตรง เท้าซ้ายวางเท้าเต็มเท้าเท้าขวาเดียวเท้า
	ท่าที่ 47 มือขวาจับพิเศษระดับข้างหน้าอกศีรษะตรงมือซ้ายแตะมือที่ข้างลำตัวด้านขวา ศีรษะตรง เท้าขวาก้าวเท้ามาด้านหน้า เท้าซ้ายวางหลัง
	ท่าที่ 48 มือซ้ายจับพิเศษระดับข้างหน้าอกศีรษะตรงมือขวาแตะมือที่ข้างลำตัวด้านซ้าย ศีรษะตรง เท้าซ้ายก้าวเท้ามาด้านหน้า เท้าขวาวางหลัง

ท่ารำตัวเอกชุด พิมพาพิลาป

ท่ารำ	คำอธิบายท่ารำ
	ท่าที่ 49 มือขวาจับพิเศษหักข้อมือลงอแนนข้าง ลำตัวมือซ้ายแตะที่หน้าอกก้าวข้างไปด้ายซ้าย หน้ามองมือขวา
	ท่าที่ 50 ศีรษะเอียงด้านขวา มือขวาดึงฉากใช้นิ้ว แตะกับมือซ้ายระดับข้างศีรษะด้านขวา ยืนเดียว เท้าด้านขวา
	ท่าที่ 51 ศีรษะเอียงด้านซ้าย มือซ้ายดึงฉากใช้นิ้ว แตะกับมือขวาระดับข้างศีรษะด้านซ้าย ยืนเดียว เท้าด้านซ้าย
	ท่าที่ 52 มือขวาแตะที่แขนซ้ายแขนซ้ายแขนตั้ง แตะมือที่หน้าขาซ้าย หน้าตรง เท้าขวาวางเท้า เต็มเท้าเท้าซ้ายเดียวเท้า

ท่าร่ำตัวรองชุด พิมพาพิลาป

ท่าร่ำ	คำอธิบายท่าร่ำ
	ท่าที่ 1 มือทั้งสองพนมมือ เดินออกมาตามจังหวะ
	ท่าที่ 2 มือทั้งสองพนมมือ แล้วนั่งลงทับส้นเท้า เข้าจรดพื้น
	ท่าที่ 3 ศีรษะเอียงด้านซ้าย มือซ้ายวางทับลำตัว ด้านหน้าระดับสะเอว มือขวาแขนตั้งวางมือแตะที่ หน้าขาขวา นั่งทับส้นเท้าซ้ายแตะพื้นเข้าขวา ยกขึ้น
	ท่าที่ 4 มือทั้งสองพนมมือ ศีรษะเอียงด้านขวา นั่งทับส้นเท้าซ้ายแตะพื้นเข้าขวา ยกขึ้น

ท่ารำตัวรองชุด พิมพาพิลาป

ท่ารำ	คำอธิบายท่ารำ
	ท่าที่ 5 ศิริษะเอียงด้านขวา มือขวาทิ้งฉากใช้นิ้ว แตะกับมือซ้ายระดับข้างศิริษะด้านขวา นั่งทับสัน เข้าซ้ายแตะพื้นเท้าขวาวางเท้าด้านข้าง
	ท่าที่ 6 มือขวาวางทับลำตัวด้านหน้าระดับสะเอว ซ้ายมือซ้ายวางที่หน้าขาซ้าย ศิริษะเอียงด้านซ้าย ลุกขึ้นยืนเดียวเท้าซ้าย
	ท่าที่ 7 ศิริษะเอียงด้านขวา มือทั้งสองพนมมือ ยืนเดียวเท้าขวา
	ท่าที่ 8 ศิริษะเอียงด้านขวา มือขวาทิ้งฉากใช้นิ้ว แตะกับมือซ้ายระดับข้างศิริษะด้านขวา ยืนเดียว เท้าขวา

ท่าร่ำตัวรองชุด พิมพาพิลาป

ท่าร่ำ	คำอธิบายท่าร่ำ
	ท่าที่ 9 ศีรษะเอียงด้านซ้าย มือซ้ายตั้งฉากใช้นิ้ว แตะกับมือขวาระดับข้างศีรษะด้านซ้าย ยืนเดียว เท้าซ้าย
	ท่าที่ 10 หน้าตรง มือขวาแตะมือที่หน้าขาขวา มือซ้ายงอแขนด้านหน้าหงายฝ่ามือ ก้าวเท้าขวา มาด้านหน้าเท้าซ้ายวางหลัง
	ท่าที่ 11 หน้าตรง มือซ้ายแตะมือที่หน้าขาซ้าย มือขวางอแขนด้านหน้าหงายฝ่ามือ ก้าวเท้าซ้าย มาด้านหน้าเท้าขวาวางหลัง
	ท่าที่ 12 ศีรษะเอียงด้านซ้าย มือขวาแตะมือที่ หน้าอก มือซ้ายงอแขนตั้งวงกลางข้างลำตัว ด้านซ้าย ก้าวข้างเท้าขวาเท้าซ้ายวางหลัง

ท่ารำตัวรองชุด พิมพาพิลาป

ท่ารำ	คำอธิบายท่ารำ
	ท่าที่ 13 ศีรษะเอียงด้านขวา มือซ้ายแตะมือที่หน้าอก มือขวาอแขนตั้งวงกลางข้างลำตัวด้านขวา ก้าวข้างเท้าซ้ายเท้าขวาวางหลัง
	ท่าที่ 14 หน้าตรง มือขวาแตะมือที่หน้าอก มือซ้ายอแขนตั้งวงกลางข้างลำตัวด้านซ้าย ยืนเดียวเท้าซ้าย
	ท่าที่ 15 หน้าตรง มือซ้ายแตะมือที่หน้าอก มือขวาอแขนตั้งวงกลางข้างลำตัวด้านขวา ยืนเดียวเท้าขวา
	ท่าที่ 16 หน้าตรง มือขวาแตะมือที่หน้าอก มือซ้ายตั้งมือทำบัวชูฝึก ยืนเดียวเท้าซ้าย

ท่าร่ำตัวรองชุด พิมพาพิลาป

ท่าร่ำ	คำอธิบายท่าร่ำ
	ท่าที่ 17 หน้าตรง มือซ้ายแตะมือที่หน้าอก มือขวาดึงมือทำบัวชูฝึก ยืนเดียวเท้าขวา
	ท่าที่ 18 ศีรษะเอียงซ้าย มือขวาดึงวงระดับปาก มือซ้ายดึงมือทำบัวชูฝึก เท้าขวาวางด้านหน้าเท้าซ้ายวางหลัง
	ท่าที่ 19 ศีรษะเอียงขวา มือซ้ายดึงวงระดับปาก มือขวาดึงมือทำบัวชูฝึก เท้าซ้ายวางด้านหน้าเท้าขวาวางหลัง
	ท่าที่ 20 ศีรษะเอียงขวา มือขวาดึงวงหักข้อมือไปด้านหลังระดับศีรษะ มือซ้ายขนตึงส่งแขนมาด้านหน้าหักข้อมือแทงมือลง นั่งตั้งเข่าขวา

ท่ารำตัวรองชุด พิมพาพิลาป

ท่ารำ	คำอธิบายท่ารำ
	ท่าที่ 21 ศิริษะเอียงซ้ายกลับหลังหันไปด้านหลัง มือซ้ายตั้งวงมือขวาแขนตึงข้างลำตัวหักข้อมือ หายฝ่ามือลง เท้าขวาวางด้านหน้าเท้าซ้ายวางหลัง
	ท่าที่ 22 ศิริษะเอียงขวา มือขวาดังวงหักข้อมือไปด้านหลังระดับศิริษะ มือซ้ายแขนตึงส่งแขนมาด้านหน้าหักข้อมือแทงมือลง เท้าขวาแตะเท้าด้านหน้าเท้าซ้ายวางหลัง
	ท่าที่ 23 ศิริษะเอียงด้านขวา มือขวาแตะที่ไหล่ขวามือซ้ายแตะมือที่หน้าขาซ้ายเท้าซ้ายใช้สันเท้าแตะที่ข้างเท้าขวา
	ท่าที่ 24 ศิริษะเอียงด้านซ้าย มือซ้ายแตะที่ไหล่ซ้ายมือขวาแตะมือที่หน้าขาขวาเท้าขวาใช้สันเท้าแตะที่ข้างเท้าซ้าย

ท่าร่ำตัวรองชุด พิมพาพิลาป

ท่าร่ำ	คำอธิบายท่าร่ำ
	ท่าที่ 25 มือทั้งสองจีบพิเศษมือขวาตั้งข้อมือขึ้น มือซ้ายหักข้อมือลงศีรษะเอียงด้านซ้ายก้าวเท้า ขวามาด้านหน้าเท้าซ้ายวางหลัง
	ท่าที่ 26 มือทั้งสองจีบพิเศษมือขวาตั้งข้อมือขึ้น มือซ้ายหักข้อมือลงศีรษะลักคอด้านขวาก้าวเท้า ขวามาด้านหน้าเท้าซ้ายวางหลังน้ำหนักอยู่ที่ ด้านหลัง
	ท่าที่ 27 มือขวาจีบพิเศษตั้งข้อมือขึ้นระดับ ข้างหน้าอกมือซ้ายจีบพิเศษหักข้อมือลงศีรษะ เอียงด้านขวาก้าวเท้าขวามาตะด้านหน้าเท้าซ้าย วางหลัง
	ท่าที่ 28 มือทั้งสองจีบพิเศษมือซ้ายตั้งข้อมือขึ้น มือขวากหักข้อมือลงศีรษะลักคอด้านซ้ายก้าวเท้า ซ้ายมาด้านหน้าเท้าขวาวางหลังน้ำหนักอยู่ที่ ด้านหน้า

ท่ารำตัวรองชุด พิมพาพิลาป

ท่ารำ	คำอธิบายท่ารำ
	ท่าที่ 29 มือทั้งสองจีบพิเศษมือขวาตั้งข้อมือขึ้น มือซ้ายหักข้อมือลงศีรษะเอียงลักคอด้านซ้ายก้าวเท้าซ้ายมาด้านหน้าเท้าขวาวางหลัง
	ท่าที่ 30 มือซ้ายจีบพิเศษตั้งข้อมือขึ้นระดับ ข้างหน้าอกมือขวาจีบพิเศษหักข้อมือลงศีรษะเอียงด้านซ้ายก้าวเท้าซ้ายมาแตะด้านหน้าเท้าขวาวางหลัง
	ท่าที่ 31 มือทั้งสองจีบพิเศษตั้งมือขึ้นระดับ ข้างหน้าอก หน้าตรง ยืนตรง
	ท่าที่ 32 มือซ้ายจีบพิเศษตั้งข้อมือขึ้นระดับ ข้างหน้าอกมือขวาจีบพิเศษหักข้อมือแขนตั้ง ศีรษะเอียงด้านขวาเท้าขวาใช้ส้นเท้าแตะเท้าซ้ายวางหลัง

ท่าร่ำตัวรองชุด พิมพาพิลาป

ท่าร่ำ	คำอธิบายท่าร่ำ
	ท่าที่ 33 มือขวาจับพิเศษระดับข้างศีรษะมือซ้ายงอแขนจับพิเศษข้างลำตัวหักข้อมือลง ย่อเข้าขวาและใช้สันเท้าซ้ายแตะพื้นด้านข้าง
	ท่าที่ 34 มือขวาจับพิเศษระดับข้างศีรษะมือซ้ายงอแขนจับพิเศษข้างลำตัวหักข้อมือลง ย่อเข้าขวาและใช้ปลายเท้าซ้ายแตะพื้นด้านข้าง
	ท่าที่ 35 มือขวาจับพิเศษแขนตั้งมือซ้ายจับพิเศษระดับอกหันหน้ามาด้านซ้ายมือ ย่อเข้าซ้ายลงและใช้สันเท้าขวาแตะพื้นด้านข้าง
	ท่าที่ 36 หน้าตรง มือขวาจับพิเศษข้างระดับอกมือซ้ายแตะด้านหน้าข้างขวา ก้าวเท้าขวามาด้านหน้าเท้าซ้ายวางหลัง

ท่ารำตัวรองชุด พิมพาพิลาป

ท่ารำ	คำอธิบายท่ารำ
	ท่าที่ 37 หน้าตรง มือซ้ายจับพิเศษข้างระดับอก มือขวาแตะด้านหน้าข้างซ้าย ก้าวเท้าซ้ายมาด้านหน้าเท้าขวาวางหลัง
	ท่าที่ 38 มือขวาจับพิเศษระดับข้างศีรษะมือซ้ายแตะระดับไหล่ เอียงด้านขวา ก้าวเท้าขวาด้านหน้าเท้าซ้ายวางหลัง
	ท่าที่ 39 มือขวาจับพิเศษระดับข้างลำตัวมือซ้ายแตะที่หน้าอก มองมือขวา ก้าวข้างด้านซ้าย
	ท่าที่ 40 มือขวาจับพิเศษระดับข้างลำตัวหักข้อมือขึ้นมือซ้ายแตะที่หน้าอก มองมือขวา ก้าวข้างด้านขวา

ท่าร่ำตัวรองชุด พิมพาพิลาป

ท่าร่ำ	คำอธิบายท่าร่ำ
	ท่าที่ 41 มือขวาจับพิเศษระดับข้างลำตัวแขนตั้ง หักข้อมือขึ้นมือซ้ายแตะที่หน้าอก มองมือขวา ก้าวข้างด้านขวา
	ท่าที่ 42 มือขวาจับพิเศษระดับข้างลำตัวแขนตั้ง หักข้อมือขึ้นมือซ้ายแตะที่หน้าอก มองมือขวา ก้าวข้างด้านขวากลับหลังหันไปด้านหลัง
	ท่าที่ 43 มือซ้ายจับพิเศษระดับอกมือขวาแตะระดับสะโพกเอียงศีรษะด้านซ้าย ก้าวเท้าขวาไปด้านหน้าเท้าซ้ายวางหลังหันลำตัวออกมาเล็กน้อย
	ท่าที่ 44 มือซ้ายจับพิเศษระดับอกมือขวาแตะระดับหน้าขาศีรษะตรง ก้าวเท้าขวาไปด้านหน้าเท้าซ้ายวางหลังเต็มเท้า

ท่ารำตัวรองชุด พิมพาพิลาป

ท่ารำ	คำอธิบายท่ารำ
	ท่าที่ 45 มือขวาแตะมือที่ไหล่มือซ้ายแตะมือระดับหน้าขา หน้าตรงเท้าขวาวางเต็มเท้า ด้านหลังเท้าซ้ายวางด้านหน้าเต็มเท้า
	ท่าที่ 46 มือซ้ายจับพิเศษระดับข้างหน้าอกศีรษะตรงมือซ้ายแตะข้างลำตัวด้านซ้ายเท้าตรง
	ท่าที่ 47 มือขวาหักข้อมือไปด้านหลังมือซ้ายจับระดับข้อมมือด้านขวาเอียงศีรษะด้านขวา ก้าวเท้าซ้ายไปด้านหน้าเท้าขวาวางหลัง
	ท่าที่ 48 มือซ้ายหักข้อมือไปด้านหลังมือขวาจับระดับข้อมมือด้านซ้ายเอียงศีรษะด้านซ้าย ก้าวเท้าขวาไปด้านหน้าเท้าซ้ายวางหลัง

ท่าร่ำตัวรองชุด พิมพาพิลาป

ท่าร่ำ	คำอธิบายท่าร่ำ
	ท่าที่ 49 มือขวาจับพิเศษระดับข้างศีรษะมือซ้ายงอแขนจับพิเศษข้างศีรษะด้านขวา ย่อเข้าขวา และใช้ส้นเท้าขวาแตะด้านข้างเท้าซ้าย
	ท่าที่ 50 มือซ้ายจับพิเศษระดับข้างศีรษะมือขวา งอแขนจับพิเศษข้างศีรษะด้านซ้าย ย่อเข้าซ้าย และใช้ส้นเท้าซ้ายแตะด้านข้างเท้าขวา
	ท่าที่ 51 มือขวาจับพิเศษแขนตึงระดับเขามือซ้ายงอแขนจับพิเศษข้างหน้าอก ย่อเข้าซ้ายและใช้ส้นเท้าขวาแตะพื้นด้านข้าง
	ท่าที่ 52 มือซ้ายจับพิเศษแขนตึงระดับเขามือขวา งอแขนจับพิเศษข้างหน้าอก ย่อเข้าขวาและใช้ส้นเท้าซ้ายแตะพื้นด้านข้าง

ท่าร่ำตัวรองชุด พิมพาพิลาป

ท่าร่ำ	คำอธิบายท่าร่ำ
	ท่าที่ 53 มือขวาแตะที่แขนซ้ายแขนซ้ายแขนตั้ง แตะมือที่หน้าขาซ้าย หน้าตรง เท้าขวาวางเท้า เต็มเท้าเท้าซ้ายเดียวเท้า
	ท่าที่ 54 มือซ้ายแตะที่แขนขวาแขนขวาแขนตั้ง แตะมือที่หน้าขาขวา หน้าตรง เท้าซ้ายวางเท้า เต็มเท้าเท้าขวาเดียวเท้า
	ท่าที่ 55 มือขวาแตะที่แขนซ้ายแขนซ้ายแขนตั้ง แตะมือที่หน้าขาซ้าย หน้าตรง นั่งลง
	ท่าที่ 56 มือซ้ายแตะที่แขนขวาแขนขวาแขนตั้ง แตะมือที่หน้าขาขวา หน้าตรง นั่งลง

ท่ารำตัวรองชุด พิมพาพิลาป

ท่ารำ	คำอธิบายท่ารำ
	ท่าที่ 57 มือขวาจับพิเศษระดับข้างหน้าอกศีรษะตรงมือซ้ายแตะมือที่ข้างลำตัวด้านขวา ศีรษะตรงเท้าขวาก้าวเท้ามาด้านหน้า เท้าซ้ายวางหลัง
	ท่าที่ 58 มือซ้ายจับพิเศษระดับข้างหน้าอกศีรษะตรงมือขวาแตะมือที่ข้างลำตัวด้านซ้าย ศีรษะตรงเท้าซ้ายก้าวเท้ามาด้านหน้า เท้าขวาวางหลัง
	ท่าที่ 59 มือขวาจับพิเศษหักข้อมือลงอแนข้างลำตัวมือซ้ายแตะที่หน้าอกก้าวข้างไปด้ายซ้ายหน้ามองมือขวา
	ท่าที่ 60 มือขวาจับพิเศษหักข้อมือลงอแนข้างลำตัวมือซ้ายแตะที่หน้าอกก้าวข้างไปด้ายซ้ายหน้ามองมือขวาหันหลังกลับไปด้านหลัง

ท่ารำตัวรองชุด พิมพาพิลาป

ท่ารำ	คำอธิบายท่ารำ
	ท่าที่ 61 มือขวาจับพิเศษหักข้อมือลงอแนนข้าง ลำตัวมือซ้ายจับพิเศษหักข้อมือระดับข้างศีรษะนั่ง ลงตั้งเข่าซ้าย
	ท่าที่ 62 มือขวาจับพิเศษหักข้อมือลงอแนนข้าง ลำตัวมือซ้ายจับพิเศษหักข้อมือระดับข้างศีรษะ ยืนขึ้นก้าวเท้าขวาไปด้านหน้าเท้าซ้ายวางหลัง
	ท่าที่ 63 มือซ้ายจับพิเศษหักข้อมือลงอแนนข้าง ลำตัวมือขวาจับพิเศษหักข้อมือระดับข้างศีรษะนั่ง ลงตั้งเข่าขวา
	ท่าที่ 64 มือซ้ายจับพิเศษหักข้อมือลงอแนนข้าง ลำตัวมือขวาจับพิเศษหักข้อมือระดับข้างศีรษะ ยืนขึ้นก้าวเท้าซ้ายไปด้านหน้าเท้าขวาวางหลัง

ท่าร่ำตัวรองชุด พิมพาพิลาป

ท่าร่ำ	คำอธิบายท่าร่ำ
	ท่าที่ 65 ศีรษะเอียงด้านขวา มือขวาตั้งฉากใช้นิ้ว แตะกับมือซ้ายระดับข้างศีรษะด้านขวา ยืนเดียว เท้าด้านขวา
	ท่าที่ 66 ศีรษะเอียงด้านซ้าย มือซ้ายตั้งฉากใช้นิ้ว แตะกับมือขวาระดับข้างศีรษะด้านซ้าย ยืนเดียว เท้าด้านซ้าย

ท่ารำชุด พิมพาโลม่นัส

ท่ารำ	คำอธิบายท่ารำ
	ท่าที่ 1 มือทั้งสองตั้งวงล่างด้านซ้าย เอียงคอซ้าย ย่ำเท้าซ้ายเดินออกมาสลับซ้าย-ขวา ตามจังหวะ
	ท่าที่ 2 ตั้งวงต่ำด้านซ้าย หัวเอียงซ้าย ย่ำเท้าซ้าย แล้วหมุนรอบตัว
	ท่าที่ 3 มือตั้งวงคู่ที่ด้านหน้าซ้ายระดับเอว แล้วหมุนมือเป็นวงกลมจากซ้ายไปขวา ให้วงสูงไม่เกินระดับสายตาลงมาระดับอก มือซ้ายจีบส่งหลัง พร้อมกับมือขวาจีบที่อก ศีรษะเอียงด้านขวา เท้าขวาแตะด้านหลัง
	ท่าที่ 4 มือตั้งวงคู่ที่ด้านหน้าขวาระดับเอว แล้วหมุนมือเป็นวงกลมจากขวาไปซ้าย ให้วงสูงไม่เกินระดับสายตาลงมาระดับอก มือขวาจีบส่งหลัง พร้อมกับมือซ้ายจีบที่อก ศีรษะเอียงด้านซ้าย เท้าซ้ายแตะด้านหลัง

ท่ารำชุด พิมพาโลมนัส

ท่ารำ	คำอธิบายท่ารำ
	ท่าที่ 5 ศีรษะเอียงด้านขวา มือขวาดั้งวางหงายสูง ระดับศีรษะ มือซ้ายจับส่งหลัง เท้าขวาเตะด้านหลัง
	ท่าที่ 6 มือขวาวางทับลำตัวด้านหน้าระดับสะเอว ซ้ายมือซ้ายวางที่หน้าขาซ้าย ศีรษะเอียงด้านซ้าย ลูกขึ้นยืนเดี่ยวเท้าซ้าย
	ท่าที่ 7 ศีรษะเอียงด้านซ้าย มือตั้งวงบนด้านหน้า โดยมือซ้ายสูงระดับหางคิ้ว มือขวาลดต่ำลง มาจากมือซ้ายเล็กน้อย ย่ำเท้าซ้าย แล้วกลับเอียงขวาย่ำเท้าขวา สลับกันไป
	ท่าที่ 8 ศีรษะเอียงด้านซ้าย มือจับไขว้ให้มือซ้ายอยู่ด้านนอก มือขวาอยู่ด้านใน ประสานกันไว้ระดับอก เตะเท้าซ้าย

ท่ารำชุด พิมพาโลมน์ส

ท่ารำ	คำอธิบายท่ารำ
	ท่าที่ 9 ศีรษะเอียงด้านขวา มือตั้งวงล่างระดับเอว แตะเท้าขวา
	ท่าที่ 10 ศีรษะเอียงด้านซ้าย มือจีบคว่ำระดับเอว แตะเท้าซ้าย
	ท่าที่ 11 ศีรษะเอียงด้านขวา มือตั้งวงหงายระดับศีรษะ แตะเท้าขวา
	ท่าที่ 12 ศีรษะตรง มือทั้งสองข้างประนมไว้ที่อก นั่งตั่งเข้าซ้าย

ท่ารำชุด พิมพาโสมนัส

ท่ารำ	คำอธิบายท่ารำ
	ท่าที่ 13 ศีรษะเอียงด้านซ้าย สะดุ้งตัวมือจีบคู่ ด้านซ้ายระดับเอวหมุนข้อมือปล่อยจีบเป็นตั้งวง ลากขาซ้ายลงมาเป็นท่านั่งทับสันเท้าแล้วสะดุ้งตัว
	ท่าที่ 14 ศีรษะเอียงด้านขวา สะดุ้งตัวมือจีบคู่ ด้านขวาระดับเอวหมุนข้อมือปล่อยจีบเป็นตั้งวง นั่งทับสันเท้าแล้วสะดุ้งตัว
	ท่าที่ 15 หน้าตรง มือทั้งสองข้างประนมไว้กลางอก ก้มศีรษะลงให้นิ้วหัวแม่มืออยู่หว่างคิ้วชี้จรดไรผม
	ท่าที่ 16 ศีรษะเอียงด้านซ้าย มือจีบไขว้ให้มือซ้ายอยู่ด้านนอก มือขวาอยู่ด้านใน ประสานกันไว้ระดับอก ตั้งเข่าซ้าย

ท่ารำชุด พิมพาโลมน์ส

ท่ารำ	คำอธิบายท่ารำ
	ท่าที่ 17 ศีรษะเอียงขวา มือซ้ายตั้งวงสูงระดับ ศีรษะ มือขวาวางหงายระดับเอว ขาขวาแตะด้านหลัง เดินเข้าด้านซ้ายตามวงสูง

เรื่องราวของใบเสมาที่เชื่อมโยงกับท่ารำ

ใบเสมาในวัฒนธรรมทวารวดีแบบเถรวาท นอกจากจะทำหน้าที่กำหนดเขตทำสังฆกรรม ปริณทลอันศักดิ์สิทธิ์ และเล่าเรื่องราวพุทธประวัติแห่งองค์พระศากยมุนีแล้ว ยังเป็นเครื่องมือในการนำเสนอ "คติธรรมคำสอน" ที่ช่างโบราณแปลงออกมาจากคัมภีร์ทางศาสนา แสดงตัวอย่างให้เห็นถึงการบำเพ็ญบารมีในอดีตชาติ ของพระพุทธเจ้า การบำเพ็ญบารมีนี้เป็นสิ่งที่บุคคลโดยทั่วไป ควรประพฤติปฏิบัติ เช่น ความมีเมตตา ความเพียร ความอดทน การรักษาสังกะ การเสียสละ เพื่อต้องการให้พุทธศาสนิกชนที่พบเห็นนำเอาหลักการประพฤติ ปฏิบัติที่ดีงามไปใช้ในการดำเนินชีวิต

ใบเสมาจากเมืองฟ้าแดดสงยาง อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นใบเสมาที่สวยงามที่สุดในประเทศไทย ใบเสมาจำนวนมากของเมืองฟ้าแดดสงยางล้วนสลักเป็นเรื่องราวพุทธประวัติ และชาดก

ปัจจุบันใบเสมาที่มาจากเมืองฟ้าแดดสงยางส่วนใหญ่ ถูกเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติจังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นที่เก็บรวบรวมรักษา องค์ความรู้และโบราณวัตถุทุกยุคสมัยจากภาคอีสานตอนกลาง โดยเฉพาะ "ใบเสมา" ที่มีจัดแสดงอยู่เป็นจำนวนมาก โดยมีใบเสมาจากเมืองฟ้าแดดสงยางเป็นผลงานชิ้นเอกที่จำหลักเป็นเรื่องราวในพุทธประวัติตอน "พิมพาฬลาป"

พิมพาฬลาป เป็นเหตุการณ์ที่ พระพุทธเจ้าเสด็จไปโปรดพระนางพิมพายโสธรา ผู้เคยเป็นพระชายา เมื่อสมัยพระพุทธเจ้ายังทรงเป็นเจ้าชายสิทธัตถะ คือเมื่อยังไม่ได้เสด็จออกผนวช หลังจากที่พระพุทธเจ้าบรรลุนิพพานแล้ว ก็ถึงคราวที่พระพุทธเจ้าเสด็จไปโปรด พระนางพิมพายโสธรา ซึ่งเป็นวันเดียวกับที่เสด็จไปทรงภัตตาหาร ในพระราชนิเวศน์ของพระเจ้าสุทโธทนะพระบิดา โดยสถานที่เสด็จไปโปรดพระนางพิมพา คือ ปราสาทที่ประทับของพระนางนั่นเอง ผู้ที่ตามเสด็จพระพุทธเจ้า มาในการนี้ มีพระสารีบุตร พระโมคคัลลานะ สองอัครสาวก และพระเจ้าสุทโธทนะ

พระนางพิมพาทรงเศร้าโศกเสียพระทัย ตั้งแต่สมัยพระพุทธเจ้าเสด็จออกบวชเป็นต้นมา พระนางเข้าพระทัยว่า พระนางถูกพระพุทธเจ้าทรงทอดทิ้ง ยิ่งเมื่อทราบว่าพระพุทธเจ้าเสด็จมาเมืองกบิลพัสดุ์ครั้งนี้ ความเสียพระทัยยิ่งมีมากขึ้น ขนาดพระเจ้าสุทโธทนะรับสั่งให้มาเฝ้าพระพุทธเจ้า พระนางยังเสด็จมาไม่ได้

แม้พระพุทธเจ้าจะเสด็จมาถึงปราสาทที่ประทับของพระนางแล้ว พระนางยังเสด็จดำเนินมาเองไม่ได้ พระนางก็ล้มฟุบลง กลิ้งเกลือกพระเศียรลงเหนือพระบาทพระพุทธเจ้า แล้วพิลาปรำพันกันแสงแทบสิ้นสมปฤดี

พระเจ้าสุทโธทนะทูลพระพุทธเจ้าถึงความดีของพระนางพิมพาว่า เป็นสตรีที่จงรักภักดีต่อพระพุทธเจ้าไม่เคยแปรพระทัยเป็นอันเลย ตลอดเวลาที่พระพุทธเจ้าเสด็จจากไป พระพุทธเจ้าตรัสสอนพระดำรัสของพุทธบิดาว่า พระนางพิมพาจะได้ทรงซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อพระองค์แต่เฉพาะในชาตินี้ก็หาไม่ แม้ในอดีตชาติหนหลังอีกหลายชาติ พระนางก็เป็นคู่ทุกข์คู่ยากผู้ซื่อสัตย์ของพระองค์ตลอดมาแล้ว พระพุทธเจ้าตรัสชาดกอีกเป็นอันมากให้พระบิดาและพระนางพิมพาฟัง พระนางฟังแล้ว จึงสร้างโศก และคลายความเสียพระทัย เกิดปีติโสมนัสในพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าเป็นอย่างยิ่ง เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมจบลง พระนางพิมพาโยธรา ก็ได้บรรลुพระโสดาบันหรือโสดาปัตติผล

ภาพที่ 4.54 ใบเสมาพิมพาพิลาป

จากภาพจำหลักที่ปรากฏในใบเสมา “พินพาพิลาป” ผนวกกับเรื่องราวในพุทธประวัติตอน พินพาพิลาป กลุ่มวิจัยกิจกรรมพัฒนาและเพิ่มศักยภาพผู้ประกอบการทางศิลปวัฒนธรรมด้านบริการ ทางวัฒนธรรม ได้มีการพัฒนาทำรำลึกการะพระธาตุยาคุเชื่อมโยงกับเรื่องราวของใบเสมาตามตำนาน สมัยทวารวดีให้เป็นมาตรฐานและมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับชุมชน ดังปรากฏนั้นได้มีการนำไปใช้ดังนี้

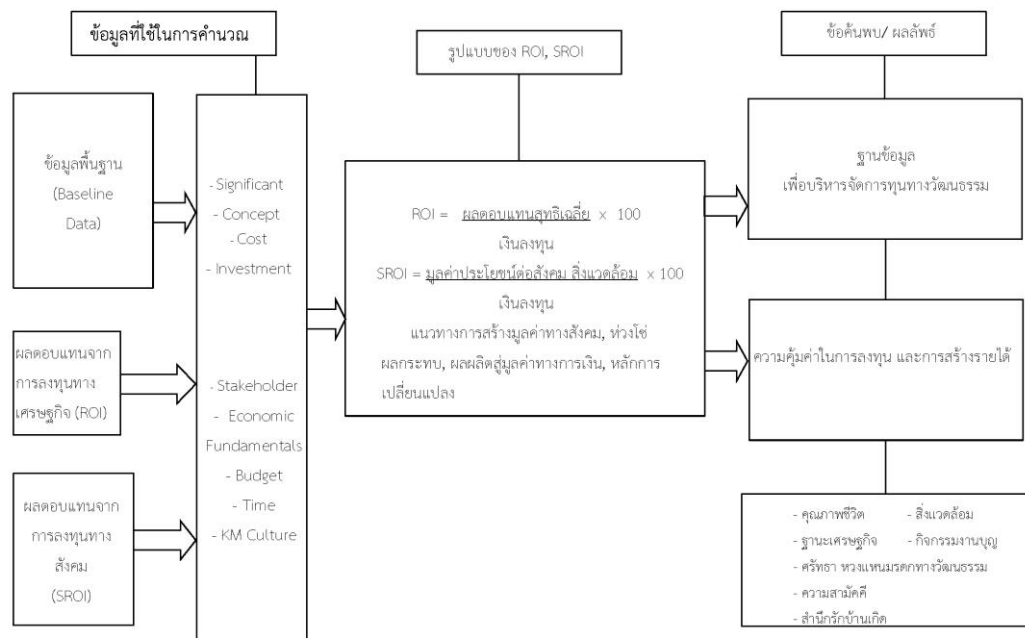
1. รำชุดพินพาพิลาป นำไปใช้ในการรำบูชา หรือรำแก้บน ด้วยเกิดจากความศรัทธา ความเคารพเป็นการขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ใน พระธาตุยาคุ เพราะมีความเชื่อว่า ปู่ธาตุยาคุสามารถดลบันดาลสิ่งต่าง ๆ ที่ลูกหลานมาขอ ให้ประสบความสำเร็จลงได้ด้วยศรัทธาและกำลังใจ เมื่อประสบความสำเร็จได้ตามประสงค์แล้ว ก็จะกลับมาแก้บนหรือมาขอบคุณปู่ธาตุยาคุด้วยเครื่องบูชา

2. รำชุดพินพาโสมนัส นำไปใช้ในการรำในพิธีการต่าง ๆ ได้แก่ พิธีการต้อนรับแขกผู้มาเยือน และการในงานประเพณี เช่น ประเพณีมาฆะปูรมี ทวารวดีมิ่งหล้า เมืองฟ้าแดดสงยาง และ ประเพณี สรงน้ำพระธาตุยาคุ วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 หรือ วันวิสาขบูชา ” เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมเป็นการธำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์วัฒนธรรมทางนาฏศิลป์ของชุมชนและเผยแพร่ให้มีการสืบทอดต่อกันไปชั่วชั่วหลาน

4.6 การวัดและประเมินผลความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจบนฐานวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยาง จังหวัดกาฬสินธุ์

ในการศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยทางเศรษฐศาสตร์สำหรับผลตอบแทนจากการลงทุนทางด้านเศรษฐกิจ (ROI) และผลตอบแทนจากการลงทุนทางด้านสังคม (SROI) เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนบนฐานวัฒนธรรม ให้คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เกิดรายได้ที่เพิ่มขึ้น และความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนคือ 1. กำหนดรูปแบบ (Model Specification) 2. การเก็บข้อมูล (Data Collecting) 3. การคำนวณ (Estimation) 4. การประเมินผลตามตัวแบบ (Evaluation of Estimated Model) และ 5. การนำไปประยุกต์ใช้(Applications)

กรอบแนวคิด สำหรับการศึกษา การวัดและประเมินผลความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจบนฐานวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยาง จังหวัดกาฬสินธุ์

คณะผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research : PAR) ซึ่งได้ดำเนินการเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 ข้อมูลพื้นฐาน (Baseline Data) การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจบนฐานวัฒนธรรมทางด้านอุปสงค์ของผู้บริโภค และด้านอุปทานของวิสาหกิจ จึงขอรายงานผลการวิจัยตามแผนที่ได้ดำเนินการไปแล้วปรากฏผลดังนี้

ตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 4

วัตถุประสงค์ การวิจัย	ระเบียบวิธีวิจัย	กิจกรรม	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	วัน / เวลา ดำเนินการ
1. ข้อมูลพื้นฐาน (Baseline Data) เพื่อใช้บริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรม	ระยะที่ 1 ข้อมูลพื้นฐาน การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจบนฐานวัฒนธรรมทางด้านอุปสงค์ของผู้บริโภค และด้านอุปทานของวิสาหกิจ	1.ลงพื้นที่วิจัยเก็บข้อมูลพื้นฐาน 2.การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจบนฐานวัฒนธรรมทางด้านอุปสงค์ของผู้บริโภค 3.การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจบนฐานวัฒนธรรมทางด้านอุปทานของชุมชน	1.ได้ข้อมูลพื้นฐาน (Baseline Data) เพื่อใช้บริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรม	วันที่ 9-10 ตุลาคม 2562

ปรากฏผลการวิจัย ดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐาน (Baseline Data) การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจบนฐานวัฒนธรรม
ทางด้านอุปสงค์ของผู้บริโภค และด้านอุปทาน พบว่า

เศรษฐกิจชุมชน เป็นระบบเศรษฐกิจท้องถิ่นที่มีทั้งมิติเศรษฐกิจและสังคมรวมกัน อยู่ภายในระบบเดียวกัน ระบบเศรษฐกิจท้องถิ่นที่มีลักษณะเป็นองค์รวม มีมิติทางเศรษฐกิจทางตัวเลขรายได้ การผลิต การบริโภค และมีมิติทางเศรษฐกิจทางสังคม วัฒนธรรมสัมพันธ์กับวิถีชีวิต หลักความคุณค่าความเป็นจริงเศรษฐกิจชุมชนมีส่วนร่วมแรงงานมากกว่าครึ่งหนึ่งของประเทศ แต่หากพิจารณาเป็นรายได้นั้นน้อยกว่าเศรษฐกิจในระบบทุนนิยมที่กระจุกตัวอยู่ในเมือง และศูนย์กลางความเจริญของประเทศ เศรษฐกิจของแต่ละชุมชนที่มีลักษณะเฉพาะ และแตกต่างกันออกไป เพราะชุมชนแต่ละแห่งที่ต่างมีบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ที่แตกต่างกันออกไป จนกลายเป็นอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชน หากแต่สิ่งหนึ่งที่คล้ายคลึงกัน คือ เศรษฐกิจชุมชนตั้งมั่นอยู่บนรากฐานของศักยภาพของชุมชน ที่จะสามารถประยุกต์ใช้ทุนชุมชน และทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างสรรค์เศรษฐกิจชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (วิภาวี กฤษณะภุติ, 2559)

ชุมชนบ้านเสมา อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์เป็นชุมชนที่น่าสนใจ เมื่อพิจารณาถึงการประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนบนฐานวัฒนธรรม เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน เดิมชื่อ เมืองฟ้าแดดสงยาง เป็นเมืองในยุคโบราณ ตามประวัติศาสตร์สมัยพระเจ้าฟ้าจัมแห่งกรุงศรีสัตนาคนหุต สร้าง

ขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 12-16 ประมาณ 1,400 ปี ภายในบริเวณเมืองเก่ามีร่องรอยโบราณสถานหลายแห่งจากหลักฐานที่ค้นพบ พบร่องรอยของศาสนสถานที่มีลักษณะตามคติในพระพุทธศาสนา เป็นศิลปกรรมแบบทวารวดี โดยจากหลักฐานโบราณคดีที่ค้นพบ ทำให้ทราบว่ามีการอยู่อาศัยภายในเมืองมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์แล้วได้มาเจริญรุ่งเรืองมากขึ้นในสมัยทวารวดี มีซากศาสนสถานกระจายอยู่ทั่วไปทั้งภายในเมืองและนอกเมือง ชาวบ้านที่มีอาชีพหลักเป็นเกษตรกรรม ทำนา ทำสวน ทำไร่และเลี้ยงสัตว์ ชุมชนบ้านเสมาเป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่โดดเด่นมีแหล่งท่องเที่ยว และบรรยากาศของชุมชนที่สวยงามเงียบสงบ บอกเล่าความงามผ่านวิถีชุมชน การแสดงรำบูชาพระธาตุยาคู การรำบายศรีสู่ขวัญของชุมชน เพื่อต้อนรับผู้มาเยือน เวียนเทียนรอบองค์พระธาตุยาคู กราบไหว้ขอพร ตักบาตรทำบุญร่วมกันกับชาวบ้านในพื้นที่ ชมความสวยงามของใบเสมา ขึ้นรถรางนำเที่ยวรอบคูเมือง ชมแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน และพิพิธภัณฑ์เมืองฟ้าแดดสงยาง ซึ่งเป็นศูนย์เรียนรู้สถานที่ท่องเที่ยวแห่งแรกที่มีการรวบรวมภาพถ่ายเก่าแก่ จัดแสดงความเป็นมาบอกเล่าวิถีชีวิตและประเพณีสำคัญของคนท้องถิ่น ชื่อของฝากของที่ระลึกจากชุมชน ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผ้า เช่น กระเป๋าลายผ้าขาวม้า หมอนสี่เหลี่ยมลายผ้าขาวม้าที่เป็นลายเฉพาะของชุมชน ผลิตภัณฑ์จากเสื่อกก และกลุ่มอาหารของฝากแห้งมดุมรสเด็ดที่มีขนาดใหญ่พิเศษสามารถเก็บไว้ได้นาน กะหรี่ปั๊บบรสชาติหอมมันอร่อย ขนมดอกจอก ขนมทองม้วน แครปหมู และสินค้าอื่นๆ ของชุมชน (<http://www.cdd.go.th/wp-content/uploads/sites/110/2018/09/11.ชุมชนบ้านเสมา-จัดหัตถภาพสินธุ์.pdf>) (สำนักงานพัฒนาชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์, 2562. ออนไลน์)

ดังนั้นจึงมีมรดกทางวัฒนธรรมของโบราณสถาน ที่เกี่ยวเนื่องกับประวัติศาสตร์ โบราณคดี วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และสภาพสังคม อันึงในการประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนบนฐานวัฒนธรรม ขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนบ้านเสมา พบว่า เครื่องสักการบูชาพระธาตุยาคู และผลิตภัณฑ์ที่โดดเด่น สร้างชื่อให้แก่ชุมชนจนเป็นที่รู้จักกัน คือ “ธุง” (รูปที่ 1) ที่มีลวดลาย โทนสีอิฐอันโดดเด่น เป็นภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ และพัฒนามาอย่างต่อเนื่องจนในปัจจุบันได้กลายเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านเสมา

ภาพที่ 4.55 ชุมชนบ้านเสมา อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

2. ลักษณะที่สำคัญของเศรษฐกิจชุมชนบนฐานวัฒนธรรม ชุมชนบ้านเสมา อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ มีดังนี้

1. เศรษฐกิจชุมชนบนฐานวัฒนธรรมไม่เน้นการแข่งขัน แต่ให้ความสำคัญกับความร่วมมือ
2. จะไม่มีการผู้ขาด เพราะชุมชนเป็นเจ้าของร่วมกัน
3. จะไม่ก่อให้เกิด “ความรวยกระจุกความจนกระจาย”
4. มีตัวชี้วัดเศรษฐกิจเชิงปริมาณ ผสมผสานกับตัวชี้วัดทางสังคม ตามหลักการเปลี่ยนแปลง และหลักการใช้จ่ายแทนการเงิน

3. แนวคิดของเศรษฐกิจชุมชนบนฐานวัฒนธรรม ชุมชนบ้านเสมา อำเภอกมลาไสย

เป็นกรอบแนวคิดที่มีมิติการมองกรอบคิดเชิงระบบ ทำให้สามารถมองภาพของการพัฒนาในอนาคตได้อย่างชัดเจนอันประกอบไปด้วยคำถามเริ่มตั้งแต่ “ปัญหาคืออะไร” “ทำอะไร” “ทำกับใคร” “ทำอย่างไร” “ทำไม” และ “ทำเพื่ออะไร” มีรายละเอียดดังนี้ (มงคล ด้านธานินทร์, ม. ป. พ.)

1. “ปัญหาคืออะไร” เศรษฐกิจชุมชนบนฐานวัฒนธรรม ชุมชนบ้านเสมา อำเภอกมลาไสย เป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจชาติ และเป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่โดดเด่น มีโบราณสถาน เสมา มีแหล่งท่องเที่ยว และบรรยากาศของชุมชน ที่สวยงามเงียบสงบ ชุมชนมีความเข้าใจ และมีความมุ่งมั่นร่วมกันว่า การกระทำของพวกเขาเข้ามาเพื่อความรุ่งเรือง ความอยู่รอดปลอดภัยของสังคมไทย และประเทศไทยทั้งมวล ความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาเศรษฐกิจระดับรากหญ้าของชุมชนบ้านเสมา ที่มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจระดับบนคือประเทศ อีกทั้งต้องสัมพันธ์กับการปกครอง

การศึกษา วัฒนธรรมชุมชน สามารถช่วยให้กระบวนการเศรษฐกิจชุมชนบนฐานวัฒนธรรมประสบความสำเร็จบรรลุปณิธานที่ได้ตั้งไว้

2. “ทำอะไร” การทำงานเพื่อการดำรงชีพในแนวสัมมาอาชีพเพื่อการอยู่ร่วมกัน ชุมชนบ้านเสมา อำเภอกมลาไสย จิงสนใจที่จะรวมกลุ่มในการ (1) หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเสมา โบราณสถานสมัยทวารวดี 1400 ปี พระธาตุยาคุศักดิ์สิทธิ์ วิถีชุมชน การแสดงรำบูชาพระธาตุยาคุ การรำบายศรีสู่ขวัญของชุมชนบ้านเสมา เพื่อต้อนรับผู้มาเยือนเวียนเทียนรอบองค์พระธาตุยาคุ กราบไหว้ขอพร ตักบาตรทำบุญร่วมกันกับชาวบ้าน ชมความสวยงามของโบสถ์เสมา ชมพิพิธภัณฑ์เมืองฟ้าแดดสงยาง เป็นศูนย์เรียนรู้สถานที่ท่องเที่ยวแห่งแรกที่มีการรวบรวม ภาพถ่ายเก่าแก่จัดแสดงความเป็นมา บอกเล่าวิถีชีวิต และประเพณีสำคัญของ ชุมชนบ้านเสมา (2) ปลุกข้าวตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนถึงปลุกข้าวและสัตว์น้ำรวมอยู่ในพื้นที่ผืนเดียวกัน ขุดบ่อเลี้ยงปลา ปลุกพืชผสมผสานสลับกับปลุกข้าวในรูปแบบเกษตรผสมผสาน ข้าวมีคุณภาพ ผลผลิตดี และปลอดภัย (3) ผลิตภัณฑ์ที่แปรรูปจากผ้าพื้นเมือง การตัดเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูป กระเป๋าลายผ้าขาวม้า หมอนสี่เหลี่ยมลายผ้าขาวม้า และผลิตภัณฑ์จากเสื่อกก (4) กิจกรรมบริการ บูรณะโบราณสถานในพื้นที่ร่วมกับผู้นำชุมชน กรมศิลปากร สำนักงานจังหวัด วัฒนธรรมจังหวัด การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พัฒนาชุมชน เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำหรับสร้างรายได้เข้าหมู่บ้าน

3. “ทำกับใคร” ชุมชนบ้านเสมา อำเภอกมลาไสย รวมกลุ่มกันอย่างไม่เป็นทางการในรูปแบบกองทุน กลุ่มผลิตสูง กลุ่มการแสดง และดนตรีพื้นบ้าน หรือใช้กลุ่มที่เป็นนิติบุคคล กลุ่มแปรรูปจากผ้าพื้นเมืองเป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรมร่วมกับผู้ประกอบการ กลุ่มสมาชิกเพจ หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเสมา โบราณสถานสมัยทวารวดี 1400 ปี พระธาตุยาคุศักดิ์สิทธิ์ เจ้าของร้านค้าและร้านอาหาร และร่วมกับพัฒนากร สำนักงานจังหวัด วัฒนธรรมจังหวัด การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และกลุ่มพหุภาคร่วมกับนักวิชาการ เช่น มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และวิทยาลัยนาฏศิลป์ ในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้าพื้นเมือง ทำการตลาดออนไลน์เช่น ขุดพื้นเมือง รุ่งที่ทำจากเรซิน ตลาด Marketplace เป็นสินค้าตามของผู้บริโภคต้องการ

4. “ทำอย่างไร” เศรษฐกิจชุมชนบนฐานวัฒนธรรม สามารถสร้างสรรค์ได้จากการรวมกลุ่มในรูปแบบของกองทุนหมู่บ้าน อนุรักษ์ประเพณีที่ดีงาม การแสดงนาฏศิลป์ แสง สี เสียง สืบสานตำนานฟ้าแดดสงยาง วงดนตรีพื้นเมือง รำกลองยาว การรำบูชาพระธาตุยาคุ ขุดฟ่อนกลัวยาบูชาสูง ผลิตภัณฑ์ บริการการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ และโฮมสเตย์

5. “ทำไม” เนื่องจากชุมชนบ้านเสมา อำเภอกมลาไสย มีระดับการทำมาหากินต่างกัน อยู่ในระดับพอมีพอกิน และระดับการค้า ดังนั้นการรวมกลุ่มกัน เศรษฐกิจชุมชน ขับเคลื่อนกิจกรรม วัฒนธรรม เพื่อผลตอบแทนจากการลงทุนทางด้านสังคม ความตั้งใจให้เกิดความพออยู่พอกิน ความเต็มใจในสำนึกรักบ้านเกิด ความคุ้มกับการลงทุน และแสวงหาผลกำไร เป็นต้น

6. “ทำเพื่ออะไร” เพื่อชุมชนเข้มแข็ง พึ่งพาตนเองได้ มีความได้เปรียบทางด้านรายได้ เพราะมีทุนทางวัฒนธรรม คนในชุมชนมีความสุข และสิ่งแวดล้อมน่าอยู่ การร่วมกันทำงาน ขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนบนฐานวัฒนธรรม เพื่อเกิดผลให้คนในชุมชน มีความสุข และเมื่อต่างมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งได้ในที่สุด

จากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานบริบทชุมชนบ้านเสมา และกิจกรรมบริเวณพระธาตุยาคุ วัดโพธิ์ชัยเสมาราม อำเภอกลมลาไสย ข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจบนฐานวัฒนธรรมทางด้านอุปสงค์ของผู้บริโภค และด้านอุปทานของชุมชน ดังนี้

3.1 การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจด้านอุปสงค์ของผู้บริโภค (ประชาชน คนพื้นถิ่นและต่างถิ่น นักบุญ) หน่วยงานเอกชนมีจำนวนการสั่งซื้อ 5 ครั้งจากกลุ่มผลิตธูปจำนวน 1,000 พวง ธูปเครื่องประดับ และอื่น ๆ 400 ชิ้น (รอบ 6 เดือน) โดยกำหนดรูปแบบธูป จำนวนตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

ภาพที่ 4.56 ธูปสำหรับถวายพระธาตุยาคุ

บริเวณพระธาตุยาคุ มีผู้ประกอบการร้านค้าที่เข้าร่วมกิจกรรม 6 จุด คือ จำหน่ายเครื่องไหว้ และธูป 1 จุด จำหน่ายสินค้าพื้นเมือง 4 จุด จำหน่ายอาหาร 1 จุด มีรายได้จากการจำหน่ายธูปให้กับประชาชนที่มาสักการะพระธาตุยาคุ โดยวันจันทร์-ศุกร์เฉลี่ย 60 ชุดต่อวัน วันเสาร์-อาทิตย์เฉลี่ย 100 ชุดต่อวัน และเทศกาลงานบุญเฉลี่ย 500 ชุดต่อวัน

ภาพที่ 4.57 ผู้ประกอบการร้าน จำหน่ายธง เครื่องไห้ว และผลิตภัณฑ์ชุมชน

หลังจากประชาชนที่มาสักการะพระธาตุยาคู เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ และบ้านโบราณแล้ว จะมาชมและสินค้าพื้นเมือง เช่น กระเป๋าสะพายแบบยวมใบเล็กราคา 50 บาท ใบใหญ่ 150 บาท ผ้าสไบ 250 บาท ผ้าขาวม้า 150 บาท ผ้าถุง 450-550 บาท กางเกง 250 บาท เสื้อพื้นเมืองคละสี 550 บาท เสื้อผ้าฝ้ายสีขาว 399 บาท เสื้อผ้าทอ 1,000 บาท เป็นต้น

ภาพที่ 4.58 สินค้าพื้นเมือง

3.2 การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจด้านอุปทานของชุมชนที่ผลิตธง และผู้ประกอบการ

การวิเคราะห์เศรษฐกิจชุมชนบนฐานวัฒนธรรม ณ บริเวณพระธาตุยาคู ชุมชนบ้านเสมา จะให้ความสำคัญกับมูลค่าของผลประโยชน์สุทธิที่ตกอยู่กับสังคมโดยรวม (net social benefits) ภายใต้การใช้ทรัพยากรทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนภาคผู้ประกอบการจะเน้นมูลค่าผลประโยชน์สุทธิที่ตกอยู่กับเจ้าของภายในผลตอบแทน (internal to the project itself) แต่ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจชุมชนบนฐานวัฒนธรรม ณ บริเวณพระธาตุยาคู ชุมชนบ้านเสมา หรือผู้ประกอบการ ผลการวิเคราะห์จะเป็นการพิจารณาว่า ผลตอบแทนมากกว่าหรือน้อยกว่างบประมาณการลงทุน และ

พัฒนา ซึ่งการวิเคราะห์ลักษณะนี้ การวิเคราะห์จะเปรียบเทียบค่าของผลตอบแทนกับการลงทุน เพื่อพิจารณาว่า เศรษฐกิจชุมชนบนฐานวัฒนธรรม ณ บริเวณพระธาตุยาคู ชุมชนบ้านเสมา มีแนวโน้มที่ดีตามหลักการเปลี่ยนแปลง คำนวณค่าต่อการลงทุนหรือไม่ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยเกณฑ์การตัดสินใจเพื่อการลงทุนทางด้านเศรษฐกิจ (ROI) และผลตอบแทนจากการลงทุนทางด้านสังคม (SROI) พบว่า

4. การศึกษาผลตอบแทนจากการลงทุนทางด้านเศรษฐกิจ (Return on Investment : ROI)

ศึกษาฐานกิจกรรมสร้างรายได้ เช่น ชุมชนบ้านเสมาผลิตธง ต่างหู ปิ่นปักผม กระเป๋า ผ้าขาวม้า ผ้าทอ ของที่ระลึก อาหารพื้นบ้าน ชาวบ้านมัคคุเทศก์ รำบูชาพระธาตุยาคู และสินค้าบริการ เช่น โฮมสเตย์ การแสดงนาฏศิลป์ แสง สี เสียง ดังนี้

4.1. กิจกรรมพัฒนาโบราณสถาน พระธาตุยาคู และชุมชนบ้านเสมาผลิตธง (หน่วย : บาท)

ตารางที่ 4.3 ผลตอบแทนจากการลงทุนทางด้านเศรษฐกิจ

ค่าใช้จ่าย			ผลตอบแทน	ผลตอบแทนสุทธิ เฉลี่ย
เงินลงทุน/ รายการ	รายการ ดำเนินงาน	ค่าดำเนินงาน		
งบประมาณ โครงการวิจัยและ พัฒนาพื้นที่ทาง วัฒนธรรม				
1). การพัฒนาและ เพิ่มศักยภาพ ผู้ประกอบการฯ ด้านผลิตภัณฑ์ทาง วัฒนธรรม	การผลิตธง 5 ครั้ง (เทศบาลงานบุญ)	182,285	120,000	48,000

ค่าใช้จ่าย			ผลตอบแทน	ผลตอบแทนสุทธิ เฉลี่ย
เงินลงทุน/ รายการ	รายการ ดำเนินงาน	ค่าดำเนินงาน		
	เสื้ออัตลักษณ์ ใช้ผ้าทอมือ ปัก ลายธงประยุกต์ ประมาณ 57 ตัว		85,500	1,500
	เสื้ออัตลักษณ์ สำหรับเยาวชน ประมาณ 100 ตัว		28,000	280
	กระเป๋ผ้าปัก ลายธง - ขนาด ใหญ่ (10 ใบ) - ขนาด กลาง (60 ใบ) - ขนาด เล็ก (35 ใบ)		7,000 27,000 5,250	700 450 150
	ผ้าปูโต๊ะลายธง		42,000	1,500
	เสื้อผ้าฝ้ายปัก ลายธง - แขนสั้น (26 ตัว) - แขนยาว (30 ตัว)		20,800 45,000	800 1,500

ค่าใช้จ่าย			ผลตอบแทน	ผลตอบแทนสุทธิ เฉลี่ย
เงินลงทุน/ รายการ	รายการ ดำเนินงาน	ค่าดำเนินงาน		
	เพิ่มกัลดัดติดเสื้อ จากสูง		30,065	35
	ปิ่นปักผมจากสูง		86,400	150
	กรอบรูปจากสูง		47,250	250
	โมบายสูง		20,500	100
	เสื้อยืดของที่ระลึก ปักลายสูง		13,250	250
2). การพัฒนาและ เพิ่มศักยภาพ ผู้ประกอบการฯ ด้านบริการทาง วัฒนธรรม	ยกระดับการ ท่องเที่ยวโฮมสเตย์ รองรับนักท่องเที่ยว ได้ประมาณ 10 - 20 คน ท่านละ 600 บาท อาหาร ท้องถิ่น 3 มื้อ และ กิจกรรมนำเที่ยว 1 วัน (งานบุญ)	168,550	60,000	12,000

ค่าใช้จ่าย			ผลตอบแทน	ผลตอบแทนสุทธิ เฉลี่ย
เงินลงทุน/ รายการ	รายการ ดำเนินงาน	ค่าดำเนินงาน		
	ยกระดับการ ท่องเที่ยว (กลุ่มร้านค้า) รายรับเฉลี่ยรอบละ ประมาณ 5,000 บาท มีค่าใช้จ่ายค่า เช่าชุด แต่งหน้า ค่า ไฟ และค่า ส่วนกลาง (มี 2 รอบ)		76,800	6,400

ที่มา : ภัคดี กล้าวิจารณ์ (2563) และ ดร.สุชานาถ สิงหาปัด (2563)

อัตราผลตอบแทนจากการลงทุน (Return on Investment) เกณฑ์อัตราผลตอบแทนจากการลงทุนนี้
จะวัดค่าของเศรษฐกิจชุมชนบนฐานวัฒนธรรม รูปของอัตราส่วนที่คิดเป็นร้อยละของผลตอบแทนสุทธิ
จากการดำเนินงานต่อการลงทุน

$$\begin{aligned}
 \text{อัตราผลตอบแทนต่อการลงทุน} &= \frac{\text{ผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ย}}{\text{เงินลงทุน}} \times 100 \\
 &= \frac{74,065}{350,835} \times 100 \\
 &= 21.11 \%
 \end{aligned}$$

ตามหลักเกณฑ์นี้ กิจกรรมเศรษฐกิจที่มีค่า ROI ยิ่งสูงจะยิ่งดีซึ่งโดยทั่วไปแล้ว กิจกรรมใดมีค่า ROI
เท่ากับหรือสูงกว่าอัตราผลตอบแทนขั้นต่ำที่กำหนดไว้ซึ่งตามปกติจะอยู่ระหว่าง 20-30 % ยอมรับได้

สรุป กิจกรรมพัฒนาโบราณสถาน พระธาตุยาकु เน้นผลตอบแทนจากการลงทุนทางด้านสังคม (SROI) ส่วนการผลิตธัญ ผลตอบแทนจากการลงทุนทางด้านเศรษฐกิจ มีค่าตัวเลข 21.11 % นี้หมายความว่า เมื่อลงทุนไป 100 บาทจะได้ผลประโยชน์จากการดำเนินงานทางด้านเศรษฐกิจ 21 บาทต่อปี

4.2 การศึกษาผลตอบแทนจากการลงทุนทางด้านสังคม (Social Return on Investment : SROI)

ผลตอบแทนจากการลงทุนทางด้านสังคม เพื่อวัดและประเมินผลตอบแทนตามทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงของโครงการวิจัย ถ้ามีโครงการวิจัยและพัฒนาพื้นที่ทางวัฒนธรรมทราวดีเมืองฟ้าแดดสงยางภาพสินธุ์ดำเนินการเรียบร้อยแล้ว ชุมชนบ้านเสมา สมาชิกในกลุ่มผลิตภัณฑ์มีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น คุณภาพชีวิตดีขึ้น ทำบุญมากขึ้น สิ่งแวดล้อมดีขึ้น และมีความรักและหวงแหนแหล่งโบราณวัตถุมากขึ้นด้วย

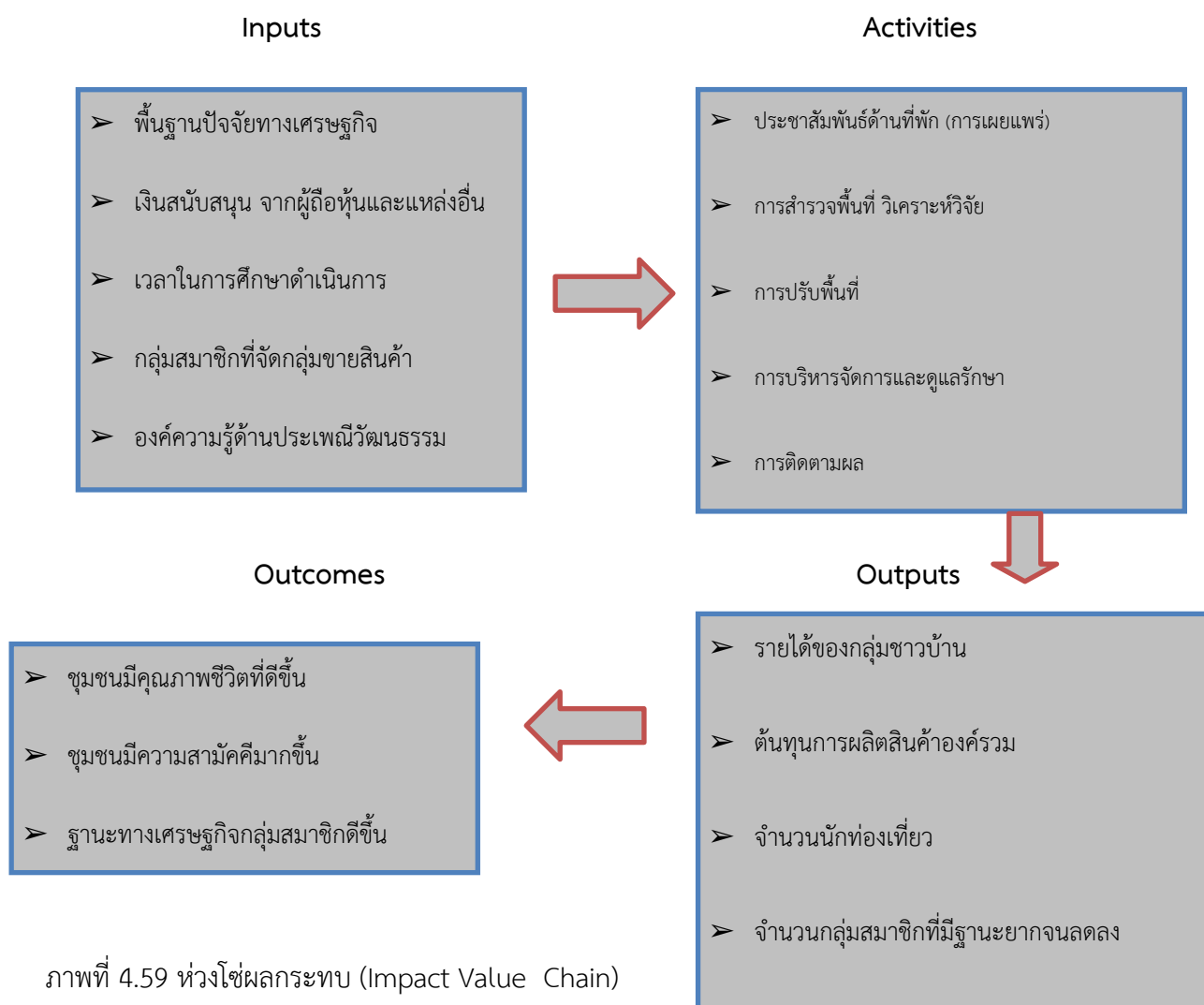
1. แนวทางการวัดและประเมินผลตอบแทนจากการลงทุนทางด้านสังคม จากกิจกรรมสร้างมูลค่าทางสังคมโดยต้องวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อให้ได้ห่วงโซ่ผลกระทบตามรูปที่ 5 ที่นำไปสู่การวัดผลผลิตสู่มูลค่าทางการเงินดังนี้

ตารางที่ 4.4 วิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโครงการวิจัยและพัฒนาพื้นที่ทางวัฒนธรรมทราวดีเมืองฟ้าแดดสงยางภาพสินธุ์

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	การมีส่วนร่วม/เกี่ยวข้อง	ควรรวมเข้ามาพิจารณาในการวัดผลทางสังคมหรือไม่เพราะอะไร
คนในชุมชน	เป็นผู้ได้รับผลประโยชน์ทางตรงจากการจัดโครงการวิจัยในครั้งนี้ เพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น	รวมเพราะได้รับผลประโยชน์โดยตรง

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	การมีส่วนร่วม/เกี่ยวข้อง	ควรรวมเข้ามาพิจารณาในการวัดผลทางสังคมหรือไม่เพราะอะไร
องค์กรรัฐ	เป็นผู้ให้การสนับสนุนเงินลงทุนในบางกิจกรรมและพัฒนาชุมชนและแหล่งโบราณวัตถุ	ร่วมเพราะมีผลส่วนในการดูแลและบูรณะแหล่งวัตถุโบราณของชุมชนรวมถึงเงินในการพัฒนาชุมชน
วัด	เป็นผู้ได้รับผลประโยชน์จากการทำบุญ	รวม เพราะมีผลในการที่ทำให้

Impact Value Chain

แนวทางการวัดและประเมินผลตอบแทนจากการลงทุนทางด้านสังคม

1.1) การสร้างมูลค่าทางสังคมด้วยกิจกรรมผลิตจริง

1.1.1) ห่วงโซ่ผลกระทบ มีผู้มีส่วนได้เสีย ได้แก่ ชุมชน นักวิชาการ ผู้ประกอบการ ภาครัฐ วัด และผู้นำ เป็นต้น

ตารางที่ 4.5 ห่วงโซ่ผลกระทบ

ผู้มีส่วนได้เสีย	ปัจจัยนำเข้า (Input)	กิจกรรม (Activities)	ผลผลิต (Output)	ผลลัพธ์ (Outcome)	ผลกระทบ (Impacts)
พระธาตุยาคุ วัดชุมชนบ้าน เสมา (คณะกรรมการ บริหารงาน)	- พื้นฐานปัจจัย ทางเศรษฐกิจ - เงินสนับสนุน จากผู้ถือหุ้นและ แหล่งอื่น - เวลาใน การศึกษา ดำเนินการ - กลุ่มสมาชิกที่ จัดกลุ่มขาย สินค้า - องค์กรความรู้ ด้านประเพณี วัฒนธรรม	- ประชาสัมพันธ์ ด้านที่พัก (การ เผยแพร่) - การสำรวจ พื้นที่ วิเคราะห์ วิจัย การปรับปรุงพื้นที่ การบริหาร จัดการและดูแล รักษา	- รายได้ของกลุ่ม ชาวบ้าน - ต้นทุนการผลิต สินค้าองค์กรรวม จำนวน นักท่องเที่ยว - จำนวนกลุ่ม สมาชิกที่มีฐานะ ยากจนลดลง	- ชุมชนมีความ สามัคคีมากขึ้น - ฐานะทาง เศรษฐกิจกลุ่ม สมาชิกดีขึ้น	- ชุมชนเข้มแข็ง พึ่งพาตนเองได้ - ทำบุญมากขึ้น สิ่งแวดล้อมดีขึ้น - มีความรักและ ห่วงแหนแหล่ง โบราณวัตถุ

ผู้มีส่วนได้เสีย	ปัจจัยนำเข้า (Input)	กิจกรรม (Activities)	ผลผลิต (Output)	ผลลัพธ์ (Outcome)	ผลกระทบ (Impacts)
กลุ่มผลิตธง	- จำนวนสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรม 20 คน - ระยะเวลา 6 เดือน - งบประมาณ 120,000 บาท - จำนวนครั้งที่ผลิตธง 5 ครั้ง	- รับงานจากหน่วยงานภายนอก และประชาชน - ผู้บริโภค - แจกสมาชิกเพื่อดำเนินการ - ผลิตธง - สมาชิกส่งธงให้กับผู้ดูแลหลักกิจกรรม - ผลิตธง - ส่งมอบงาน	- ธงสำหรับถวายพระธาตุยาคุ 1,000 พวง - ธงเครื่องประดับและอื่น ๆ 400 ชิ้น - สมาชิกมีรายได้อย่างน้อย 800 บาทต่อคนต่อเดือน - ดัชนีราคาผู้บริโภคทั่วไป (CPI) พื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์เพิ่มขึ้น 2.1 % (ข้อมูลจากสถิติแห่งชาติ)	- ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น	- ลดรายจ่ายด้านการรักษาพยาบาล - สร้างอาชีพเสริม

ผู้มีส่วนได้เสีย	ปัจจัยนำเข้า (Input)	กิจกรรม (Activities)	ผลผลิต (Output)	ผลลัพธ์ (Outcome)	ผลกระทบ (Impacts)
อุปสงค์ของผู้บริโภค/ นักบุญ	- จำนวนการ สั่งซื้อ 5 ครั้ง	- สั่งซื้อธงจาก ชุมชนบ้านเสมา - กำหนด รูปแบบธง จำนวนตาม วัตถุประสงค์ที่ ต้องการ - ระบุวันเวลาที่ ส่งมอบงาน - เงื่อนไขการ ชำระเงิน - รับธง และ ตรวจสอบ คุณภาพ	- ธงสำหรับ ถวายพระธาตุ ยาคุ 1,000 พวง - ธง เครื่องประดับ และ อื่น ๆ 400 ชิ้น	- ความถี่ในการ ร่วมงานบุญ - เกิดแรง ศรัทธาใน พระพุทธศาสนา	- กิจกรรมงาน บุญเพิ่มขึ้น

ผู้มีส่วนได้เสีย	ปัจจัยนำเข้า (Input)	กิจกรรม (Activities)	ผลผลิต (Output)	ผลลัพธ์ (Outcome)	ผลกระทบ (Impacts)
ผู้สูงอายุ	- จำนวนสมาชิก ที่เข้าร่วม กิจกรรม 5 คน	- ผู้ดูแลหลัก กิจกรรมผลิตธง - ทำบัญชี รายรับรายจ่าย ของกิจกรรม ผลิตธง - หาช่องทาง การจำหน่าย - ผู้ประสานงาน การจัดแสดงธง และสินค้าของ ชุมชนบ้านเสมา ร่วมกับการ ท่องเที่ยวแห่ง ประเทศไทย	- การผลิตธงมี คุณภาพเพิ่มขึ้น - มีบัญชีรายรับ รายจ่ายที่มี ระบบและ ตรวจสอบได้ - มีช่องทางการ จำหน่ายหลาย ช่องทาง - มียอดการ สั่งซื้อเพิ่มขึ้น และได้เผยแพร่ วัฒนธรรม	- ฝึกสมาธิ ป้องกันโรค ความจำเสื่อม - ความรู้สึกมี คุณค่าต่อตนเอง ครอบครัว และ คนรอบข้าง	- พึ่งพาตนเอง ได้
อุปทานของ ผู้ประกอบการ (คนในชุมชน)	- จำนวนกลุ่ม ร้านค้าที่เข้าร่วม กิจกรรม 6 จุด	- จำหน่าย เครื่องไหว้ และธง 1 จุด - จำหน่ายสินค้า พื้นเมือง 4 จุด - จำหน่าย อาหาร 1 จุด	- จำนวนเครื่อง ไหว้เฉลี่ย 60 ชุดต่อวัน (วัน จันทร์-ศุกร์) - จำนวนเครื่อง ไหว้เฉลี่ย 100 ชุดต่อวัน (วัน เสาร์-อาทิตย์) - จำนวนเครื่อง ไหว้เฉลี่ย 500 ชุดต่อวัน (วัน เทศกาลบุญ)	- ฐานะ เศรษฐกิจของ สมาชิกดีขึ้น	- ชุมชนเข้มแข็ง พึ่งพาตนเองได้

ผู้มีส่วนได้เสีย	ปัจจัยนำเข้า (Input)	กิจกรรม (Activities)	ผลผลิต (Output)	ผลลัพธ์ (Outcome)	ผลกระทบ (Impacts)
องค์กรรัฐ ที่เกี่ยวข้องกับ ผลตอบแทน ทางสังคม	- พัฒนาการ - สำนักงาน - จังหวัด - วัฒนธรรม - จังหวัด - การท่องเที่ยว - แห่งประเทศไทย - มหาวิทยาลัย - กาฬสินธุ์ - วิทยาลัย - นาฏศิลป์ - กาฬสินธุ์	- สนับสนุนเงิน - ลงทุนในบาง - กิจกรรม และ - พัฒนาชุมชน - พัฒนาแหล่ง - โบราณวัตถุ	- พื้นที่ทาง - วัฒนธรรมทราว - ดี เมืองฟ้าแดด - ยาง กาฬสินธุ์ - ได้รับการพัฒนา	- ยกระดับ - เศรษฐกิจบน - ฐานวัฒนธรรมดี - ขึ้น	-ชุมชนเข้าสู่ - ระบบเศรษฐกิจ - สร้างสรรค์ - ประเพณีมรดก - ทางวัฒนธรรม

1.1.2) ข้อมูลผลผลิตทางสังคมสู่มูลค่าทางการเงิน โครงการวิจัยและพัฒนาพื้นที่ทาง วัฒนธรรม ทราวดีเมืองฟ้าแดดสงยางกาฬสินธุ์ มีการกำหนดกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียดังนี้

ตารางที่ 4.6 แสดงผู้ได้รับประโยชน์และผลลัพธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นจากโครงการใหญ่

ผู้ได้รับประโยชน์	จำนวน	ผลลัพธ์	คำอธิบายผลลัพธ์	ตัวแทนทางการเงิน
คนในชุมชน	1,000 คน	คุณภาพชีวิตดีขึ้น ความสุขทางจิตใจ มากขึ้น	การมีส่วนร่วมใน โครงการวิจัยเพิ่มขึ้น (รายได้ขั้นต่ำ 323 บาท)	ผลได้ และค่าเสีย โอกาสในการมีส่วน ร่วมในโครงการวิจัย

ผู้ได้รับประโยชน์	จำนวน	ผลลัพธ์	คำอธิบายผลลัพธ์	ตัวแทนทางการเงิน
กลุ่มผลิตภัณฑ์/ บริการ	160 คน (16 กลุ่ม กลุ่มละประมาณ 10 คน)	ความสามัคคี	ฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น	รายได้เพิ่มขึ้น
ผู้สูงอายุ	30 คน	สุขภาพกายดีขึ้น	การเคลื่อนไหว ร่างกาย การมีส่วนร่วมใน โครงการวิจัยเพิ่มขึ้น	ผลได้ และค่าเสีย โอกาสในการมีส่วนร่วม ในโครงการวิจัย
ชุมชน	8 หมู่บ้านในตำบล หนองแปน อ.กมลา ไสย	ชุมชนน่าอยู่ขึ้น สิ่งแวดล้อมดีขึ้น	การเข้าร่วม โครงการวิจัยของคน ในชุมชนเพิ่มขึ้น	ผลได้ และค่าเสีย โอกาสในการมีส่วนร่วม ในโครงการวิจัย
มหาวิทยาลัย	1 มหาวิทยาลัย	(ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นใน แต่ละโครงการวิจัย ย่อย)	การนำไปใช้ ประโยชน์เพิ่มขึ้น	SROI Ratio

ผู้ได้รับประโยชน์	จำนวน	ที่มาของข้อมูล	ตัวชี้วัดผลลัพธ์	ผลลัพธ์ของ เหตุการณ์
คนในชุมชน	1,000 คน	สำรวจก่อน - หลัง เข้าร่วมงาน วันมาฆปุรณิมา	6.00 (ชั่วโมง/คน/ปี)	6,000 ชั่วโมง
กลุ่มผลิตภัณฑ์/ บริการ	160 คน (16 กลุ่ม กลุ่มละประมาณ 10 คน)	สำรวจก่อน - หลัง เข้าร่วมงาน วันมาฆปุรณิมา	6.00 (ชั่วโมง/คน/ปี)	960 ชั่วโมง
ผู้สูงอายุ	30 คน	สำรวจก่อน - หลัง เข้าร่วมงาน วันมาฆปุรณิมา	5.00 (ครั้ง/คน/ปี)	150 ครั้ง

ผู้ได้รับประโยชน์	จำนวน	ที่มาของข้อมูล	ตัวชี้วัดผลลัพธ์	ผลลัพธ์ของเหตุการณ์
ชุมชน	8 หมู่บ้านในตำบล หนองแปน อ.กมลาไสย	สำรวจก่อน - หลัง เข้าร่วมงาน วันมาฆบูชา	3.00 (ครั้ง/ชุมชน/ปี)	24 ครั้ง
มหาวิทยาลัย	1 มหาวิทยาลัย	ข้อมูลจากรายงานวิจัย ฉบับสมบูรณ์	1,500,000.00	1,500,000 บาท

ผู้ได้รับประโยชน์	คำอธิบายก่อนมี โครงการวิจัย (Deadweight)	สัดส่วนก่อนมี โครงการวิจัย (Deadweight)	ผลลัพธ์ก่อนมี เหตุการณ์ (DW proportion * Outcome Incidence)	ผลลัพธ์หลังมี เหตุการณ์ (Outcome incidence - DW incidence)	สัดส่วนหลังมี โครงการวิจัย
คนในชุมชน	การเพิ่มขึ้นของ การมีส่วนร่วมใน กิจกรรมประเพณี เพิ่มขึ้นอัน เนื่องมาจาก โครงการวิจัย/ กิจกรรมที่จัดโดย มหาวิทยาลัย (ก่อนมีโครงการ)	0.50	3,000	3,000	0.50
กลุ่มผลิตภัณฑ์/ บริการ	ฐานะทาง เศรษฐกิจดีขึ้น (ก่อนมีโครงการ)	0.50	480	480	0.50

ผู้ได้รับประโยชน์	คำอธิบายก่อนมี โครงการวิจัย (Deadweight)	สัดส่วนก่อนมี โครงการวิจัย (Deadweight)	ผลลัพธ์ก่อนมี เหตุการณ์ (DW proportion * Outcome Incidence)	ผลลัพธ์หลังมี เหตุการณ์ (Outcome incidence - DW incidence)	สัดส่วนหลังมี โครงการวิจัย
ผู้สูงอายุ	สุขภาพกายดีขึ้น (ก่อนเข้าร่วม โครงการ)	0.50	75	75	0.50
ชุมชน	การเข้าร่วม กิจกรรมของ ชุมชนอยู่ก่อนแล้ว (ก่อนมีโครงการ)	0.40	9.60	14.40	0.60
มหาวิทยาลัย	การนำไปใช้ ประโยชน์เพิ่ม ขึ้นอยู่ก่อนแล้ว (ก่อนมีโครงการ)	0.55	825,000.00	675,000	0.45

การวิเคราะห์ผลกระทบจำเป็นต้องมีการคาดคะเนผลลัพธ์และผลกระทบส่วนเกิน (deadweight) ผลลัพธ์ทดแทน (displacement) ผลจากปัจจัยอื่น (attribution) และอัตราการลดลงของประโยชน์ (drop-off) เพื่อที่จะสามารถกำหนดกรณีฐาน (base case) ได้ คุณค่าทางสังคมที่ชุมชนน่าจะมีส่วนสร้างจริงๆ เท่านั้น ซึ่งการวัดมูลค่าของผลลัพธ์ และผลกระทบที่ผู้รับผลประโยชน์จากกิจกรรมก่อให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ได้มาน้อยเพียงใด และมีปัจจัยอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้น

ผู้ได้รับ ประโยชน์	ผลประโยชน์ ปีที่ 1	Displ acem ent prop ortion	ผลประโยชน์ ปีที่ 2	ตัวแทน ทาง การเงิน	มูลค่าทาง การเงิน	คำอธิบายมูลค่าทางการเงิน
คนในชุมชน	1,500.00	0.00	1,500.00	9.00	13,500.00	ค่าเสียโอกาสที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมประเพณีเพิ่มขึ้นอันเนื่องมาจากโครงการวิจัย/ กิจกรรมที่จัดโดยมหาวิทยาลัย (คิดจากรายได้เฉลี่ย/คน/ปี)
กลุ่ม ผลิตภัณฑ์/ บริการ	240.00	0.00	240.00	5,400.00	1,296,000.00	ค่าเสียโอกาสที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมประเพณีเพิ่มขึ้นอันเนื่องมาจากโครงการวิจัย/ กิจกรรมที่จัดโดยมหาวิทยาลัย (คิดจากรายได้เฉลี่ย/คน/ปี)(30บาทx240 วัน)
ผู้สูงอายุ	37.50	0.00	37.50	200.00	7,500.00	ค่ารักษาพยาบาลที่จ่าย (Out-of-pocket expense) (บาท/ ครั้ง/คน/ปี)
ชุมชน	8.64	0.00	8.64	240	2,073.60	ค่าเสียโอกาสที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมกิจกรรมของคนในชุมชน (คิดจากรายได้เฉลี่ย/คน/ปี)
มหาวิทยาลัย	303,750.00	0.00	303,750.00	-	-	งบประมาณวิจัย

ผลลัพธ์ทดแทน (displacement) เป็นกรณีที่ผลลัพธ์เชิงบวกสำหรับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มหนึ่งถูกชดเชยด้วยผลลัพธ์เชิงลบสำหรับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรายอื่น กรณีนี้จะไม่เปลี่ยนแปลง อย่างไรก็ตามสำหรับกิจการเพื่อสังคมที่มีขนาดเล็ก ผลลัพธ์ทดแทนจะมีขนาดเล็กจนไม่จำเป็นต้องคำนวณ และ

ผลจากปัจจัยอื่น (attribution) เป็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของหน่วยงาน/โครงการอื่นที่ร่วมส่งผลต่อผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ส่วนอัตราการลดลง (drop off) สภาพความเป็นจริงของผลลัพธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในปีแรกๆ ของการดำเนินกิจกรรมมีค่ามากกว่าในปีท้าย การประมาณการผลลัพธ์ทางสังคมในอนาคตตลอดช่วงเวลามากกว่า 1 ปี โดยที่ชุมชนจะไม่มีการลงทุนเพิ่มเติมระหว่างช่วงเวลาดังกล่าว มีการทำประมาณการระยะเวลาการเกิดประโยชน์และอัตราการลดลงของประโยชน์ (benefit period and drop-off) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของชุมชนได้พิจารณา ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นนั้นจะดำรงอยู่ได้นานประมาณ 5 ปี และการเกิดประโยชน์นั้นจะมีอัตราส่วนลดลงตามลำดับ

ผู้ได้รับประโยชน์	มูลค่าปัจจุบันปีที่ 1	มูลค่าปัจจุบันปีที่ 2	มูลค่าปัจจุบันปีที่ 3	มูลค่าปัจจุบันปีที่ 4	มูลค่าปัจจุบันปีที่ 5	รวม 5 ปี	รวมมูลค่าปัจจุบัน
คนในชุมชน	13,500.00	13,500.00	10,800.00	8,640.00	6,912.00	53,352.00	49,354.25
กลุ่มผลิตภัณฑ์/บริการ	1,296,000.00	1,296,000.00	1,036,800.00	829,440.00	663,552.00	5,121,792.00	4,738,008.08
ผู้สูงอายุ	7,500.00	7,500.00	6,000.00	4,800.00	3,840.00	29,640.00	27,419.03
ชุมชน (ครั้ง)	2,073.60	2,073.60	1,658.88	1,327.10	1,061.68	8,194.87	7,580.81

มูลค่าปัจจุบันของผลประโยชน์ทั้งหมด 4,822,362.17 บาท

มูลค่าปัจจุบันของการลงทุนทั้งหมด 1,500,000.00 บาท

SROI Ratio 3.21 บาท

หมายเหตุ มูลค่าปัจจุบันของเงิน 1 บาท อัตราดอกเบี้ยมูลค่าปัจจุบัน 20 %

6. สรุปผลการดำเนินกิจกรรม

การวิเคราะห์ผลตอบแทนจากการลงทุนทางด้านเศรษฐกิจ (ROI) และผลตอบแทนจากการลงทุนทางด้านสังคม (SROI) ในชุดโครงการวิจัยและพัฒนาพื้นที่ทางวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยางกาฬสินธุ์ โดยใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลักจากโครงการวิจัยจำนวน 5 กิจกรรม ซึ่งใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ผลการวิจัยพบว่า ผลตอบแทนจากการลงทุน

ทางด้านเศรษฐกิจ (ROI) เท่ากับ ร้อยละ 21.11 และมูลค่าปัจจุบันของผลประโยชน์ทั้งหมด 4,822,362.17 บาท และสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) อนุมัติใช้ทุนอุดหนุนการวิจัย 1,500,000 บาท ทำให้เกิดผลตอบแทนจากการลงทุนทางด้านสังคม (SROI) เท่ากับ 3.21 แสดงถึงการสนับสนุนทุนอุดหนุนการวิจัย 1 บาท จะได้รับผลตอบแทนทางสังคมกลับคืนมา 3.21 บาท มีความคุ้มค่าในการลงทุน เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนบนฐานวัฒนธรรม ให้คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เกิดรายได้ที่เพิ่มขึ้น และความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนอย่างยั่งยืน

ภาพที่ 4.60 การลงพื้นที่เก็บข้อมูลทางเศรษฐกิจ

4.7 การพัฒนาแผนการบูรณาการภารกิจของมหาวิทยาลัยนำไปสู่เป้าหมายของการวิจัย

ผลการดำเนินการตามกิจกรรมทำให้เกิดแผนการบูรณาการภารกิจของมหาวิทยาลัยนำไปสู่เป้าหมายของการวิจัยจำนวน 3 ด้าน คือ 1) บูรณาการกับการเรียนการสอน 2) การบูรณาการกับแผนงานด้านศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัย และการบูรณาการกับการวิจัยและบริการวิชาการของมหาวิทยาลัย ตามตัวชี้วัดการบูรณาการจำนวน 4 ตัวชี้วัด โดยมีรายละเอียดในแต่ละตัวชี้วัดดังนี้

ตารางที่ 4.7 ผลการดำเนินงานตามแผนบูรณาการ

ประเด็นการบูรณาการร่วมกับภารกิจของมหาวิทยาลัย	แผนบูรณาการร่วมกับภารกิจของมหาวิทยาลัย	แนวทางการพัฒนา	ตัวชี้วัด	ผลการดำเนินงาน	ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ
1.การเรียนรู้การสอน	เป้าหมายการบูรณาการที่ 1 บูรณาการการเรียนการสอนร่วมกับกิจกรรมการพัฒนาพื้นที่วิจัย	-ส่งเสริมให้นักวิจัยบูรณาการรายวิชาที่สอนร่วมกับกิจกรรมการวิจัย	ตัวชี้วัดที่ 1 นักวิจัยบูรณาการกิจกรรมงานวิจัย ร่วมกับการเรียนการสอนไม่น้อยกว่า 2 รายวิชา	มีการบูรณาการกิจกรรมงานวิจัย ร่วมกับการเรียนการสอนจำนวน 5 รายวิชา คือ 1. รายวิชา ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น 2. รายวิชาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ 3. รายวิชาการเป็นผู้ประกอบการ 4. รายวิชาการบริหารโครงการ 5. รายวิชาการหลักสังคมวิทยา ซึ่งทำให้นักศึกษาได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงในพื้นที่ทำให้เข้าใจในภาคทฤษฎีของรายวิชาได้มากขึ้น	- จากสถานการณ์โรคระบาดโควิด 19 ทำให้นักศึกษาไม่สามารถลงไปร่วมเรียนรู้ในพื้นที่ได้ทั้งหมด เพราะต้องปฏิบัติตามมาตรการป้องกันโรคระบาด - นักศึกษาที่ไม่ได้ลงพื้นที่ร่วมกับเพื่อนจะเรียนรู้ได้น้อยกว่าและช้ากว่าเพราะไม่ได้เรียนรู้จากการปฏิบัติ ข้อเสนอแนะ - อาจารย์ผู้สอนควรจัดกิจกรรมในวิชาเรียนให้นักศึกษาได้ถ่ายทอดและสะท้อนบทเรียนการร่วมเรียนรู้จริงในพื้นที่ให้นักศึกษาคนอื่นได้เรียนรู้และเชื่อมโยงภาคทฤษฎีของรายวิชา

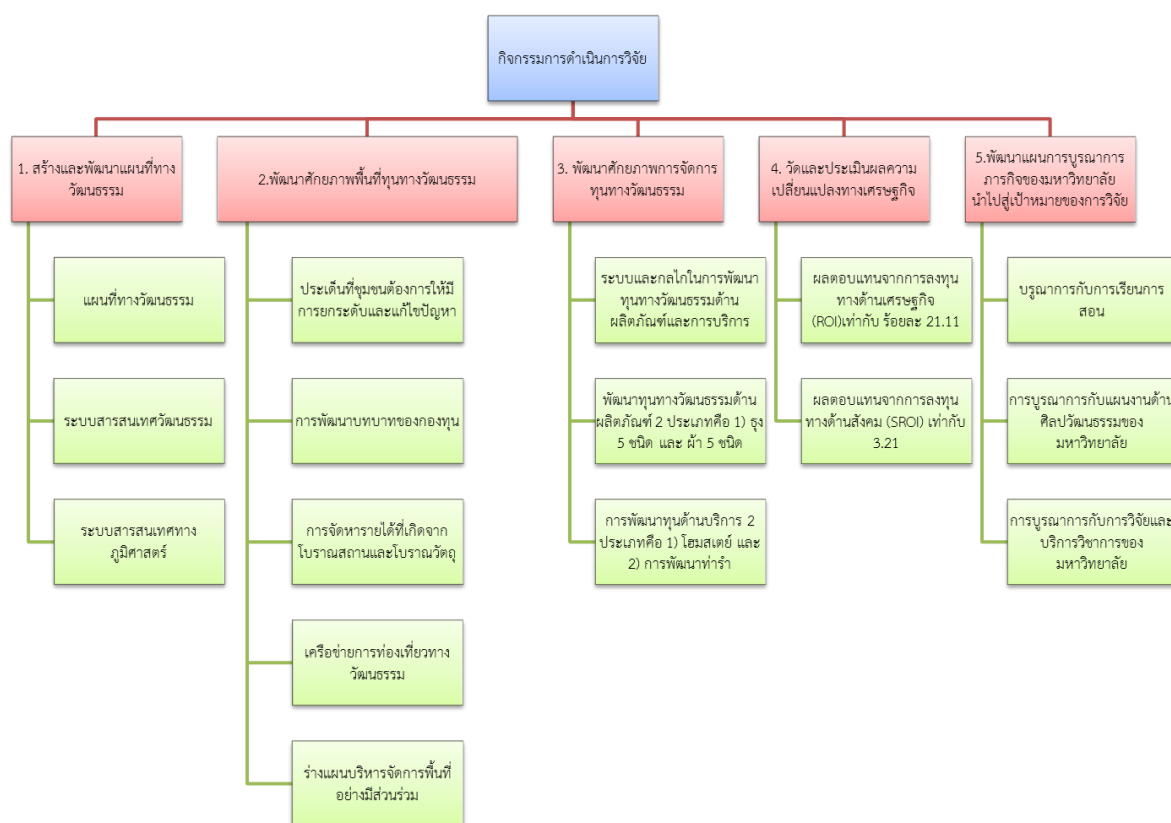
ประเด็นการ บูรณาการ ร่วมกับ ภารกิจของ มหาวิทยาลัย	แผน บูรณาการ ร่วมกับ ภารกิจ ของ มหาวิทยา ลัย	แนวทางการ พัฒนา	ตัวชี้วัด	ผลการ ดำเนินงาน	ปัญหา อุปสรรค และ ข้อเสนอแนะ
2.การทำนุ บำรุง ศิลปวัฒนธรรม	เป้าหมาย การบูรณา การที่ 2 พัฒนา โครงการ ด้าน การ ทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธ รรมให้ นักศึกษา และ บุคลากร เข้ามามี ส่วนร่วมใน กิจกรรม การพัฒนา พื้นที่วิจัย	-พั ฒ น า โครงการด้าน การทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรม ให้นักศึกษาและ บุคลากรเข้ามา มีส่วนร่วมใน กิจกรรมการ พัฒนาพื้นที่วิจัย	ตัวชี้วัดที่2 เกิดโครงการ ด้านการทำนุ บำรุง ศิลปวัฒนธรรม ที่ร่วมกับ พื้นที่วิจัยอย่าง น้อยปีละ 1 โครงการ	ก อ ง กิจ ก า ร นั ก ศี ก ษ า ผู้รับผิดชอบงาน ศิลปวัฒนธรรม ของมหาวิทยาลัย ได้พัฒนาโครงการ ส่งเสริม การ เรียนรู้มรดกภูมิ ปัญญา ทาง วัฒนธรรมจังหวัด กาฬสินธุ์ โดยมี วัตถุประสงค์เพื่อ 1)เพื่ออนุรักษ์ สืบ สานมรดกภูมิ ปัญญา ทาง วัฒนธรรมของ จังหวัดกาฬสินธุ์ 2)เพื่อเผยแพร่ มรดกภูมิปัญญา ทางวัฒนธรรม ของ จั ง ห วั ด กาฬสินธุ์ และมี กิจกรรมการ ประกวดธุง โดย	- จากสถานการณ์โรค ระบาดโควิด19 ทำให้ กิจกรรมหรือโครงการที่จะ ดำเนินการร่วมกับพื้นที่วิจัย ต้องระงับไป - เนื่องจากเป็นช่วงเริ่มต้นใน การเชื่อมโยงกิจกรรมใน พื้นที่วิจัยร่วมกับงาน ศิลป วัฒน ธรรม ของ มหา วิทยา ลัย ทำให้มี กิจกรรมที่ยังไม่หลากหลาย มีเพียงการทำผลิตภัณฑ์ จากธุง ข้อเสนอแนะ - ควรเชื่อมโยงกิจกรรมที่ หลากหลายของภูมิปัญญา ในพื้นที่เข้ากับกิจกรรมหรือ โครงการด้านศิลปวัฒนธรรม ของมหาวิทยาลัย เช่น การ ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ทวารวดี บุญประเพณีทาง พระพุทธศาสนา การ อนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ เป็นต้น

ประเด็นการ บูรณาการ ร่วมกับ ภารกิจของ มหาวิทยาลัย	แผน บูรณาการ ร่วมกับ ภารกิจ ของ มหาวิทยา ลัย	แนวทางการ พัฒนา	ตัวชี้วัด	ผลการ ดำเนินงาน	ปัญหา อุปสรรค และ ข้อเสนอแนะ
				ให้ชุมชนในพื้นที่ วิจัยเข้ามาร่วม สอน และเป็น กรรมการในการ ตัดสิน ทำให้ นักศึกษาและ บุคลากรได้ เรียนรู้เรื่องการทำ ผลิตภัณฑ์จริงที่ สร้างรายได้และ เป็นอัตลักษณ์ของ ค น จั ง ห วั ด กาฬสินธุ์	
3.การวิจัย และบริการ วิชาการ	เป้าหมาย การบูรณา การที่ 3 พัฒนาระบบและ กลไกให้ สนับสนุน ให้นักวิจัย ทำ วิ จั ย ด้ ำ น	- สถาบันวิจัย และพัฒนาระบบ และกลไก สนับสนุนให้ นักวิจัยได้ ทำงานวิจัยด้าน ศิลปวัฒนธรรม - สถาบันวิจัย และพัฒนาระบบ	ตัวชี้วัดที่3 มี ระบบและ กลไก สนับสนุน นักวิจัยในการ ดำเนินงาน วิ จั ย ด้ ำ น วัฒนธรรม ตัวชี้วัดที่4 มี	-สถาบันวิจัยและ พัฒนาได้จัดทำ ระบบและกลไก ในการสนับสนุน ให้นักวิจัยได้ พัฒนาข้อเสนอ โครงการวิจัยเพื่อ ขอทุนสนับสนุน โครงการวิจัยด้าน ศิลปวัฒนธรรม	- นักวิจัยและบุคลากรมีความสนใจด้านงานวิจัยและบริการวิชาการทางด้านศิลปวัฒนธรรมน้อยเพราะ ยังมองไม่เห็นความเชื่อมโยง ในการยกระดับคุณภาพชีวิต ของคนในชุมชนด้วยวิถี วัฒนธรรม - ระบบและกลไกที่มียังขาด การทบทวนและปรับปรุงให้

ประเด็นการ บูรณาการ ร่วมกับ ภารกิจของ มหาวิทยาลัย	แผน บูรณาการ ร่วมกับ ภารกิจ ของ มหาวิทยา ลัย	แนวทางการ พัฒนา	ตัวชี้วัด	ผลการ ดำเนินงาน	ปัญหา อุปสรรค และ ข้อเสนอแนะ
	วัฒนธรรม เพื่อ ยกระดับ ชีวิตของ คนในพื้นที่ เป้าหมาย การบูรณา การที่ 4 พัฒนา ระบบและ กลไกให้ บุคลากร ของ มหาวิทยา ลัยในการ ให้บริการ วิชาการใน พื้นที่วิจัย และพื้นที่ เกี่ยวเนื่อง	พัฒนาระบบ และกลไกให้ บุคลากรของ มหาวิทยาลัยใน การให้บริการ วิชาการในพื้นที่ วิจัยและพื้นที่ เกี่ยวเนื่อง	ระบบและ กลไก สนับสนุน บุคลากรของ มหาวิทยาลัย ในการ ให้บริการ วิชาการใน พื้นที่วิจัยและ พื้นที่ เกี่ยวเนื่อง	โดยการจัดทำ ขั้นตอนการข้อเสนอ โครงการวิจัย จัด ประชุมนักวิจัยที่มี ความสนใจ และให้ คำปรึกษาแก่นัก วิจัยในการทำ วิจัย -สถาบันวิจัยจัดทำ ระบบและกลไก สนับสนุนบุคลากร ของมหาวิทยาลัยใน การให้บริการ วิชาการในพื้นที่วิจัย และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง โดยการจัดทำคู่มือ การให้บริการ วิชาการแก่สังคม และให้คำปรึกษาแก่ บุคลากรในการ ให้บริการวิชาการ	มีประสิทธิภาพมากขึ้น ข้อเสนอแนะ -ทบทวนและปรับปรุงระบบ และกลไกการสนับสนุน นักวิจัยและบุคลากรในการ ทำวิจัยและการบริการ วิชาการทางด้าน ศิลปวัฒนธรรมโดย กระบวนการมีส่วนร่วมของ นักวิจัยและบุคลากรของ มหาวิทยาลัยและปรับปรุง จากข้อเสนอแนะของผู้ ทรงคุณวุฒิ

4.8 กิจกรรมการคืนข้อมูลงานวิจัยสู่ชุมชน และการสะท้อนบทเรียนการวิจัยทางวัฒนธรรม

จากการลงพื้นที่จัดกิจกรรมคืนข้อมูลการวิจัยสู่ชุมชนในวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2564 และ กิจกรรมเวทีแสดงผลงานและโมเดลจำลองการท่องเที่ยวแบบปกติวิถีใหม่ในวันที่ 25-26 กุมภาพันธ์ 2564 ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สรุปผลการดำเนินงานและคืนข้อมูลงานวิจัยสู่ชุมชนของทั้ง 5 กิจกรรม ตาม วัตถุประสงค์ของงานวิจัย รายละเอียดตามภาพที่

ภาพที่ 4.61 กิจกรรมการดำเนินงานวิจัย

นักวิจัยและชุมชนได้ร่วมกันสะท้อนบทเรียนของการทำงานวิจัยทางวัฒนธรรมรายละเอียดดังนี้

ความคาดหวังของชุมชนที่มีต่องานวิจัย

1. การพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน
2. ชุมชนมีรายได้เพิ่มมากขึ้น
3. ได้ความรู้เพื่อนำไปพัฒนาชุมชน

4. จัดระบบและกลไกการท่องเที่ยวให้เป็นระบบ
5. ชุมชนมีส่วนร่วมและเกิดความสามัคคี
6. มีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาสนับสนุนการพัฒนาในพื้นที่มากขึ้น
7. มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในชุมชนให้มีความหลากหลาย
8. สร้างอัตลักษณ์ที่โดดเด่นให้กับผลิตภัณฑ์ชุมชน
9. มีทำราที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

บทเรียนการวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่ทางวัฒนธรรม

1. งานวิจัยทำให้ชุมชนได้เรียนรู้การทำงานที่เป็นระบบมากขึ้น
2. ชุมชนได้เรียนรู้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถาน โบราณวัตถุ มากขึ้น
3. การศึกษาดูงานทำให้ชุมชนได้เรียนรู้และพัฒนาต่อยอดผลงานของตนเองให้ดีขึ้น
4. ชุมชนได้เรียนรู้การคิดและการประดิษฐ์ทำราที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา

1. การศึกษาดูงานนอกพื้นที่เพื่อต่อยอดการพัฒนาพื้นที่วัฒนธรรมของตนเอง
2. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เชื่อมโยงโบราณสถานที่เกี่ยวข้องทั้ง 16 จุด และให้ทุก

ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพื้นที่มากขึ้น

3. อยากเรียนรู้การจำหน่ายสินค้าออนไลน์
4. เพิ่มช่องทางการตลาดให้กับสินค้าของชุมชน
5. พัฒนาบรรจุภัณฑ์ของผลิตภัณฑ์ชุมชนให้มีความโดดเด่นและน่าสนใจ
6. พัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวปกติวิถีใหม่ในสถานการณ์โรคระบาดโควิด 19

ภาพที่ 4.62 จัดกิจกรรมคืนข้อมูลการวิจัยสู่ชุมชน

ภาพที่ 4.63 จัดเวทีแสดงผลงานและโมเดลจำลองการท่องเที่ยวแบบปกติวิถีใหม่

บทที่ 5

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ตามที่สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (สกสว.) ได้สนับสนุนทุนวิจัย การวิจัยและพัฒนาพื้นที่ทางวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยางกาฬสินธุ์ โดยมีวัตถุประสงค์ คือ 1) สร้างและพัฒนาแผนที่ทางวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการวางแผนพัฒนาพื้นที่ทางวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยางกาฬสินธุ์ 2) เพื่อพัฒนาศักยภาพพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรม 3) เพื่อพัฒนาศักยภาพการจัดการทุนทางวัฒนธรรม 4) เพื่อวัดและประเมินผลความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจบนฐานวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยาง จังหวัดกาฬสินธุ์ และ 5) เพื่อพัฒนาแผนการบูรณาการภารกิจของมหาวิทยาลัยนำไปสู่เป้าหมายของการวิจัย สามารถสรุปผลการดำเนินงานและอภิปรายผลรายละเอียดดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

1) การสร้างและพัฒนาแผนที่ทางวัฒนธรรมเพื่อเป็นเครื่องมือในการวางแผนพัฒนาพื้นที่ทางวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยาง คณะผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research : PAR) โดยมีการ 1.1 ปฏิบัติการออกพื้นที่เก็บข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวบริเวณเมืองฟ้าแดดสงยางและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง 1.2 การพัฒนาโมเดล 3 มิติ แหล่งวัฒนธรรมบริเวณเมืองฟ้าแดดสงยางและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง 1.3 การพัฒนาแพลตฟอร์มความจริงเสริม (Augmented Reality: AR) และแสดงผลบนระบบปฏิบัติการ Android และ IOS 1.4 การผลิตสื่อสิ่งพิมพ์สำหรับนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวบริเวณเมืองฟ้าแดดสงยางและพื้นที่เกี่ยวเนื่องในรูปแบบความจริงเสริม (Augmented Reality: AR) และ 1.5 การผลิตสื่อวิดีโอโฆษณาแหล่งท่องเที่ยวบริเวณเมืองฟ้าแดดสงยางและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ทำให้เกิด 1) แผนที่ทางวัฒนธรรม เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการวางแผนพัฒนาพื้นที่ทางวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยาง 2) กลไกแผนที่ทางวัฒนธรรมเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่ทางวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยาง 3) ระบบสารสนเทศแผนที่ทางวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยาง และ 4) ระบบความจริงเสมือนทางวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยาง

2) การพัฒนาศักยภาพพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรมคณะผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research : PAR) ดังนี้ 2.1 การพัฒนาระบบและกลไกของการบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรม 2.2 การจัดทำแผนและส่งเสริมพัฒนาระบบและกลไกการบริหารจัดการพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรม และ 2.3 การดำเนินการบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรม ทำให้เกิด 1) การวิเคราะห์ศักยภาพกลไกการขับเคลื่อนการจัดการพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรม ได้รับทราบประเด็นที่

ชุมชนต้องการให้มีการยกระดับและแก้ไขปัญหา 3 ประเด็น (1) แนวทางการบริหารจัดการใช้ประโยชน์ (2) การประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการกำกับดูแลพื้นที่ให้มีความชัดเจน (3) การเพิ่มศักยภาพการหารายได้ของชุมชน 2) ชุมชนได้รับองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาบทบาทของกองทุนเพื่อเป็นกลไกขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่ทางวัฒนธรรม โดยได้มีการยกร่างระเบียบและคณะกรรมการบริหารกองทุน 3) ชุมชนมีองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการจัดการรายได้ที่เกิดจากโบราณสถานและโบราณวัตถุ และสามารถแลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อที่จะให้ชุมชนอยู่กับโบราณสถานและโบราณวัตถุที่ถูกต้องตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง 4) เกิดเครือข่ายการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของจังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อแลกเปลี่ยนและวางแผนการบริหารจัดการในการต้อนรับนักท่องเที่ยวได้อย่างประทับใจ 5) ร่างแผนบริหารจัดการพื้นที่อย่างมีส่วนร่วมการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ทางวัฒนธรรม ทั้ง 3 ประเด็น (1) การพัฒนาสภาพแวดล้อมทางพื้นที่ทางวัฒนธรรม (2) ระบบกลไกการบริหารจัดการพื้นที่ (3) การพัฒนาระบบเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงกับแหล่งวัฒนธรรม ทั้งนี้ โดยเฉพาะการผลักดันในการถ่ายโอนอำนาจการบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรม (พระธาตุยาคู)

3) การพัฒนาศักยภาพการจัดการทุนทางวัฒนธรรม คณะผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research : PAR) โดยมี 3.1 พัฒนาระบบและกลไกการจัดการทุนทางศิลปวัฒนธรรม 3.2 พัฒนาและเพิ่มศักยภาพผู้ประกอบการทางศิลปวัฒนธรรมด้านผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม และ 3.3 พัฒนาและเพิ่มศักยภาพผู้ประกอบการทางศิลปวัฒนธรรมด้านบริการทางวัฒนธรรม ทำให้เกิด ระบบและกลไกในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมด้านผลิตภัณฑ์และการบริการ โดยชุมชนได้ร่วมกันพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมด้านผลิตภัณฑ์ 2 ประเภทคือ 1) ธง 5 ชนิด และ ผ้า 5 ชนิด ส่วนด้านการบริการพบว่าการพัฒนาด้านบริการ 2 ประเภทคือ 1) โฮมสเตย์ โดยมีโฮมสเตย์จำนวน 5 หลังที่เข้าสู่มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย และ 2) การพัฒนาทำรำที่ใช้สีกการะพระธาตุยาคู เชื่อมโยงกับเรื่องราวของใบเสมาตามตำนานสมัยทวารวดี จำนวน 2 ทำรำ คือ ทำรำพิมพาพิลาป และทำรำพิมพาโสมนัส

4) วัดและประเมินผลความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจบนฐานวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยาง จังหวัดกาฬสินธุ์ คณะผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research : PAR) โดยมีการ 4.1 จัดเก็บข้อมูลประเภทการบริโภคทางวัฒนธรรมอุปสงค์ของผู้บริโภคข้อมูลด้านการผลิตหรืออุปทานของวิสาหกิจ 4.2 วิเคราะห์ทางเศรษฐกิจฐานวัฒนธรรมแสดงการคาดการณ์ผลตอบแทนจากการลงทุน (Return on Investment : ROI) และการคาดการณ์ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (Social Return on Investment : SROI) ทำให้ได้ 1) ข้อมูลประเภทการบริโภคทางวัฒนธรรมด้านอุปสงค์ของผู้บริโภค ข้อมูลการผลิตทางวัฒนธรรมด้านอุปทานของผู้ประกอบการทางศิลปวัฒนธรรม 2) ผลการวิเคราะห์ทางเศรษฐกิจฐานวัฒนธรรมแสดงการคาดการณ์ผลตอบแทนจากการลงทุน (Return on Investment : ROI) และการคาดการณ์

ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (Social Return on Investment : SROI) และได้ผลการวัดค่าของความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในรูปอัตราส่วนที่คิดเป็นร้อยละของผลตอบแทนสุทธิจากการบริโภคทางวัฒนธรรมด้านอุปสงค์และอุปทานของผู้ประกอบการทางศิลปวัฒนธรรมต่อการลงทุน ผลการวิจัยพบว่า ผลตอบแทนจากการลงทุนทางด้านเศรษฐกิจ (ROI) เท่ากับ ร้อยละ 21.11 และมูลค่าปัจจุบันของผลประโยชน์ทั้งหมด 4,822,362.17 บาท และสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) อนุมัติให้ทุนอุดหนุนการวิจัย 1,500,000 บาท ทำให้เกิดผลตอบแทนจากการลงทุนทางด้านสังคม (SROI) เท่ากับ 3.21 แสดงถึงการสนับสนุนทุนอุดหนุนการวิจัย 1 บาท จะได้รับผลตอบแทนทางสังคมกลับคืนมา 3.21 บาท มีความคุ้มค่าในการลงทุนเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนบนฐานวัฒนธรรม ให้คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เกิดรายได้ที่เพิ่มขึ้น และความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนอย่างยั่งยืน

5) พัฒนาแผนการบูรณาการภารกิจของมหาวิทยาลัยนำไปสู่เป้าหมายของการวิจัย คณะผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research : PAR) โดยมีการ 5.1 พัฒนาแผน บูรณาการกับการเรียนการสอน บูรณาการงานวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัย และ 5.2 การนำแผนบูรณาการไปใช้นำสู่เป้าหมายของการวิจัย ทำให้เกิดแผนการบูรณาการภารกิจของมหาวิทยาลัยนำไปสู่เป้าหมายของการวิจัยจำนวน 3 ด้าน คือ 1) บูรณาการกับการเรียนการสอน 2) การบูรณาการกับแผนงานด้านศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัย และการบูรณาการกับการวิจัยและบริการวิชาการของมหาวิทยาลัย ตามตัวชี้วัดการบูรณาการจำนวน 4 ตัวชี้วัด

โดยทั้ง 5 ส่วนมีการเป้าหมายการพัฒนาพื้นที่ทางวัฒนธรรมร่วมกันคือการยกระดับงานบุญประเพณีของพื้นที่ทางวัฒนธรรมในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนบนฐานวัฒนธรรมโดยอาศัยกลไกการพัฒนาพื้นที่ทางวัฒนธรรมและกลไกการจัดการทุนทางวัฒนธรรม ผ่านความร่วมมือจากทุกภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง โดยในช่วงของการดำเนินโครงการวิจัยมีการดำเนินกิจกรรมหลักครบตามวัตถุประสงค์ แต่ยังเหลือกิจกรรมที่จะนำผลการวิจัยไปทดลองใช้จริงในงานบุญประเพณีสำคัญ 2 ประเพณี คือ วันมาฆปุรณิมาวันวิสาขบูชา และ วันวิสาขบูชาบุญประเพณีของทั้ง 2 วันนี้จะเป็โอกาสของการใช้แผนที่ทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว การร่วมกันจัดการกองทุนร่วมกันและการหารายได้ของกองทุน การทดลองตลาดของผลิตภัณฑ์ที่ร่วมกันพัฒนาขึ้น และการเข้าพักโฮมสเตย์ของชุมชน รวมถึงการใช้ทำร่ำที่ออกแบบร่วมกันของชุมชนในงานบุญประเพณี ที่จะส่งผลต่อการประเมินและปรับปรุงการทำงานร่วมกัน แต่เนื่องด้วยสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด 19 ทำให้ไม่สามารถจัดกิจกรรมบุญประเพณีทั้งสองได้ ทำให้ทีมวิจัยได้ปรับกิจกรรมเป็นเวทีถ่ายทอดงานวิจัยสู่ชุมชนเพื่อเป็นการทบทวนผลของการทำงานร่วมกันและสิ่งที่จะทำ

ร่วมกันในอนาคต ซึ่งจะเป็นการเตรียมชุมชนในการรับมือกับการท่องเที่ยวในภาวะปกติใหม่ ให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้บนฐานทุนวัฒนธรรมของตนเอง

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จของการดำเนินการวิจัยทางด้านวัฒนธรรมเพื่อยกระดับเศรษฐกิจของชุมชน ประกอบด้วย 3 ปัจจัยหลัก คือ 1) การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายผ่านกลไกการมีส่วนร่วมตั้งแต่กระบวนการการวางแผนการดำเนินงานร่วมกัน นำสู่การจัดกิจกรรมตามแผนและการสะท้อนและปรับปรุงการทำงานร่วมกัน 2) ชุมชนผู้เข้าร่วมโครงการมีจิตอาสาและมีความเสียสละในการทำงานขับเคลื่อนตามแผนงานร่วมกัน และ 3) นักวิจัยที่มีทักษะการทำงานเป็นทีมในการขับเคลื่อนงานวิจัยให้สำเร็จตามแผนที่วางไว้ร่วมกัน และมีทักษะชุมชนในการประสานงานและการจัดการความเห็นต่างของคนในชุมชน ซึ่งงานวิจัยการวิจัยและพัฒนาพื้นที่ทางวัฒนธรรมทวารวดีเมืองฟ้าแดดสงยางกาฬสินธุ์ ที่ดำเนินการโดยนักวิจัยจากหลายสาขาของมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ ได้เป็นหน่วยงานกลางในการประสานความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายของทั้ง 17 เครือข่ายเข้าร่วมขับเคลื่อนในแต่ละกิจกรรมตามบริบทที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดแนวคิดและมุมมองของการพัฒนาพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่หลากหลายและสร้างการมีส่วนร่วมของภาคีร่วมพัฒนา และพบว่าชุมชนในพื้นที่งานวิจัยมีกลุ่มคนที่มีความเสียสละและพร้อมที่จะเข้าร่วมเวทีแสดงความคิดเห็นในการพัฒนาพื้นที่และการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม และชุมชนมีจุดศูนย์รวมใจร่วมกันคือ พระธาตุยาคู และพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในการพัฒนาพื้นที่ทางวัฒนธรรมร่วมกัน

5.3 ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาแนวทางการทำงานในระยะต่อไป

มหาวิทยาลัยและหน่วยงานภาคีควรมีการพัฒนาพื้นที่เป้าหมายเดิมให้เกิดผลต่อเนื่องอย่างยั่งยืนไม่น้อยกว่า 2 ปีขึ้นไปเพื่อสร้างระบบกลไก นวัตกรรมสำหรับการแก้ไขปัญหาและยกระดับขีดความสามารถของชุมชนในพื้นที่ให้เกิดความยั่งยืน และขยายผลการพัฒนาพื้นที่ทางวัฒนธรรมสู่พื้นที่เกี่ยวเนื่อง โดยเริ่มสร้างจุดเริ่มต้นของการพึ่งตนเองทางด้านทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ ให้ความยืดหยุ่นและพร้อมในการปรับตัวสู่การเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคใหม่ที่มีปัญหาในหลายมิติและส่งผลกระทบต่อชุมชนและทุนทางวัฒนธรรมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ให้สามารถรับมือกับภาวะวิกฤตได้อย่างครบทุกมิติ

บรรณานุกรม

- กนกวรรณ คชสีห์ และ เอกรินทร์ อนุกุลยุทธธน. (2562). มิติการใช้พื้นที่สาธารณะ และบทบาทความเป็นชุมชนดั้งเดิมในเมืองเชียงใหม่. วารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่. 20(1). 5-18.
- จิตพนธ ชุมเกตุ. (2560). การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทางการจัดการชุมชนอย่างยั่งยืนของชุมชนไทยมุสลิม อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี. งานวิจัยสนับสนุนโดยคณะวิทยาการจัดการมหาวิทยาลัยศิลปากร
- จิรพร สุเมธีประสิทธิ์. (2556). การบริหารความเสี่ยงอย่างมืออาชีพ. กรุงเทพฯ : แมคกรอ-ฮิล.
- ทวี พรหมมา, ประทับใจ สึกขา. (2555). รุ่งอีสาน. อุบลราชธานี: ศิริธรรมออฟเซต. วิทยา วุฒิชัยสง. (11 กุมภาพันธ์ 2564). ศูนย์วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น.เข้าถึงได้จาก <http://cac.kku.ac.th/p=5048>
- ประทีป วีระพัฒนนิรันดร์. (2541). เศรษฐกิจชุมชน: ความหมาย ฐานคิด แนวทางปฏิบัติ . ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- ประเวศ วะสี . (2542). ชุมชนเข้มแข็ง ทูทางสังคมของไทย. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนเพื่อสังคมและธนาคารออมสิน.
- เมทินี โคตรดี และคณะ. (2562). แนวทางการออกแบบภูมิสถาปัตยกรรมพื้นที่บึงคำศรี อำเภอศรีธาตุ จังหวัดอุดรธานี. วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สจล. 21(29). 19-33.
- รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง. (ม.ป.พ.). “Tour Story : เรื่องราวระหว่างทัวร์ป่า “ใบเสมา” ในวัฒนธรรมอีสาน โบราณวัตถุชิ้นมหัศจรรย์”. [online]. สืบค้นเมื่อ 12 มกราคม 2564. จาก, <https://www.matichonacademy.com/tour-story/>
- วิชากรณ์ ชานิกำจร. (2557). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่แหล่งประวัติศาสตร์ กรณีศึกษาเมืองฟ้าแดดสงยาง อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- วิภาวี กฤษณะภูติ. (2559). การจัดการวิสาหกิจชุมชน. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ศศิธร ไตรวินัส. (2554). การศึกษาเพื่อจัดทำแผนที่มรดกทางสถาปัตยกรรมชุมชนรักษะคลองบางพระ จังหวัดตราด . กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2554). ผังแม่บทพัฒนาเมืองฟ้าแดดสงยาง โครงการศึกษาจัดทำแผนแม่บทพัฒนาเมืองฟ้าแดดสงยาง อำเภอกมลาไสย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สืบทพงศ์ จรรย์สืบทศรี. (2558). แผนที่มรดกทางวัฒนธรรม อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่.

วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. 29 (มกราคม-ธันวาคม). 63-85.

เสรี พงศ์พิศ. (2546). ฐานคิดจากแผนแม่บทสู่วิสาหกิจชุมชน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ภูมิปัญญาไท.

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. (ม.ป.พ.). “วัดโพธิ์ชัยเสมาราม

(วัดบ้านก้อม)”. [online]. สืบค้นเมื่อ 12 มกราคม 2564. จาก

,<https://cbtthailand.dasta.or.th/webapp/relattraction/content/2190/>

ภาคผนวก

สื่อเผยแพร่งานวิจัย

1. Cen C Reporter ติดตามความร่วมมือในการสร้างอาชีพให้กับชาวบ้าน ที่ อ.กมลาไสย จ.กาฬสินธุ์ โดยต่อยอดจากงานวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นสินค้าชุมชน ติดตามกับนักข่าวพลเมือง นักศึกษาสาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ในจับตาสถานการณ์ สำนักข่าวThaiPBS วันที่ 18 ม.ค. 2564 เวลา 12.00 น.

<https://www.facebook.com/citizenthaipbs/videos/1080834275677139/>

2. ผุฒแผนบริหารพื้นที่ทางวัฒนธรรมเมืองฟ้าแดดสงยางกาฬสินธุ์ ให้ชุมชนบริหารจัดการตนเอง สำนักข่าว csitereport วันที่ 23 ม.ค. 2564 เวลา 19:28:04 น.

https://www.csitereport.com/newsdetail?id=0000016527#news_slideshow

3. Gen C Reporter ไปที่ อ.กมลาไสย จ.กาฬสินธุ์ ชุมชนที่นี่ได้นำเอาข้อมูลงานวิจัยท้องถิ่นมาพัฒนาเป็น “ตำรา” ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะชุมชน เพื่อเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของ “เมืองฟ้าแดดสงยาง” ติดตามกับนักข่าวพลเมือง นักศึกษาสาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ในจับตาสถานการณ์ สำนักข่าว ThaiPBS วันที่ 28 ม.ค. 2564 เวลา 12.00 น.

<https://www.facebook.com/341564352538777/posts/4219293408099166/>

4. รายการฟังเสียงประเทศไทย ThaiPBS วันศุกร์ที่ 9 เมษายน 2564 เวลา 16.30 - 17.00 น. สด
เฉพาะออนไลน์ www.facebook.com/ThaiPBSFan ชมย้อนหลังได้ทาง
<https://program.thaipbs.or.th/ThailandLive/episodes/77575>

การเผยแพร่ผลงานวิจัย

1. เอกสารเผยแพร่ ผ่านเว็บไซต์ สถาบันวิจัยและพัฒนา <https://rdi.ksu.ac.th>

1.1 ผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม

1.2 บริการทางวัฒนธรรม

2. เข้าร่วมจัดนิทรรศการเผยแพร่ผลงานวิจัย ในงาน มหกรรมงานวิจัยแห่งชาติ 2564 ระหว่างวันที่ 5- 9 สิงหาคม 2564